

**Міністерство освіти і науки України
Департамент агропромислового розвитку Полтавської обласної
державної адміністрації
Інститут свинарства і агропромислового виробництва
Національної академії аграрних наук України
Department of Processe Engineering, Technical-Natural Faculty, University of
Opole, Poland
Азербайджанський державний аграрний університет
Варшавський аграрний університет
Львівський національний аграрний університет
Лубенський фінансово-економічний коледж ПДАА
Полтавська державна аграрна академія
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«Наукове забезпечення економічного розвитку, правового
регулювання і управління в агропромисловому
комплексі»
«The scientific providing of economic development, legal
adjusting and management in agroindustrial complex»**

29 березня 2019 року

Полтава 2019

Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання і управління
в агропромисловому комплексі
Міжнародна науково-практична конференція, м. Полтава, ПДАА, 29 березня 2019 р.

Редакційна колегія:

Аранчій В. І. – к.е.н., професор, ректор Полтавської державної аграрної академії

Галич О. А. – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та менеджменту Полтавської державної аграрної академії

Макаренко П. М. – д.е.н., професор, член.-кор. НААН України, завідувач кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії

Березіна Л. М. – д.е.н., професор, заступник завідувача кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії

Калініченко А. В. – д.с.-г.н., професор, Університет Опольський (Польща), Полтавська державна аграрна академія (Україна)

Помаз Ю. В. – к.і.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання і управління в агропромисловому комплексі» (м. Полтава, 29 березня 2019 року). – Полтава: ПДАА, 2019. – 253 с.

Відповідальність за зміст і редакцію тез несуть їх автори та наукові керівники.

Для здобувачів освіти, викладачів та науковців

© Полтавська державна аграрна академія

© Кафедра економіки підприємства

СЕКЦІЯ № 1
СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ

Березіна Л. М.,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства
Баган Н. В.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

За земельними ресурсами Україна належить до найбагатших держав світу. Однак, низька культура землеробства та інтенсивна експлуатація земель призводять до руйнування ґрунтів, тому ефективність використання земель низька. Вилучення земель сільськогосподарського призначення для потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, використання земельних ресурсів без науково обґрунтованої системи правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, призвело до стрімкого погіршення стану сільськогосподарських угідь і зниження ефективності виробництва.

Наразі гостро постає проблема збалансованого використання земель, суть якої в досягненні рівноваги між населенням, споживанням та здатністю землі підтримувати родючість ґрунту [1, с. 19].

Сучасне використання земельних ресурсів аграрних підприємств, які відіграють провідну роль у виробництві продовольства та забезпеченні сировиною промисловості, не відповідає вимогам раціонального та безпечного землекористування. Екологічно невважена господарська діяльність призвела до поширення негативних процесів, збільшення площ деградованих земель, зниження рівня родючості ґрунтів та загалом до порушення екологічно безпечного, допустимого співвідношення площ природних екосистем і видозмінених людською діяльністю агросистем. Зберегти наявний земельний потенціал можливо лише завдяки перебудові відносин «людина – земля» та формуванню нового світосприйняття за допомогою зміни парадигми землекористування [2].

Еколого-економічне використання земельних ресурсів включає сукупність науково обґрунтованих заходів, спрямованих на:

- ліквідацію надмірного вилучення земельного фонду із

сільськогосподарського обігу внаслідок промислового, транспортного, міського і сільського будівництва та видобутку корисних копалин;

- запобігання підтопленню, заболоченню, підвищення фізико-хімічних властивостей, зниження рівня отруйних хімічних речовин при застосуванні мінеральних добрив та засобів захисту рослин від шкідників і хвороб;

- запобігання забрудненню ґрунту відходами промислового виробництва, паливо-мастильними матеріалами;

- захист від ерозії;

- раціональне регулювання ґрунтоутворного процесу за умов інтенсифікації сільськогосподарського виробництва [3, с. 112].

Отже, виникає потреба в збалансованому використанні земельних ресурсів. Розглянемо що передбачає організація збалансованого використання земель (рис. 1).

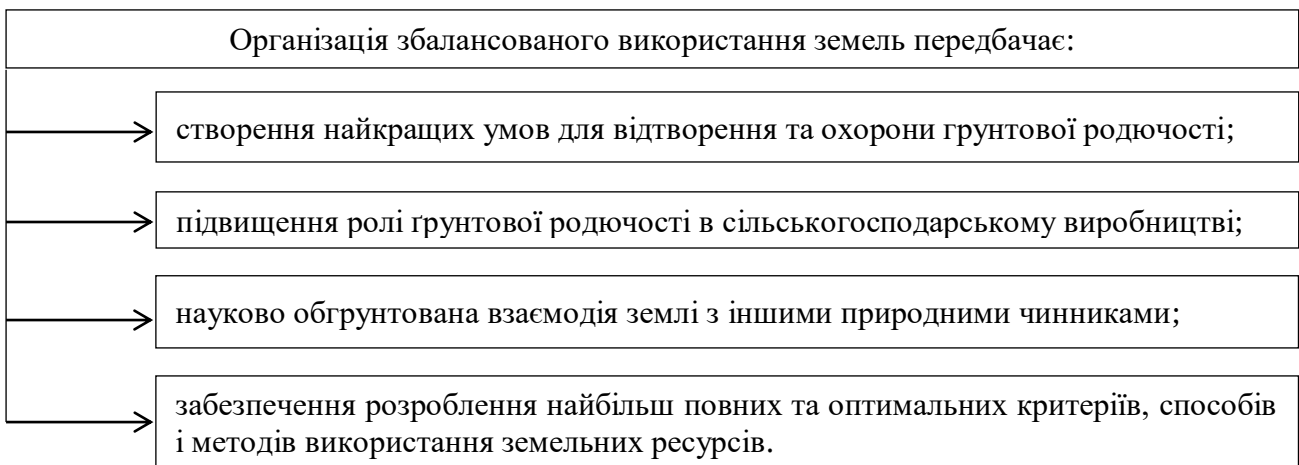

Рис. 1. Організація збалансованого використання земель [4, с. 108]

Збалансоване використання земель має бути орієнтоване на дотримання балансу між негативним впливом антропогенної діяльності на земельні ресурси та забезпечення їх відтворення і самозбереження. А також спрямоване на оптимальне залучення до господарського обігу усіх земель та їх ефективне використання за основним цільовим призначенням, створення сприятливих умов для підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання максимальної кількості якісної продукції при найменших витратах праці та коштів.

На даному етапі дослідження земельних ресурсів спостерігається низка проблем. Серед екологічних проблем використання земельних ресурсів значного поширення набули: ерозія ґрунтів, їх гумусне виснаження, зменшення поживних речовин у їх складі, хімічне та біологічне забруднення, засолення, заболочення тощо. Значний вплив має порушення структури посівних площ сільськогосподарських культур, що призводить до виснаження ґрунтового покриття. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель веде до

деградації ґрунтів, зниження їх родючості, що, в свою чергу, позначається на результатах господарської діяльності та знижуються показники економічної ефективності використання земель.

До негативних тенденцій також слід віднести і зростання дефіциту гумусу та основних елементів живлення в ґрунтах. За останні 20 років вміст гумусу зменшився на 0,22% (ці втрати в розрізі держави оцінюються в 453,4 млрд грн). Цей екологічний аспект сільськогосподарського землекористування зумовлюється, насамперед, недосконалістю структури посівних площ, яка зазнала значних змін в напрямі збільшення частки технічних культур, що користуються підвищеним попитом на ринку [3, с. 114].

Ще одним фактором низької екологічно-економічної ефективності використання землі є слабе фінансування сільськогосподарських підприємств через низьку рентабельність, що перешкоджає впровадженню інноваційних розробок задля удосконалення технологічних операцій вирощування сільськогосподарських культур та оновлення матеріально-технічної бази.

Розглянемо основні недоліки використання земельних ресурсів (рис. 2).

З огляду на це, для України стратегія збалансованого використання земель має бути особливо важливою, оскільки земельні ресурси зазнають надзвичайно великих антропогенних навантажень і деградують швидкими темпами.

Рис. 2. Основні недоліки використання земельних ресурсів

Джерело узагальнено авторами за даними [3, с. 114].

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів має позитивно вплинути на зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому. У нинішніх умовах господарювання політика землекористування повинна бути спрямована на створення умов для ефективного екологічно безпечного використання земельних ресурсів, підвищення родючості ґрунтів та зростання сільськогосподарського виробництва з метою найповнішого задоволення потреб споживачів у якісних продуктах сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Семенчук І. М., Бабіна Д. О. Еколого-економічні аспекти збалансованого використання земельних ресурсів в Україні. *Агросвіт*. 2019. №1-2. С. 19-23.
2. Добряк Д. С., Будзяк О. С., Гуторов О. І. Організаційно-економічний механізм та стратегічні пріоритети екологобезпечного використання земельних ресурсів. *Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні*. Харків: Смуґаста типографія, 2015. С. 203-215.
3. Нагірняк Т. Б., Грабовський Р. С., Грицина М. Р. Еколого-економічні аспекти раціонального використання і охорони земельних ресурсів в Україні. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького*. 2017. С. 111-116.
4. Головіна О. Л. Формування збалансованого землекористування в сільському господарстві. *Збалансоване природокористування*. 2017. №3. С. 108-111.

Березіна Л. М.,
д.е.н., професор
Неберя К. В.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Інтенсифікація сільського господарства – це об'єктивний і закономірний процес його розвитку, зміст якого визначається віддачею земельних угідь, що досягається на основі додаткових вкладень. Інтенсифікація – напрям у розвитку виробництва, за якого зростання його обсягу досягається переважно підвищенням рівня впровадження у практику досягнень науки, техніки, поліпшення організації праці, виробництва й управління, раціонального використання природних, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Кінцевим результатом інтенсифікації виробництва є зниження собівартості,

зростання фондів віддачі і продуктивності праці, тобто підвищення ефективності виробничої чи підприємницької діяльності [1].

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва базується на додаткових вкладеннях, але не можна пов'язувати її лише з абсолютним зростанням додаткових витрат. У процесі інтенсифікації додаткові вкладення повинні відображати якісне вдосконалення виробництва. Тому додаткові вкладення передбачають широке використання досягнень науково-технічного прогресу, застосування більш ефективних засобів виробництва і прогресивних технологій, що забезпечують підвищення продуктивності земельних угідь і поголів'я худоби [4, с.4-18].

Інтенсифікація сільського господарства вивчається не тільки як єдиний і цілісний процес, а також відносно до галузей – рослинництва і тваринництва. За характером об'єкта інтенсифікація тваринництва суттєво відрізняється від інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в цілому, а також від інтенсифікації рослинництва. У рослинництві об'єктом інтенсифікації є земля, яка в процесі розширеного відтворення підвищує родючість, а тому є вічним засобом сільськогосподарського виробництва і невід'ємною його умовою [3].

Зупинимось на характеристиці інтенсифікації виробництва продукції рослинництва.

Отже, як вже було зазначено, об'єктом інтенсифікації рослинництва є площа ріллі. При вивченні інтенсифікації виробництва окремих видів продукції (зерна, цукрових буряків тощо) об'єктом інтенсифікації є площа посіву відповідної культури.

У процесі інтенсифікації рослинництва до землі застосовують різноманітні засоби виробництва і живу працю сільських працівників. У зв'язку з цим для визначення рівня інтенсивності рослинництва використовують систему економічних показників, серед яких є загальні і часткові, вартісні і натуральні.

Для рівня інтенсифікації рослинництва характерні затрати живої праці з розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь. Інтенсифікацію сільськогосподарського виробництва здійснюють на основі використання досягнень науково-технічного прогресу, що сприяє впровадженню комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів [4, с. 532].

Основні результативні показники інтенсифікації рослинництва – це вартість валової продукції, валовий і чистий дохід та прибуток з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. В окремих галузях аграрного підприємства результат інтенсифікації виражається у підвищенні врожайності сільськогосподарських культур.

Підвищення рівня інтенсивності рослинництва має не тільки збільшити вихід продукції з гектара земельної площі, а й скоротити затрати праці й коштів на її одиницю. У цьому виражається суть процесу інтенсифікації, який

передбачає не тільки додаткові вкладення в сільське господарство та збільшення виробництва продукції, а також підвищення його ефективності.

Економічну ефективність інтенсифікації рослинництва характеризують такі показники: продуктивність праці, фондівдача, окупність виробничих витрат, собівартість продукції, норма прибутку, рівень рентабельності, окупність додаткових витрат. Останній показник характеризує економічну доцільність збільшення виробничих витрат і визначає ефективність їхнього використання. Окупність додаткових витрат – це вартість додаткової валової продукції сільського господарства з розрахунку на 1 грн додаткових витрат у процесі інтенсифікації виробництва.

В умовах підвищення економічної ефективності інтенсифікації передбачається зниження фондо-, матеріало- та енергомісткості виробництва. Підвищення економічної ефективності інтенсифікації сільського господарства характеризується більш високими темпами зростання виходу продукції з розрахунку на одиницю земельної площі або на голову худоби порівняно із збільшенням витрат на її виробництво.

Підвищення економічної ефективності інтенсифікації рослинництва досягають комплексним використанням земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Отже, необхідність стабільного і достатнього продовольчого забезпечення населення зумовлює необхідність подальшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Саме тому інтенсифікація є основним напрямом розвитку сільськогосподарського виробництва. Нарощування виробництва продукції не може бути досягнуте на незмінній технічній основі, без удосконалення засобів виробництва.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія. URL: <http://studentbooks.com.ua>.
2. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / [Збарський В. К., Бабієнко М. Ф., Кулаєць М. М., Синявська І. М., Хоменко М. П.]; за ред. проф. В. К. Збарського. К. : Агроосвіта, 2013. 352 с.
3. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник К. : КНЕУ, 2013. 779 с.
4. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М. В. Зубець, П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров [та ін.]; за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова. К. : ННЦ «ІАЕ», 2011. 1008 с.

Białobrzecki Sebastian, Kalinichenko Olga, PhD Eng. Marzena Wiener,
Institute of Technical Science, University of Opole
Opole, Poland

DIRECTIONS OF AGRIBUSINESS DEVELOPMENT

According to the classical approach, the basic function of agriculture is to produce agricultural products intended for direct consumption or further processing. European agriculture, which is constantly modernising its production methods, improving technologies of plant and animal production, and implementing new, more productive strains of plants and animals into production, is achieving increasingly better production performance. However, all that makes it one of the most expensive issues of the EU's common agricultural policy and a real barrier to liberalisation of world trade in food, which to some extent limits the development of agriculture. For that reason, it seems reasonable to seek other, broader functions for which the agricultural and forest space and the entities operating within it can be used; functions that will prove useful for the society and bring economic benefits that will in a significant way initiate further development of the region and the whole country.

In modern European agricultural systems, one can distinguish four most important directions of the development [1]:

- conventional agriculture,
- high-tech-agriculture,
- integrated agriculture,
- organic farming.

Conventional agriculture uses technical and chemical means of production on a wide scale, focusing on further increase of a unitary performance of plants and animals. Progress in plant and livestock breeding, modern production technologies, use of mineral fertilisers and plant protection products, and improvement of technical parameters of machines underlie a systematic growth in production [1].

In European Union countries, we see *high-tech-agriculture*. According to this concept, agriculture will use the achievements of genetic engineering and microelectronics at a wider scale. Most technological processes will be automated. This leads to increased capital-intensiveness of production and work productivity, and at the same time reduced number of farms and people employed in them. Consequently, high-tech agriculture results in a significant loosening of the bonds between a human being and farm perceived as a production unit.

Integrated agriculture is a moderated form of conventional agriculture that has regard for protection of rural areas. The aim of integrated agriculture is to ensure stable production using industrial measures in moderate quantities. It is allowed to use mineral fertilisers, plant protection products and liquid manure, but at

a controlled level that will not have a negative impact on the natural environment. This type of agriculture requires significant knowledge.

The forth direction of agriculture development is *organic farming*, much promoted and endorsed in recent years, which embraces the widespread trend of healthy life in harmony with nature. Organic farms in most cases do not use synthetic mineral fertilisers, pesticides, growth regulators or synthetic additives to feeds. It is characterised by a close cycle of production: soil-plant-animal with significant self-sufficiency. Economic effectiveness of such farms is debatable – the use of industrial means of production is reduced, labour input grows, productivity decreases, but the prices of final products increase. Organic farming in Poland is relatively expensive and exclusive.

While analysing the importance and necessity of making changes in agriculture and in the rural environment, one should make two assumptions:

1) agriculture and rural areas are not only about producing food and non-food products; they also involve natural environment, landscape, natural resources, a place for living and working, a place for rest, and a place of various current and future investments.

2) from the perspective of ecology, sociology and economics, agriculture should be self-sufficient.

The main aim of multifunctional development of rural areas is to improve the living and working conditions of the families living in the countryside and to close the gap between the quality of life of rural population and that of urban population. In recent years, the traditional countryside has been increasingly assuming new functions, which become more numerous and specialised, such as processing of agricultural raw materials, food distribution, tourism and recreation services, social services, etc. This process accelerates structural transformations, necessitating at the same time permanent or partial abandonment of agriculture. This is a condition for modernisation of this sector and development of a new social and economic infrastructure, modernisation of the employment structure and business development, which determines economic growth [2-4].

For a gradual development of non-agricultural functions to occur in rural areas, it is necessary to carry out deep restructuring and modernisation of agriculture, as there will be no transformation unless the direct socio-economic environment of agriculture changes [5].

In countries with sufficient financial capabilities and properly functioning institutions, the State has supported and still supports activities that aim to eliminate development barriers, which are particularly visible in rural areas, as without State intervention free market would only deepen the differences in this regard across regions. Underdevelopment of rural areas is caused by weak incentives for investments in such areas, which is mainly due to insufficient infrastructure, lack of local capital and low qualifications of local population. In this regard, there seems to

be a need for State aid in building rural infrastructure, which is the main condition for flow of investment and development of entrepreneurial activity in such areas.

To enable future economic development, it is necessary to create a new institutional system that is able to identify and solve problems of the local economy. It is also necessary to increase the involvement of the State's budget funds to support business environment institutions (advisory, financial institutions, business incubators, local guarantee funds, etc.) and thereby increase access to new technologies, information, management systems, consulting and education [5].

Literature

1. Otolński E., W. Wielicki, Kierunki rozwoju wsi i gospodarstw rolnych, [in:] Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu – CCCLVIII Ekon. 2003, P. 103-119, 377.
2. Kania J. Rozwój przedsiębiorczości na wsi i alternatywne źródła dochodów, [in:] Conference proceedings from Rzeszów agricultural forum, FAPA, Rzeszów 1995;
3. Kłodziński M. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 1997;
4. Duczkowska-Małysz K. Rola programu SAPARD w rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej, [in:] Rozwój przedsiębiorczości wiejskiej w warunkach integracji z Unią Europejską, PAN IRWiR, AR w Szczecinie, Warszawa 2000, pp. 18-29.
5. Sawicka J., Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Oeconomica 170, 2003, P. 93-104.

Бодрий Я. А.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нині відбувається становлення нової епохи розвитку людства, спричиненої бурхливим розвитком технологій, демографічними і геополітичними змінами. Зміни відбуваються з неймовірною швидкістю у всіх сферах життя. Вони вимагають нових навичок і, що вкрай важливо, нових підходів до розвитку персоналу аграрних підприємств. Аграрні підприємства, що функціонують на ринку через п'ять років, будуть значно відрізнятися від тих, що діють нині. Вітчизняне сільське господарство функціонує у досить складних економічних умовах: з одного боку, масштабна криза національної економіки, що характеризується загальним спадом виробництва, зайнятості,

зростанням рівня цін, нестабільністю валютних курсів і як результат – погіршенням кон'юнктури внутрішнього ринку; з іншого – надходження в галузь значних іноземних інвестицій, впровадження у виробничий процес сучасної техніки та інноваційних технологій, а разом із ними – підвищення ефективності виробництва та нарощування експорту продовольства. На нашу думку, основною конкурентною перевагою будь-якого аграрного підприємства в сучасних умовах господарювання є наявність конкурентоспроможного персоналу.

Розвиток персоналу – це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу. Розвиток персоналу забезпечується заходами з оцінювання кадрів з метою здійснення виробничої адаптації і атестації персоналу, планування трудової кар'єри робітників і фахівців, стимулювання розвитку персоналу тощо [1, с. 18].

У професійному розвитку кваліфікованого персоналу аграрних підприємств важливе значення має коучинг – один із провідних напрямів наставництва досвідчених фахівців над молодими з метою надання їм допомоги, щоб вони самостійно могли досягти певних результатів. Коучинг також розглядають як сукупність способів і прийомів впливу коучера (наставника) на працівника з метою виявлення та максимальної реалізації його потенціалу [2, с. 158]. Коучинги бувають різних видів: зовнішній, внутрішній, усний, ілюстративний, комбінований, особистісний, інтернет-коучинг, професійно-діловий, виробничий, освітній, соціально-психологічний тощо. До основних етапів коучинга відносять: налагодження взаємовідносин між коучером і робітником з метою досягнення конкретної мети; визначення проміжних завдань: коучер спільно з робітником деталізує задачу на кожную конкретну зустріч, уточнює свої очікування від цієї зустрічі; вивчення ситуацій: на основі питань, що ставляться робітнику, коучер прагне оцінити відношення до них; робітник досліджує ситуацію і своє відношення до них спільно з коучером; визначення внутрішніх і зовнішніх перепон на шляху до досягнення мети: коучер прагне зрозуміти, що заважає робітнику в досягненні мети і допомагає йому усвідомити ці перепони; аналіз потенційних можливостей для подолання перепон: коучер задає питання, використовує інші методи, що провокують робітника до пошуку рішень й подолання існуючих обмежень; коучер і робітник домовляються про те, що конкретно має бути розроблено до кожної їхньої зустрічі; кожна зустріч коучера і робітника розпочинається з аналізу, що зроблено, що вдалося, і що можна було зробити краще [2, с. 159].

Згідно з принципом відкритості відбувається подолання замкнутого (ідеологічного, економічного, педагогічного тощо) корпоративного, відомчого духу структурних навчальних підрозділів підприємств. На основі принципу відкритості забезпечується створення умов для тих, хто навчається, вільно

продовжувати професійне навчання на основі визнання попередніх результатів навчальних досягнень, а також мати можливість одночасно оволодівати кількома професіями, спеціальностями, навчатися в кількох професійних навчальних закладах тощо. У зв'язку з тим, що протягом двох десятиліть створюватиметься значна кількість нових робочих місць, а робоча сила готується вже сьогодні, зумовлюється необхідність у забезпеченні ефективних систем підвищення кваліфікації персоналу аграрних підприємств. У цьому контексті важливе значення має концепція відкритого професійного навчання на модульній основі, яка є ефективною у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації незайнятого населення і персоналу аграрних підприємств. Згідно з концепцією відкрите професійне навчання є повністю індивідуалізованою технологією професійної підготовки, що здійснюється на ресурсній базі, винесеній на відстань від головного навчального закладу і наближеній до користувача освітніх послуг. Методичне забезпечення, управління та відслідковування якості професійного навчання здійснюється головним навчальним закладом через свої ресурсні центри, що утворюють інфраструктуру відкритого професійного навчання на модульній основі. Структура навчальної програми розробляється на основі модульного навчального пакета разом з індивідуальними графіками й забезпечує високу якість професійного навчання та конкурентоспроможність кваліфікованого персоналу на ринку праці. Зміст програми приводиться у відповідність до вимог робочого місця. Навчальна програма включає дистанційну складову і опрацювання навичок на ресурсній базі. Навчання здійснюється як індивідуально, так і в складі навчальної групи. Головний навчальний заклад може мати будь-яку кількість ресурсних центрів, дистанційний зв'язок з якими підтримується через Internet і т. ін. Відкрите професійне навчання на модульній основі як інноваційний і перспективний вид гнучкої підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації персоналу забезпечує високий рівень якості підготовки кваліфікованого персоналу, оптимізацію витрат і строків навчання. Особливості відкритого професійного навчання полягають у вільному виборі особою зручного місця, часу й темпу навчання, що сприяє розширенню можливостей особам різних вікових груп оволодівати професією без відриву від основної трудової діяльності. Характерною ознакою відкритого професійного навчання є усунення розмежованості між заочними й дистанційними формами навчання [3, с. 33].

Також важливою тенденцією розвитку персоналу аграрних підприємств в умовах виробництва є перехід суспільства до економіки, заснованої на знаннях, та пов'язане із цим зростання значення інформації як інформаційної основи економічних трансформацій. Економіка, заснована на знаннях – це певний етап розвитку суспільства, коли відбувається усвідомлення надзвичайної важливості інформації та знань як стратегічних ресурсів, необхідних для економічного зростання, і значення котрих підвищується внаслідок їхнього активного

використання в усіх сферах суспільного життя. Активізація знаннєвого фактору спричинена, зокрема, посиленням ринкової конкуренції та, як наслідок, потребою у постійному процесі запровадження інновацій, що по суті є втіленням нових ідей персоналу на базі нових знань та інформації. Враховуючи те, що професійна освіта і навчання є рушійною силою модернізації економіки, а інновації забезпечують зростання економіки, варто наголосити, що саме інноваційно-освітній чинник є основою для підвищення конкурентоспроможності персоналу аграрних підприємств на ринку праці, отримання високих заробітків, входження робітників до середнього класу й еліти суспільства. У великих західних фірмах професійний розвиток персоналу являє собою систему взаємозалежних дій, елементами якої є вироблення стратегії, прогнозування й планування потреби в кадрах тієї або іншої кваліфікації, управління кар'єрою й професійним зростанням; організація процесу адаптації, навчання, тренінгу, формування організаційної культури. Відповідальність за розвиток персоналу несе адміністрація, а також самі працівники, які повинні бути активними й спрямованими на постійне самовдосконалення [3, с. 25]. Сучасний етап розвитку підприємств аграрного сектору економіки висуває на перший план проблему їхнього забезпечення конкурентоспроможним персоналом, який володіє знаннями і компетенціями, необхідними для імплементації інноваційної моделі господарювання.

Персонал аграрних підприємств відіграє ключову роль у досягненні певного рівня конкурентоспроможності праці, тобто прямо впливає на формування кінцевих параметрів продукції, які визначають її конкурентні позиції на ринку. Високий рівень конкурентоспроможності персоналу аграрних підприємств дає змогу підвищити рентабельність виробництва, збільшити вартість активів підприємства, поліпшити ефективність використання ресурсів, а найважливіше – забезпечити довгострокову, самозростаючу, конкурентну перевагу підприємства завдяки використанню унікального джерела конкурентоспроможності, яке неповторне для конкурентів. Тому всебічний розвиток персоналу аграрних підприємств повинен стати стратегічним завданням їхньої кадрової політики.

Список використаних джерел

1. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу. КНЕУ. 2002. 351 с.
2. Бала Р. Д. Функціональне та змістове значення коучингу на підприємстві. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2010. №10. С. 158-161.
3. Иванова В. В. Модель организации информационного обеспечения экономики, основанной на знаниях. *Економіка і прогнозування*. 2011. №3. С. 25-41.

Болдирєва Л. М.,
д.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і логістики
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Нашими дослідженнями встановлено, що зростання рівня розвитку агропродовольчого сектора, конкурентоспроможності вітчизняного продовольства на світових та вітчизняних ринках значною мірою забезпечується за рахунок інноваційного чинника.

На думку Л. Лігоненко та Г. Красневич, інноваційними пріоритетами для торгівлі України є: активний (наздоганяючий) розвиток електронної торгівлі; впровадження в практику роботи гнучкого електронного ціноутворення, електронних засобів супроводу і штрихового кодування товарів, засобів радіочастотної технології моніторингу рухів відвідувачів; використання інноваційних рішень, які уможливають перехід до персоніфікованого обліку покупців за рахунок упровадження клубних, дисконтних і карток самообслуговування; комплексна та всеохоплююча автоматизація усіх бізнес-процесів сучасної роздрібної торгівлі, в т.ч. управлінського, за рахунок впровадження сучасних ERP-систем, форматні та товарні інновації, які спрямовані на скорочення часу покупців і надання їм екологічних і раціональних для споживання товарів та послуг [1].

Оскільки сільське господарство представлене трьома групами господарств (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті підсобні господарства), то виникає необхідність диференціації інноваційної стратегії для різних економічних укладів сільського господарства.

Реалізація інноваційних рішень можлива за умови виваженої інноваційної політики, яка формує умови інноваційного розвитку агропродовольчого сектора економіки України. Відмінності у виробничо-комерційній та інноваційній діяльності галузей агропродовольчого сектора здійснюють певний вплив і на їх інноваційну активність. Зокрема, харчова промисловість згідно даних Державної служби статистики України займає одне з лідируючих за кількістю інноваційно активних підприємств. У сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві високі технології використовуються рідко. Існує багато перешкод для застосування високих технологій у сільськогосподарському виробництві (брак коштів – як власних, так і залучених, застаріле обладнання, устаткування, машинно-тракторний парк, високий ступінь ризику).

Таким чином, рівень інноваційної діяльності харчової промисловості в цілому вищий, ніж сільського господарства. Однак харчова промисловість,

хоча й випереджає сільське господарство (разом з мисливством та лісовим господарством) за кількістю створених високих технологій, однак відстає від аграрної сфери за кількістю охоронних документів на створені технології, що дозволяє зробити висновок про порівняно високий рівень потенціалу аграрної науки.

Інноваційний розвиток агропродовольчого сектору стримує фінансовий фактор. Зокрема, за 2012-2018 рр. погіршилося фінансування інноваційної діяльності підприємств сільського господарства, мисливства та лісового господарства України. Хоча обсяги коштів вітчизняних та іноземних інвесторів для цієї мети зросли, але кошти державного бюджету, які є основою інноваційного фінансування, зменшилися впродовж досліджуваного періоду майже вдвічі. Краща ситуація з фінансуванням інновацій при виробництві харчових напоїв і тютюнових виробів, що свідчить про інноваційну пріоритетність харчової промисловості.

В Україні в основному сформована нормативно-правова база, яка регулює інноваційну сферу агропродовольчого сектору. Втім, для ряду чинних нормативно-правових актів характерні:

- неузгодженість між окремими нормами різних документів;
- відсутність ефективних механізмів їх втілення; в) низька ефективність реалізації через колізії з іншими актами;
- відсутність деяких підзаконних актів (чи їх застарілість) та ін.

Державне регулювання інноваційного розвитку агропродовольчого сектору має бути системним і передбачати такі види нормативно-правового забезпечення діяльності галузей цього сектора:

- міжнародні нормативно-правові акти, які є чинними в Україні, що регулюють інноваційну сферу агропродовольчого сектору;
- загальнодержавні акти України, що унормовують інноваційну діяльність агропродовольчого сектору;
- нормативно-правові акти України, що регулюють функціонування наукової інфраструктури, дослідно-конструкторські розробки промислової сфери України, яка забезпечує агропродовольчий сектору матеріально-технічними ресурсами та ін.

Список використаних джерел

1. Лігоненко Л., Красневич Г. Інноваційний вектор розвитку торгівлі в Україні. *Товари і ринки*. 2011. №1. С. 7–14.

Васюта В. Б.,
к.т.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Деміденко Н. В.,
ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В окремі періоди розвитку сільського господарства пріоритетними були різні напрями інтенсивного розвитку виробництва. Це вдосконалення сільськогосподарської техніки, меліорація земель, збільшення застосування мінеральних і органічних добрив, розширення сортів посівів культур, поліпшення породного складу продуктивної худоби і птиці. Сьогодні окремі з цих чинників не мають такого значення, як раніше, інші ж стали основою інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Визначення впливу інтенсифікації виробництва на результати діяльності аграрного підприємства стало основною метою даного дослідження. Предметом дослідження є інтенсифікація виробництва на СТОВ «Воскобійники». Об'єктом дослідження є економічні та фінансові результати економічної діяльності СТОВ «Воскобійники».

На сучасному етапі основними напрямками інтенсифікації сільського господарства є такі: комплексна механізація і автоматизація виробництва, хімізація рослинництва і тваринництва, розвиток сільськогосподарських меліорацій, організаційно-економічні заходи (спеціалізація і концентрація виробництва, впровадження прогресивних форм організації і оплати праці), широке використання досягнень науки і передового досвіду [1].

Особливість інтенсифікації сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що ефективність технічних вдосконалень засобів і предметів праці виявляється не прямо, а через функціонування землі. Інтенсифікація землеробства базується на тій особливості землі як засобу виробництва, що її родючість при правильному використанні підвищується, забезпечуючи зростання врожайності сільськогосподарських культур [2].

У процесі інтенсифікації сільського господарства передбачається використання найбільш сучасних систем машин і обладнання, здатних значно підвищити продуктивність праці й ефективність виробництва. В сільськогосподарських підприємствах країни на ручних роботах у рослинництві і тваринництві зайнято досить багато працівників цих галузей. Тому створення системи машин і завершення комплексної механізації в рослинницьких і тваринницьких галузях є основою інтенсифікації сільського господарства [3].

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва базується на додаткових вкладеннях, але не можна пов'язувати її лише з абсолютним зростанням додаткових витрат. У процесі інтенсифікації додаткові вкладення повинні відображати якісне вдосконалення виробництва. Тому додаткові вкладення передбачають широке використання досягнень науково-технічного прогресу, застосування більш ефективних засобів виробництва і прогресивних технологій, що забезпечують підвищення продуктивності земельних угідь і поголів'я худоби [4].

Підвищення рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва має не тільки збільшити вихід продукції з гектара земельної площі, а й скоротити затрати праці й коштів на її одиницю. В цьому виражається суть процесу інтенсифікації, який передбачає не тільки додаткові вкладення в сільське господарство та збільшення виробництва продукції, а також підвищення його ефективності [5].

Оцінювання рівня інтенсифікації виробництва на СТОВ «Воскобійники» було розпочато з аналізу витрат на виробництво. Протягом досліджуваного періоду, витрати на виробництво збільшуються, і найбільшу частину з них займають матеріальні витрати, бо саме матеріальні витрати є головними у виробництві продукції, і їх збільшення безпосередньо пов'язане зі збільшенням обсягу виробництва та реалізації продукції.

Узагальнюючим показником рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва, що відображає сукупні затрати уречевленої і живої праці, є сума вартості основних засобів і поточних виробничих витрат (без амортизації) з розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь. Цей показник безпосередньо виражає сутність інтенсифікації й водночас характеризує рівень інтенсивного розвитку аграрних підприємств.

Основний показник рівня інтенсифікації за сумою поточних затрат на один гектар площі показав, що найбільший показник, спостерігався у 2017 році – 18,64 тис.грн/га, а найменший у 2015 році – 11,93 тис.грн/га.

Визначення показників рівня інтенсифікації – перший етап у дослідженні цього процесу. Зміна їх рівня спонукає до зміни результатів інтенсифікації, основними натуральними показниками якої є урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність окремих видів тварин.

Для визначення впливу інтенсифікації виробництва на результати діяльності СТОВ «Воскобійники» було застосовано економіко-математична модель залежності обсягу виробництва продукції від факторів, які на неї впливають. З метою моделювання обсягів виробництва на підприємстві обрано ті фактори, які є найвагомішими у формуванні даного показника, а саме:

- рівень насичення підприємства засобами виробництва;
- сума поточних витрат в розрахунку на один гектар площі сільськогосподарських угідь.

Оцінка розробленої моделі проведена за результатами діяльності СТОВ «Воскобійники». На основі інформації із фінансової звітності проводиться підготовка вихідних даних для проведення економетричного моделювання.

Аналіз отриманих результатів показує високу ступінь залежності обсягу виробництва від рівня насичення підприємства засобами виробництва, коефіцієнт кореляції є досить високим ($r_{xy}=0,97$), а за допомогою коефіцієнту детермінації видно, що на 94,7% розмір обсягу виробництва залежить від рівня насичення підприємства засобами виробництва і на 5,3% – від інших факторів, не врахованих у даній моделі.

Крива залежності впливу рівня насичення підприємства засобами виробництва на обсяг виробництва $O=f(PH)$ представлено на рисунку 1. Проведемо апроксимацію тренду.

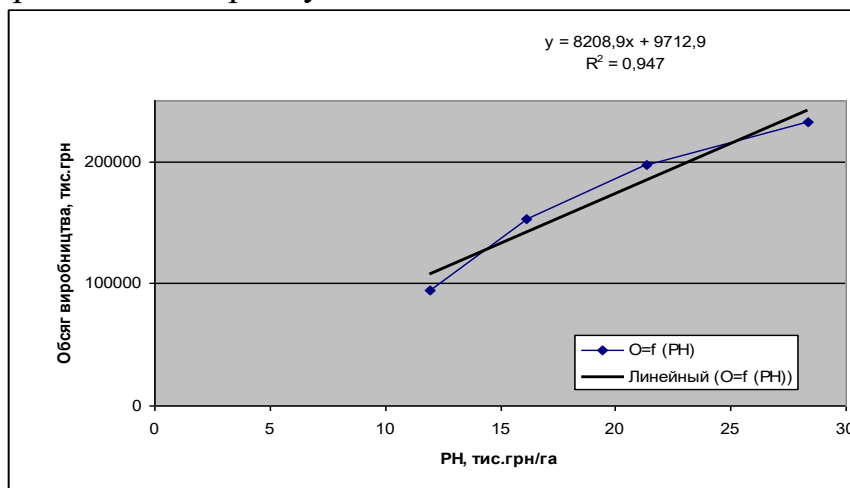

Рис. 1. Вплив рівня насичення підприємства засобами виробництва на обсяг виробництва та прогнозування його зростання

Оцінити дієвість даної моделі можливо лише за наявності прогнозних розрахунків можливого зростання обсягу виробництва в плановому році за рахунок зміни впливу рівня насичення підприємства засобами виробництва.

Спрогнозуємо середній темп зміни рівня насичення підприємства засобами виробництва на кінець 2017 року не менше ніж 32,63%, враховуючи динаміку даного показника за останні три роки.

Абсолютне зростання обсягу виробництва СТОВ «Воскобійники» від рівня насичення підприємства засобами виробництва становитиме 86024,45 тис. грн.

Список використаних джерел

1. Основні напрями інтенсифікації та шляхи підвищення її ефективності.
URL: <https://lektsii.net/1-73726.html>
2. Дорогань Л.О. Інтенсифікація виробничих процесів в аграрних підприємствах
URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/323.pdf>
3. Інтенсифікація та її економічна ефективність у сільському господарстві

URL: <http://ua-referat.com/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%84%D1%96%>

4. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва та шляхи підвищення її економічної ефективності.

URL: https://studopedia.com.ua/1_213386_ekonomichna-efektivnist-virobnitstva-zernovih-kultur.html

5. Русанова Г.М., Романкова О.М Інтенсифікація виробництва як напрям підвищення результативності аграрних підприємств, 2016

URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.2/266.pdf>

Włodarczyk Paweł P., Włodarczyk Barbara,
University of Opole, Institute of Technical Science, Faculty of Natural
Sciences and Technology, Opole, Poland

USE OF ENERGY PLANTS TO REDUCING OF THE COSTS OF ENERGY PRODUCTION FOR THE WASTEWATER CONCENTRATION IN THE FOOD INDUSTRY

Abstract: The food industry is one of the major industries in the world. These industries generate huge amounts of process wastewater. The part of this wastewater can be use as fertilizers on the agricultural fields. One of an example of such wastewater can be wastewater from yeast industry. However, this industry requires significant energy to concentrate the wastewater in evaporation station. For this purpose most often used natural gas. Replacement of natural gas with biomass in order to supply power to the evaporation station allows to reduce the costs of power generation. The possibility of total conversion of the fuel into biomass was shown in this paper. However, the use of biomass allows to the costs reduce of the wastewater concentration in the food industry.

Keywords: biomass; reducing of costs of the energy production; food industry; environmental engineering, renewable energy sources

INTRODUCTION

One of the methods of wastewater treatment is concentrate them in the evaporator station. However, these installations require considerable amounts of steam to concentrate the process wastewater. One of the method of reduce the operating costs of the evaporation station is to replace the fuel for its supply from gas to biomass. The energy plants have a lot of cellulose and lignin compounds and can be a valuable raw material for the thermal energy production [1-6]. The main task in the field of environmental protection for the yeast industry is the elimination and reduction of the amount of generated process wastewater. The literature analysis shows that the problems of environmental protection in the food industry concern mainly the water and wastewater management, and above all the quantity and quality

of the wastewater discharged into the environment [7-9]. Thanks to the technology of the process wastewater concentration in the evaporation station and subsequent management of this wastewater in the soil and plant environment, these intentions can be fully realized. The evaporation station is requiring a significant amount of steam to the process wastewater concentration. Therefore, it is necessary to look for such solutions that will enable lowering the costs of its use. One of the solutions is use of the cheaper fuel, which is biomass [10]. Due to environmental protection and decreasing resources of natural energy sources the biomass is an excellent renewable resource for the energy production. Depending of origin, the biomass can be divided into the following groups:

- biomass of forest origin,
- biomass of agricultural origin,
- organic waste.

The aspects of sustainable biomass production in the area of minimizing the negative impact on the environment and society have a particular importance in the development of large-scale energy plantations [11]. In Poland there is a real chance to include biomass from different plants to the energy system.

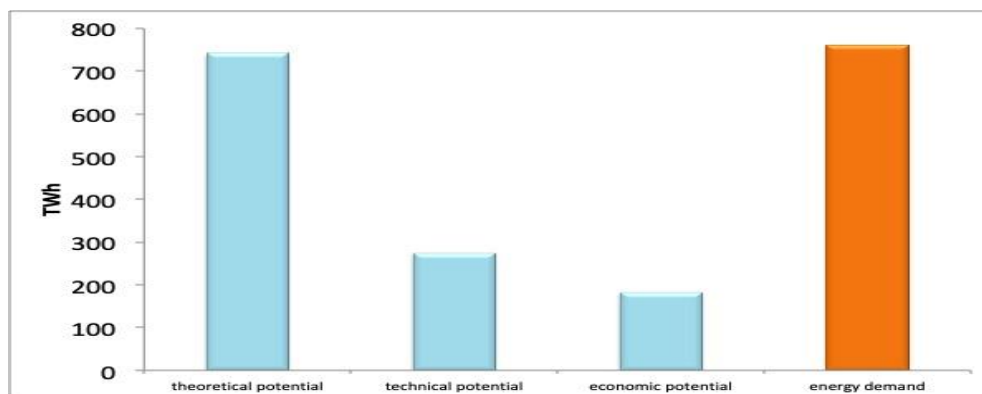

Fig. 1 Biomass resources in Poland

Figure 1 shows the energy demand compared to biomass resources. Theoretical potential is the whole amount of energy that could be used in the ideal conditions. However, the economic potential remains when we considering the technical capabilities of devices and financial costs. The energy demand is four times higher than the amount of the biomass we can process. This means that 25% of energy from biomass could be produced in Poland [12-15].

In Poland's climatic conditions, the following plants may be grown [16-18]:

- bushes and trees that grow easily: Willow and Poplar,
- perennial perennials: Virginia mallow and Topinambur,
- perennial grasses: Miscanthus, Spartina pectinata, Panicum virgatum and Phalaris arundinacea.

In Poland the highest energy efficiency is found with perennial plants such as Willow and Virginia fanpetylla [19-23]. These plants do not require annual intensive agro-technical operations with the plantation establishment [24-27].

The distribution of biomass production costs is presented in Table 1.

Table 1 Distribution of costs in the production of biomass on agricultural area

The cost of a plantation establishment	18%
The costs of workers	5%
The use of agricultural machinery	60%
Fertilizers	17%

Due to the relatively low content of chlorine, ash and heavy metals the Virginia mallow (*Sida hermaphrodita*) is the most suitable for the pellet production [32-34].

ANALYSIS OF USE OF THE BIOMASS

The analysis was based on data from the yeast factory (Wołczyn, Poland). The factory has a three-stage wastewater treatment system (WWTP-ES-AF), which consists of an evaporation station (ES), a wastewater treatment plant (WWTP) and agricultural fields (AF). The ES is the installation that is characterized by the highest pollution reduction. Table 2 shows the percentage reduction of pollution in the ES, WWTP and on the AF in the analysed factory.

Table 2. The percentage reduction of pollution in the ES, WWTP and on the AF

Parameter	WWTP [%]	AF [%]	ES [%]
BOD ₅	17	36	47
COD	14	32	54
N	19	29	52
K	1	29	70
TSS	16	7	77

The ES is characterized by high-energy demand (and also the high costs of use). For this reason, to the ES is directed only the amount of wastewater which is necessary to ensure the proper parameters of the wastewater stream directed to the AF.

There are various ways to reduce the cost of using the ES. One of them is to reduce the costs of fuel needed to produce steam (to the ES functioning). Fuel costs (in the case of natural gas combustion) in the analysed yeast factory amount to 46% of the total ES use costs. It is possible to reduce the cost of the ES use by obtaining the heat to generate steam from the combustion of another, cheaper fuel. One of these fuels is the biomass. Biomass is characterized by a lower price, and also provides a reduction of the CO₂ emissions. Acquiring it from the own AF can reduce the cost of acquiring biomass even more. The AF are an integral part of the factory. Tabular

summary of selected species of the energetic and industrial plants are presented in the Table 3.

Table 3. Parameters of the energy plants, industrial plants and natural gas [35]

	One-year cycle	Willow Two-years cycle	Three-years cycle	Winter wheat	Winter rape	Edible potatoes	Natural gas
Growing efficiency [Mg/ha]	32,06	25,46	18,82	25,00	2,40	2,40	-
Energy efficiency [MJ/kg]	19,48	19,48	19,48	17,00	27,80	27,80	32,20 [MJ/m ³]
Price of the 1 GJ [PLN]	8,24	7,76	10,25	21,79	36,50	36,50	49,70
Cost of growing [PLN/ha]	2728	2038	1991	9260	2435	2435	-

Tabular data allow assuming that biomass obtained from the willow is the best choice. The oilseed rape is characterized by the highest energy efficiency. However, its small yield per hectare is not able to cover the demand for biomass. Figures 2 and 3 show the obtained amount of the biomass per hectare and the energy efficiency of the selected plant species compared to the natural gas.

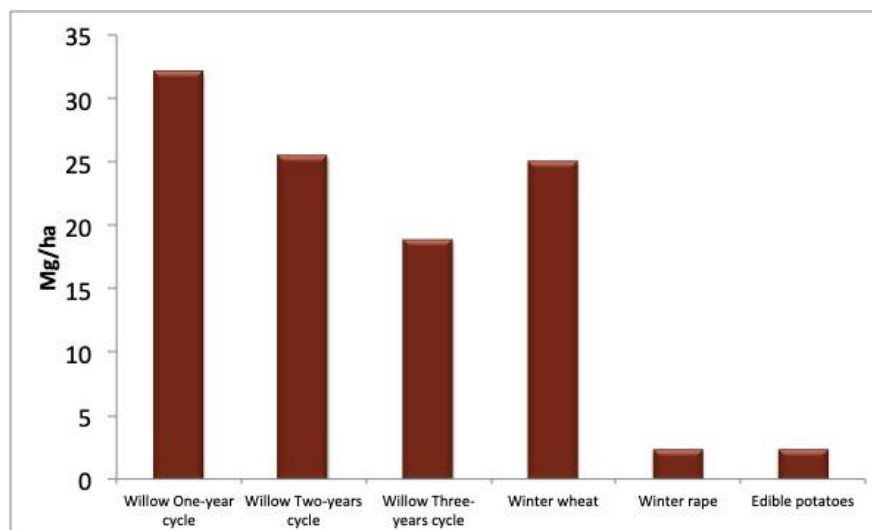

Fig. 2 The obtained amount of the biomass per hectare

Assuming a complete replacement of heat from natural gas combustion by the heat from the biomass combustion was determined by the dependence of the energy demand of the ES (data from factory).

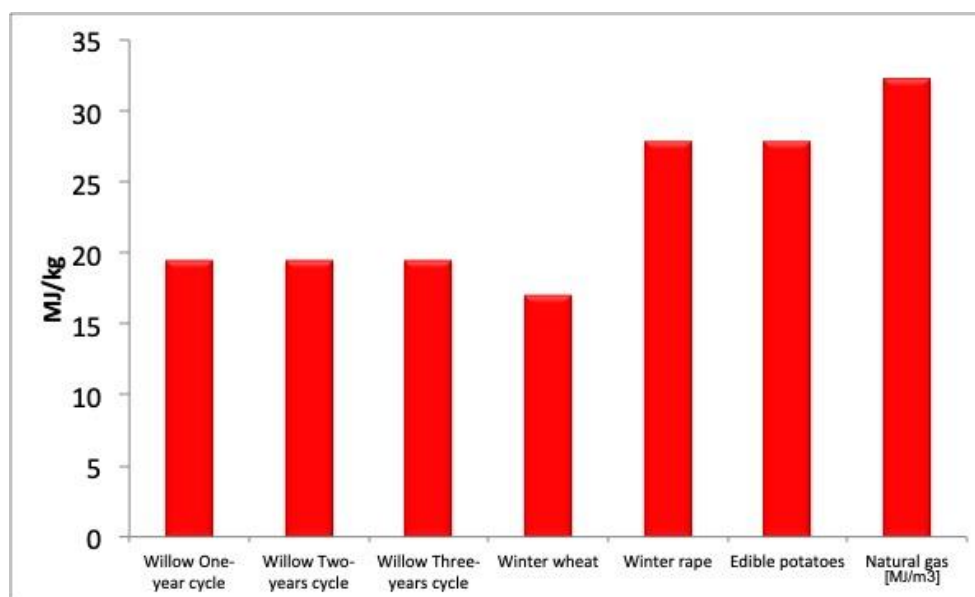

Fig. 3. Energy efficiency of the selected plant species compared to the natural gas

CONCLUSIONS

In the case of the analysed factory, biomass can be grown on the AF that are an integral part of the factory. The use of own fields of the factory will also allow for lowering of the the costs of the biomass obtaining. The use of biomass from the factory's fields will allow the exclusion of the intermediaries (profits for the intermediate companies) of both the producers and the transport companies.

Analysed data (Table 1-3, and Figure 2-3) and previous studies of the authors' [36, 37] show that it is possible total conversion of the fuel into biomass. However, the use of biomass allows to the costs reduce of the wastewater concentration in the food industry.

References

1. Mileniewski A.: Optymalizacja zużycia energii i wody. *Agro Przemysł* 5: 52-53, 2010.
2. Kasztelan A.: Oddziaływanie przemysłu spożywczego na środowisko naturalne. *Przemysł Spożywczy*, 10:60, 2008.
3. Rasz H.: *Przemysł spożywczy przed i po integracji z Unia Europejską*, 2005.
4. Pickiel P., *Vergasung von Biomasse*". *Landtechnik* Jg. 57 Nr 5, s. 258 – 259, 2002.
5. Szczukowski S., Tworkowski J., Klasa A., Piechocki J. 2000. Willow biomass – a renewable source of energy. 7th Polish – Danish Workshop on „Biomass for energy”. December 7 – 10, 2000 Starbienino Poland, s. 165 – 169.

6. Żmuda K., Pozyskiwanie energii z biomasy – perspektywy wykorzystania surowców rolnych do produkcji biopaliw. *Czysta Energia* 10(26), s. 18 – 19, 2003.
7. Hadryjańska B., Realizacja zasad zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach rolno-spożywczych. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 1 (7), 2008.
8. Deja A., Zadania przemysłu spożywczego z zakresu ochrony środowiska w świetle przepisów polskich i UE. Część II. *Przemysł Spożywczy* 3/2001, 54-56.
9. Nurzyński M., Strategia ochrony środowiska naturalnego w Polsce. *Przemysł Fermentacyjny i Owocowo- Warzywny*, 3, 39, 2001.
10. Włodarczyk B., Gawdzik A., Analiza możliwości obniżenia emisji CO₂ oraz kosztów zateżania ścieków technologicznych z przemysłu drożdżowego, Monografia Uniwersytetu Opolskiego, Inżynieria Procesowa w Ochronie Środowiska, Opole 2013.
11. Karczan Z. M., Kassenberg A. 2001. Problem rozwoju odnawialnych źródeł energii w Polsce. Materiały Konferencyjne „Odnawialne źródła energii u progu XXI wieku”. IBMER Warszawa, s. 31 – 41.
12. Zamojski H., Efektywność produkcji biopaliw. *Czysta Energia* 4, s. 22 – 23, 2003.
13. *Energia ze źródeł odnawialnych w 2010 r.* GUS, Warszawa 2011.
14. Jasiulewicz M. (red.): *Badanie potencjału biomasy na poziomie regionalnym i lokalnym.* Koszalin 2010 .
15. Kuś J., Faber A.: *Produkcja roślinna na cele energetyczne a racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski*, I Kongres Nauk Rolniczych Nauka - Praktyce, IUNG Państwowy Instytut Badawczy w Puławach.
16. Guzek K. Pisarek M., Wykorzystanie biomasy na cele energetyczne w Polsce. *Czysta Energia* 2(6), s. 6 -7, 2002.
17. Zhang M., Malhi S.S., Perspectives of oilseed rape as a bioenergy crop, *Biofuels*, 1(4), 621-630, 2010. DOI 10.4155/bfs.10.28
18. Gradziuk P., Alternatywne wykorzystanie gruntów rolniczych – rośliny energetyczne. Konferencja Naukowo Techniczna „Uprawy roślin energetycznych – prezentacja technologii, pokaz zbioru i sprzętu”. Lubią 31.07. – 01.08. 2002, s. 27-31, 2002.
19. Gutkowski J., Energia odnawialna – stan obecny w Polsce. *Gospodarka Paliwami i Energi* 5-6, s.11-16, 2002.
20. Kotowski W., Weber H., Odpady roślinne źródłem energii. *Gospodarka Paliwami i Energi* 5, s. 19 – 22, 2000.
21. McKendry P., Energy production from biomass (part 1): overview of biomass. *Bioresource Technology* 83 (1), 37-46, 2002. DOI 10.1016/S0960-8524(01)00118-3

22. McKendry P., Energy production from biomass (part 2): conversion technologies. *Bioresource Technology* 83 (1), 47-54, 2002. DOI 10.1016/S0960-8524(01)00119-5
23. Majtkowski W., Biomasa szans dla polskiego rolnictwa. *Przegląd Ekologiczny* 1/2 (37/38), s. 16 – 20, 2004.
24. Borkowska H.: Paliwa i energia XXI wieku szansą rozwoju wsi i miast. *Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania*, Warszawa, 2006.
25. Stolarski M.: Opłacalność uprawy wierzby na cele energetyczne. 2 Regionalne Forum Energetyki Odnawialnej, Przysiek, 2006 .
26. Szczukowski S.: Paliwa i energia XXI wieku szansą rozwoju wsi i miast. *Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania*, Warszawa, 2006.
27. Kern F., Smith A., Restructuring energy systems for sustainability? Energy transition policy in the Netherlands. *Energy Policy*, 36 (11), 4093-4103, 2008. DOI 10.1016/j.enpol.2008.06.018
28. Kisiel R., Szczukowski S., Stolarski M, Leniec K., Wykorzystanie biomasy wierzb krzewiastych do wytwarzania energii cieplnej. *Problemy Inżynierii Rolniczej* 2:65–72, 2001.
29. MacPherson G. Home – Grown Energy from Short-rotation Coppice. *Farming Press North America* 1995 ss. 214
30. Szczukowski S. Tworkowski J. 2001. Produktywność oraz wartość energetyczna biomasy krzewiastych wierzb *Salix* sp. na różnych typach gleb w pradolinie Wisły. *Post. Nauk Rol.*, 2: 30–39.
31. Sennerby-Forsse L., Handbook for energy forestry. Swed. Univ. Agric. Sci., 1986.
32. Borkowska H., Styk B., Ślazier Pensylwański (*Sida hermaphrodita* Rusby). Uprawa i Wykorzystywanie. Wyd. II, Lublin 2006.
33. Boczek J. (red.), Diagnostyka Szkodników i Roślin i ich Wrogów Naturalnych. T.II SGGW Warszawa 1996.
34. Remlein-Starosta D., Nijak K., Ślazier pensylwański – wstępne wyniki badań nad możliwościami ochrony przed agrofagami, *Progress in Plant Protection Postępy w Ochronie Roślin*, 47 (4) 2007
35. Bieniek J., Żołnierz-Rusinek A., Wierzba *Salix viminalis* jako źródło energii odnawialnej na przykładzie plantacji założonych na terenie Kotliny Kłodzkiej, *Inżynieria Rolnicza* 4(102), 2008.
36. Gawdzik, A.; Włodarczyk, B. Effect of the industrial wastes purification system on the productivity of the yeast factory Lesaffre in Wolczyn. *Environmental Engineering. Proceedings of the International Conference on Environmental Engineering ICEE*, Vilnius, 2014, 9, 1-5.
37. Włodarczyk, B.; Włodarczyk, P.P. Analysis of possibility of yeast production increase at maintained carbon dioxide emission level. *Civil and Environmental Engineering Reports* 2016, 23 (4), 163-176. DOI 10.1515/ceer-2016-0060.

Воронько-Невіднича Т. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Сутак Р. В.,
ЗВО спеціальності «Менеджмент» СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Найбільший вплив на конкурентоспроможність аграрних підприємств здійснюють наступні фактори: ресурсний потенціал; фінансове становище; спеціалізація та диверсифікація виробництва; організація діяльності; кон'юнктура ринку сільськогосподарської продукції. В сучасних умовах пріоритетними для забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств є їх державна підтримка; надходження інвестицій, впровадження інновацій тощо.

На наш погляд, конкурентоспроможність аграрних підприємств – це не тільки можливість ефективного використання стратегічного потенціалу, а також здатність підприємства швидко реагувати на зміни потреб споживачів, здатність до адекватних дій на нововведення конкурентів, чого можна досягти лише шляхом створення механізму стратегічного управління конкурентоспроможністю.

Конкурентоспроможність підприємства можна також охарактеризувати як його потенційну якість, яка включає:

1. Здатність підприємства отримувати реальну оцінку очікувань цільової групи споживачів, а також просліджувати тенденції споживчої поведінки. Іншими словами, підприємство має бути спроможне своєчасно, об'єктивно і точно оцінювати споживчий попит як в даний час, так і прогнозувати його динаміку на майбутнє. Така оцінка можлива лише на базі наукової моделі цільової споживчої групи, що враховує її економічні, соціально-культурні і психологічні чинники, розробленої методами сучасної соціології і маркетингу.

2. Здатність організовувати виробництво, результати якого відповідатимуть очікуванням цільової групи споживачів як найбільш корисного товару по відношенню ціна – якість.

3. Здатність проводити ефективну поточну маркетингову політику.

4. Здатність знаходити і створювати умови для зниження витрат на забезпечення факторами виробництва капіталом, робочою силою, сировиною і матеріалами, енергією на одиницю продукції, що продається.

5. Здібність до створення і утримання технологічного виробництва над іншими членами галузевого співтовариства, що вимагає своєчасного оновлення технологій що використовуються. Це може відноситися до виробництва, збуту, управління.

6. Здатність планувати, організовувати і проводити ефективну стратегію в сферах виробництва і маркетингу на основі інновацій.

7. Створення і розвиток високого кадрового потенціалу як на виконавчому, так і на управлінському рівнях. Якість виконавчого персоналу виявляється в його здатності ефективно використовувати виробничі технології, що існують на підприємстві, і готовності до освоєння перспективніших технологій. Якість фахівців виявляється в їх здатності ставити і вирішувати функціональні завдання, пов'язуючи їх із стратегічними цілями підприємства, які здатні забезпечити йому ключові компетенції в технічних, технологічних, дизайнерських і інших областях для посилення ринкових позицій підприємства. Якість управлінського персоналу виявляється в його здатності виявляти і ефективно використовувати ринкові можливості для захисту і розвитку конкурентних позицій підприємства на галузевих ринках в тактичному і стратегічному планах.

Реалізація перерахованих якостей в тривалому тимчасовому інтервалі створює підприємству реальні переваги над конкурентами у вигляді зростання його ринкової вартості, зміцнення його торговельних марок, нарощування додаткової стійкості по відношенню до несприятливих впливів зовнішнього середовища, включаючи атаки конкурентів [1].

Розглянувши деякі складові конкурентоспроможності підприємства, можна зазначити, що: існує безліч факторів, які впливають на конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства і кожен з них здійснює свій вплив по-різному; вплив зовнішніх і внутрішніх факторів не забезпечує високу конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств, тож необхідне комплексне вивчення кожного із них з метою виявлення сильних і слабких сторін окремого підприємства у кожному конкретному випадку [2].

Отже, можемо стверджувати, що формування та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в Україні належать до пріоритетних завдань національного економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Донських А. С. Конкурентоспроможність аграрних підприємств та фактори, що її визначають. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=850>.

2. Прокопець Л. В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: ЧНУ ім. Федьковича. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2011_7/37SPK.pdf

Даниленко В. І.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Фуга Я. І.,
ЗВО спеціальності «Маркетинг» СВО «Бакалавр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

РИНОК ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ринок праці є найбільш складним елементом ринкової економіки, в процесі функціонування якого переплітаються інтереси робітника та роботодавця щодо визначенні ціни праці та умов функціонування, а також відображаються практично всі соціально економічні явища, що відбуваються в суспільстві [1]. Ефективно функціонуючий аграрний ринок праці має місце тоді, коли розвиваються сільські території та соціальна інфраструктура села, є перспективи працевлаштування та зростання добробуту населення, зайнятого в сільськогосподарському виробництві та соціальній інфраструктурі.

Особливої актуальності та гостроти набувають проблеми безробіття сільського населення. За останні роки в межах аграрного ринку праці зайнятість населення в особистих господарствах стала безумовно переважаючою. Однак можливості таких господарств є обмеженими і вони можуть ефективно функціонувати лише за умов створення системи надійного та вигідного збуту їхньої продукції, а, відповідно, за наявності ефективної виробничої та соціальної інфраструктури. Отже, аграрний ринок праці потребує структурних змін і залучення інвестицій насамперед на сільські території [2].

При оцінці якості працездатного населення необхідно враховувати принаймні три групи ознак – виконувану роботу; професію, освіту; загальну кількість зайнятих та незайнятих. Важливе значення має вивчення соціально негативного явища на ринку праці – безробіття. Найбільший вплив на формування ринку праці справляють демографічна ситуація, міграційний рух населення, сільська система розселення; інші фактори меншою мірою впливають на процес формування ринку праці. Зменшення за останні роки природного руху населення приводить до зменшення населення. Це негативно відбивається на забезпеченні трудовими ресурсами насамперед сільського господарства. Економічну активність населення наведено у табл.1.

Найвищий рівень безробіття спостерігається у віці від 18-24 років. Проблема безробіття молоді є однією з найактуальніших на сьогодні, адже закінчення навчального закладу несе за собою невизначеність з місцем роботи за фахом, або взагалі її відсутність. Як результат роботодавці часто висувують умови, які не може задовольнити молодь. Це пояснюється тим, що потрібні досвідчені працівники, а досвід роботи у молоді, яка нещодавно закінчила навчальний заклад відсутній. Саме по собі сільське господарство існувати не

може, необхідна висококваліфікована робоча сила. Ринок праці на сьогоднішній день має ряд проблем, пов'язаних з безробіттям, низькою мотивацією праці, високою міграцією робочої сили і т.д. [4]

Таблиця 1

**Економічна активність населення за типом місцевості та віковими
групами в Україні у 2017 році ¹**

Групи населення	січень-березень		січень-червень		січень-вересень		січень-грудень	
	тис. осіб	у % до всього населення	тис. осіб	у % до всього населення	тис. осіб	у % до всього населення	тис. осіб	у % до всього населення
Усе населення у віці 15-70 років	17672,7	61,4	17830,6	61,9	17900,4	62,2	17854,4	62,0
Міські поселення	12162,8	62,3	12233,6	62,7	12268,3	62,8	12252,2	62,8
Сільська місцевість	5509,9	59,4	5597,0	60,3	5632,1	60,7	5602,2	60,4

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: [3]

Отож, формування ринку праці в Україні, його прогнозування, є невід'ємною частиною становлення ринкового механізму. Основними напрямками його регулювання повинні стати: боротьба проти подальшого спаду виробництва; недопущення масового безробіття; уживання заходів по підвищенню рівня життя населення та інше.

Список використаних джерел

1. Лібанова Е. М. Ринок праці. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 500 с.
2. Стан ринку праці в сільській місцевості URL: <http://agroua.net/economics/documents/category-58/doc-8/>.
3. Державна служба статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Якуба К. І. Безробіття селян: економічний і соціальний аспект. *Економіка АПК*. 2010. №6. С.107-112.

Данко А. І.,
ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
СВО «Бакалавр»
Науковий керівник – Дядик Т. В.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

З кожним роком збільшується відтік населення за кордон в пошуках високооплачуваної роботи. Зовнішня трудова міграція призводить як до позитивних, так і негативних наслідків, що формує велику кількість проблем, які негативно впливають на соціально-економічний розвиток в Україні. Тому дана тема є актуальною на сьогодні, адже це явище призводить до зменшення кількості працездатного населення, від якого залежить функціонування українського ринку праці [1]. Трудова міграція породила прогалини на українському ринку праці. В зв'язку з трудовою міграцією населення, загострюється проблема кадрового голоду на підприємствах. Відчувається брак працівників в таких галузях, як будівництво, машинобудування, недостатньо слюсарів, електриків, швачок, працівників громадського обслуговування.

За останні роки трудова міграція призвела до зменшення нашої робочої сили і скорочення чисельності населення. Зазначимо, що в 2018 році чисельність економічно активного населення у віці від 15 до 70 років в Україні становила 16,7 млн осіб, а кількість безробітних відповідного віку - 1,4 млн осіб. За даними статистичного відомства, рівень зайнятості населення віком 15-70 років порівняно з відповідними даними попереднього року збільшився на 1,1 в.п. та склав 58,1%, а серед населення працездатного віку - на 1,8 в.п. та 67,3% відповідно. Рівень безробіття серед економічно активного населення віком 15-70 років у III кварталі 2018 року порівняно з III кварталом 2017 року зменшився на 0,9 в.п. та становив 8% [2].

Українські трудові мігранти головною причиною міграції називають низьку зарплату в Україні. Станом на жовтень 2018 року середня заробітна плата в Україні становила 9218 грн (приблизно 302,46 євро). За даними досліджень соціологічної групи «Рейтинг» (Динаміка міграційних настроїв українців, 3.10.2017р.), основою мотивацією у бажанні працювати за кордоном респонденти найчастіше називали вищий рівень зарплати в інших країнах (72%). Заробітна плата в країнах ЄС станом на січень 2018 р. – за даними Eurostat: Болгарія (261 євро), Румунія (408 євро), Латвія (430 євро), Литва (400 євро), Чехія (478 євро), Угорщина (445 євро), Хорватія (462 євро), Словаччина (480 євро), Польща (503 євро), Естонія (500 євро), Португалія (677 євро), Греція

(684 євро), Мальта (748 євро), Словенія (843 євро), Іспанія (859 євро). У Великій Британії (1401 євро), Німеччині та Франції (1498 євро), Бельгії (1563 євро), Нідерландах (1578 євро), Ірландії (1614 євро), в Люксембурзі (1 999 євро). Також 22 із 28 країн – членів ЄС мають встановлену мінімальну зарплатню, а Данія, Італія, Кіпр, Австрія, Фінляндія та Швеція такої практики не мають. – за даними Eurostat [3].

Згідно з останньою інформацією від Держстату за 2015-2017 роки, кількість трудових мігрантів досягла кількості 1,303 млн. чоловік. Частка трудових мігрантів в загальній чисельності населення - 4,5%. У порівнянні з 2010-2012 роками цей показник збільшився на майже на 10%. Основні країни по «імпорту» нашої робочої сили є Польща (38,9%), Російська Федерація (26,3%), Італія (11,3%), Чеська Республіка (9,4%). В основному, виїжджають кадри з професійно-технічною освітою (33,9%), повною загальною середньою (30,1%) освітою. Повну вищу ж освіту мають 16,4%. З них, працювали згідно з отриманою кваліфікації - 26,8%; в іншій сфері, ніж отримана кваліфікація - 29,5%; на роботі, що не потребувала кваліфікації – 36,1%.

Видно, що відсоток низько кваліфікованої праці досить високий – країни «заповнювали» ніші низько кваліфікованої праці українськими кадрами: 41,6% працевлаштовані у найпростіших професіях. У інших професіях відсоток працевлаштування досить низький (виняток: кваліфіковані робітники з інструментом – 25,9%) [4].

Більшість українців виїжджають за кордон через неможливість займатися улюбленою справою в Україні. Науковці прагнуть реалізувати себе в науковій сфері та досягти професійного зросту, але через низькі заробітні плати та високий рівень безробіття вони працюють, аби вижити. Тому в Україні і спостерігається таке явище, як «відтік мізків» - міграція висококваліфікованих осіб, що негативно впливає на науково-технічний розвиток.

Всі наведені вище причини зовнішньої трудової міграції породжують певні наслідки, які впливають на соціально-економічний розвиток України як у позитивному напрямі, так і негативному. Позитивним наслідком зовнішньої трудової міграції є інвестиції в економіку України від українських мігрантів. За даними Національного банку України у 2017 році лише з Польщі було переведено 3,12 млрд. дол. США. Дані вкладення є відносно стабільними, ніж прямі іноземні інвестиції, тому це є надійним джерелом надходження інвестицій. За допомогою цих коштів держава може покривати дефіцит торговельного балансу та покращити сферу охорони здоров'я та освіти.

Зокрема, негативними наслідками зовнішньої трудової міграції є: переселення висококваліфікованого населення, що стримує науково-технічний розвиток, погіршення сімейних стосунків через неможливість частого спілкування з членами сім'ї, міграція осіб молодших вікових категорій, що негативно впливає на демографічну ситуацію в країні. Отже, можливо стверджувати, що міграційний потік українців за кордон з роками набув

масового характеру. Щоб покращити дану ситуацію та повернути українських мігрантів потрібно створювати нові робочі місця, підвищити середню заробітну плату, гарантувати якісні та безпечні умови праці, сприяти соціальній захищеності трудового потенціалу та створювати можливості для професійної підготовки та кар'єрного зросту. З боку держави, необхідно покращити законодавство стосовно міграційних процесів та розробити стратегію для їх врегулювання. Головними шляхами сприяння подолання безробіття є: проведення активної демографічної політики; забезпечення молоді житлом; створення нових робочих місць; розвиток підприємництва та фермерства; заохочення населення до самозайнятості; організація оплачуваних громадських робіт; упровадження гнучких режимів праці; профорієнтація і психологічна підтримка населення, особливо молоді; підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації кадрів; мотивація трудової діяльності [5].

Список використаних джерел

1. Основні причини та наслідки зовнішньої трудової міграції в Україні. URL: https://ukrlogos.in.ua/documents/18_04_2018_132.pdf – Назва з екрану.
2. Безробіття в Україні. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/gosstat-obnarodoval-kolichestvo-bezrobotnyh-1545816306.html> – Назва з екрану.
3. Вплив трудової міграції. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Vplyv-trudovoyi-migratsiyi-ukrayinskyh-pratsivnykiv-na-rynky-pratsi-Ukrayiny-i-YES-na-pryklyadi-budivelnikiv-1.pdf> – Назва з екрану.
4. Українська міграція. URL: <http://icps.com.ua/ukrayinska-mihratsiya-choho-ochikuvaty-susidam/> – Назва з екрану.
5. Дядик Т. В., Погребняк Л. П. Ринок праці в Україні: основні тенденції розвитку. The International Scientific and Practical Web-Congress of Economists and Jurists «The global problem and human security: economic and legal aspects», professional scientific publication, 28-29 December, 2017, Zagreb (Croatia). Р. 120-125.

Дядик Т. В.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Падалка Ю.В.,
ЗВО спеціальності «Маркетинг» СВО «Бакалавр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОВИТОК УКРАЇНИ

Забезпечення ефективної політики використання трудових ресурсів є одним з основних питань, які необхідно розглядати в плані соціально-

економічного розвитку держави. Трудові ресурси перебувають в залежності від процесів, що й усе населення, тому найголовнішим явищем, що характеризує забезпеченість країни населенням і, відповідно, трудовими ресурсами є демографічний стан [1]. У кожного українця є проблеми з працевлаштуванням, незадовільної заробітної плати, великих тарифів на комунальні послуги та багато іншого. Тому більшість населення виїжджає за кордон оскільки держава не створила гідних умов для життя та праці. У зв'язку з цим держава щороку втрачає більше і більше людського ресурсу. Для людей робота за кордоном не тільки втеча від проблем, а можливість, само реалізуватися, подивитися на себе в іншому світі та отримати досвід. За даними Державної служби статистики за 2017 р. на постійній основі працює 3,2 млн люд. та 9 млн. виїжджають на сезонні роботи [2].

За підрахунками Національного банку, в Україну зайшло 23,8 млрд доларів в 2017 р. і це тільки приватними переказами. Усього з використанням систем переказу грошей як резидентами так і не резидентами 2017 р. було переказано: в Україні – 2378 млн. дол. США, за межі України – 286 млн. дол. США, в межах України – 4456 млн дол. США. Станом на 01.01.2018 р. в Україні надавали послуги такі системи переказу коштів, створені резидентами: 8 систем, створених банками (з 9 зареєстрованих), 12 систем, створених небанківськими установами (з 12 зареєстрованих), 9 внутрішньобанківських систем переказу коштів (з 10 зареєстрованих). Усього за 2017 р. за допомогою систем переказу коштів, створених банками та небанківськими установами – резидентами, переказано: в межах України – 4 453,04 млн дол. США в еквіваленті, в Україну – 113,66 млн дол. США еквіваленті, за межі України – 3,06 млн дол. США еквіваленті. Упродовж 2017 р. в Україні здійснювали діяльність 7 систем переказу коштів, створених нерезидентами, а саме: 3 системи з США, по 1 – з Грузії, Великобританії, Канади, Азербайджану. За 2017 рік за допомогою систем переказу коштів, створених нерезидентами, було переказано: в Україну – 2 264, 26 млн. дол. США в еквіваленті, за межі України – 282,98 млн. дол. США в еквіваленті, в межах України – 2,68 млн. дол. США в еквіваленті. Серед систем переказу коштів, створених нерезидентами, у 2017 році перше місце за обсягами здійснених переказів посідає «Western Union» (51,9% усіх транскордонних переказів в Україну та 74,2% – з України) [3]

Якщо замислитися скільки проходить коштів поза банківською системою!? Що ж буде коли заробітчани повернуться!? Чи зможуть вони отримувати гідну пенсію!? Так, вони зможуть отримувати пенсію, але при умовах, що: буде зарахування в трудовий стаж, у випадку сплати страхових внесків; офіційно працевлаштовані; мінімальну пенсію отримає кожен. Але якщо не офіційно працевлаштовані то потрібно накопичити достатньо коштів для безбідної старості. У сучасному світі діє конкуренція не тільки на виробничому ринку але і на трудовому. З кожним роком розвинені країни все більше залучають нових працівників, строюючи нові програми праці. За

спостереженнями експертів, які робили дослідження на замовлення Національного банку Польщі, на заробітки до цієї країни їде дедалі більше української молоді. Якщо раніше середньостатистичний український заробітчанин у Польщі представляв собою 42-річного чоловіка, то тепер його середній вік – 32 роки. Крім того, серед заробітчанин значно поменшало тих, хто має дітей. Якщо ще п'ять років тому бездітних було 24 %, то нині – вже 54 %. А це, на думку польських дослідників, може означати, що частина цих мігрантів не матиме мотивації повертатись в Україну, а захоче залишитись у Польщі. Тим часом в Асоціації роботодавців Львівщини не на жарт стурбовані: якщо в Україні не опікуватимуться майбутнім бізнесу так, як це робиться в Польщі, то незабаром працювати взагалі не буде кому. Українським підприємствам, а особливо з іноземним капіталом, важко набирати штат, бо вони якраз і прийшли в Україну через якісну і водночас дешеву робочу силу [4].

Державна політика повинна стимулювати: модернізацію виробництва і перехід усіх сфер економічної діяльності на інноваційний шлях розвитку; більш активне впровадження новітніх технологій та засобів виробництва; розвиток конкурентного середовища; запровадження на підприємствах сучасного кадрового менеджменту. Ефективне використання людського капіталу неможливе без удосконалення системи оплати праці. Важливим завданням є не лише підвищення рівня оплати праці, але і забезпечення її тісного взаємозв'язку з рівнем кваліфікації, компетенції, відповідальності працівника. На сучасному етапі, коли національна економіка зростає, активізувався й попит на робочу силу. При цьому відносно вищими темпами зростає попит на кваліфікованих працівників. А оскільки вітчизняний ринок за таку робочу силу конкурує з європейським ринком, де аналогічні посади оплачуються значно вище, то проблема нестачі кваліфікованої робочої сили в Україні може суттєво загостритись вже в найближчі роки.

Список використаних джерел

1. Дядик Т. В., Загребельна І. Л., Близнюк К. М. Формування і використання трудових ресурсів на міжнародному рівні та Україні. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2018. №1 (41). С. 9-15.
2. Ринок праці. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm
3. Про підсумки діяльності систем переказу коштів у 2017 році. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=64628178
4. Проблеми розвитку ринку праці в Україні http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3188:ri-nok-pratsi-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

Загребельна І. Л.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК

Інноваційний розвиток аграрного виробництва передбачає використання високопродуктивних і стійких до несприятливих факторів зовнішнього середовища сортів рослин і порід тварин, проведення комплексної механізації і автоматизації, підвищення кваліфікації, умов праці та побутових умов працівників, перехід на інтенсивні екологічно чисті та ресурсозберігаючі технології виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечення інтеграції науки з виробництвом. При цьому також важливо враховувати вимоги техніко-технологічних, природно-біологічних та екологічних факторів.

Стримуючими факторами інноваційного розвитку сільського господарства є галузевий диспаритет цін, технологічна відсталість і низька конкурентоспроможність аграрного виробництва, відсутність кваліфікованої робочої сили, дефіцит фінансових ресурсів, низький рівень впровадження у виробництво досягнень аграрної науки і передового досвіду. Зокрема, інноваційний потенціал вітчизняного агропромислового комплексу використовується на 4–5 %, в той час як в розвинених країнах світу комерціалізуються понад 80% наукових розробок. Незадовільний стан економіки галузі вимагає її докорінної модернізації на основі інноваційної діяльності.

У процесі інноваційної діяльності необхідно враховувати специфіку сільського господарства, де відтворення ґрунту ґрунтується на використанні землі, рослин і тварин, на забезпеченні єдності техніки і біології, економіки та екології. Інноваційна діяльність в даній галузі повинна бути спрямована на забезпечення ефективного економічного зростання на основі використання інтенсивних ресурсозберігаючих технологій виробництва агропродукції, біологізації і екологізації виробничих процесів, збереження ґрунтової родючості та інших природних ресурсів. Тому в сільському господарстві поряд з традиційними напрямками інноваційної діяльності (технологічними, організаційними, соціальними) використовуються селекційно-генетичні, меліоративно-екологічні і біотехнологічні напрямки, які передбачають створення нових високопродуктивних і стійких до зовнішнього середовища сортів і гібридів сільськогосподарських рослин і порід тварин, застосування ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій обробки ґрунту і виробництва агропродукції, створення біологічних засобів для захисту тварин і рослин, а також біологічної продукції для потреб переробної промисловості

АПК.

Говорячи про необхідність переходу на інноваційний шлях розвитку сільськогосподарських підприємств, необхідно відзначити, що інноваційна діяльність на будь-якому рівні господарського управління вимагає значних фінансових вкладень (табл. 1).

Таблиця 1

**Капітальні інвестиції у сільське господарство Полтавської області,
2010-2017 рр.**

Показники	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Усього інвестицій, млн. грн	6289,4	7859,4	10217,4	9536,3	8827,8	8337,9	15265,2	15855,6
в т.ч. сільське, лісове та рибне господарство	845,9	1259,2	1579,7	1852,7	1578,3	2020,6	3602,8	4790,3
в % до усього	13,4	16,0	15,5	19,4	17,9	24,2	23,6	30,2
темپ приросту, %	149,9	148,9	125,5	117,3	85,2	128,0	178,3	133,0
Кількість сільськогосподарських машин та обладнання, тис. шт.	14,1	14,0	14,1	14,2	14,3	13,5	13,9	13,4
Припадає тракторів на 100 га ріллі, шт.	8	8	8	8	8	7	8	8
Навантаження ріллі на один трактор, га	170,4	169,9	169,5	170,6	169,5	179,8	173,7	178,1

Джерело: [3]

У 2017 році обсяги інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство досягли найвищого рівня в вартісному і структурному вимірі. Однак, не досягнутий високий рівень темпу приросту порівняно з 2016 р. В той же час спостерігаємо зменшення кількості сільськогосподарських машин та обладнання з 14,1 тис. шт. в 2010 р. до 13,4 тис. шт. в 2017 р. та збільшення навантаження ріллі на один трактор з 170,4 га до 178,1 га.

В сучасних умовах господарювання потрібно створювати сприятливі умови для фінансування іноземними інвесторами та виділяти більше коштів з бюджету України. Адже без достатніх інвестицій в інновацію неможливо побудувати сильну аграрну країну в часи економічної нестабільності.

Сільськогосподарські підприємства, що впроваджують в виробничий процес технологічні новації, повинні мати високий рівень ресурсозабезпеченості, на що впливає фінансова складова підприємств і залучення сторонніх інвестицій (приватних чи державних). Внаслідок цього, в підприємствах спостерігається тенденція щодо збільшення обсягів виробництва продукції швидшими темпами, ніж матеріальних витрат.

Встановлено, що для отримання ефекту від інновацій в сільському господарстві витрати на реалізацію інноваційних проектів мають бути вищі у 100 разів від отриманих результатів фундаментальних досліджень. Звідси

співвідношення – фундаментальні дослідження : дослідно-конструкторські розробки : промислове освоєння має набувати такого вигляду – 1:10:100. Проте в Україні найменшими фінансовими ресурсами для впровадження інновацій відзначаються високотехнологічні та наукоємні виробництва [1].

Отже, основним напрямом формування інноваційного потенціалу та забезпечення відповідного рівня продовольчої безпеки країни є активізація освоєння галузевих інновацій. АПК забезпечує себе фінансовими ресурсами або за рахунок коштів державних програм і заходів, або приватних інвестицій. Це повинно розвивати науково-технічний прогрес, сприяти постійному оновленню основних засобів в сільськогосподарських підприємствах, а, отже, забезпечувати формування інноваційного потенціалу аграрного сектора.

Список використаних джерел

1. Герасимів З. Проблеми сталого розвитку сільських територій. *Наукові записки*. 2009. №1. С. 150-156.
2. Лаврук В. В. Інноваційний продукт у сільському господарстві як результат інноваційного процесу. *Ефективна економіка*. 2010. № 5. С. 22-25.
3. Статистичний щорічник Полтавської області за 2017 рік Головне управління статистики у Полтавській області; відп. за вип. Безхлібняк Л.М. Полтава, 2018. 350 с.
4. Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві. *Економіка ХХІ століття: виклики та проблеми*. 2012. № 4. С. 30-33.

Ісаєнко В. В.,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач економічних дисциплін
Лубенський фінансово-економічний коледж ПДАА
м. Лубни, Україна

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ЯК ОДИН ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Продуктивність праці – одна з найважливіших економічних категорій, в якій найбільш повно відображається ефективність суспільного виробництва. Тут акумулюється в тісному поєднанні ефективність використання робочої сили, земельних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів.

Підвищення продуктивності праці належить до вирішальних умов розвитку аграрного виробництва, і на цій основі забезпечення значного поліпшення матеріального добробуту українського народу, здійснення соціальних перетворень на селі.

Особливого значення набуває зростання продуктивності праці в сільському господарстві на сучасному етапі подолання кризового стану в галузі, нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції, забезпечення продовольчої безпеки країни [1].

На даний момент досягнутий рівень продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві України не відповідає ні наявним природним та матеріально – технічним ресурсам, ні сучасним вимогам. Порівняльний аналіз показує, що маючи найсприятливіші можливості для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, Україна поступається іншим країнам світу за рівнем продуктивності праці порівняно із Німеччиною в три рази, Францією – в 4, Великою Британією – 4,5, Канадою – 5,7, США – 8,5, Чехією – 1,6, Угорщиною – в 1,8 рази.

Провідні компанії світу використовують такі сучасні інновації у сфері підвищення продуктивності праці:

- реінжиніринг (оптимізація бізнес – процесів) – радикальна зміна бізнес - процесів на підприємстві для досягнення суттєвих покращень у таких ключових для сучасного бізнесу показниках результативності, як витрати, якість, рівень обслуговування й оперативність;

- створення клієнтоорієнтованої компанії - основа успіху компанії, що полягає у направленні максимальних зусиль на повне задоволення потреб споживачів у продуктах, послугах та сервісі компанії;

- корпоративні інформаційні системи - інновації, які сприяють автоматизації функцій управління на підприємстві, дають можливість стежити за зовнішніми і внутрішніми потоками інформації, що збільшуються, використовувати її для аналізу, прогнозування, ухвалення управлінських рішень;

- впровадження системи стратегічного управління організацією, що ґрунтується на оцінці її ефективності за набором збалансованої системи показників, підібраних таким чином, щоб урахувати всі суттєві аспекти діяльності організації (фінансові, виробничі, маркетингові і т.п.);

- електронний рекрутинг – сучасна технологія підбору персоналу з використанням мережі Інтернет;

- формування інтегрованих структур – об'єднання підприємств для досягнення синергетичного ефекту у виробничій діяльності : підвищення продуктивності праці, ефективності діяльності та конкурентоспроможності, а також покращення якісних показників учасників об'єднання на основі спільного використання науково – технічних розробок, винаходів, патентів, ноу-хау тощо;

- удосконалення організаційної структури - безперервний процес покращення взаємозв'язків і взаємодії між структурними підрозділами підприємства;

- кайдзен - менеджмент - неперервний процес удосконалення бізнес - процесів на підприємстві;

- аутсорсинг – цілеспрямоване виділення окремих бізнес – процесів або виробничих функцій та передача їх реалізації на договірній основі іншим організаціям, що спеціалізуються у конкретній галузі й мають відповідний досвід, знання, технічні засоби, а тому виконують їх краще та ефективніше;

- бенчмаркінг – управління ефективністю різних сфер діяльності підприємства (виробництво, збут, логістика, фінанси, кадрова політика та ін.), заснований на порівняльному аналізі роботи компанії із кращими представниками галузі або інших галузей, який полягає в оцінці власної та галузевої ефективності, ідентифікації й вивченні роботи галузевих лідерів та імплементації найкращих галузевих досягнень у свою діяльність;

- механізм саморозвитку – кількісні та якісні перетворення, що супроводжуються оптимізацією показників діяльності підприємства [2].

Отже, продуктивність праці була і буде одним з головних показників, який визначає науково-технічний прогрес суспільства, характеризує становище держави, окремої галузі, підприємства. Взаємозв'язок між продуктивністю праці й економічним зростанням очевидний, адже продуктивність праці у ринковій економіці є одним з чинників формування сукупної пропозиції. Продуктивність праці була і буде одним з головних показників, який визначає науково – технічний прогрес суспільства, характеризує становище держави, окремої галузі, підприємства.

Список використаних джерел

1. Чорна Р. М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково – технічний прогрес галузі. *Продуктивність агропромислового виробництва*. Економічні науки. 2013. Вип. 23. С. 126-133.

2. Васильєва О. О. Продуктивність праці в сільському господарстві : фактори та шляхи підвищення. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. №1. С. 70-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_1_15.

Калініченко О. В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОСЛИННИЦТВІ

Рослинництво є складною еколого-економічною системою, відтворення в якій базується на використанні трудових, земельних, інформаційних та енергетичних ресурсів. Це вимагає залучення, переважно, вичерпних

матеріальних засобів та енергетичних ресурсів, вартість яких постійно збільшується.

Стрімке зростання ціни на енергоносії впродовж останнього часу, спонукає вітчизняних товаровиробників впроваджувати енергозберігаючі технології виробництва аграрної продукції [1, с. 3]. Крім того, погіршився стан сільськогосподарських земель в зв'язку з використанням великої кількості мінеральних добрив, засобів захисту рослин, порушенням технології їх застосування, інтенсивною обробкою ґрунтів [3, с. 109].

При недотриманні вимог технології, погіршенні якості робіт, ускладненні погодних умов знижується урожайність та зростає енергомісткість виробництва сільськогосподарських культур на 16,2 – 42,1 % [2, с. 184].

У кінці ХХ ст. в Європі впроваджуються енергозберігаючі, ресурсозберігаючі, адаптивні, екологічно чисті технології виробництва сільськогосподарських культур. Вони мають забезпечувати високий рівень урожайності сільськогосподарських культур при оптимальних витратах матеріальних ресурсів [4, с. 7].

Для здійснення будь-якого виробництва сільськогосподарських культур є необхідним залучення системи машин (відповідних машин, знарядь та інструментів) із заданими параметрами впливу на властивості землі із використанням робочої сили, оборотних засобів (насіння, бензин, дизельне паливо, електроенергія, мінеральні та органічні добрива, пестициди) для виконання послідовних, взаємопов'язаних технологічних операцій, що забезпечують одержання з одиниці площі максимального виходу сільськогосподарської продукції високої якості за найменших витрат та дотримання екологічних вимог.

Виробництво сільськогосподарських культур слід розглядати як процес, що містить три складові:

1. Технологічні операції – завершені частини технологічного процесу, що поєднують: 1) основний обробіток ґрунту; 2) весняний обробіток ґрунту та сівба; 3) догляд за посівами; 4) проведення підживлення; 5) збирання та транспортування врожаю.

2. Матеріально-технічні засоби, які необхідні для виконання технологічних операцій – пальне, насіння, добрива, сільськогосподарські машини та знаряддя. Зміна технології відбувається через зміну комплексу взаємопов'язаних операцій із застосуванням відповідної, більш продуктивної системи машин (нових конструкцій машин та знарядь).

3. Кількісно-якісні параметри виконання необхідних технологічних операцій, що регламентуються певними умовами та виконуються системою відповідних машин і знарядь.

На технологічні параметри виробництва сільськогосподарських культур впливають природні (рівень ФАР, температурний режим, кількість опадів,

родючість ґрунту) та штучні чинники (система машин, сорти та гібриди, прийоми агротехніки) (рис. 1).

Рис. 1. Чинники, що впливають на параметри технології виробництва сільськогосподарських культур

Джерело: авторська розробка

Енергозберігаючі технології виробництва сільськогосподарських культур включають послідовність операцій, підібраних так, щоб витрати всіх ресурсів (паливно-мастильних матеріалів, насіння, добрив, гербіцидів, праці) були мінімально необхідними на одержання запрограмованого рівня урожайності.

Енергозберігаючі технології виробництва сільськогосподарських культур включають застосування оранки та використання системи машин та знарядь, призначених для мілкового обробітку ґрунту (10 – 12 см).

Енергозберігаючі технології виробництва сільськогосподарських культур визначаються як комплекс взаємопов'язаних операцій, що забезпечують мінімум енергетичних витрат у розрахунку на одиницю продукції:

$$EM = \frac{E_c}{Y} \Rightarrow \min, \quad (1)$$

де EM – енергомісткість технології виробництва, МДж/ц;

E_c – сукупні витрати енергетичних ресурсів на 1 га посівів сільськогосподарської культури, МДж/га;

Y – урожайність сільськогосподарської культури, ц/га.

Відповідно до залежності (1), при використанні енергозберігаючих технологій виробництва сільськогосподарських культур можуть бути вирішені наступні завдання:

1) зменшення сукупних витрат енергетичних ресурсів на одиницю посівної площі за незмінної урожайності сільськогосподарської культури:

$$E_c \Rightarrow \min, Y = Y_\alpha, \quad (2)$$

де E_c – сукупні витрати енергетичних ресурсів на 1 га посівів сільськогосподарської культури, МДж/га;

Y – урожайність сільськогосподарської культури, ц/га;

Y_α – урожайність сільськогосподарської культури при мінімумі витрат сукупних енергетичних ресурсів, ц/га;

2) підвищення урожайності сільськогосподарської культури за однакових витрат сукупних енергетичних ресурсів на одиницю площі:

$$E_c = E_\alpha, Y \Rightarrow \max; \quad (3)$$

де E_c – сукупні витрати енергетичних ресурсів на 1 га посівів сільськогосподарської культури, МДж/га;

E_α – сукупні витрати енергетичних ресурсів на 1 га посівів сільськогосподарської культури при підвищенні рівня урожайності, МДж/га;

Y – урожайність сільськогосподарської культури, ц/га.

3) підвищення урожайності сільськогосподарської культури при зменшенні витрат сукупних енергетичних ресурсів на одиницю площі:

$$E_c \Rightarrow \min, Y \Rightarrow \max, \quad (4)$$

де E_c – сукупні витрати енергетичних ресурсів на 1 га посівів сільськогосподарської культури, МДж/га;

Y – урожайність сільськогосподарської культури, ц/га.

Таким чином, технології виробництва сільськогосподарських культур розглядаються як процес, що містить наступні складові: 1) технологічні операції – завершені частини технологічного процесу; 2) матеріально-технічні засоби, які необхідні для виконання технологічних операцій; 3) кількісно-якісні параметри виконання необхідних технологічних операцій.

Енергозберігаючі технології виробництва сільськогосподарських культур визначаються як комплекс взаємопов'язаних операцій, що забезпечують мінімум енергетичних витрат з розрахунку на одиницю продукції. Сукупні енергетичні витрати при виробництві сільськогосподарських культур залежить від кількості і характеру технологічних операцій.

Список використаних джерел

1. Амбросов В. Я. Ресурсозберігаючі технології – напрям підвищення ефективності виробництва. *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. 2010. № 105. С. 3-12.

2. Гришко В. В., Перебийніс В. І., Рабштина В. М.,

Гришко В. В. Енергозбереження в сільському господарстві (економіка, організація, управління). Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава», 1996. 280 с.

3. Россоха В. В. Економічний потенціал землі та проблеми його визначення в ринкових умовах господарювання. *Економіка АПК*. 2009. № 3. С. 107-109.

4. Технологія виробництва продукції рослинництва: навч. посіб. Ч. 2 / [Мельник С. І., Муляр О. Д., Кочубей М. Й., Іванцов П. Д.]. К.: Аграрна освіта, 2010. 405 с.

Колокольчикова І. В.

к.е.н, докторант кафедри економіки підприємства

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава, Україна

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА ПІВДНЯ УКРАЇНИ

В сучасних умовах ведення агробізнесу основною складовою успіху розвитку галузі промислового садівництва є раціональне використання природних ресурсів. Як економічна категорія, природний потенціал розкривається двома складовими, такими як «природні ресурси» та «природні умови». Визначення цим поняттям надав О. О. Мінц [1,2], підкреслюючи їх місце у процесі впливу на виробництво сільськогосподарської продукції. Однак наступні науковці, які займалися цими аспектами, а саме Є. М. Влізло [3], В. М. Нелеп, М. І. Фурсенко, О. М. Висоцька, Л. І. Дідьковська, В. Є Данкевич та інші підкреслюють в своїх працях що все частіше природні умови стають природними ресурсами, також повною мірою впливаючи на ефективність виробництва продукції і тим самим на вибір напряму стратегії розвитку галузі. Томи питання щодо об'єктивної оцінки природних ресурсів при виборі стратегії розвитку підприємств та галузі в цілому Півдня України є актуальними.

Суть реалізації стратегії розвитку підприємства або галузі зводиться до визначення довгострокових цілей, напрямів та завдань, а також раціональний розподіл ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей. Основним природним ресурсом, який є одночасно і засобом виробництва і предметом праці в сільському господарстві є земля. Для галузі промислового садівництва правильна закладка багаторічних насаджень є запорукою ефективного ведення господарської діяльності.

Станом на кінець 2017 р. під насадженнями плодово – ягідних культур було задіяне 894,8 тис. га, що складає лише 2,16 % від загальної площі сільськогосподарських насаджень України [4]. Так як природно – кліматичні умови України неоднорідні, тому і площі насаджень розподілено відповідно по

природних зонах нерівномірно. Ці природні зони за тепловим режимом і забезпеченістю вологою різко відрізняються, що значною мірою позначається на особливостях розвитку та продуктивності виробництва продукції галузі садівництва [5]. Також, враховуючи такі показники як річні суми температур, кількість днів з відповідною температурою, тривалість безморозного періоду, сума опадів та коефіцієнт зволоження, якість ґрунтів, кожна з природних зон має свої переваги та ризики щодо розвитку промислового садівництва. Однак, загальна оцінка вище перелічених показників у кількісному та якісному виразі, дає підстави стверджувати, що зона Степу є найбільш прийнятною серед інших зон до розвитку промислового садівництва та має великий потенціал.

Взаємодія природно – кліматичних умов та земельних ресурсів не тільки створюють сприятливі умови щодо виробництва плодів та ягід, високу продуктивність багаторічних насаджень, а і визначають якість продукції, його товарний вигляд, можливості виведення нових сортів та гібридів. Але більшу увагу у процесі дослідження галузі привертають природні ризики Півдня України, а саме: нерівномірний розподіл опадів по місяцях року, низка відносна вологість повітря впродовж вегетаційного періоду, високий рівень випарювання вологи ґрунтом. Все це знижує продуктивність плодових насаджень.

Україна протягом останніх 5 років у рейтингу країн експортерів фруктів та горіхів посідає 77 місце, і станом на 2017р. обсяг експортних операцій складає 195,77млн.дол. За рейтингом країн – імпортерів Україна посідає 42 місце, і розмір імпортних операцій у звітному році становив 477млн.дол. В основному це екзотичні для нашої країни цитрусові та банани [6].

Сучасні реалії відображають наступні тенденції розвитку галузі промислового садівництва підприємств Півдня України. Основними плодово - ягідними культурами є яблука та груша з зерняткових. За останні роки без урахування площ насаджень АР Криму, розміри показника майже не змінюються, і у 2017 році становлять – всього зерняткові – 21,2тис.га, яблука – 16,3 тис.га, груші – 4,3 тис.га. Серед кісточкових плодових культур на Півдні України поширені слива, вишня, черешня, абрикос, персик. За останні два роки їх площі насаджень практично не змінювались і станом на 2017р. під кісточкові відведено 27,2тис.га, в розрізі культур: черешня – 7,2тис.га, вишня - 6,9тис.га, абрикос - 5,5тис.га, слива і персик – відповідно 4,5тис.га та 3,1тис.га. В цілому на Півдні України зони Степу зосереджено понад 70,6% всіх насаджень яблук та майже – 96,9 % персику [7].

Станом на 2017 р. лідерами по показниках площ багаторічних насаджень Півдня України є області: Херсонська – 8,4 тис. га, Одеська – 8,1 тис. га і Запорізька – 7,8 тис. га. Однак, показники виробництва по цих областях іноді вдвічі а то і втричі нижчі ніж показники інших областей. Так по Херсонській, Одеській та Запорізькій областях вироблено 66,2тис.т, 90,1тис. т, 62,1тис. т відповідно. А найбільші показники за обсягами виробництва продукції галузі є

області: Вінницька - 233,7 тис. т, Хмельницька - 225,7 тис. т та Чернівецька - 192,5 тис. т [7]. Це в свою чергу дає змогу стверджувати що природний потенціал галузі промислового садівництва Півдня України повністю не розкрито та потребує відповідних стратегічних рішень.

Таким чином, ефективне використання природних ресурсів як складової стратегії розвитку промислового садівництва Півдня України на пряму відображається на результатах роботи підприємств цієї галузі. Аналіз якісних та кількісних показників природного потенціалу показав, що в цьому регіоні можливості галузі садівництва великі, але розкриті не в повній мірі. Незважаючи на сприятливі кліматичні умови та якісні ґрунти, а також переваги у насадженнях яблук та персику, обсяги виробництва плодів та ягід в цьому регіоні майже вдвічі, а іноді і втричі нижчі ніж показники інших регіонів. Це дає можливість зробити висновок, що основним напрямом стратегії розвитку галузі є інтенсивний шлях з впровадження новітніх технологій виробництва плодово – ягідної продукції, розширення асортименту та покращенням якісних показників. Чітке слідування стратегії дасть змогу збільшити обсяги виробництва продукції галузі садівництва та отримати додаткові конкурентні переваги поряд з іншими регіонами.

Список використаних джерел

1. Минц А.А. Экономическая оценка естественных ресурсов. М.: Мысль. 1972. С. 302.
2. Минц А.А. Географические подходы к экономической оценке природных ресурсов. *Экономические проблемы оптимизации природопользования*: Сб. тр. М.: Наука. 1973. С. 158.
3. Влізло Є. М. Оцінка спільних ресурсів регіонів. *Економіка АПК*. 2015. №3. С. 70-74.
4. Статистичний збірник «Рослинництво України 2015», «Рослинництво України 2017». URL: [http:// ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua).
5. Колокольчикова І. В. Природно-ресурсний потенціал галузі промислового садівництва Півдня України. *Галицький економічний вісник*, 2019. №2. URL: <http://galicianvisnyk.tntu.edu.ua>.
6. Колокольчикова І. В. Потенціал українських підприємств на національному та міжнародному ринку плодово-ягідної продукції. *Економіка та суспільство*. 2018. №19. С. 428-434. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.
7. Колокольчикова І. В. Результати економічного районування галузі промислового садівництва зони Степу України: сучасні реалії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство», 2019. № 24. URL: <http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua>.

Леваєва Л. Ю.,
к.е.н., доцент кафедри економіки
Кучеренко С. Ю.,
к.е.н., доцент кафедри економіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Процес стратегічного управління підвищенням конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери складається з декількох етапів. На першому етапі визначаються мета стратегії та обґрунтування конкретних галузей агропродовольчої сфери. На другому етапі здійснюється сегментація відповідних ринків, визначаються потенційні споживачі і вивчаються їх потреби. На третьому етапі здійснюється оцінка відповідності параметрів суб'єктів господарювання обов'язковим стандартам і нормам, що регламентують рівень виробництва та інших видів діяльності, а також обов'язкові межі їх параметрів, вибір основних технічних і економічних засобів трудових ресурсів. На четвертому етапі обґрунтовується аналогі підприємства або галузі. На останньому етапі виконується розрахунок показників конкурентоспроможності на основі запропонованих стратегій розвитку.

Серед показників, що визначають рівень конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери, можна виділити: показник раціонального використання переробних та виробничих потужностей суб'єктів господарювання; показник надійності (термін зберігання); ергономічні показники (мінімальні витрати праці і простота технологічних процесів при переробці сировини); показники транспортабельності продукції та ефективності логістики; показники безпеки. Конкурентоспроможність галузей агропродовольчої сфери обумовлюється якісними і кількісними чинниками, які можуть бути досить повно охарактеризовані за допомогою системи відповідних кількісних, натуральних, вартісних та відносних показників [1].

Визначення конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери має значення не тільки для кількісної оцінки показників аналізу та управління, а й з метою стратегічного планування та прогнозування конкурентоспроможності галузей, виявлення переваг і недоліків їхньої діяльності в умовах конкуренції, закріплення і посилення перших, ослаблення та усунення останніх. Виявлення галузевих резервів підвищення конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери здійснюється, виходячи з оцінки їх ресурсного забезпечення, соціальної ролі, значимості продукції на ринку.

Конкурентоспроможність галузей та видів діяльності оцінюється за сукупністю якісних показників, що робить можливим аналітичне розкладання показника конкурентоспроможності, визначення впливу кожної з аналітичних одиниць на формування загального показника конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Першим напрямом аналізу конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери є розкладання цього показника по функціонально-структурних підрозділах виробництва (постачання, власне виробництво, реалізація), кожний з яких є особливим центром утворення витрат і відповідного прибутку, а також управління ними.

Подібний аналіз можна здійснювати при управлінні конкурентоспроможністю галузей або їх великих підприємств. На нашу думку, це дозволить оцінити вплив кожного підрозділу або ланки розширеного відтворення на формування загального показника конкурентоспроможності. Іншим напрямом аналізу конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери та суб'єктів їх господарювання з переробки сировини є розкладання показника конкурентоспроможності за рентабельністю в розрізі складових витрат.

Ми вважаємо, дослідження конкурентоспроможності на основі такого методичного підходу дозволяє здійснити аналіз факторів, що впливають на фінансово-економічну ефективність діяльності у галузі. Цей аналіз, у свою чергу дозволяє виявити напрями підвищення конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери та розробити заходи, спрямовані на досягнення поставленої мети.

Нарешті, третій напрям управління конкурентоспроможністю галузей агропродовольчої сфери передбачає всебічну оцінку конкурентоспроможності її підприємств, причому як тих, що визначаються галузевою спеціалізацією, так і допоміжних – логістичних, збуту, реалізації, реклами, транспорту, у т. ч. спеціалізованого, соціальної інфраструктури тощо. Це пов'язано з тим, що галузь є складним виробничо-функціональним та просторово-економічним утворенням, що характеризується значними масштабами зв'язків та розміщення. Як наслідок, навіть суб'єкти господарювання у середині галузі характеризуються різними конкурентними позиціями через положення щодо джерел сировини, ринків збуту, відмінності в операційних процесах, менеджменті, стратегіях маркетингу, масштаби діяльності, стадії життєвого циклу.

До важливих факторів посилення конкурентної боротьби на рівні галузі відносяться: високі вимоги до якості переробної сировини та випущеної продукції; поява індивідуальних вимог до готової продукції; якісні переробні потужності тощо. Загальновідомо, що впровадження інновацій сприяє підвищенню конкурентоспроможності діяльності. Інновації є важливим механізмом та засобом втілення технологічних нововведень, які забезпечують розвиток галузей агропродовольчої сфери. Зазначимо, що збільшення обороту,

фінансова стійкість видів діяльності залежать саме від інновацій.

Тільки за рахунок інновацій галузі агропродовольчої сфери в умовах економіки знань можуть підвищити свою ефективність і конкурентоспроможність. Упровадження інновацій сприяє одержанню більш високого прибутку. Використання більш продуктивних ресурсів та сировини, зміна технічних схем та систем, технологічних укладів призводять до підвищення гнучкості виробництва, до заміни застарілих видів продукції та поступового вдосконалення традиційних технічних засобів виробництва, їх модернізації.

Ми вважаємо, що суб'єктам господарювання для свого розвитку необхідно у зв'язку з підвищенням вимог споживчого ринку, скороченням життєвого циклу товарів і послуг, з загостренням конкурентної боротьби використовувати якісну сировину, застосовувати нові матеріали, а також постійно вдосконалювати свою готову продукцію, підвищувати її якість та знижувати собівартість. Велике значення має удосконалення систем менеджменту, маркетингу, реструктуризація та капіталізація галузей, формування кластерів, корпоративних форм організації виробництва.

Для забезпечення інноваційного процесу розвитку галузей агропродовольчої сфери також необхідний інтелектуальний капітал, який у сучасних умовах стає поряд з виробничим і фінансовим одним з найважливіших стратегічних ресурсів всіх організаційних ланок національного господарства та визначальною передумовою реалізації інновацій. Метою впровадження інновацій на галузевому рівні є створення довгострокових конкурентних переваг, тобто інноваційна діяльність повинна розглядатися як здатність галузевих та інших господарських структур та їхнього персоналу до постійної адаптації вимогам ринку. Це означає необхідність формування інтелектуального капіталу, раціонального використання потенціалу, створення системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів [2].

Зазначимо, що інтелектуальний капітал, втілений в освіті, кваліфікації та професіоналізмі керівників, має різноманітні форми прояву: покращення здібностей працівників, вміння вирішувати певні проблеми на виробництві, покращення позицій галузі у національній економіці, покращення виробничих технологій тощо. Формування інтелектуального капіталу галузей агропродовольчої сфери можна розділити на три складові: людський, організаційний, інтерфейсний капітали. Людський, організаційний та інтерфейсний капітали постійно взаємодіють один з одним. Така взаємодія сприяє формуванню та збільшенню інтелектуального капіталу, в цілому, його удосконаленню та розширенню можливостей.

Розвиток людського капіталу є необхідною умовою розвитку національного господарства, його галузей та видів діяльності. До людського капіталу, як правило відносяться знання, навички, кваліфікація, досвід, творчі здібності працівників тощо. Для успішної реалізації стратегії розвитку галузей

агропродовольчої сфери необхідне створення ефективної системи розвитку персоналу підприємства, зокрема своєчасне й ефективне проведення навчання та підвищення кваліфікації працівників.

Як відомо, до організаційного капіталу суб'єктів господарювання відносяться патенти, ліцензії, ноу-хау, комп'ютерні програми, бази даних, технологічні карти, інструкції працівників, товарні знаки тощо. Ресурсна, технологічна, експлуатаційна, ремонтна та інша документація, якою володіють підприємства та організації, наявність сертифікатів відповідності стандартів якості та системи управління якістю вимогам екологічної безпеки свідчать про високий рівень організаційного капіталу і ступінь їхньої правової захищеності.

Інтерфейсний капітал включає зв'язки з економічними контрагентами, інформацію про них та історію відносин з ними, наявність постійних покупців, торгівельну марку (бренд), імідж, ділову репутацію. Так, наявність сталих налагоджених зв'язків з контрагентами суб'єктів господарювання свідчить про високий рівень інтерфейсного капіталу і здатність до його реалізації [2]. Також особливо важливими є імідж та репутація суб'єктів господарювання, наявність добре налагодженої збутової та логістичної мережі та системи обороту сировини та готової продукції. Ми вважаємо, галузям агропродовольчої сфери необхідна добре налагоджена система взаємозв'язків і взаємодій підприємств з економічними контрагентами, яка підвищить їхню конкурентоспроможність та буде сприяти їхньому розвитку. Тому використання вказаних капіталів є невід'ємною частиною стратегії управління їх конкурентоспроможністю.

Найбільш суттєвими складовими та принципами здійснення концепції, направленими на досягнення та підтримку високої конкурентоспроможності, визначені: концентрація переважно на проблемах зовнішнього оточення, пошук ресурсів у конкурентній боротьбі, адаптація до змін, відповідь на ризики та виклики; орієнтація на довгострокову перспективу; визначення працівників як основи організації, головної продуктивної сили галузі; здатність своєчасно і точно реагувати на нові запити ринку, змінюватися в залежності від конкурентних вимог.

Список використаних джерел

1. Гринь В. І. Складові та чинники формування та етапи й інструменти управління підвищенням конкурентоспроможності сільськогосподарських галузей в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 47-51.
2. Куклінова Т. В. Внутрішнє стимулювання розвитку малих і середніх підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. Т. 2, № 2. С. 68-72.

Литвин Я. І.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах значна увага приділяється проблемі стійкого розвитку економіки. Дана концепція прийшла на зміну концепції економічного зростання. Новий підхід передбачає облік не тільки економічних аспектів розвитку економіки, але й соціальних та екологічних [1].

Проблеми сталого розвитку в контексті загальносвітового бачення стали обговорюватись в Україні з 1992 р. Попередньою домінантою розвитку було явище економіко-технологічного розвитку, жорсткого адміністрування, що призвело країну до падіння її господарських досягнень і, відповідно, залежних від них соціального та економічного благополуччя. І коча в Україні за роки незалежності постійно робилися кроки для поліпшення економічного стану країни, ще й досі значних позитивних результатів у цьому напрямі не спостерігається. Особливо змінився соціальний і економічний рівень розвитку суспільства за останні роки. На сьогодні в країні не тільки не спостерігається постійне зростання, а й відсутня сталість процесів розвитку. Стабілізаційні заходи, які вживає влада, дають короткострокову підтримку процесам розвитку і не охоплюють більшість впливових на них чинників. Швидкі трансформаційні зміни і тенденції глобалізації порушують різноманітні аспекти прояву суспільного життя. змінюють характер відносин і формують нові чинники впливу на стан суспільства [2].

Колектив учених Інституту прикладного системного аналізу НАН України та МОН України запропонував систему факторів (індексів і індикаторів) сталого розвитку і розробив метрику для вимірювання процесів сталості регіонів (МВСП) України. Головними вимогами до зазначеної системи є її інформаційна повнота та адекватність представлення взаємопов'язаної тріади сталого розвитку [3]. Оцінювання відповідно до запропонованої методики здійснювалось за інтегральними показниками «індекс сталого розвитку» та «індекс гармонізації розвитку». Показники, які релевантно відтворюють стан розвитку регіонів, були сформовані за результатами досліджень зарубіжних і вітчизняних учених та практичних розробок з питань сталого розвитку. Глобальні індекси, що використовувались для обчислення, включали такі складові: індекс економічного впливу (4 категорії політики і 15 індикаторів), екологічний (3 категорії політики і 13 індикаторів) і індекс соціально-інституційного виміру (4 категорії політики і 17 індикаторів).

Ознайомлення з теоретичною та емпіричною інтерпретацією проблеми

оцінювання стану розвитку країн, регіонів і окремих систем дозволяє зробити висновок, що на сучасному етапі в Україні створене наукове підґрунтя для отримання об'єктивної інформації стосовно системного вимірювання і якісного оцінювання стану розвитку країни в цілому і її регіонів зокрема для розробки програм і стратегій їх сталого розвитку шляхом системного узгодження і балансу всіх складових. Так. Указом Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. затверджена Національна стратегія розвитку, в якій визначена мета, вектори руху, дорожня карта, першочергові пріоритети та індикатори належних соціально-економічних, організаційних, політично-правових умов становлення і розвитку України. Стратегією наголошено 62 реформи. здійснення яких спрямовується на реалізацію національної ідеї України – ідеї гідності, свободи і майбутнього. Для забезпечення сталого розвитку держави головними векторами визначені: вектор безпеки, стандартів, відповідальності і гордості, взаємної поваги і толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її культуру, науку та освіту [4].

Отже, в основі оновлення парадигми сталого розвитку лежить побудова інноваційної концепції і моделі підвищення сталості розвитку регіонів та країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Кирич Н., Лібусь Т., Співак С. Індикатори сталого розвитку регіону. *Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції «Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій»*. Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, 2018. С. 67-69.
2. Бобровська О. Ю. Сталий розвиток регіонів України: проблеми і шляхи їх розв'язання. *Публічне адміністрування: теорія і практика*. Випуск 1 (15). 2016. С. 19-21.
3. Сталий розвиток регіонів України / наук. кер. проекту М. З. Згуровський, Міжнародна рада науки (ICSU); Світовий центр даних «Геоінформатика і сталий розвиток»; Ін-т приклад. системного аналізу НАН України і МОН України. К.: Політехніка, 2009. 197 с.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки «Шляхом європейської інтеграції» / А. С. Гальчинський. В. М. Геєць [та. ін.] ; під наук. кер. А. С. Гальчинського. К.: ІВЦ Держкомстату України. 2004. 416 с.

Македон В. В.,
д.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРОВІДНІ ТРЕНДИ ВКЛЮЧЕННЯ АПК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ РИНОК

Сьогодні світ перебуває в умовах загрози світової продовольчої кризи, зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, відсутності можливостей розширювати посівні площі та нарощувати продуктивність сільського господарства в основних аграрних країнах. Це дозволяє Україні відкрити нові перспективи для експорту, підвищити свої позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції і зробити вагомий внесок у подолання світової продовольчої кризи.

Експорт продукції АПК з України не тільки несе певну функцію у наповненні державного бюджету сьогодні, але й на тлі спаду багатьох статей доходу має виразну тенденцію до зростання. Тому перешкоджання розвитку агропромислового сектору економіки заподіє вельми значної шкоди не тільки виробникам та експортерам, а й державі в цілому. Це визначає актуальність дослідження, оскільки формування потужного експорту є основою розвитку національної економіки, підвищення її міжнародної конкурентоспроможності та гарантією інтеграції економіки України у світовий економічний простір [1].

Ураховуючи нестабільну політичну і економічну ситуацію, агропромисловий комплекс демонструє високі результати. Маючи високий природно - ресурсний потенціал, унікальні можливості для розвитку аграрної галузі, але при цьому слабо механізоване і технологічно відстале сільське господарство в цілому, Україна повинна найшвидше та найповніше скористатися природними ресурсами, щоб зайняти провідне місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Експорт продукції АПК має величезне значення для розвитку економіки всієї країни (рис. 1).

Аналіз експортної діяльності АПК указує, що у 2016–2017 рр. він мав позитивні тенденції. Загальний зовнішньоторговельний обіг України (усі групи товарів) за підсумками січня-липня 2017 р. становив 42,4 млрд. дол. При цьому експорт продукції аграрного сектору за вказаний період становив 15,5 млрд. дол., або 42% від загального експорту України. Слід зазначити, що сальдо позитивне і становило 5,6 млрд. дол. [2,3]. Це свідчить про хорошу динаміку розвитку аграрного сектору у кризових для всієї економіки умовах (рис. 2.).

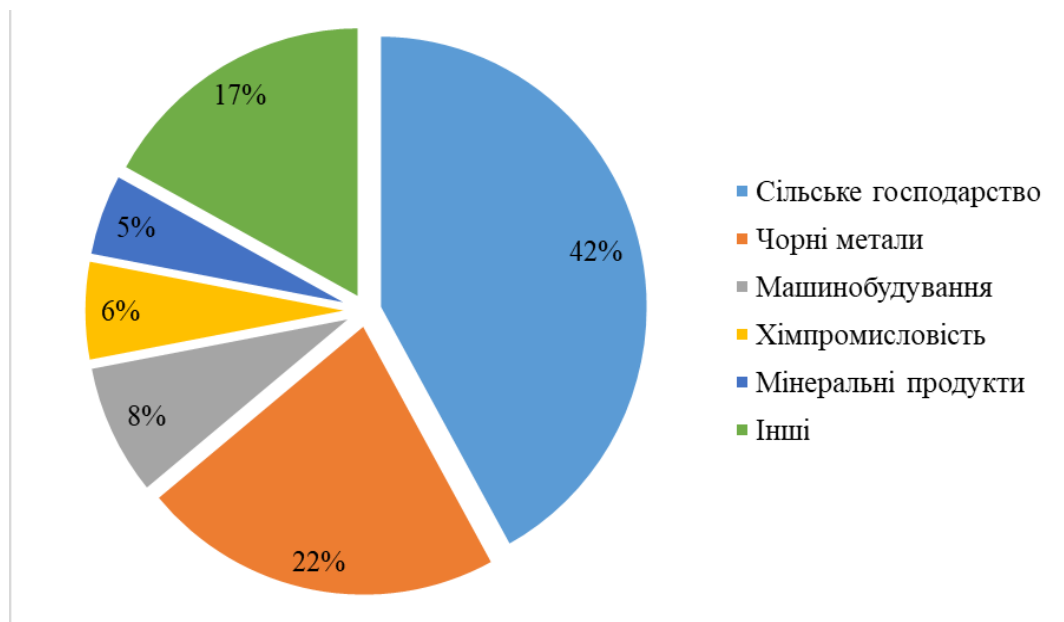

Рис. 1. Аналіз структури українського експорту в 2017 році, % [1]

У 2016 році частка продукції АПК у зовнішній торгівлі України досягла 42%. Це означає, що продаж продуктів харчування приносить значні дохід і в бюджет, і приватному бізнесу. Надходження від продажу кукурудзи, соняшникової олії та інших товарів здійснюють позитивний вплив на платіжний баланс України і служить підтримкою для нестабільної економіки і навіть курсу гривні.

Місце України в світовому ринку аграрної продукції наведено на рисунку 2.

Рис. 2. Місце України в світовому ринку аграрної продукції [3]

Аналізуючи перші сходинки можна побачити, що основу цієї групи становить соняшникова олія (92-94%), експорт якого в фізичному обсязі зменшився на 9% до 3,9 млн тон в 2017 році, що було пов'язано зі зменшенням виробництва. Додатковий тиск було створено зниженням світових цін,

внаслідок чого середня ціна експорту тони соняшникової олії зменшилася до 768 дол. Або на 6%.

Основні імпортери української аграрної продукції наведено на рис. 3.

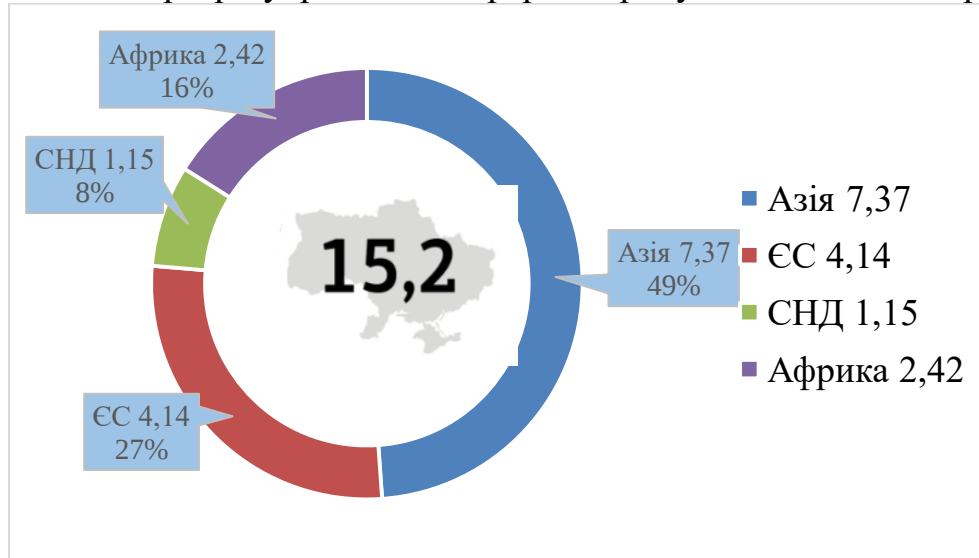

Рис. 3. Основні імпортери української аграрної продукції 2017 р. млрд дол. [3]

За результатами минулого року країни Азії вже можна впевнено назвати головними контрагентами України у зовнішній торгівлі агропродукцією, на яких припадає 49% або 7,37 млрд. дол. Вітчизняного експорту. З 2010 року поставки в цьому напрямку збільшилися більш ніж в 2 рази, і це ще далеко не межа. Через політичні розбіжності на арені країн СНД, вітчизняні експортери втрачають ринки, але знаходять потенціал в цьому напрямі, що в результаті і підтверджує статистика. Варто також відзначити, що в цій групі збільшується і кількість контрагентів - на сьогодні це 39 країн. ТОП-5 з них імпортує з України товарів на 4 млрд дол., Або 58% загального імпорту країн Азії з України [3].

Найвагомішими чинниками позитивного сальдо сільськогосподарської продукції залишаються обсяги експорту зернових культур, м'яса птиці, яєць та яєчних продуктів (табл. 1).

Основу групи Зернових (99%) складають пшениця (32-36%), ячмінь (12-13%) і кукурудза (51-54%). Основна причина скорочення експортної виручки – зниження цін. Так, середня ціна експорту в 201 році зіставила 162 дол. на тонну, що на 19% менше, ніж роком раніше. У той же час фізичні обсяги експорту зерна зросли на 15%. Таким чином, експортні втрати від зменшення цін за останній рік рівняються 1 млрд дол.

На 2017 рік на США припадає 15,6%, Росія 15,3%, ЄС 15%, Австралія 13,3%, Канада 11,1%, Україна 9,9%, Аргентина 6,2%, Казахстан 3,8%, Туреччина 3,3%, Мексика 0,8% [4].

Таблиця 1

Напрямки експорту Україною зернових та отримані доходи у 2017 р. [4]

Культура	Країна	Млн дол. США
Ячмінь	Саудівська Аравія	316,5
	Лівія	131,1
	Йорданія	33,5
	Алжир	31,6
	Туніс	25,6
	Інші	209,0
Пшениця	Індія	450,5
	Єгипет	396,2
	Бангладеш	258,3
	Індонезія	252,1
	Таїланд	237,0
	Інші	1091,5
Кукурудза	Єгипет	522,8
	Іспанія	377,0
	Нідерланди	375,1
	Італія	249,3
	Китай	232,4
	Інші	1450,2

Проведені дослідження, щодо місця України на світовому ринку аграрному продукції було з'ясовано, що після втрати ринку СНГ, Україна наростила темпи експорту в напрямку країн Азії, але досі у нашій країні відсутній ефективний організаційно-економічний механізм функціонування ринку сільськогосподарської продукції, відсутніми є державні та професійні організації, які б забезпечували баланс попиту та пропозиції щодо сільськогосподарської продукції, а також гарантували її збут у повному обсязі в умовах конкуренції та за вигідними цінами.

Список використаних джерел

1. Ведение аграрного бизнеса в Украине 2017. URL: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing2016_rus_web.pdf
2. Салькова І. Ю. Стан виробництва та перспективи інтеграції українських виробників зерна у світовий ринок. *Держава та регіони*. Серія «Економіка та підприємництво». 2016. №. 1. С. 37–41.
3. Агропромисловий комплекс України. Економіко-правова бібліотека. URL: <http://www.vuzlib.su/rps/210.htm>
4. Експорт аграрної продукції у 2016-17рр. / Міністерство аграрної політики та продовольства України URL: <http://minagro.gov.ua>.

Міняйленко І. В.,
ст. викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

НАПРЯМИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ

На сьогоднішній день проблема обмеженості енергетичних ресурсів у країні є досить болючою і стосується всіх галузей, зокрема, сільського господарства. Аналіз результатів якісного управління просторовим розвитком регіону – ВРП за ВЕД, його структури виявив наступні структурні зрушення економіки Полтавського регіону за 2001-2019 р.р. (табл. 1). Це, перш за все, зростання частки сільського господарства у формуванні валового регіонального продукту Полтавського регіону.

Таблиця 1

Структура основних ВЕД Полтавського регіону за 2001-2019 р.р., %

Основні ВЕД	2001	2005	2008	2010	2016	2018	2019
1. Сільське, лісове та рибне господарство	20,5	12,4	10,5	12,9	19,7	23,9	26
2. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	12,9	12,1	17,3	17,8	32,2	32,9	35,2
3. Переробна промисловість	25,7	32,7	26,2	21,8	16,3	13,2	12,7
4. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,5	2,1	2,6	2,8	1,9	1,9	1,7
5. Будівництво	5,2	3,7	2,6	2,7	1,3	1,4	1,4
6. Оптова та роздрібна торгівля	7,4	9,7	9,7	12,2	6,4	4,5	3,9
7. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська доставка	8,6	8,9	8	9,7	5,1	2,8	1,5
8. Фінансова та страхова діяльність	1,5	2,9	4,6	2,8	1,2	0,9	0,7
9. Операції з нерухомим майном	3,8	3,7	4,9	4,6	3,9	4	3,7

Примітка: складено та розраховано прогнольні дані автором.

Ретроспективна оцінка структури ВЕД у ВРП Полтавського регіону (2000 – 2016 рр.) [1]: дала змогу з'ясувати таке: 1) структуроутворюючими галузями є добувна промисловість та сільське господарство; 2) відбувається звуження економічного базису просторового розвитку регіону за рахунок використання переважно природно-ресурсного потенціалу; 3) впровадження європейської практики енергозбереження дозволить поліпшити екологічну ситуацію та підвищити ефективність енергетичних ресурсів, витрати на які досить суттєво зросли.

Рівнинний рельєф та сприятливі агрокліматичні умови створюють відповідні передумови для розвитку сільського господарства.

За даними [1] можна побачити, що в 2015 році збільшився обсяг продукції сільського господарства у порівнянні з 2014 роком на 1140,4 млн.

грн., що склало 7,3 %, а у 2016 році на 551,8 млн. грн. (3,3 %) у порівнянні з 2015 роком. Зросло виробництво продукції рослинництва на 1199,3 млн. грн. у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. та на 484,4 млн. грн. у 2016 р. у порівнянні з 2015 р., хоча продукція тваринництва, м'яса (реалізація худоби та птиці на забій у живій вазі) знизилася на 1,5 % у 2015 р. в порівнянні з попереднім роком та мала незначне зростання у 2016 р. на 1,8 % в порівнянні з 2015 р.

За попередніми даними, у 2016 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становив 103,3 %, у 2015 році – 107,3 %.

Полтавщина традиційно залишається однією з основних житниць України, посівши лідерські позиції з виробництва зерна, цукрових буряків, сої, а в тваринницькій галузі – з виробництва молока і м'яса.

Полтавська область є лідером з валового збору зерна в державі та постійно займає провідне місце у виробництві цукросировини [2]. Питома вага у валовому зборі цієї культури по Україні – 20,7% [1].

Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави [2]. Полтавський регіон має величезні перспективи розвитку, так як має якісні земельні ресурси, сприятливі кліматичні умови. Хоча для того щоб мати певні досягнення в аграрній сфері потрібні суттєві зміни у політиці енергоефективності та сформований у правовому полі ринок землі.

Проведене моделювання дозволить спрогнозувати сільське господарство у ВРП на перспективу і сформувати стратегію просторового розвитку даної галузі (рис.1). Модель підтверджена коефіцієнтом кореляції – 0,95, що свідчить про високий рівень зв'язку між результативним показником і фактором.

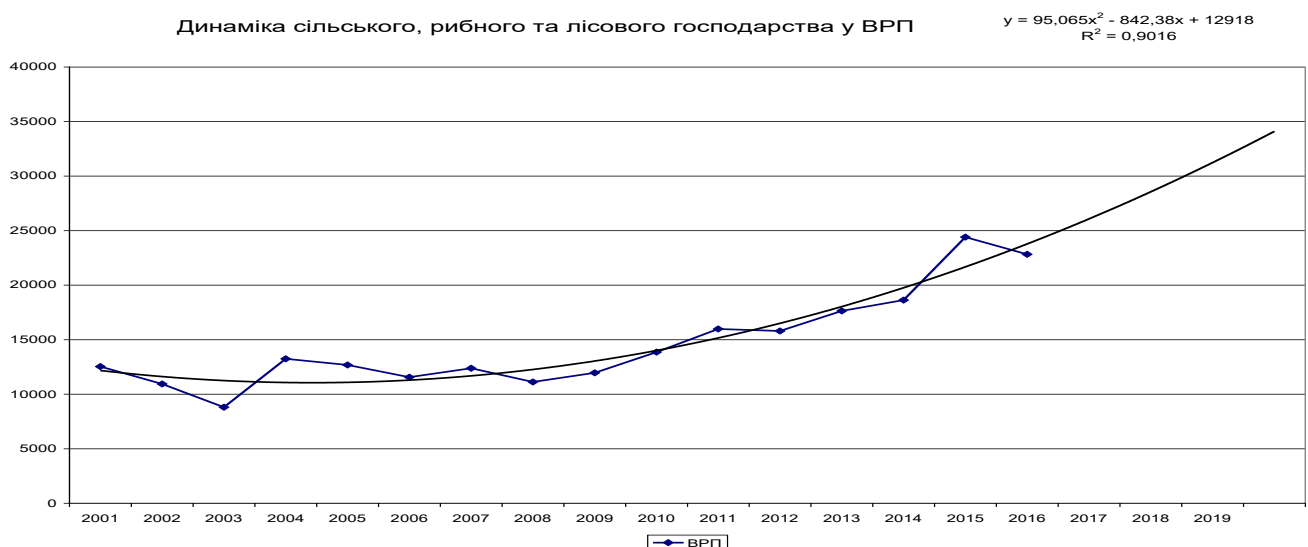

Рис. 1 Тренд зміни ВРП у сільському господарстві Полтавського регіону за 2001 – 2019 р. р.

Примітка: побудовано автором

Для реалізації прогностичних показників доцільно розробити ряд заходів [3]:

— оптимізація техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарського виробництва за рахунок використання відновлювальних джерел енергії та відходів тваринництва та птахівництва для виробництва тепло або електроенергії, технічна модернізація парку тракторів та комбінованих машин, впровадження ресурсоощадних та енергоефективних технологій;

— підвищення енергонасиченості сільськогосподарського виробництва, впровадження інтенсивних технологій, вирощування та переробки екологічно чистої продукції;

— стимулювання впровадження заходів з енергозбереження за рахунок надання податкових і кредитних пільг;

— створення регіональної інфраструктури для реалізації енергоефективних проектів;

— підвищення мотивації фермерських господарств до енергозбереження;

— підготовка органами місцевого самоврядування енергопаспортів територіальних громад для залучення місцевих видів палива та впровадження енергозберігаючих технологій.

Ефективний розвиток співробітництва в зазначених сферах неможливий без розробленого механізму енергоменеджменту для управління наявним енергетичним потенціалом сільського господарства регіону. Таку функцію доцільно покласти на територіальні громади, які можуть самостійно регулювати ефективне використання наявних природних, інвестиційних ресурсів. Саме зараз при реалізації процесів децентралізації в Україні кожне ОТГ, кожне підприємство повинно сконцентрувати зусилля на впровадженні максимально ефективних енергозберігаючих заходів, програм, проектів.

Наукове дослідження виконано в рамках програми ERASMUS+ «Jean Monnet» The challenges of energy efficiency: cooperation of Ukraine with the EU (номер реєстрації 599740-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-MODULE).

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник Полтавської області за 2016 рік / за ред. Калашник Л. В. Полтава: Державна служба статистики України. 2017. 360 с.

2. Географічні відомості про Полтавську область. URL: <http://www.adm-pl.gov.ua/>

3. Неміш П. Д. Сутність, оцінка та напрями підвищення ефективності механізму енергозбереження АПК. *Інноваційна економіка*. № 7. 2013. С. 46-53.

Негода Ю. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

СТРУКТУРА ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В АГРАРНОМУ КОМПЛЕКСІ

Аналіз теорій трансформації дозволив виділити дві складові процесу. Перша виражається в безпосередньому природно-перетворювальному впливі на природу з метою отримання блага для задоволення потреб в підтримці свого існування. Друга складова відображає суспільні відносини між людьми в процесі задоволення потреб в безперервному проходженні всіх фаз суспільного виробництва: виробництво - розподіл - обмін - споживання. Трансформація двох складових аграрного виробництва означає формування економічної системи, яка повинна задовольняти потреби в новому розвиненому стані. У цьому сенсі економічна основа перехідних змін носить загальний характер трансформації продуктивних сил і виробничих відносин.

На думку Карташова О.Г. та Барсук Ю.В. «як трансформаційна економічна система аграрного сектору нами розглядається ситуація, коли індустріальна економіка переходить на постіндустріальну стадію розвитку. Останній тільки належить почати відтворення на власній основі. Сам же період переходу характеризується тим, що жодна з присутніх соціально-економічних систем не здатна відтворюватися самостійно. При цьому внаслідок нелінійності історичного розвитку людства з'являється система, яка може бути більш-менш прогресивною порівняно зі старою структурою» [1].

Смоленюк Р.П. зазначає, що «реалізацію стратегічного напрямку трансформації сільського господарства передбачено здійснювати шляхом збалансованого економічного, екологічного і соціального його розвитку. Передбачуваними результатами економічного розвитку визначено: інноваційне розширене відтворення потенціальних можливостей виробництва; максимальна окупність використаних ресурсів; екологічного розвитку - збалансоване використання природних ресурсів; забезпечення екології оточуючого середовища і здоров'я людини; соціального розвитку - усесторонній розвиток людського капіталу; високий рівень добробуту і якості життя» [3].

Проведене нами дослідження дозволило визначити трансформацію аграрного комплексу як природно-еволюційний процес суспільного розвитку, спрямований на підвищення стійкості економічного зростання за рахунок розширеного відтворення всіх видів ресурсів та якісного перетворення життєвого рівня населення, в основі якого лежать глибокі, масштабні зміни соціально-економічної структури агроєкономіки, різних господарюючих форм й способів ведення аграрного виробництва, інституціонального ринкового

середовища.

Зміни трансформаційного періоду розвитку АПК носять об'єктивно неминучий характер і можуть розглядатися як закономірні процеси. Період переходу характеризується тим, що жодна з існуючих соціально-економічних систем не здатна відтворюватися самостійно, а нова система внаслідок нелінійності історичного розвитку може бути більш-менш прогресивною порівняно зі старою структурою [4]. Перетин цих двох тенденцій утворює «трансформаційний хрест», що включає нерівномірне синусоїдальне руйнування попередньої системи і розвиток нової структури. У просторі ці системи врівноважують один одного і утворюють поле трансформаційної нестабільності [2].

Структура трансформаційного процесу в аграрному комплексі розглядається нами як сукупність наступних елементів: лібералізація цін і торгівлі; земельна реформа; різноманітність форм власності та господарювання; формування й розвиток сільської фінансової системи і суспільних інститутів (рис. 1).

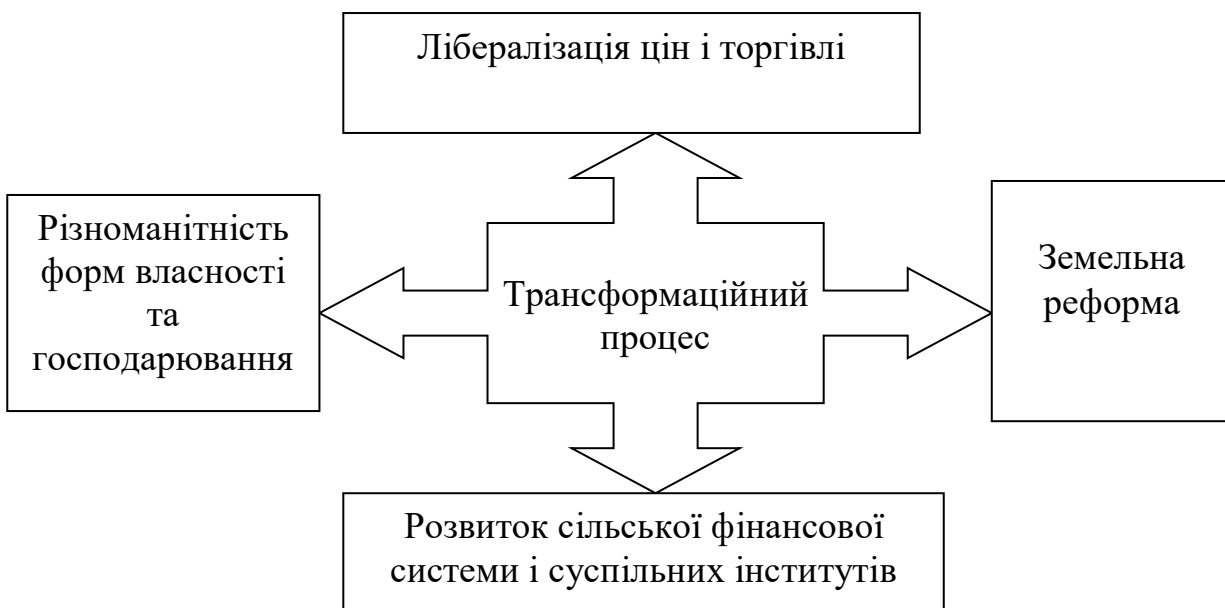

Рис. 1. Структура трансформаційного процесу в аграрному комплексі

Зміни, що відбуваються в системі аграрних відносин відбуваються в силу дії економічних закономірностей. Першою закономірністю перехідної економіки АПК України є трансформаційний спад, обумовлений порушенням координації між господарюючими суб'єктами через ліквідацію планової системи і низькою ефективністю аграрних ринкових інститутів економічної діяльності. Трансформаційний спад характеризується системною кризою, при якому висока інфляція, спад виробництва і падіння життєвого рівня були наслідком руйнування колишніх економічних інститутів і слабкості створюваних ринкових відносин.

Список використаних джерел

1. Карташова О. Г., Барсук Ю. В. Трансформація аграрного сектору національної економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С.83-88.
2. Мокичев С. В. Трансформационная экономика. М.: 2006. 327 с.
3. Смоленюк Р. П. Трансформація аграрного сектора економіки на засадах сталого розвитку. *Інноваційна економіка*. 2014. №6. С.14 - 20.
4. Шубравська О. В. Чинники та індикатори сталого розвитку агросфери. *Економіка АПК*. 2005. № 12. С. 15-20.

Писаренко С. В.,
к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва і права
Зимарев А. В.,
ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
СВО «Магістр»
м. Полтава, Полтавська державна аграрна академія

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Підвищення ефективності підприємництва як основної форми господарювання в сучасних умовах трансформації економіки пов'язане з удосконаленням і активізацією інноваційно-технічного, організаційного та фінансового менеджменту, господарського механізму в цілому на рівні підприємств, корпорацій, асоціацій, державних комітетів, міністерств тощо. Звичайно існує безліч конкретних шляхів збільшення ефективності діяльності різних суб'єктів.

При обґрунтуванні та аналізі усіх показників економічної ефективності враховуються фактори зростання ефективності виробництва за основними напрямками розвитку та покращення виробництва. Ці напрями охоплюють комплекси технічних, організаційних та соціально-економічних заходів, на основі яких досягається економія живої праці, витрат і ресурсів, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Основними факторами підвищення ефективності діяльності підприємства є:

- прискорення науково-технічного прогресу, підвищення технічного рівня виробництва, інноваційна політика;
- структурна перебудова економіки, її орієнтація на виробництво товарів народного споживання, конверсія оборонних підприємств та галузей, удосконалення відтворювальної структури капітальних вкладень, прискорений розвиток наукомістких, високотехнологічних галузей;
- вдосконалення розвитку диверсифікації, спеціалізації і кооперування, комбінування і територіальної організації виробництва, вдосконалення організації виробництва і праці на підприємствах і в об'єднаннях;

– роздержавлення і приватизація економіки, вдосконалення державного регулювання, господарського розрахунку і системи мотивації до праці;

– посилення соціально-психологічних факторів, підвищення відповідальності і творчої ініціативи працівників, всебічного розвитку особистості, посилення соціальної спрямованості в розвитку виробництва [2].

Рівень ефективності діяльності підприємства залежить також від зовнішніх та внутрішніх чинників.

До зовнішніх слід віднести: державну і соціальну політику (діяльність владних структур, законодавство, фінансові інструменти, економічні нормативи); інституційні механізми (дослідні і навчальні центри, інститути, асоціації); інфраструктуру (інноваційні фонди, комерційні банки, фондові біржі, інформаційні мережі, транспорт, торгівлю); структурні зміни в суспільстві та економіці (в сфері технологій, наукових досліджень, в складі персоналу за ознаками освіченості та кваліфікації).

Внутрішні чинники розподіляють на «тверді», тобто ті, що піддаються вимірюванню і мають фізичні параметри (технологія, устаткування, матеріали, енергія, вироби) та «м'які» (організація і система управління, працівники, методи роботи, стиль управління). Кожне підприємство мусить постійно контролювати процес використання внутрішніх чинників через розробку та послідовну реалізацію власної програми підвищення ефективності діяльності, а також враховувати вплив на неї зовнішніх чинників [1].

Із вищесказаного можемо зробити висновок, що тільки комплексне використання наведених факторів зможе вплинути на темпи зростання ефективності виробничої діяльності. Чинники визначення виробничої ефективності є найважливішим інструментом реалізації економічної політики підприємства і ключовим засобом обґрунтування управлінських рішень, оптимізації витрат ресурсів, удосконалення цінової політики і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Богданович О. Г. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. №1. С. 45–58.

2. Ковальов А. І., Привалов В. П. Аналіз фінансового стану підприємства: підруч. М.: Центр економіки і маркетингу, 2002. 541 с.

Пілявський В. І.,
к.е.н., докторант
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон
Могилат М. Г.,
к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: СКЛАДНИКИ І ЧИННИКИ ВПЛИВУ

Соціальний потенціал досить важливий фактор пов'язаний із життям і стосунками людей певного середовища для задоволення сукупності їх потреб та захоплень. За ресурсним підходом він є комплексом матеріальних і духовних благ, а за функціональним – можливостей, здібностей і компетенцій людини, що надані на даний час і в майбутньому для задоволення нормальної життєдіяльності.

Загальновідомо, що в будь-яких соціально-економічних умовах вирішальним фактором виробництва була і залишається працююча людина. Створюючи матеріальні і духовні цінності, беручи участь у розвитку суспільства людина набуває певних якостей, постійно нарощує професійно-кваліфікаційні можливості. У цьому сенсі процес – реалізація акумульованих ресурсів, включаючи і соціальні. Можна стверджувати, що соціальний потенціал людини є одним з найважливіших складників їх трудового потенціалу.

Людина як особистий фонд виробництва доцільно витрачає свою робочу силу, що є потенціалом індивіда.

Поза процесом праці може мати місце лише потенційний працівник, але не особистий фактор виробництва. З огляду на інтереси соціального розвитку людини потрібно виділяти потенціал відтворення робочої сили і особистий потенціал. До першого відносять ресурси і можливості задоволення фізіологічних потреб людини (наприклад в їжі, одягу, житлі, одержанні кваліфікації) без яких вона не зможе ні жити, ні працювати. Людина потребує також соціальних умов утримання сім'ї, відтворювати рід.

До другого – ресурси і можливості задоволення потреб у освіті, працездатності, стійкості до хвороб, психофізіологічних, фізичних потреб, а також потреб у визнанні, повазі з боку інших людей, соціалізація особи, у розвитку здібностей, їх активному використанні.

Формуючи соціальну компоненту трудового потенціалу людини одні дослідники виділяють особистісний потенціал [3, 12], інші – індивідуальний потенціал [14].

Під особистісною складовою в структурі соціального потенціалу

розуміють інтелектуальний, професійний, духовно-моральний, психофізіологічний, інвестиційний потенціал працівників [2].

Основними складовими індивідуального потенціалу називають: потенціал життя, потенціал здоров'я, інтелектуальний потенціал, освітній потенціал, культурний потенціал [6].

В тлумачному значенні індивідуальний це особистий, властивий певній особі потенціал, безпосередньо належить їй [4]. Це тотожні поняття виходячи з того що особистість та індивідум – синоніми.

Але, на нашу думку індивідуальний соціальний потенціал викладено дослідниками в більш структурному виді.

За суб'єктами (носіями соціального потенціалу) є різні класифікації соціального потенціалу. Зокрема було виділено на нанорівні – сім'я: на мікрорівні – працівники, безробітні, малий, середній і великий бізнес; на макрорівні – держава та частково великий бізнес (транснаціональні корпорації) громадянське суспільство; на метарівні – громадянське суспільство загалом [15]. Дещо інша класифікація включає: нанорівень (особа, індивід – індивідуальний та сім'я, формальні й неформальні об'єднання громадян – груповий, соціальний потенціал – соціальний потенціал підприємства); локальний рівень (населення регіону – соціальний потенціал регіону); макрорівень (населення держави – соціальний потенціал суспільства) [7]. Ми вважаємо, що за способами задоволення потреб їх носіями соціальна компонента трудового потенціалу може класифікуватись:

- індивідуальний потенціал – це задоволення потреб окремої людини які стосуються лише її, тобто їх відчуває й задовольняє окрема людина;
- колективний (груповий) потенціал – це задоволення потреб, які хоч і відчуває окрема людина, їх можна задовольнити лише в межах трудових колективів, різноманітних спілок і асоціацій людей;
- суспільний потенціал – задоволення потреби одночасно й індивідуально й колективно (громадський транспорт, освіта, відпочинок, громадське харчування і інше).

За об'єктами задоволення потреб соціальна компонента трудового потенціалу може поділятися на: матеріальний потенціал пов'язаний з необхідністю відтворення суб'єктивного чинника виробництво-людини; духовний потенціал, що передбачає нагромадження передових досягнень науки і техніки; потенціал пов'язаний з управлінням виробництвом, а також зовнішніми і внутрішніми умовами розвитку.

Дослідники в структурі соціального потенціалу підприємства соціальну компоненту трудових ресурсів (персоналу) пов'язують із невиробничою інфраструктурою, та іншими потребами і чинниками. В ряді публікацій відмічається, що структура соціального потенціалу підприємства охоплює: трудовий потенціал та потенціал соціальної інфраструктури, кадровий і кадрової політики, соціальної політики [5]; потенціали соціальної

інфраструктури, кадрової політики, соціальної політики, індивідуальний та груповий соціальні потенціали [7]; кадровий субпотенціал, соціальної забезпеченості та захищеності, організації праці, мотиваційний та творчо-інтелектуальний [10]; елементи внутрішнього середовища, систему комунікацій, виробничо-логістичні та управлінські функції [9, 11]; компоненти соціальної інфраструктури, соціальної захищеності працівників, умов та охорони праці, рівня корпоративної культури [6].

Така різноманітність підходів до структури соціального потенціалу обумовлена тим, що одні вчені розглядають соціальний потенціал як складову трудового потенціалу інші, як компонент людського капіталу, треті – як елемент соціального потенціалу, а дехто – як чинник формування організаційно-управлінського потенціалу [14].

Враховуючи, що на рівні підприємства носієм його потенціалу є колектив (група) працівників (персонал) і кожен з них має індивідуальний потенціал, то відповідно до аксіоми, виникнення синергічного ефекту система завжди більше суми її складових внаслідок виникнення нової якості, що обумовлене взаємодією суб'єктів між собою і налагодженням комунікативних зв'язків.

Про те ресурси, можливості і ймовірність досягнення поставленої мети у формуванні і розвитку соціального потенціалу на думку окремих дослідників «не завжди створюють синергетичний ефект (особливо на ресурсному рівні в силу обмеженості ресурсів, протиріччя і невизначеності ступеня задіяння кожного з них)» [13].

Вагоміша за розвитком соціальна інфраструктура підприємства підвищує ефект задоволення потреб працівників і суспільства.

Ми визначаємо, що соціальна інфраструктура – це сукупність галузей видів діяльності, які забезпечують на конкретній території необхідні умови для відтворення і працездатності трудових ресурсів, всебічного вільного розвитку особистості. У цей комплекс входять: інфраструктура трудової діяльності (транспорт, зв'язок, організація побуту); інфраструктура духовної діяльності (об'єкти культури, мистецтва, освіти); інфраструктура соціально-побутова (торгівля, громадське харчування, житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування); інфраструктура охорони здоров'я і природного середовища (об'єкти охорони здоров'я, фізкультури і спорту, соціального забезпечення).

Характеризуючи соціальну інфраструктуру підприємства необхідно, перш за все, підкреслити, що вона, як і інші сфери суспільної системи, зумовлена рівнем розвитку продуктивних сил. Зумовленість проявляється: по-перше, в тому, що об'єктивною умовою матеріальної бази її функціонування є рівень розвитку виробництва в цілому, по-друге, самі темпи розвитку інфраструктури визначаються соціальним складом населення, тобто напрямком і ступенем розвитку об'єкта і суб'єкта виробництва у їх взаємозв'язку і єдності.

Формування соціального потенціалу підприємства передбачає підвищення ефективної кадрової політики підприємства, а саме: набір

персоналу, підготовку кадрів, оцінку кваліфікації та дієздатності працівників, мотивацію додержання дисципліни, контроль додержання працівниками правил гігієни та безпеки, забезпечення соціальних зв'язків і колективних комунікацій на довірчій основі між членами трудового колективу, забезпечення суспільної репутації підприємства, реалізацію соціальних функцій.

Чинники соціальної політики по відношенню до підприємства мають бути направлені на соціальний захист, соціальне або медичне страхування, тільки на роботу в несприятливих умовах праці тобто вибір пріоритетів в напрямку самої політики; вибір форм надання пільг, послуг, витрат та їх видів; оцінки величини можливих виплат, виходячи із поставлених задач та фінансових можливостей підприємства; диференціацію розмірів виплат за категоріями персоналу в залежності від задач, які вирішуються за їх допомогою, право вибору при наданні пільг та послуг.

Отже формування структури соціального потенціалу підприємства має передбачати колективного та індивідуального носія соціальної компоненти трудового потенціалу; соціальну інфраструктуру, кадрову і соціальну політику. Соціальний потенціал підприємства формується під дією чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Кількісна і якісна його сторони складаються під впливом великої кількості умов і чинників. Кількісна характеристика формується під впливом зовнішнього середовища – демографічних процесів (динаміка населення, типу його відтворення, рівнів народжуваності і смертності, міграційної рухливості, статево-вікової структури), рівня розвитку виробничих відносин, які визначають суспільно необхідні витрати і ступінь інтенсивності праці. Якісна система більшою мірою складається під впливом тих чинників, які визначають рівень розвитку здібностей до праці і особи взагалі. До них можна віднести розвиток систем загальної і спеціальної освіти, сфери культури побуту, охорони здоров'я, фізкультури і спорту.

Слід звернути увагу на чинник зовнішнього середовища який впливає на формування соціального потенціалу підприємства – соціальний аспект ринку. На відміну від ринку вільної конкуренції, де відносини найму представлені двома суб'єктами – роботодавцем і найманим працівником, з'явився третій суб'єкт держава. Вона законодавчо регламентує відносини найму: встановлює рівень мінімальної заробітної плати, яка забезпечує працівникам низької кваліфікації нормальне відтворення робочої сили незалежно від того, кому належить підприємство, де працює робітник. Значною мірою держава регулює й умови праці та охорону її, тобто безпеку на робочих місцях, максимальну тривалість робочого тижня, мінімальну тривалість відпустки, режим праці та відпочинку тощо. У випадку конфліктних ситуацій між найманими робітниками та підприємцями держава виконує роль арбітра, але діяльність її з регулювання відносин найманої праці спрямована насамперед на те, щоб запобігти конфліктам.

Досягненню компромісу між підприємцями й найманими працівниками значила мірою сприяють профспілки. Вони укладають колективні у і оди з підприємцями, визначають рівень заробітної плати тим працівникам, які є членами профспілки. Мета колективних угод – виробити взаємоприйнятні умови зайнятості. До угоди входять насамперед нормативні документи, які визначають порядок встановлення ставок заробітної плати, понадурочних ставок, вихідних днів і перерв, відрахування до пенсійного фонду і на охорону здоров'я, а також регулювання заробітної плати з урахуванням зміни цін. Особливе значення надається умовам праці й техніці безпеки.

В умовах складної соціально-економічної ситуації в національній економіці роль соціальних амортизаторів, в певній мірі, можуть виконувати підприємства. Це кількісне і якісне зростання трудового потенціалу, залучення кваліфікованих працівників, покращення психологічного клімату в трудових колективах, підвищення конкурентоспроможності виробництва, забезпечення репутації, формування інвестиційної привабливості, максимально можливе задоволення виробничих і соціальних потреб колективу. Одним із найважливіших чинників забезпечення розвитку соціального потенціалу підприємств є власні інвестиції. Здоров'я, здібності, освіта мають складати «стартовий капітал» інвестицій соціального потенціалу підприємств. Розміри інвестицій мають сприяти підвищенню якості життя працівників і їх сімей, бути поетапно відтворюючими та адаптаційно динамічними.

Отже, проведений аналіз підходів до визначення структури соціального потенціалу підприємств дозволяє виявити відмінності пов'язані виокремленням науковцями різних складників. Необхідним є розуміння полі структури соціального потенціалу підприємств, яка в значній мірі залежить від впливу на чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Для подальшого вивчення є низка питань стосовно класифікації чинників системної та вибіркової дії та створення й модернізації діючих механізмів розвитку соціального потенціалу підприємств.

Список використаних джерел

1. Антонова Г. А. Ресурсний потенціал підприємств видавничо-поліграфічної галузі: теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Національного університету ДПС України* (економіка, право). № 3(46). 2009. С. 23-28.
2. Волошин О. П. Підготовка та державне координування відтворення кадрів в системі «освіта – виробничо-господарська діяльність»: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2014. 31 с.
3. Воронкова Н. В. Социальный потенциал организации: автореф. дис. ... канд. экон. наук. М., 2007. 25 с.
4. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Х.: Фоліо, 2006. 540 с.

5. Козирєва О. В. Соціально-економічна спрямованість інноваційного розвитку підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Харків, 2000. 22 с.
6. Коленда Н. В. Соціальний потенціал: рівні, типи, складові. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. Миколаїв, 2014. № 2. С. 952-958. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/952.pdf>
7. Коленда Н. Сутність та види соціального потенціалу підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1. С. 29-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2015_1_8
8. Коршунова Н. Г. Управление социально-экономическим потенциалом машиностроительного предприятия: автореф. дис. ... канд. экон. наук. Екатеринбург, 2000. URL: <http://www.dicercat.com/content/upravlenie-sotsialno-ekonomicheskim-potentialom-mashinostroitel'nogo-predpriyatia>
9. Николаев В. И., Брук В. М. Системотехника: методы и приложения. Л.: Машиностроение, Ленингр. отд-ние, 1985. 199 с.
10. Посилкіна О. В., Яремчук О. А., Горбунова О. Ю. Актуальні аспекти оцінки соціально-економічного потенціалу фармацевтичних підприємств. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2009. № 1. С. 39-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uezyaf_2009_1_9
11. Раицкий К. А. Экономика организации (предприятия): учебник. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2004. 1012 с.
12. Складар Е. Н., Зверкович И. О. Управление развитием социального потенциала промышленных предприятий. *Вестник Брянского государственного университета*. 2008. №1. С. 76-81.
13. Українська Л. О., Чебанова Н. В. Соціально-економічний потенціал підприємства: особливості визначення і чинники впливу. *Вісник УБС НБУ*. 2012. №1(13). С.71-75.
14. Черчик Л. М., Коленда Н. В. Соціальний потенціал підприємства: поняття та складові. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. № 1. С. 39-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2015_1_7
15. Штырбул С.А. Социальный капитал и социальный потенциал: субъекты и функции: автореф. дис. ...канд. экон. наук. М., 2010. 27 с.

Помаз О. М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Мокляк Л. В.,
ЗВО спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
СВО «Бакалавр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Українська аграрна реформа, на даний момент, за словами політичних діячів України знаходиться на піку свого розвитку, але досягнення її мети і вирішення її завдань залишається як і раніше проблематичним, а ухвалення низки нормативних актів та програм, спрямованих на забезпечення зростання обсягів агропромислового виробництва та збереження соціальної стабільності, не змінюють принципово стан справ.

Аграрний сектор – традиційно сильна сторона економіки нашої країни, проте зарегульованість процесів всередині галузі, дещо застаріле законодавство та невідповідність українських стандартів якості продукції на міжнародному ринку гальмують розвиток даного сектору. Важливою проблемою залишається значна перевага експорту сировини порівняно з експортом готової продукції. Це скорочує робочі місця в Україні, збільшує потребу внутрішнього ринку в імпорті [1].

Наразі діє мораторій на продаж землі – чи не найважливіше питання, яке має вирішити дана реформа. Нинішня реформа прописана пакетом реформ «Україна – 2020». Реформування аграрного сектору здійснюється згідно Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки, розробленої Міністерством аграрної політики спільно з експертами з Агентства США з міжнародного розвитку USAID, Світового Банку, Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй, Європейського банку реконструкції та розвитку, Організації економічного співробітництва та розвитку та інших. Стратегію схвалено Національною радою реформ у листопаді 2015 року [2].

У контексті даної проблеми, звернемося до ролі державного регулювання агропромислового виробництва і деяким його складових. В основі еволюційного відокремлення агропромислового виробництва в єдиний об'єкт державного регулювання і управління лежать процеси спеціалізації, інтеграції та кооперації. Виробництво сільськогосподарської продукції тісно пов'язане з галузями промисловості, які постачають засоби виробництва, а також з підприємствами, що переробляють сільськогосподарську сировину і спеціальними сферами, які обслуговують сільське господарство.

Сьогодні ні в кого не викликає сумнів, що є необхідність присутності державного регулювання в аграрній сфері. У силу особливої будови капіталу в сільському господарстві суб'єкти підприємницької діяльності отримують більш низький дохід і не можуть конкурувати на ринку з виробниками інших галузей.

В умовах переходу до ринку термін «аграрна політика» і «аграрна реформа» використовують паралельно, проте в останньому випадку розуміється аграрна політика, що здійснюється в умовах адаптації даного сектора економіки країни до ринку. Сфери впливу держави в агропромисловому комплексі України виділяють власне аграрну політику, політику в галузі переробки сільськогосподарської продукції, агропродовольчу політику (АПК), політику в області наукового забезпечення агропромислового комплексу. У вітчизняній практиці, беручи до уваги комплексують значення сільського господарства для АПК в цілому, вживання терміну «аграрної політики» все частіше розширюється до розуміння «політика у сфері агропромислового виробництва» [3].

Глобальна мета економічного розвитку країни досягається через досягнення цілей галузевих або функціональних підсистем аграрного сектора в сукупності, розробляється науково обґрунтована стратегія і тактика, конкретизована у заходах щодо її реалізації; встановлюються терміни і критерії досягнення проміжних орієнтирів [4].

Згідно з прийнятою стратегією Урядом визначено наступні пріоритети реформи:

- створення стабільної правової системи, що відповідає міжнародним і європейським стандартам, зокрема шляхом виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- проведення земельної реформи, реформування Мінагрополітики, державних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління;
- створення системи продовольчої безпеки, раціоналізація і усунення існуючих недоліків системи оподаткування;
- розвиток агропродовольчих ланцюгів доданої вартості, сприяння розвитку сільської місцевості, сільських територіальних громад і всієї економіки сільських територій;
- підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за допомогою лібералізації торгівлі, скорочення трансакційних витрат, спрощення процедур торгівлі та сприяння експорту;
- реформування і оптимізація державних науково-дослідних установ та закладів освіти;
- захист довкілля та управління природними ресурсами [5].

Аграрна політика є засобом розв'язання завдань, що стоять перед державою в плані оптимізації масштабів і якісних параметрів агропромислового виробництва. Базою для формування аграрної політики

повинен бути аналіз галузі з точки зору інтенсивності або екстенсивності історичних шляхів розвитку, місця галузі в секторі реальної економіки, характеру, рівня і видів конкуренції, як обов'язкового елемента ринку, системи ціноутворення, фінансування, кредитування, страхування, оподаткування і безлічі інших факторів, ігнорування хоча б одного з яких може призвести до недосягнення цілей економічного розвитку економіки країни в цілому.

Характерними рисами успішної реалізації заходів державного регулювання в аграрній реформі, здатними створити загальний економічний ефект і цілеспрямовано впливати на товаровиробника, повинні стати системність, комплексність, наступність і безперервність процесу вдосконалення системи нормативно-правового забезпечення, а також відсутність економічно необґрунтованих чи поспішних рішень, з повним фінансовим забезпеченням прийнятих програм.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна виділити наступні основні кроки держави. Потрібно скасувати мораторій на продаж сільськогосподарської землі, передати частину функцій по управлінню землями у комунальній власності місцевим радам в рамках реформи децентралізації, провести переоцінку і реструктуризацію або приватизацію державних сільськогосподарських підприємств: Аграрного фонду, Державної продовольчо-зернової корпорації України та інших, розширити ринки збуту продукції, але для цього потрібно спростити вимоги до її класифікації.

Список використаних джерел

1. Остапенко Т. В. Пріоритети державного регулювання вітчизняного АПК у контексті стратегії економічної модернізації». *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 98-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpu_2015_1_16 (дата звернення 12.03.2019).
2. Аграрна реформа. URL: <http://reformsguide.org.ua> (дата звернення 12.03.2019).
3. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=480> (дата звернення 12.03.2019)
4. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <http://minagro.gov.ua/node/2543> (дата звернення 12. 03. 2019)
5. Агропортал. URL: <http://agroportal.ua> (дата звернення 12.03.2019)

Романько Л. М.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Дивнич О. Д.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ДИНАМІКА ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Стабільність, продуктивність й ефективність, а відповідно і рівень конкурентоспроможності підприємству будь-якої форми надають такі головні чинники: розміри земельних угідь, рівень техніко-технологічної оснащеності і менеджменту. В умовах ринкових відносин більш ефективно функціонують ті суб'єкти підприємницької діяльності, у яких органічно поєднуються підприємницький й організаційний талант керівника з іншими ресурсами виробництва.

За 2013 – 2017 рр. спостерігалось зменшення площі з якої зібрано врожай зернових культур у сільськогосподарських підприємствах на 9 % і дорівнює 10509,7 тис. га (66,2 % посівної площі). При цьому зібрана площа цукрового буряку збільшилася на 35,5 % до 294,1 тис. га або 1,9 % посівної площі товарних культур. У той же час зібрана площа соняшнику збільшилася на 20,4 % до 4980,6 тис. га, питома вага даної культури збільшилася до 31,3 %, що свідчить про нераціональність структури посівних площ.

В Україні спостерігається стійке зменшення зібраної площі картоплі, культур овочевих, культур плодових та ягідних.

Важливою умовою зростання економічної ефективності галузей рослинництва є підвищення урожайності всіх сільськогосподарських культур і зниження матеріально-грошових затрат на виробництво та реалізацію продукції (табл. 1).

Виходячи з даних наведених у табл. 1 можна зазначити, що урожайність зернових та зернобобових культур у сільськогосподарських підприємствах України у 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшилася на 2,6 ц/га (6 %), однак зменшення посівної площі зумовило зменшення виробництва зерна на 3,5 %.

Урожайність буряку цукрового збільшилася на 64,7 ц/га (15,4 %) і становить 484,1 ц/га, при цьому урожайність соняшнику зменшилася на 1,5 ц/га (6,6 %) до 21,3 ц/га. Урожайність картоплі, культур овочевих та культур плодових і ягідних мала тенденцію до збільшення.

Таблиця 1

**Динаміка урожайності та валових зборів сільськогосподарських культур у
сільськогосподарських підприємствах України, 2013 – 2017 рр.**

Показники	Роки					2017 р. до 2013 р.	
	2013	2014	2015	2016	2017	абсолютне відхилення, (+,-)	відносне відхилення, %
Урожайність, ц/га							
Культури зернові та зернобобові	43,0	47,5	43,8	50,0	45,6	2,6	6,0
Буряк цукровий фабричний	419,4	490,2	448,2	494,0	484,1	64,7	15,4
Соняшник	22,8	20,5	23,0	23,5	21,3	-1,5	-6,6
Картопля	221,2	256,4	198,6	212,1	238,4	17,2	7,8
Культури овочеві	312,3	346,4	363,4	382,7	435,3	123	39,4
Культури плодові та ягідні	64,0	53,7	70,8	72,5	64,9	0,9	1,4
Валовий збір, тис. т							
Культури зернові та зернобобові	49659,0	49902,6	46506,6	52022,2	47905,1	-1753,9	-3,5
Буряк цукровий фабричний	9100,8	14599,4	9553,8	13348,9	14227,2	5126,4	56,3
Соняшник	9445,8	8681,7	9549,2	11730,1	10596,7	1150,9	12,2
Картопля	659,4	758,9	456,0	468,2	429,4	-230	-34,9
Культури овочеві	1158,7	1340,3	1281,7	1322,9	1343,9	185,2	16,0
Культури плодові та ягідні	444,2	332,0	411,7	370,5	333,8	-110,4	-24,9

Джерело: розраховано автором за [1; 2; 3; 4; 5]

В сільськогосподарських підприємствах України спостерігається стійка тенденція до зменшення поголів'я тварин (табл. 2). Так, у 2017 р. порівняно з 2013 р. поголів'я великої рогатої худоби зменшилася на 18,8 %, у тому числі великої рогатої худоби – на 17,5 %, свиней – на 14,8 %. Незважаючи на таку тенденцію, виробництво м'яса (у забійній масі) збільшилося на 2,9 %, молока – на 7,1 % [1]. Середня жива вага однієї голови великої рогатої худоби, реалізованої на забій зменшилася з 373 кг у 2013 р. до 367 кг у 2017 р., а свиней залишилася незмінною – 106 кг.

Виробництво валової продукції сільського господарства в Україні за 2010 – 2017 рр. коливалося на що вказують ланцюгові індекси приросту. Так, у 2017 р. порівняно з 2016 р. виробництво зменшилося на 3,2 %. Слід відмітити, що за 2013 – 2017 рр. частка сільськогосподарських підприємств у виробництві продукції сільського господарства збільшилася з 54 % до 56,4 %.

Таблиця 2

**Динаміка розвитку галузі тваринництво у ПП «Імені Калашника»
Полтавського району, 2013 – 2017 рр.**

Показники	Роки					2017 р. до 2013 р.	
	2013	2014	2015	2016	2017	абсолютне відхилення, (+,-)	відносне відхилення, %
Поголів'я худоби, гол.							
Велика рогата худоба	1437,5	1310,2	1270,5	1213,9	1166,6	-270,9	-18,8
у т. ч. корови	565,4	529,2	505,1	484,6	466,6	-98,8	-17,5
Свині	3878,9	3732,8	3704,0	3565,9	3303,6	-575,3	-14,8
Вівці та кози	248,5	205,5	186,9	187,2	187,0	-61,5	-24,7
Коні	29,1	23,8	21,2	19,3	17,0	-12,1	-41,6
Кролі	174,2	129,8	131,4	132,0	149,9	-24,3	-13,9
Птиця	132072	122078	112009	109822	112512	-19560	-14,8
Бджолосім'ї, тис.	71,0	59,0	49,9	47,1	43,6	-27,4	-38,6
Продуктивність худоби							
Середній річний удій молока від однієї корови	4827	5027	5352	5643	6025	1198	24,8
Середній річний настриг вовни від однієї вівці	1,8	1,6	1,7	1,6	1,6	-0,2	-11,1
Середня жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій:							
велика рогата худоба	373	364	371	365	367	-6	-1,6
свиней	106	109	108	107	106	0	0,0
Валове виробництво, ц							
М'ясо (у забійній масі), тис.т	1441,3	1451,8	1463,4	1489,9	1483,0	41,7	2,9
Молоко, тис.т	2582,5	2647,5	2669,2	2705,6	2765,7	183,2	7,1
Яйця, млн шт	12234,2	12536,2	9762,2	8067,6	8365,3	-3868,9	-31,6
Вовна, т	470	379	314	266	255	-215	-45,7
Мед, т	1323	982	918	901	847	-476	-36,0

Джерело: розраховано автором за [1; 2; 3; 4; 5]

У структурі валової продукції сільськогосподарських підприємств стійке переважання продукції рослинництва – 77,3 %, відповідно на продукцію тваринництва припадає 22,7 % валової продукції.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство України за 2013 рік. Статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. Київ: Державна служба статистики України, 2014. 390 с.
2. Сільське господарство України за 2014 рік. Статистичний збірник /

відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України. 2015. 379 с.

3. Сільське господарство України за 2015 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2016. 360 с.

4. Сільське господарство України за 2016 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2017. 246 с.

5. Сільське господарство України за 2017 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.

Сало І. А.,
д.е.н., заступник завідувача відділу
науково-організаційної роботи
Український інститут експертизи сортів рослин
м. Київ, Україна

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛОДІВ

Вітчизняний ринок плодів не можна визнати оптимально функціонуючим як за структурою, так і за наповненням. Протягом тривалого періоду він обумовлений, з одного боку, низькою купівельною спроможністю населення, а також слабкими економічними позиціями на світовому ринку плодів, з іншого боку, недостатнім розвитком та збитковістю галузі садівництва, відсутністю достатніх площ промислових насаджень, високою капіталомісткістю вирощування і догляду за ними, формуванням пропозиції переважно господарствами населення, невідповідністю продукції стандартам товарної якості, перепродажем її через ряд посередників, неефективною ринковою інфраструктурою.

У споживчому кошику українців, незважаючи на корисність і важливість плодів у здоровому раціоні харчування, вони займають практично останнє місце за рівнем відповідності фактичного споживання раціональній нормі. Так, за рівнем споживання плодів Україна відстає від розвинених країн в декілька разів. Зокрема, у Канаді, Італії, Іспанії, Греції, Франції на особу припадає більше 125 кг у рік. Це пояснюється не лише культурою харчування, а й високою платоспроможністю населення цих країн. У 2018 р. рівень споживання плодів в Україні на особу становив менше 55,0 кг, або 70 % від раціональної норми 78 кг [1]. Зауважимо, що в Україні міські жителі споживають плодів у 2 рази більше ніж сільські – до 55 кг.

Загальна потреба на плоди встановлювалася із врахуванням усіх напрямів їх використання. Тобто, внутрішні потреби, які включають необхідний обсяг

продукції для споживання у свіжому вигляді, для спрямування на переробку та експортні поставки. Зауважимо, що визначені потреби плодів на 2019 р. – до 4 млн т перевищують фонд їх споживання 2018 р. практично в 2 рази, незважаючи на скорочення чисельності населення в країні. Це свідчить про значну нестачу пропозиції.

Стратегія розвитку ринку плодів залежить від особливостей функціонування ринків зерняткових, кісточкових, горіхів та імпортованих плодів, впливу різних чинників на баланс попиту і пропозиції, експортно-імпортних операцій. У перспективі з метою формування необхідної стабільної товарної пропозиції плодів, вітчизняний ринок повинен розвиватися в таких напрямках [2]:

- збільшення обсягів виробництва високоякісних плодів у спеціалізованих сільськогосподарських підприємствах, зокрема, господарських товариствах, які можуть забезпечити здорову конкуренцію на ринку;

- формування стандартних партій вітчизняних плодів різного асортименту і сортименту в необхідних обсягах (залежно від попиту споживачів та потенційної можливості інфраструктури ринку) для задоволення як внутрішніх потреб, так і нарощування експортного потенціалу;

- розвиток взаємовідносин між товаровиробниками та закупівельними організаціями (посередниками) повинен бути основою комерційної політики садівницьких підприємств і спрямовуватися на зосередження основних прибутків у первинній ланці – безпосередніх виробників плодів, що можливо за належного розвитку торговельної структури – оптових плодоовочевих ринків світового зразку та кооперації між дрібними товаровиробниками;

- ціноутворення на вітчизняному ринку плодів має спрямовуватися на забезпечення цінової доступності споживання плодів, покриття виробничих витрат і можливості розширення пропозиції;

- взаємоузгоджені економічні зв'язки між галуззю садівництва та ринками промислових ресурсів повинні спрямовуватися на забезпечення садівницьких підприємств матеріально-технічними ресурсами (технікою, паливом, отрутохімікатами, добривами тощо) на принципах еквівалентності;

- використання інноваційних екологічнобезпечних технологій вирощування плодів у садівницьких підприємствах з метою отримання максимальних прибутків при мінімальних витратах виробництва;

- спрямування зовнішньоекономічної діяльності на розвиток торговельних відносин з іншими країнами та знаходження власної ніші на світовому ринку;

- інвестиційна діяльність, спрямована на залучення капіталу, зокрема, іноземного.

З формуванням стабільної, стійкої, спрямованої на ліквідацію тіньових механізмів ведення бізнесу підприємницької атмосфери в країні та ефективно

діючої нормативно-правової бази є можливість подальшого створення спільних садівницьких підприємств, заснованих частково на іноземному капіталі.

Список використаних джерел

1. Харчова промисловість України: стан та перспективи (стислий виклад) / [за ред. академіка НАН України І. Р. Юхновського]. Київ. : ФАДА, ЛТД, 2001. 32 с.
2. Сало І. А. Розвиток ринку плодів в Україні : Монографія. Київ. : ННЦ ІАЕ, 2013. 394 с.

Самойлик Ю. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

В умовах глобалізації економіки формуються нові тенденції соціально-економічного розвитку. Зростання чисельності населення, зміна структури та культури споживання є поштовхом до підвищення як кількісних, так і якісних показників. Виникає потреба комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку країн світу та окремих їх галузей з метою виявлення чинників та складових ефективного глобалізаційного розвитку. Провідні світові інститути використовують різні підходи і показники для здійснення такої оцінки, однак, вони не охоплюють всього спектра чинників розвитку. Тому актуальним є питання проведення досліджень для обґрунтування оптимальної методології оцінки соціально-економічного розвитку країн світу та визначення місця в глобалізаційних тенденціях агропродовольчого ринку.

Питання соціально-економічного розвитку країн та окремих галузей в умовах глобалізації економіки привертають увагу низки науковців. Одними із перших дослідників в галузі методології глобалістики є П. Діккена, Ю. Доза, О.І. Соскіна, Л.С. Леонідова, Д. Паліхавадана, М. Теодосію, С. Мітчельморє, Й. Ровлей. Так, Соррелс К. [7] розглядає загальні проблеми глобалізації в сучасних умовах. Сардак С., Бильська О., Сімахова А. вважають, що “розвиток світової економіки супроводжується багатьма негативними явищами: значною нерівністю в особистих доходах, дисбалансом можливостей особистості, економічною кризою тощо, хоча глобальні тенденції зумовлюють те, що держави втрачають статус головного суб’єкта у світовій економічній системі, оскільки транснаціональні компанії та регіональні мегаблоки набувають більшої важливості, навіть у ХХІ столітті суверенні держави як і раніше

залишаються головним гарантом відтворення людських ресурсів та забезпечення стандартів життя для людей” [6].

Мороз, С., Надьова, Л., Білан, Ю., Горська, Є., Полякова, З. вважають, що “однією з актуальних питань для України є визначення способів підвищення ефективності та конкурентоспроможності її економік, країна повинна визначити власну нішу в світовій економічній системі, нові можливості для країни можуть бути відкриті внаслідок створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом” [5]. Фіцов Х. і Зідек Л. [3] аналізують вплив міжнародної торгівлі на економічне зростання Чеської Республіки та Словацької Республіки. Духінець Дж. та Тронько В. [2] звертають увагу на те, що можна поліпшити економічну ситуацію українських підприємств за рахунок їх інтеграції у глобальні цінові ланцюги та розвитку імпортової заміни на основі DCFTA.

Глибокі та всеохоплюючі зони вільної торгівлі (The Deep and Comprehensive Free Trade Areas (DCFTA)) – це “три зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Грузією, Молдовою та Україною відповідно; DCFTA є частиною Угоди про асоціацію в ЄС кожної країни, вони дозволяють Грузії, Молдові та Україні отримати доступ до європейського єдиного ринку в окремих секторах та надавати інвесторам ЄС у цих секторах таке ж регуляторне середовище в асоційованій країні, як і в ЄС; угоди з Молдовою та Грузією були ратифіковані та офіційно введені в дію в липні 2016 року, угода з Україною набрала чинності 1 вересня 2017 року; на відміну від стандартної зони вільної торгівлі, DCFTA має на меті запропонувати асоційованій країні “чотири свободи” єдиного ринку ЄС: вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та людей” [1, 8].

Для оцінки соціально-економічного розвитку держав в умовах глобалізації економіки існує низка методик. Для комплексної оцінки глобалізаційних процесів в розрізі країн світу доцільно проаналізувати індекс рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization). “Цей показник був розроблений Швейцарським економічним інститутом і розраховується з 2002 р. і характеризує рівень глобалізованості країн, даний інтегральний показник об’єднує три напрямки глобалізації: економічну (потоки товарів, послуг, капіталів, інформації); політичну (поширення державної політики); соціальна (поширення ідей, образів), в цілому методикою передбачається розрахунок 24 основних показників” [1, 4].

Оцінюючи рівень глобалізації країн, важливо провести аналіз індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Report), який запропонований Всесвітнім економічним форумом. “Даний показник складається із 113 змінних, які на дві третини є результатом глобального опитування керівників компаній, а на одну третину із загальнодоступних джерел, усі змінні об’єднані в 12 контрольних показників, а саме: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров’я і початкова

освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал, Всесвітній економічний форум щорічно публікує дані про глобальну конкурентоспроможність, аналізуючи в розрізі країн тенденції та причини змін основних складових показників глобальної конкурентоспроможності” [1, 9].

Актуальність оцінки глобального індексу конкурентоспроможності обумовлюється необхідністю визначення передумов до подальшого розвитку в умовах четвертої промислової революції, виявлення макроекономічних викликів, сильних та слабких сторін в економіках країн світу, чинників, що зумовлюють поляризацію світу, пріоритетів розвитку, конкурентних переваг, внеску країн у вирішення глобальних проблем людства.

Таким чином, глобалізаційний розвиток являє собою складний багатогранний процес, який потребує всебічної оцінки з різних позицій. Найбільшої уваги потребує саме економічний глобалізаційний вектор, оскільки етапи політичної та соціальної глобалізації були першочерговими в контексті зближення країн.

Список використаних джерел

1. Вільна енциклопедія (Вікіпедія). веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
2. Duhinets, G., & Tronko, V. Deep and Comprehensive Free Trade Area between Ukraine and EU (DCFTA): Realities and Prospects. *Ekonomichni chasopys-XXI (Economic Annals-XXI)*. 2015. 155(11-12). pp. 10-13. web-site. URL: [http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/S155-0002\(02\)010.pdf](http://soskin.info/userfiles/file/Economic-Annals-pdf/S155-0002(02)010.pdf).
3. Fitzova, H., & Zidek, L. Impact of Trade on Economic Growth in the Czech and Slovak Republics. *Economics and Sociology*. 2015. № 8(2), pp. 36-50.
4. KOF Globalisation Index. web-site. URL: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
5. Moroz S., Nagyova L., Bilan Yu., Horska E., & Polakova Z. The current state and prospects of trade relations between Ukraine and the European Union: the Visegrad vector. *Economic Annals-XXI*. 2017. № 163(1-2(1)). pp. 14-21.
6. Sardak S., Bilka O., & Simakhova A. Potential of economy socialisation in the context of globalization. *Economic Annals-XXI*. 2017. № 164(3-4). С. 4-8.
7. Sorrells K. Intercultural Communication. Globalization and Social Justice. California State University, Northridge. 2013.
8. The deep and comprehensive free trade area. web-site. URL: <http://dcfta.md>.

9. The Global Competitiveness Report 2017–2018. 393 p. web-site. URL:
<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>.

Сиротюк Г. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки
Янковська К. С.,
к.е.н., старший викладач кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет
м. Львів, Україна

БІОЕКОНОМІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

В сучасних умовах розвитку аграрного сектору надзвичайно важливого значення набуває розвиток біоекономіки, яка використовує біоінновації, засновані на біологічних джерелах та процесах для формування сталого економічного, соціального та екологічного розвитку, а також технологічних, організаційних та біоенергетичних технологій.

Біоекономіка базується на парадигмах виробництва, яке пов'язане з біологічними процесами, використовує природні ресурси з навколишнього середовища, потребує мінімальних витрат енергії і не забруднює довкілля, оскільки вхідні ресурси використовуються не один раз та повністю перетворюються в екосистемі [1].

В аграрному секторі біоекономіка сприяє посиленню продовольчої та енергетичної безпеки в країні, забезпечує екологічну стійкість сільськогосподарського виробництва та переробної промисловості. Тому ширшого дослідження потребує система біоекономічного потенціалу розвитку аграрного сектору, виробництва органічної продукції, біомаси тощо.

Біоекономіка є сукупністю економічних операцій у суспільстві, в яких використовують приховану цінність біологічних продуктів і процесів, щоб забезпечити нові можливості зростання економіки та підвищення добробуту громадян [2]. Вона є частиною основних змін, а саме: є ключем переходу від ресурсів до біоресурсів; ґрунтується на відновлюванні природних ресурсів; полягає у прийнятті інтегрованого і системного на харчові продукти, енергетику та промислові виробництва, які у циклічній економіці можуть бути повторно використанні та перероблені у нові матеріали; пропонує потенціал для модернізації традиційних секторів економіки та для створення нового сталого економічного розвитку шляхом використання нових технологій, таких як біотехнологія та нанотехнології [3, с.114].

Розвиток аграрного сектора економіки залежить від ефективного використання ресурсного потенціалу, дотримання вимог раціонального природокористування. В рамках просування біоекономіки в аграрному секторі

можливий розвиток виробництва традиційної сільськогосподарської продукції та інноваційної біотехнологічної промислової продукції (виробництво біопалив, отримання біоетанолу, виробництво біосинтетичних амінокислот тощо).

Основними напрямками розвитку біоекономіки в аграрному секторі є:

- створення нових сортів рослин;
- розведення нових порід тварин;
- утилізація відходів (первинних і вторинних) сільськогосподарського виробництва;
- створення відновлюваних джерел енергії на основі біомаси;
- розвиток органічного землеробства;
- виробництво біодобрив;
- виробництво біологічних засобів захисту рослин.

Являючись новим напрямком в економіці біоекономіка сприяє сталому розвитку з метою забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської, хімічної та харчової галузей, а також вирішення проблем зміни клімату.

Завданням стратегії біоекономіки в аграрному секторі є зміцнення інновацій сільськогосподарських біологічних наук для забезпечення продовольчої безпеки, підвищення рівня харчування та поліпшення здоров'я, а також створення нових робочих місць шляхом розширення та інтенсифікації сталого сільськогосподарського виробництва та переробки.

Основою для розвитку біоекономіки виступає біотехнологія, яка є технологічною та інноваційною її складовою. Проте, сільськогосподарські підприємства, що можуть застосовувати сучасні біотехнології не мають належної державної підтримки, особливо така підтримка має стосуватися тих підприємств, які використовують вітчизняні мінеральні добрива та засоби захисту рослин.

Одним з важливих кроків розвитку біоекономіки в аграрному секторі є інноваційні впровадження, що сприятимуть: зростанню продуктивності праці, економії ресурсів, зниженню собівартості продукції, скороченню витрат та підвищенню ефективності виробництва. Основними пріоритетами інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є техніко-технологічна модернізація, забезпечення ресурсозбереження, зростання якісних характеристик продукції, виробництво органічної продукції.

Сьогодні на світових ринках постійно зростає попит на якісні органічні продукти. Важливо зауважити, що органічний сектор України є експортноорієнтованим, а сертифікована органічна продукція експортується більш як у 40 країн світу. Органічне виробництво відіграє подвійну роль, з одного боку забезпечує попит споживачів на органічні продукти, а з другого – є постачальником певних суспільних благ.

Перспективним напрямком розвитку аграрного сектору на засадах біоекономіки є використання біомаси сільськогосподарського виробництва на

енергетичні потреби. Оскільки біомаса є нейтральним відносно CO₂ видом палива, то її використання не призводить до посилення глобального парникового ефекту. Використання біомаси є одним з основних шляхів заміщення викопних енергоносіїв у сільській місцевості.

Енергетичний потенціал біомаси в сільськогосподарському виробництві сформований двома основними галузями: рослинництвом і тваринництвом. Тобто сільськогосподарська біомаса – це сільськогосподарські культури, відходи та побічні продукти рослинництва (незернова частина врожаю, відходи переробки зерна та насіння, бадилля, листя коренебульбоплодів) і відходи тваринництва (екскременти тварин, відходи забійних цехів).

Біомаса, яка використовується в енергетичних цілях, має бути вироблена з дотриманням критеріїв сталого розвитку. Такі критерії передбачають недопущення негативного впливу на навколишнє середовище, сприяння економічному розвитку країни і регіону, збереження біологічного різноманіття тощо.

Враховуючи вище окресленні позиції, вважаємо, що біоекономіку доцільно розглядати як систему суспільних відносин щодо виробництва, розподілу, обміну і споживання продукції з біологічної сировини із застосуванням біотехнологій для досягнення економічного зростання і збереження екосистем. Розвиток біоекономіки в аграрному секторі повинен бути спрямований на досягнення зрівноваженої взаємодії між зростанням виробництва сільськогосподарської продукції і збереженням навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Розвиток біоекономіки та управління природокористуванням в умовах глобалізації: монографія. Талавиря М. П., Клименко А. М., Жебка В. В. та ін. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2012. 340 с.
2. OECD. The Bioeconomy to 2030 Designing a policy Agenda. Main Findings and Policy Conclusions. URL: <http://www.oecd.org/about/sge/the-bioeconomy-to-2030-9789264056886-en.htm> (дата звернення: 18.03.2019 р.)
3. Бугайчук В. В., Грабчук І. Ф. Біоекономіка та її роль у розвитку сучасного суспільства. *Економіка АПК*. № 5. 2018. С. 110-116.

Уманець С. В.
магістр освітнього ступеня «Бізнес-адміністрування»
ПВНЗ «Європейський університет»

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Як повідомляє Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) у 2017 році концентрація парникових газів досягла рекордного значення. Тільки 37 млрд метричних тон вуглекислого газу (CO₂) було випущено в атмосферу Землі.

Науковці пояснюють, що діяльність людини і течія Ель-Ніньо спровокували найсильніший викид CO₂ за 800 тисяч років та ці беззаперечні факти негативно впливають на міжнародний план по контролю над кліматичними змінами. Такі швидкі темпи зростання рівня CO₂ та інших газів в атмосфері може привести до неспрогнозованих кліматичних змін, які, в свою чергу, спровокують важкі екологічні та економічні наслідки [1].

Загальновідомо, що практично всі предмети, які нас оточують створені з використанням електроенергії, або споживають її для свого функціонування. Надалі наша цивілізація розвивається в напрямку використання все більшої кількості електроенергії (нові гаджети, електромобілі, майнінг криптовалют, стрімкий приріст населення планети). Проте високий рівень інфляції чи навіть гіперінфляції всіх, без виключення, світових валют призводять людство до депресії та розпачу, а уряд – до збільшення грошових мас шляхом включення друкарського верстата. Як наслідок тривале зростання загального рівня цін, знецінення грошей і зниження їх купівельної спроможності, збільшення витрат виробництва. Одним із напрямів для вирішення цих проблем може стати інвестування, але мінімальний вхід в надійні інвестиції такі як єврооблігації, портфельні фонди або проекти відновлювальної енергетики починаються мінімум від мільйона доларів США, що робить їх недоступними для основної маси населення.

Запланована частка альтернативних джерел енергії в структурі виробництва електроенергії країн Європейського Союзу і України на 2020-2030 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Частка альтернативних джерел енергії в структурі виробництва електроенергії країн Європейського Союзу і України на 2020-2030 рр., %

Країни	2020 р.	2025 р.	2030 р.	Відхилення (+,-) 2030 р. до:	
				2020 р.	2025 р.
Європейського Союзу	20	35	50	15 п.п.	15 п.п.
Україна	7	13	25	18 п.п.	12 п.п.

Джерело: [2-3], власні розрахунки

У зв'язку з тим, що таких ресурсів, як нафти і газу вистачить на 50 років, країни ЄС активно стимулюють запровадження альтернативних джерел енергії. Так, до 2020 року їх частка в структурі виробництва електроенергії має скласти до 20 %, а у 2030 році – вже 50 % (табл. 1). Відповідно до Енергетичної стратегії на період до 2035 року плани України значно скромніші: частка відновлюваних джерел у генерації електроенергії у 2020 році має складати 7 %, у 2025 – понад 13 %, а в 2030 р. – 25 %.

Наразі динаміка запровадження нових потужностей відновлюваної енергетики в Україні з року в рік залишається позитивною. Так, у 2017 році їх потужність склала 257 МВт, що в 2,1 раза більше, ніж попереднього 2016 року. Отже, у 2017 році загальна потужність відновлюваних джерел енергії в Україні зросла на 23 % або майже до 1375 МВ. Встановлена потужність сонячних електростанцій в Україні у 2017 році склала 742 МВт, що на 211 МВт більше, ніж попереднього 2016 року [3].

Завдяки великій кількості сонячних днів і помірній температурі повітря, встановлені на території України сонячні станції працюють максимально ефективно. Розвиток альтернативної енергетики стимулює також високий зелений тариф – для промислових СЕС, побудованих у 2017-2019 роках, він становить 15 євроцентів; для СЕС цивільного зразка – 18 євроцентів. Завдяки цьому та відносній доступності СЕС їхній приблизний термін окупності в Україні становить 5-8 років [3].

Таким чином, Україна є енергодефіцитною країною і на 70 % залежить від імпортованого природного газу. Участь України в Енергетичному Співтоваристві дозволяє запровадження європейських технічних стандартів і прозорих правил регулювання, покращення інвестиційного клімату. Як наслідок поглиблення інтеграції вітчизняного енергетичного сектору до ринків країн-членів, посилення власної енергетичної безпеки, залучення міжнародних кредитів і технічної допомоги, формування оптимальної структури виробництва енергії за максимально доступною ціною.

Список використаних джерел

1. Уровень CO₂ в воздухе быстро растет несмотря на снижение выбросов. Матт Макграт Би-би-си. News від 30.10.2017 р. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-41806582>.
2. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». Розпорядження від 18 серпня 2017 р. № 605-р. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245234085].
3. Українська альтернативна енергетика: повільно, але стабільно. Baker Tilly Ukraine 5 лют. 2018. URL: <http://bakertilly.ua/news/id44270>].

СЕКЦІЯ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Малиш Н. А.,
д.держ.упр., професор
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ (ГМО) В УКРАЇНІ

Реалізація ефективної екологічної політики є обов'язковою умовою досягнення Цілей розвитку тисячоліття, виконання Плану впровадження рішень Всесвітнього Саміту зі сталого розвитку, положень міжнародних конвенцій у сфері довкілля.

Центральним органом виконавчої влади в Україні аграрній сфері в Україні є Міністерство аграрної політики та продовольства [1]. Основними завданнями Мінагрополітики щодо ГМО є забезпечення державної політики у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, охорони на сорти рослин, безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у сферах карантину та захисту рослин тощо. У Міністерстві за питання щодо безпечності ГМО відповідає Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

У Законі України «Про основи національної безпеки України» відповідно до статті 92 Конституції України визначено основні засади державної політики, спрямованої на гарантування в Україні безпеки особи, в усіх сферах життєдіяльності, зокрема, загроз в екологічній сфері» [2].

Упровадження обов'язкового маркування ГМО в Україні розпочалось від 1991 року, коли було прийнято Закон «Про захист прав споживачів» [3]. У ст. 15 даного Закону передбачено право споживачів отримувати повну та достовірну інформацію про продукт, в тому числі про вміст генетично модифікованих компонент. На дату прийняття закон мав загальний характер і не регламентував, пороговий рівень вмісту ГМО та питання маркування ГМО.

Довгі роки унормуванням безпеки харчових продуктів, що містять генетично модифіковані організми та/або мікроорганізми, органи влади не займались. У 2002 році Україна ратифікувала Картахенський протокол щодо запобігання ризикам, як основу свого підходу до ГМО.

Кабінетом Міністрів України у 2007 р. було прийнято постанову «Питання обігу харчових продуктів, що містять генетичне модифіковані організми та/або мікроорганізми», відповідно до якої, продукти харчування, що містять понад 0,9% ГМО, повинні обов'язково маркуватися. Постанову

скасували іншою постановою Кабінету Міністрів України через три місяці після прийняття «Питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів». Впродовж тривалого часу в Україні не було нормативного врегулювання вимог щодо маркування ГМО.

У 2009 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про затвердження порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетичне модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг» [4]. Відповідно до цієї постанови, всі продукти харчування, що містять ГМО понад 0,1%, підлягають маркуванню. Постанова набула чинності, як і передбачалося, 1 липня 2009 року. Того ж дня Кабінет Міністрів зробив зміни до постанови, якими підвищив пороговий рівень вмісту ГМО до 0,9%. Це співпадало із стандартами ЄС щодо граничного вмісту ГМО, при перевищенні якого харчові продукти підлягають обов'язковому маркуванню.

Надалі, у 2009-2010 рр. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» щодо інформування громадян про наявність у харчових продуктах генетично модифікованих організмів (ГМО)», та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання інформації про вміст у продукції генетично модифікованих компонентів».

Україна запровадила обов'язкове інформування громадськості щодо ГМО. Ст. 20 Закону про біобезпеку гарантує доступність цієї інформації для громадськості, що відповідає принципам ЄС щодо ГМО.

Отже, Україна вже запровадила важливі елементи регуляторної системи ЄС щодо ГМО. Обов'язкове маркування ГМО, запроваджене в Україні у 2009 році, є одним із найважливіших елементів політики ЄС у цій сфері та повністю відповідає її вимогам.

У статті 20 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [5] у 2018 р. внесено зміни щодо інформації про ГМО «Інформація про поводження з ГМО є відкритою і загальнодоступною, крім інформації, віднесеної відповідно до закону до інформації з обмеженим доступом» відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6].

У Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року [7] зі змінами у 2018 р. визначено напрям розвитку у зазначеній сфері: «Сприяння прозорості та розширенню експорту стратегічно визначених груп харчових продуктів та сировини на світові ринки, у тому числі на ринок ЄС: наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері сільського господарства, включаючи вимоги до безпечності харчових продуктів, а також створення еквівалентної вимогам ЄС законодавчої

бази щодо поводження з ГМО». Оскільки ЄС стає одним з головних ринків для української сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості, національні виробники мають забезпечити відповідність своєї продукції європейським вимогам.

Список використаних джерел

1. Сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. URL : <http://www.menr.gov.ua>.
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV. Редакція від 9.07.2017 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. Редакція від 01.01.2019 р., № 1023-12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетичне модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг» від 13.05.2009 р., № 468. Редакція від 17.02.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468-2009-п>
5. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 р., № N 1103-V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1103-16>
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації». Документ 1170-VII. Редакція від 08.07.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1170-18>
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року» від 30.12.2015 р., № 1437-р. Редакція 14.02.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-р>

Помаз Ю. В.
к.і.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Яковлєва О. С.
ЗВО спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
СВО «Бакалавр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Агропромисловий комплекс України – це основна складова національного господарства та єдина цілісна виробничо-економічна система, що включає в себе сукупність галузей, зокрема сільськогосподарські, науково-виробничі, промислові і навчальні, які в своєму поєднанні спрямовані на одержання, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції. Від інших міжгалузевих комплексів він суттєво відрізняється за своєю структурою та складом і визначає рівень життя населення, стан соціально-економічного розвитку країни, забезпечення промисловості сировиною сільського господарства та продовольчу безпеку країни [1].

Мета аграрної політики України в сучасних умовах існування – формування сприятливого інвестиційного клімату в агропромисловому комплексі, перетворення держави на стабільного експортера сільськогосподарської продукції до багатьох зарубіжних країн та інтенсивна розбудова українського села, а також формування самодостатніх територіальних громад у сільській місцевості. Нову аграрну політику необхідно формувати таким чином, щоб промислове виробництво мало здатність найкращим чином забезпечувати потреби АПК. Тому оптимальне поєднання ринкових важелів із державним регулюванням є важливим напрямом цієї політики [3].

Державно-правове регулювання аграрного сектора економіки є самостійним інститутом аграрного права та визначає сукупність заходів із визначення системи органів державного управління, у віданні яких знаходиться агропромисловий комплекс, із прийняття і належного виконання нормативно-правових актів і законів про сільське господарство, закріплення компетенцій цих органів.

Міністерство аграрної політики та промисловості України як орган виконавчої влади є центральним органом управління сільським господарством, в межах своїх повноважень забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері сільського господарства, у сфері нагляду в системі інженерно-

технічного забезпечення агропромислового комплексу та з питань продовольчої безпеки держави [2].

Основою реформування агропромислового комплексу та підвищення його конкурентоспроможності є зміна відносин власності, формування аграрної економіки та забезпечення раціональних виробничо-територіальних зв'язків між структурними елементами АПК.

Державна аграрна політика у напрямі збалансування системи агропромислового виробництва спрямована на забезпечення максимальної реалізації різними виробниками своїх можливостей шляхом:

- стимулювання розвитку сімейних фермерських господарств, фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів та аграрних кластерів;

- створення ефективної системи державної підтримки для малих виробників сільськогосподарської продукції, включаючи сприяння їх об'єднанню;

- сприяння створенню конкурентних переваг у виробництві нішевої продукції та продукції з високою доданою вартістю;

- сприяння створенню конкурентних переваг на міжнародних ринках для виробників сільськогосподарської продукції, а також забезпечення розвитку логістичних потужностей та стабільності оподаткування [3].

У сучасних умовах виділяють такі основні напрями та принципи участі держави в регулюванні аграрних відносин: реалізація аграрної реформи; забезпечення ефективного регулювання та прогнозованості розвитку аграрного сектору; впровадження сучасних технологій та інтенсивних методів господарювання; формування ринку землі і сільськогосподарської продукції; підтримка розвитку фермерства та кооперації; раціоналізація використання сільськогосподарських угідь та підвищення якості ґрунтів; фінансування, кредитування, страхування суб'єктів АПК; стабілізація фінансової безпеки підприємств АПК; впровадження особливих умов участі сільськогосподарських підприємств у фінансових відносин, зокрема спеціального оподаткування та квот; надання ефективної державної підтримки виробникам сільськогосподарської продукції; захист вітчизняних виробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; розвиток наукової діяльності в сфері агропромислового виробництва; забезпечення сталого сільського розвитку та зайнятості сільського населення та збільшення їх доходів, що дає змогу сформувати на селі середній клас. Важливим є те, що аграрні перетворення в першу чергу здійснюються заради селян, створення для них гідних умов праці та відпочинку, підтримки статусу села [3].

Функція держави з підтримки міжнародної економічної діяльності аграрних виробників полягає у допомозі багатьом господарствам подолати збитковість через проведення гнучкої податкової, страхової, цінової, кредитної політики. Варто проводити більш гнучку податкову політику та політику

квотування, підвищуючи конкурентоспроможність вітчизняних товарів на внутрішньому ринку, порівняно з імпортними. Це допоможе підвищити ринкові позиції українських агропромислових підприємств та дозволить акумулювати кошти на модернізацію виробництва, здійснювати переробку продукції рослинництва, тваринництва і виробляти кінцевий продукт.

Таким чином, державне регулювання сільського господарства передбачає запровадження державної підтримки вітчизняних аграрних товаровиробників шляхом забезпечення стабільного фінансування підприємств агропромислового комплексу за бюджетними програмами підтримки їх розвитку.

Отже, за допомогою розумного державного регулювання, сільське господарство України в перспективі може стати одним з головних джерел експорту. Цьому сприяють і великі масштаби сільськогосподарського землекористування і родючі землі. У перспективі Україна може не лише повністю забезпечити власні потреби в сільськогосподарській продукції, а й істотно збільшити свій експортний потенціал.

Список використаних джерел

1. Качан Є. П. Регіональна економіка. Київ, 2011. 670 с.
2. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 р. № 1119 / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-%D0%BF> (дата звернення: 14.03.2019).
3. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Проект Закону України від 04.10.2018 / Верховна Рада України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742 (дата звернення: 26.03.2019).

СЕКЦІЯ 3

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Березіна Л. М.,
д.е.н., професор кафедри економіки підприємства
Резнік А. В.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОПЕРАТИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИТРАТ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Економічна діяльність у ринкових умовах передбачає в системі управління підприємством, зокрема сільськогосподарським, не тільки констатацію фактів господарської діяльності, але і висвітлення звітних показників у натуральному і вартісному вираженні для подальшого їх прогнозування [1, с.198].

Важливу роль в управлінні підприємством відіграє оперативний (ситуаційний) економічний аналіз, оскільки комплексність досліджуваних питань дозволяє за станом на певну дату оцінити результати фінансової діяльності, своєчасно сформулювати рекомендації та висновки для розроблення тактики й поточних планів підприємства [2, с.8]. За допомогою оперативного економічного аналізу можна виявити негативні фактори та визначити їх вплив на господарську діяльність [3, с.91]. Оперативний економічний аналіз характеризується такими особливостями:

- терміновість, тобто наближення строків проведення аналізу до часу здійснення виробничо-фінансових операцій, що полегшує й прискорює виявлення та усунення недоліків;
- дієвість, оскільки негайне виправлення недоліків матиме більший ефект, ніж ліквідація можливих негативних наслідків у віддаленому майбутньому;
- вірогідність, оскільки за «гарячими слідами» можна зібрати достовірну інформацію про особливості всіх елементів господарського процесу;
- цілеспрямованість, адже такий аналіз, як правило, має конкретну мету та завдання й спрямований на дослідження конкретної проблеми [4, с.49].

У сільськогосподарському підприємстві інструментом оперативного економічного аналізу є план-фактний аналіз витрат, що виконується фінансово - економічною службою підприємства. План-фактний аналіз – це періодичне зіставлення запланованих в бюджеті показників (складених і затверджених прогнозів на бюджетний період) з фактичними показниками,

оцінка та аналіз виявлених відхилень [5]. Деталізація витрат при проведенні план-фактного аналізу наведена в табл.1.

Таблиця 1

Деталізація витрат при проведенні план-фактного аналізу

Назва статті витрат		
Прямі	Загальновиробничі	Адміністративні
Оплата праці з нарахуваннями	Оплата праці з нарахуваннями, в т.ч.	Оплата праці з нарахуваннями, в т.ч.
Матеріальні витрати, в т.ч.	оплата праці	оплата праці
Енергоносії (ПММ, електроенергія)	премія протягом року з відрахуваннями	премія протягом року з відрахуваннями
Насіння	премія за результатами року з відрахуваннями	премія за результатами року з відрахуваннями
Мінеральні добрива	Матеріальні витрати	Матеріальні витрати
Засоби захисту рослин	Орендна плата за основні засоби	Роботи та послуги
Інші матеріальні витрати	Послуги по обслуговуванню виробництва	Охорона праці та техніка безпеки
Роботи та послуги, в т.ч.	Ремонти та технічне обслуговування	Відрядження
послуги з вирощування та збирання врожаю	Продукти харчування	Оренда автотранспорту
послуги елеваторів з доробки зерна	Відрядження	Витрати на соціальну сферу
Орендна плата за землю	Інші витрати загальновиробничого призначення	Податки та збори
Єдиний податок 4 групи		Штрафи
Страхування культур		Представницькі витрати та реклама
Інші витрати		Витрати на оформлення договорів оренди
		Інші витрати адміністративного призначення

Джерело: [6]

Отже, при проведенні план-фактного аналізу витрати розподіляються наступним чином:

- прямі витрати – це витрати, які пов’язані безпосередньо з виробництвом і можуть бути віднесені на конкретний виріб і розподілені на підставі техніко - економічних розрахунків;

- загальновиробничі витрати – це непрямі витрати, пов’язані з організацією виробництва та керівництвом структурними підрозділами підприємства;

- адміністративні витрати – це витрати, пов’язані з управлінням та обслуговуванням підприємства [6].

Програмним забезпеченням для виконання план-фактного аналізу витрат підприємства є додаток з пакету програм Microsoft Office – Microsoft Excel. Використання даного додатку має такі переваги: в електронних таблицях є можливість швидкого оброблення великих масивів даних і одержання результату в зручному вигляді; дослідження впливу різних факторів на виробничі процеси. Для ефективного функціонування фінансово-економічній службі необхідно звести всі дані по підприємству в єдиний бюджет, а потім контролювати його виконання та аналізувати відхилення від плану (рис.1).

Культура	Площа, га		Урожайність, тн/га		Собівартість, дол/га		Ціна, дол/тн		ЕВІТДА з урахуванням ПДВ субсидія, дол/га		Рентабельність продаж, %	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Пшениця озима	9938	9 820	7,01	6,1	\$676,1	\$697,0	\$145	\$140	\$421	\$158,3	37%	19%
Ячмінь озимий		983		6,1		\$676,7		\$120		\$58,1		8%
Ріпак озимий	2639	3 623	3,01	3,1	\$861,3	\$879,3	\$348	\$355	\$182	\$234,2	18%	21%
Кукурудза	16034	16 717	8,1	8,5	\$955,8	\$999,2	\$133	\$133	\$229	\$132,3	21%	32%
Соняшник	5603	7 812	3,6	2,9	\$567	\$646,6	\$320	\$320	\$646	\$304,5	54%	29%
Соя	11042	7 262	2,6	2,5	\$648,7	\$649,5	\$313	\$340	\$259	\$207,8	29%	24%
Соя насіння	1013,29	208	2,5	2,3	\$748,3	\$703,6	\$302	\$281				
Всього	46268	46424			\$765,4	\$803,7			\$319	\$184,4	30%	19%

Рис. 1. Зовнішній вигляд результуючої сторінки план-фактного аналізу витрат підприємства виконаного в додатку Microsoft Excel

Результати проведення план-фактного аналізу можуть бути представлені за допомогою додатку з пакету програм Microsoft Office – Microsoft Power BI. Його характеристики можна розглядати з точки зору потужного інструменту для інтерпретації та подання результатів аналізу. До основних переваг використання Microsoft Power BI відносять: підключення до більшості відомих баз даних; створення математичної моделі для окремої досліджуваної проблеми; обробка даних в реальному часі (тут та зараз); інтуїтивно зрозумілий інтерфейс (базується на MS Excel) [7]. Звіт, що формується, є динамічним, це дозволяє миттєво відфільтровувати за певним показником набір/масив даних та візуалізувати його (рис. 2).

Отже, для вирішення задач, які стоять перед керівництвом сільськогосподарського підприємства, найбільш доцільним є використання оперативного економічного аналізу, інструментом якого може виступати план - фактний аналіз витрат.

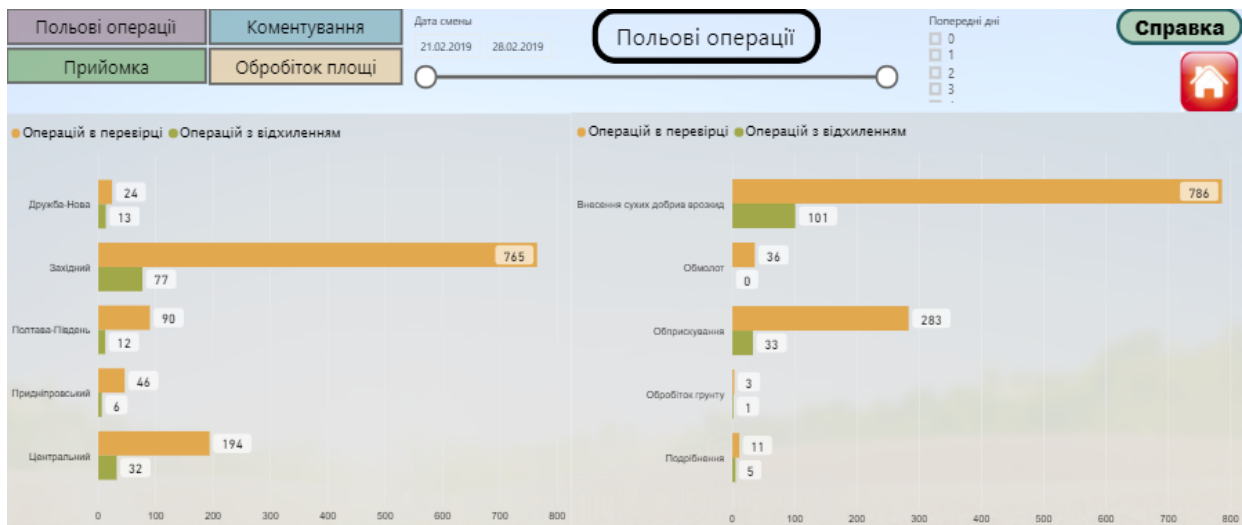

Рис. 2. Приклад зовнішнього вигляду програми Microsoft Power BI

Оперативний аналіз є системою постійного вивчення показників діяльності підприємства та його виробничих підрозділів з метою швидкого втручання в процес виробництва для забезпечення безперервної та ефективної роботи підприємства. Цей вид аналізу дає можливість оперативно обґрунтувати управлінські рішення, координувати виробництво, своєчасно оцінювати ситуацію з формуванням собівартості, виявити недоліки в роботі, знайти внутрішньогосподарські резерви поліпшення використання виробничих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Сава А. П. Організація і методика економічного аналізу діяльності аграрних підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 27. С. 198–208.
2. Горланчук В. В. Коваленко О. Ю., Белінська С. М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 308 с.
3. Демиденко С. Л., Димитрова Д. О. Оперативний економічний аналіз: сутність, переваги, недоліки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. С. 91-95.
4. Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбатюк М. І. Економічний аналіз. Київ: КНЕУ, 2001. 540 с.
5. Донец Ю. Н. План-фактний аналіз виконання ЦФО планових показателів по рівням суттєвості відхилень. *Креативна економіка*. 2010. URL: <https://creativeconomy.ru/lib/6097> (дата доступу: 01.03.2019)
6. Облік загальновиробничих витрат. Фінансовий облік. 2012. URL: https://pidruchniki.com/1728092444008/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/oblik_zagalno_virobnichih_vitrat (дата доступу: 01.03.2019)

7. Попель М. В. Power BI як інструмент кількісного та якісного опрацювання результатів наукових досліджень. *Новітні комп'ютерні технології*. 2017.

8. URL: <https://ccjournals.eu/ojs/index.php/nocote/article/download/825/855/>
(дата доступу: 04.03.2019)

Березіна Л. М.,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства
Шило Р. А.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕЛЕВАТОРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Елеватори є пов'язуючою ланкою між сільськогосподарськими товаровиробниками і зернопереробними підприємствами. Вони забезпечують зберігання, очищення, сушіння, формування товарних партій різного призначення та їх постачання всередині країни й на експорт, зерносховища разом з тим виконують важливу роль у маркетингу зерна та низки основних продуктів його переробки – для їх просування від виробника до споживача.

Без чітко функціонуючої сітки сучасних зерносховищ необхідної місткості й потужності неможливе надійне забезпечення країни зерном. З впровадженням у життя закономірностей ринкової економіки, децентралізації експортно-імпортних поставок радикально змінилася структура й обсяги заготівлі та збереження зерна, внаслідок чого в Україні, навіть за наявності доброго врожаю, діючі зерносховища були не завантажені, що значно вплинуло на ефективність їх функціонування.

Для сучасної елеваторної промисловості України характерні такі тенденції:

1. Відбувається концентрація потужностей під управлінням великих зернотрейдерів і аграрних холдингів за двома напрямками:
 - купівля й реконструкція найбільш привабливих старих елеваторів (зручно розташованих з погляду логістичної стратегії компаній);
 - будівництво нових елеваторів з використанням технології збірних металоконструкцій.

Незважаючи на наявність значного числа пропозицій із продажу елеваторів старої конструкції, аграрні підприємства воліють самостійно зводити потужності для зберігання зерна.

2. Зростання вартості послуг елеваторів. Причинами цього є:

- збільшення попиту на послуги зі зберігання зерна;
- значне зростання собівартості зберігання й доробки, зокрема, вартості енергоносіїв (більше 30 % у структурі витрат), заробітної плати персоналу;
- підвищення процентних ставок по кредитах.

3. Зміна структури елеваторного господарства. Нині її можна охарактеризувати як експорто-орієнтовану [2].

Виробничий потенціал – наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг). Його треба також сприймати як сукупність ресурсів, що функціонують і здатні виробляти певний обсяг продукції. До його складу входять: потенціал землі та природнокліматичні умови; потенціал основних засобів; потенціал оборотних засобів; потенціал нематеріальних активів; потенціал технологічного персоналу [1].

Основні фактори впливу зовнішнього середовища на умови формування виробничого потенціалу:

1. Вилив інфраструктури, що забезпечує умови функціонування й розвитку виробничого потенціалу майбутнього об'єкта.

Вплив інфраструктури може реалізуватися через транспортний фактор, що формується залежно від наявності й віддаленості водних, залізничних, автомобільних магістралей. Особливо потрібно звертати увагу на наявність залізничного сполучення при придбанні існуючого або будівництві нового елеватора. Це пов'язано з постановою КМУ від 27 червня 2007 р. № 879 про обмеження доступу на дороги автотранспорту з вагою більше 40 тонн.

Велике значення для розвитку елеватора може мати такий фактор інфраструктури, як наявність вільних площ, що належать населеному пункту. Використання цих площ пов'язано, у першу чергу, з дозволом міської влади, наявністю транспортних зв'язків з основними площами, наявністю можливості облаштування каналізації, наявністю можливості забезпечення зв'язком і постачанням енергії. Необхідно відзначити, що розширення виробництва на існуючих площах або його реконструкція теж можуть залежати від наявності всіх перерахованих вище умов [1].

2. Наявність місцевих ресурсів, що дозволяють забезпечити умови технологічного процесу та зниження витрат виробництва за рахунок зниження видатків на перевезення й скорочення циклу виробництва.

Найбільш важливим фактором, що впливає на зернозберігаюче підприємство, є наявність великої кількості сільськогосподарських підприємств в регіоні. Розміщення елеватора в районі з великою кількістю оброблюваних земель дозволяє задовольняти потребу великих, середніх сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств послугами сушки та зберігання зерна. Також агрохолдинги і зернотрейдери можуть задовольнити свій попит в дешевому зерні для подальшої переробки та

продажу.

Розміщення елеватора в межах населеного пункту здешевлює підключення підприємства до інфраструктури (водопостачання, водовідведення, електропостачання, газопостачання) та забезпечення виробничим персоналом. Значна віддаленість від газопостачання збільшує витрати на статтю паливо-мастильні матеріали, через використання альтернативних видів палива для зерносушарок, які значно дорожчі й потребують додаткових витрат на транспортування.

3. Вплив обмежень щодо використання ресурсів і технологій, у тому числі забруднення навколишнього середовища.

Використання екологічно безпечної техніки та технології, наявності дозволів на використання виробничого обладнання та дотримання умов систем якості для підприємств харчової промисловості є одним з ключових факторів ефективної виробничої діяльності елеватора.

У процесі сушки зерна, особливо зерна кукурудзи в навколишнє середовище здійснюються часткові викиди виробничих відходів. Для уникнення викидів під час виробничого процесу встановлюється система аспірації для очистки вихідного потоку повітря зерносушарки. Також підприємству потрібно використовувати екологічно безпечні види палива для контролю викидів сірки в навколишнє середовище.

Отже, для ефективного формування виробничого потенціалу елеваторного підприємства потрібно враховувати такі фактори як: 1) транспортний фактор – наявність автомобільних, залізничних, водних та інфраструктурних магістралей (електро, газо, водопостачання та водовідведення); 2) явність місцевих ресурсів – наявність великої кількості сільськогосподарських товаровиробників для максимального заповнення своїх виробничих потужностей; 3) обмеження щодо використання ресурсів і технологій – використання екологічно безпечної техніки та технології, наявність всіх дозволів на виробництво.

Список використаних джерел

1. Особливості формування виробничого потенціалу підприємства
URL: https://pidruchniki.com/12980108/ekonomika/osoblivosti_formuvanny_a_virobnichogo_potentsialu_pidpriyemstva.

2. Галенкова О. І. Ресурсний потенціал ВАТ «Підгороднянський елеватор» та ефективність його використання. *Агросвіт*. 2009. № 2. С. 29-34.

3. Михайленко О. В., Скопенко Н. С. Теоретичні аспекти формування виробничого потенціалу АПК. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал*. 2011. № 3. С. 74-79.

Березіна Л. М.,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства
Ващенко В. В.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання ефективності використання ресурсів підприємства, достатня забезпеченість потрібними ресурсами тощо.

В економічній теорії економічні ресурси поділяються на дві великі групи:

- матеріальні – земля (блага природи) і капітал (виготовлені виробничі знаряддя, що є результатом попередньої праці);
- людські – праця та підприємницький хист [1, с. 265].

Земельні ресурси є основою матеріального і духовного виробництва. Від характеру і рівня ефективності використання землі залежить розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва і матеріальне благополуччя народу [2, с. 177].

На підвищення ефективності використання земельних ресурсів впливають прогресивні системи обробітку ґрунту, системи насінництва, полезахисні смуги. Значним резервом поліпшення використання земельних ресурсів є підвищення продуктивності природних кормових угідь.

Удосконалення структури посівних площ необхідно поєднувати з правильним чергуванням сільськогосподарських культур. Правильно побудовані й освоєні сівозміни підвищують урожайність на 30 – 40 % і забезпечують повніше використання техніки і робочої сили. Також особливо важливе значення для підвищення ефективності використання земельних ресурсів має меліорація [2, с. 210].

Термін «капітал» має багато визначень. Серед них можна виділити фінансове й економічне. Відповідно до фінансового визначення, капіталом називають пасиви підприємства. За економічним визначенням, капітал – це засоби виробництва і його поділяють на дві частини: основний капітал (основні засоби) й оборотний капітал (оборотні засоби).

До основного капіталу належать будинки, споруди, робочі машини й устаткування, інвентар, транспортні засоби тощо. Основні засоби беруть участь не в одному, а в декількох кругообігах господарських засобів.

До оборотного капіталу належать виробничі запаси (сировина та матеріали, паливо, запасні частини), незавершене виробництво та

напівфабрикати власного виробництва, готові вироби, грошові кошти в розрахунках [3, с. 93-94].

Важливим напрямом підвищення ефективності використання основних засобів є зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування, модернізація діючого устаткування, машин та механізмів, установлення оптимального режиму їх роботи [4, с. 150].

Ефективне використання оборотних коштів є одним із першочергових завдань підприємства в сучасних умовах; забезпечується це прискоренням їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу.

На стадії створення виробничих запасів – це раціональне їх використання; ліквідація наднормативних запасів матеріалів; удосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі через установлення чітких договірних умов та їх виконання, оптимальний вибір постачальників тощо. На стадії незавершеного виробництва – впровадження новітньої техніки та технології; розвиток стандартизації й уніфікації; удосконалення форм організації виробництва; удосконалення оплати праці й економічного стимулювання; удосконалення основних засобів. На стадії обігу – це раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків [4, с. 170-171].

Ефективність використання трудових ресурсів у підприємстві характеризуються зміною продуктивності праці, результативного показника роботи підприємства, у якому відбиваються як позитивні сторони роботи, так і всі його недоліки

Ефективне використання трудових ресурсів стає одним з основних чинників, що визначає ефективність виробництва та є вирішальним у розв'язанні всіх інших проблем підприємства.

Оскільки праця є процесом взаємодії робочої сили із засобами виробництва, фактори зростання продуктивності праці за змістом можна поділити на три групи: соціально-економічні, що визначають якість використовуваної робочої сили; матеріально-технічні, що характеризують якість засобів виробництва; організаційно-економічні, що відбивають якість поєднання робочої сили із засобами виробництва [4, с. 194-195].

Отже, ресурсами підприємства називають сукупність засобів, за допомогою яких суб'єкт господарювання може досягти мети й одержати очікуваний результат. У кожному аграрному підприємстві потрібно підвищувати ефективність використання ресурсів підприємства. Для земельних ресурсів необхідно розробити і впровадити систему агрономічних, зооветеринарних, технічних і організаційно-економічних заходів, що забезпечують ефективне їх використання. Важливим напрямком підвищення ефективності капіталу є поліпшення організації постачання, впровадження новітньої техніки та технології, розвиток стандартизації й уніфікації,

удосконалення основних засобів тощо. Для підвищення продуктивності праці необхідне поліпшення умов праці та відпочинку, удосконалення систем матеріального стимулювання, впровадження передових методів та прийомів праці тощо.

Список використаних джерел

1. Ковальчук І. В. Економіка підприємства: Навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 679 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
3. Кулішов В. В. Економіка підприємства: теорія і практика: Навчальний посібник. К.: Ніка-Центр, Ельга, 2004. 216 с.
4. Шегда А. В. Економіка підприємства: Навчальний посібник А. В. Шегда, Т. М. Литвиненко, М. П. Нахаба та ін.; За ред. А. В. Шегди. 2-ге вид., стер. К.: Знання-Прес, 2002. 335 с.

Бойко Л. А.,
викладач економічних дисциплін, вищої кваліфікаційної категорії
Лубенський фінансово – економічний коледж
Полтавської державної аграрної академії
м. Лубни, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Агропромислове виробництво відіграє важливу роль у розвитку української економіки, оскільки вона займає значну частку в товарному експорті країни, демонструє зростаючі тенденції діяльності. Однак сільськогосподарська продукція характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності на європейському ринку. Ключовим питанням є інноваційний розвиток агропромислового виробництва, що дозволяє змінити характер виробничої діяльності, перейти на нову структуру аграрного виробництва та забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на ринках збуту.

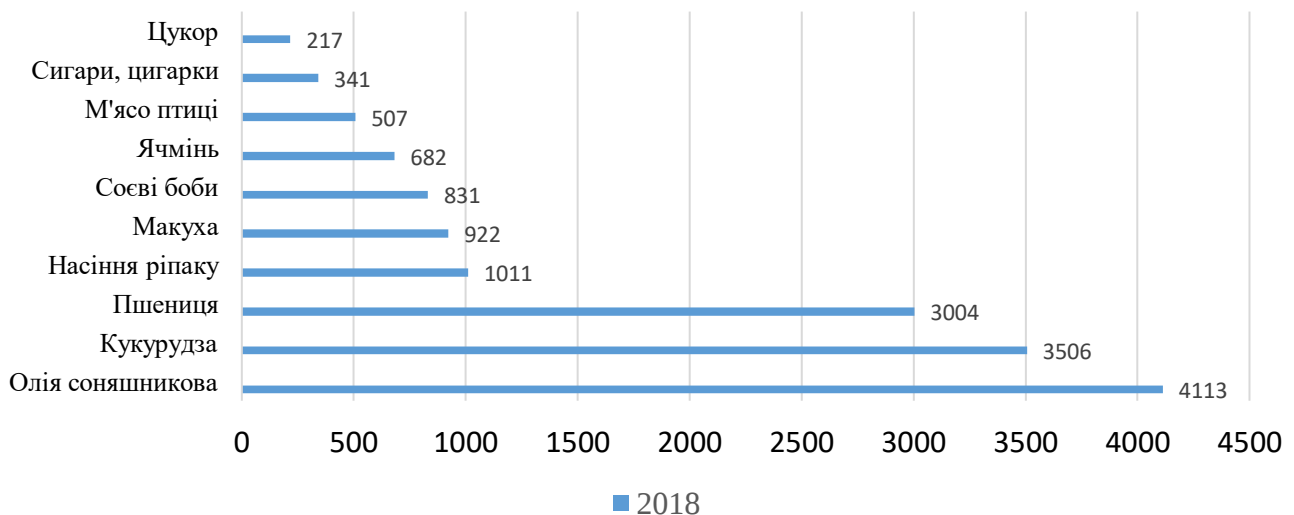
Сьогодні Україна є одним з провідних виробників сільськогосподарської продукції у світі, що дозволяє забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, але й успішно експортувати продовольчу та сільськогосподарську сировину.

За останні 5 років частка сільськогосподарської продукції в структурі експортних надходжень України зросла з 31% у 2014 році до 39,3% у 2018 році. Однак слід зазначити, що основою аграрного експорту залишається експорт

сировини продукти рослинного походження - пшениця, кукурудза, ячмінь і соя. Частка цього продукту в структурі становить близько 55%.

Левову частку в аграрному експорті становить соняшникова олія, обсяг її реалізації в 2018 р. склав 4,1 млрд дол. США. Україна вже кілька років є світовим лідером у виробництві та експорті соняшникової олії. Іншими ключовими позиціями є зернові культури (кукурудза, пшениця, ячмінь), а також олійні (соя) і продукти переробки олійних (соняшникова олія). Ці ТОП-10 продукції становлять 81% всього експорту агропродовольчих товарів з України [1].

Топ-10 продуктів агропродовольчого експорту, 2018 рік, млн дол. США

Зміцнення процесів глобалізації та загострення проблем забезпечення продовольством для населення світу потребуватиме подальшого розвитку вітчизняного агропромислового комплексу та його інтеграції у світову продовольчу систему. Україна, на відміну від розвинених країн (США, Канада, країни ЄС), використовує лише третину свого потужного природного ресурсного потенціалу. До факторів, що негативно впливають на розвиток сільськогосподарського виробництва в Україні, належать:

- переважна збитковість агропромислового виробництва;
- незадовільний стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі;
- обмежене бюджетне фінансування сільського та аграрного виробництва;
- зниження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств;
- зменшення платоспроможного попиту населення на продукти харчування;
- дефіцит інвесторів, комерційна, правова, ринкова інформація;
- непередбачувані зміни в податковій політиці держави;
- катастрофічне зниження родючості ґрунту та зростання її ерозії.

Без державного управління та планування виведення агропромислового комплексу з кризової ситуації практично неможливо забезпечити стабільне

зростання виробництва продуктів харчування. Інновації є вирішальними в агропромисловому виробництві. Єдиним виходом з цієї ситуації є подолання економічної кризи без інноваційно-інвестиційного буму, відновлення основного капіталу на принципово новій, конкурентній основі [2].

Найбільш ефективними шляхами активізації інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки є формування та реалізація державної політики інноваційного розвитку агропромислового виробництва, згідно з якою державні органи матимуть можливість застосовувати нові ринкові інструменти в підтримку та розвиток інноваційної діяльності аграрних підприємств, а саме:

- поліпшення земельних відносин (створення ринку землі);
- розвиток та вдосконалення загальних зусиль інноваційних програм;
- активізація інноваційної діяльності у сфері оподаткування;
- формування відповідної інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції;
- вирішення проблеми розвитку сільської місцевості [6].

Інноваційний розвиток сільськогосподарського виробництва України визначає наступні напрямки:

- покращення фінансування науки та зміцнення матеріально-технічної бази;
- зниження ризиків інноваційного розвитку та венчурного капіталу за допомогою спеціальних фондів;
- належне інституційне забезпечення державної інноваційної політики в аграрному секторі шляхом вдосконалення стандартів і систем сертифікації, наближення їх до європейських стандартів;
- вдосконалення нормативно-правової бази інноваційної діяльності та регулювання інноваційного ринку сільського господарства через податкові, кредитні, страхові, митні та інші механізми непрямого впливу;
- завершення земельної реформи, введення вартості землі до економічного обороту;
- створення спільних фондів для реалізації великих інноваційних проектів у сільському господарстві;
- розширення форм кредитування інноваційних проектів шляхом лізингу, факторингу та інших операцій [3].

Цікавим є стабілізація сільськогосподарського виробництва та поліпшення функціонування аграрного ринку - досвід зарубіжних країн, що використовує систему прямих та непрямих важелів впливу держави: регулювання цін і доходів сільського господарства, бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування, стабілізація сільськогосподарських виробництв. ринки продукції та ін.

Успіхи сільського господарства у Західній Європі, США, Канаді, Японії та Китаї пов'язані не стільки розвитком ринкових відносин у цих країнах, а обмеженням дій ринкових механізмів самоврядування, регулювання за

допомогою зовнішніх важелів впливу. Це державна підтримка сільського господарства через субсидії, ціни, квоти, кредитну та податкову політику тощо[4].

Держава повинна створювати сприятливі умови для інновацій, що призведе до розвитку всіх суб'єктів інноваційної сфери. Будь-яка країна шукає оптимальний баланс форм державної підтримки інновацій, що залежить від багатьох факторів, а саме: рівня розвитку національної економіки, стану науково-технічної сфери, правової бази тощо. Основним принципом переходу до інновацій має стати принцип інституційної системи [5].

Підвищення активності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку аграрного сектора економіки, оскільки дозволяє не тільки змінювати характер виробничої діяльності, але й наповнювати її новим значенням та практичного змісту. За таких умов суб'єкти підприємницької діяльності повинні вибирати розвивається ринкову бізнес-стратегію, яка стає визначальним фактором у досягненні економічного лідерства, важливого інструменту конкурентної боротьби.

Список використаних джерел

1. Український клуб аграрного бізнесу.
URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini
2. Готра В. В. Інвестиційні передумови формування інноваційного потенціалу АПК. *Сталий розвиток економіки*. 2015. №2. С. 169-177.
3. Качан Є. П. Регіональна економіка.
URL: http://pidruchniki.com/1963051138531/rps/regionalna_ekonomika.
4. Майстро С. В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах
URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf>.
5. Гончаренко О. В. Інституціональні аспекти реалізації інноваційних пріоритетів розвитку агропромислового виробництва. *Економіка. Управління. Інновації*. Серія: Економічні науки. – 2016. – №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_5.

Бондур І. В.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Науковий керівник – Тимошенко І. В.
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОЩУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Активний розвиток олійно-жирової промисловості України вимагає відповідного рівня забезпеченості олійною сировиною. За період 1990 – 2017 рр. відбулось значне нарощування потужностей по переробці насіння олійних культур: з 2,4 млн. тонн на рік до 13,2 млн. тонн. При цьому, частка переробки соняшнику складає 92 – 93 % від всієї олійної сировини, яка переробляється олійно-переробними підприємствами.

У зв'язку з високим попитом на насіння соняшнику і рівнем рентабельності цієї культури відбулось значне розширення посівних площ соняшнику. Так, до 1997 р. посівні площі соняшнику були на рівні 2 млн. га, з 2003 року – вийшли за межі 3 млн. га, а в 2016 – 2017 рр. – перевищують 6 млн. га. При цьому, посівні площі сої і ріпаку залишались на більш стабільному рівні і лише останніми роками суттєво збільшились.

У 2017 р. під посівами технічних культур в Україні було зайнято 9259 тис. га, що становить 33,6 % ріллі, частка соняшнику склала – 21,9 % [4, с. 216].

Порушення науково обґрунтованих оптимальних площ посіву соняшнику і значне перевантаження сівозмін цією культурою призвело до низки негативних явищ: поширення і значної інтенсивності розвитку хвороб і шкідників, зниження родючості ґрунтів та ін. Вирішення проблем, що виникли, можливе лише за умови оптимізації площ посіву олійних культур. Науково обґрунтований рівень посівів соняшнику в Україні знаходиться в межах 2,0 – 2,5 млн. га [2, с. 38].

При змушеному зменшенні частки посівних площ соняшнику отримання незмінного валового збору, який має задовольнити потреби олійних підприємств в сировині, можливе лише за умови підвищення урожайності. Слід відмітити, що на теперішній час рівень використання біологічного потенціалу соняшнику є найменшим серед олійних культур і подекуди не досягає 50 %. Впродовж періоду 2000 – 2010 рр. в середньому по Україні урожайність соняшнику складала 13,3 ц/га. Але в 2014 р. намітились позитивні зрушення: середній показник урожайності соняшнику в Полтавській області перевищив 25,5 ц/га. Але у 2016 – 2017 рр. урожайність соняшнику в середньому по Україні склала відповідно – 22,4 і 20,2 ц/га [5, с. 94].

Соняшник є однією з основних олійних культур в Україні та належить до трійки найбільш вирощуваних у світі. Попри зростання світового врожаю соняшнику Україна й надалі залишить за собою провідні позиції у світовому рейтингу виробників цього насіння [3, с. 10].

Інтенсивне виробництво насіння соняшнику дає змогу Україні виступати повноправним гравцем на ринку цієї продукції у світі, оскільки за останні десятиріччя частка виробництва соняшнику в Україні відносно до світового зростала від 11,8 % (2000 р.) до 25,2 % (2017 р.). Україна є не лише одним із лідерів виробництва товарного насіння соняшнику, а й займає провідне місце серед експортерів олії цієї культури. За останні маркетингові роки сільськогосподарськими підприємствами України вирощувалося від 6,3 до 6,7 млн. т товарного насіння, що становило 21,0–22,2 % від світового валового виробництва [1, с. 44].

За останнє десятиріччя Україна зробила значний прорив у виробництві сої. Минулого року вітчизняні фермери намолотили 4,5 млн тонн і вийшли на 8 місце серед найбільших виробників сої у світі. За даними Мінагрополітики – аграрії минулого року експортували 2,7 млн. тонн соєвих бобів на \$985 млн. Найбільшими покупцями українських бобових були Єгипет, Туреччина, Іран та країни ЄС.

Окрім сої, Україна виробляє досить цінний посадковий матеріал технічних конопель. Минулого року фермери посіяли близько 800 гектарів у Рівненській та Полтавській області [1, с. 45].

ТОП-10 виробників соєвої олії в Україні [6, с. 18]:

1. «Астарт» – 24,5% (частка в загальному обсязі виробництва);
2. МХП – 17,5%;
3. Комапанія «Фон Засс АГ» – 11,3%;
4. «Оліяр» – 7,3%;
5. «Промтехагроторг» – 6,1%;
6. GREENSTONE – 4,2%;
7. Theeuwes holding B.V – 4,1%;
8. Агрофірма «Відродження» – 2,8%;
9. «Каховка Протеїн Агро» – 2,1%;
10. «Юкон Агро» – 1,4%

Незважаючи на високі обсяги виробництва сої в Україні, урожайність цієї культури є досить низькою в порівнянні зі світовим рівнем. Якщо зростання урожайності сої протягом 2000–2017 рр. в 1,85 рази серед українських господарств можна розцінювати як досягнення (табл. 1.).

Порівняння урожайності сої, соняшнику та цукрових буряків за 2000–2017 рр. по Україні та Полтавській області доводить, що українським товаровиробникам є куди прагнути. Агропромисловий комплекс Полтавщини продовжує утримувати лідерство серед регіонів України. За 2018 р. на 23,7 % зріс обсяг виробництва валової продукції АПК, в тому числі в

сільгосппідприємствах – на 30,7 %. За темпами виробництва валової продукції сільського господарства Полтавська область займає 1 місце серед регіонів України, за обсягом виробництва – 3 місце, в розрахунку на одну особу – 4 місце. Питома вага регіону в загальнодержавному виробництві сільськогосподарської продукції складає 6,6 %.

Таблиця 1

Динаміка вирощування технічних культур в Україні у 2000 – 2017 рр.

Рік	Площа, тис. га	Валовий збір, тис. т	Урожайність, ц/га	
			в Україні	на Полтавщині
1	2	3	4	5
Соя				
2000	65,0	64,4	10,6	11,6
2005	438,0	612,6	14,5	14,7
2010	1076,0	1680,2	16,2	13,1
2013	1370,0	2774,3	20,5	18,7
2014	882,0	3881,9	21,6	15,8
2015	2158,0	3930,6	18,4	22,1
2016	1869,0	4277,0	23,0	23,8
2017	2000,0	3899,4	19,7	14,4
Соняшник				
2000	2943,0	3457,4	12,2	12,7
2005	3743,0	4706,1	12,8	15,4
2010	4572,0	6771,5	15,0	19,7
2013	5051,0	11050,5	21,7	29,2
2014	5257,0	10133,8	19,4	25,0
2015	5105,0	11181,1	21,6	26,9
2016	6073,0	136,26,9	22,4	26,4
2017	6034,0	12235,5	20,2	23,5
Цукрові буряки				
2000	856,0	13198,8	176,7	165,0
2005	652,0	15467,8	248,2	252,0
2010	501,0	13749,2	279,5	249,0
2013	280,0	10789,4	398,9	493,0
2014	331,0	15734,1	476,5	439,0
2015	237,0	10330,8	435,8	488,0
2016	292,0	14011,3	481,5	545,0
2017	316,0	14881,6	474,9	408,0

Джерело: за даними Міністерства статистики України та Головного управління статистики у Полтавській області [5, 6]

В останні роки значна увага приділяється виробництву сої, 9 % цієї культури виробляється на Полтавщині, область займає 2 місце серед регіонів України по валовому збору (409,4 тис. тонн).

Регіон займає провідне місце у виробництві цукросировини. Не виняток і 2018 рік. Викопано 1,5 млн. тонн цукросировини (3 місце в державі). Питома вага в валовому зборі цієї культури по Україні – майже 11 %. Вироблено 222,6 тис. т цукру білого кристалічного бурякового.

Таким чином, науково обґрунтоване зональне розміщення посівів технічних культур з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов України і біологічних особливостей культур дозволить в повній мірі реалізувати їх потенціал.

Список використаних джерел

1. Бабич А. Соя – стратегічна культура світового землеробства XXI століття. *Пропозиція*, 2006. № 6. С. 44–46.
2. Казакова І. В. Ефективність виробництва сої та розвиток ринку соєвих продуктів в Україні і світі. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет*. № 5. Дніпропетровськ, 2015.
3. Маслак О. Прогноз ринку найрентабельніших культур нового сезону. *Агробізнес сьогодні*, 2013. № 7. С. 10–12.
4. Репілевський Е. В. Економічна ефективність виробництва сої в ринкових умовах господарювання. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. Вип. 2. Т. 2. 2011. С. 215–220.
5. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2017 рік. Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.
6. Статистичний щорічник Полтавської області за 2017 рік. Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2018. 344 с.

Волошина О. А.,
старший викладач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Безносова А. А, Олєфіренко Т. В.,
здобувачі вищої освіти
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
м. Полтава, Україна

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Важливу роль у забезпеченні стабільного розвитку економіки держави відіграє позитивна динаміка капітальних інвестицій, які є витратами на

придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів. Це інвестиції, які спрямовують у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання, створення необоротних активів (враховуючи необоротні матеріальні активи, призначені для заміни діючих, і устаткування для здійснення монтажу), а також авансові платежі для фінансування капітального будівництва.

Інвестиції є важливим компонентом приватних видатків, які й зумовлюють динаміку розвитку суспільного виробництва, оскільки їх витрачають на будівництво нових заводів, на верстати, устаткування тощо.

Для забезпечення сталого економічного зростання і зміцнення позицій країни у світовому господарстві варто збагатити джерела конкурентних переваг за рахунок інвестиційних інновацій та важелів. Визначною умовою переходу до економічного зростання є побудова привабливого інвестиційного оточення в країні.

Інвестиційна діяльність України та її регіонів і окремих видів діяльності передусім залежить від фінансового стану підприємств. В Україні унаслідок погіршення економічних умов господарювання та звуження ринків збуту протягом 2009 р. спостерігалось істотне погіршення фінансового стану підприємств, яке підсилювалось обмеженням доступом до кредитних ресурсів. Негативними факторами, що гальмували розвиток промислових видів діяльності, були невідшкодування в повному обсязі ПДВ підприємствам з Державного бюджету України та посилення вимог до позичальників для отримання кредитних ресурсів, через що підприємства мали недостатню кількість оборотних коштів. Також вплинув на економіку невисокий рівень споживчого попиту.

Для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 16.03.2000 № 1547 ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами.

Розглядаючи показники інвестиційної діяльності за період 2008-2013 рр., варто зазначити, що в період з 2008 року по 2009 рік спостерігається скорочення інвестиційних ін'єкцій в економіку України, що пояснюється першою хвилею світової економічної кризи.

Починаючи з 2008 р., спостерігається пролонговане згортання інвестиційної діяльності в Україні, тому важливу роль відіграє вдосконалення правового, організаційного та економічного управління інвестиційними процесами.

В 2010-2011 роках проходить зростання приросту прямих зарубіжних інвестицій (в 2010 році приріст прямих зарубіжних інвестицій зріс на 5,1 % порівняно з попереднім роком, а в 2011 році – на 10,6 % порівняно з 2010 роком). І в 2012 році відбулося знову значне 22 скорочення приросту прямих іноземних інвестицій, аж на 28,0 % порівняно з 2011 роком..

Прямі іноземні інвестиції повинні підсилювати міжнародну інвестиційну позицію України та запобігати зростанню зовнішнього боргу, але, зіставивши дані, стає зрозуміло, що чиста інвестиційна позиція ще не досягла позитивної позначки. Розмір залучених капітальних інвестицій за період 2008-2014 рр. має значну амплітуду коливань, але слід зауважити що показник 2011 року має позитивну тенденцію до зростання. Обсяг капітальних інвестицій в 2011 році піднявся на 37,5 % (70871,7 млн. грн.) і становив 259932,3 млн. грн., але ще не досягнув докризового періоду (2008 рік) – 272024,1 млн. грн.

За 2013–2015 роки динаміка капітальних інвестицій має неоднозначний характер. Так, у 2014 році їх обсяг скоротився на 30,5 млрд. грн. порівняно з 2013 роком, проте у 2015 році спостерігається суттєве їх зростання на 53,7 млрд. грн. порівняно з попереднім роком.

Координатором Офісу є Урядовий уповноважений з питань інвестицій, обов'язки якого покладено на Першого заступника Міністра фінансів України.

Також, Указом Президента України від 29 серпня 2016 року № 365/2016 затверджено положення про Національну інвестиційну раду. Основними завданнями Ради є: розроблення пропозицій щодо стимулювання та розвитку інвестиційної діяльності в Україні, формування привабливого інвестиційного іміджу України, у тому числі з урахуванням найкращої міжнародної практики.

З метою спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення прояв ознак корупції при їх державній реєстрації 31.05.2016 прийнято Закон України № 1390-VIII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій".

За даними Держстату у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн.дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на кінець 2017 року становив 39144,0 млн.дол. США. Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. Станом на кінець 2017 року найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1% та підприємств промисловості – 27,3 %.

Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31.12.2017 року становив 39144,0 млн.дол. США.

У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти і зайняла 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 – 85 місце серед 138 країн)

Основними причинами зниження активності інвестиційної діяльності в Україні є не вигідний інвестиційний клімат, слабка законодавча база, неналежна підготовка інвестиційних проектів та їх недовіра, нерозвиненість

інвестиційних інструментів та інвестиційного ринку. Тому для економічного та соціального зростання потрібен стабільний розвиток інвестицій в Україну. Держава повинна активно сприяти розвитку інвестиційної діяльності.

Надання тенденціям економічного пожвавлення інвестиційного напрямку, котрий здатний створити засади міцного довготермінового економічного зростання, потребує цілеспрямованої інвестиційної політики, котра б сприяла зміцненню процесів генерування інвестиційних ресурсів в Україні, концентрації їх використання на пріоритетах, що сприяють максимально ефективній модернізації економіки відповідно до викликів, котрі приходять у після кризовий період у світовій економіці, розширенню частки інвестиційного спрямування наявних доходів суб'єктів господарювання, громадян, держави.

Ключовим завданням державної інвестиційної політики має стати утворення мотиваційного механізму для суб'єктів господарювання, який стимулюватиме прийняття ними ефективних інвестиційних рішень.

Список використаних джерел

1. Сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
2. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1900-2010-p>.
3. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80>.
4. Інвестиційний клімат в Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 19 грудня 2013 р. URL: http://www.me.gov.ua/file/link/226937/file/Invest_klimat_19_12_2013.doc

Гнатишин Л. Б.
д.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет
м. Львів, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ШЛЯХУ ВІДТВОРЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Зростання економічної значущості інновацій, прискорення темпів, напрямів та механізмів розвитку інноваційних процесів стали одним із ключових факторів, що зумовили радикальні структурні зрушення в економіці країн світу. Зміни, що відбулися в економічному розвитку провідних країн, засвідчили їх перехід на інноваційну модель розвитку. Водночас наявні

теоретичні підходи, методи й інструменти практичної реалізації інноваційно-інвестиційного процесу у діяльності фермерських господарств виявилися не завжди адекватними до все більших потреб і очікуваних результатів інноваційного розвитку. Це спричинено як невеликими розмірами господарств фермерського типу, так і особливостями діяльності таких організаційно-правових форм у сільському господарстві. Йдеться про проблеми із фінансуванням, недосконале інституційне середовище, сезонність виробництва, здійснення діяльності переважно на орендованих землях, що з одного боку, не мотивує зацікавленості самих фермерів у інноваціях, а з іншого, як наслідок, стримує впровадження інновацій та інвестування цих процесів у секторі фермерських господарств [3, с. 265].

Отож, на сучасному етапі розвитку аграрної економіки України, виникають нові явища, зумовлені істотним зростанням рівня науки і техніки. Тому основним інструментом відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств та піднесення економіки нашої держави може стати інноваційно-інвестиційне підприємництво, засноване на сучасних науково-технічних досягненнях. Останнім часом стало можливим на законних підставах інвестувати іноземний капітал у вітчизняну економіку, але сучасний інвестиційний клімат в Україні західними інвестиційними інститутами оцінюють як менш сприятливий, порівняно зі східноєвропейськими державами. Україна за надійністю інвестування посідає близько 100-ту позицію. А список інвестиційно найпривабливіших країн світу за рейтингом відкривають Люксембург, Швейцарія та США [6, с. 360]. Зосередимо нашу увагу на тому, що переважними факторами як світового, так і національного розвитку виробничого потенціалу, є інтелектуально-інформаційні складові, які надають потужного поштовху розвитку фермерського господарства у інноваційному напрямі. Отже, інноваційний розвиток фермерських господарств є ефективним інструментом формування виробничого потенціалу. Підприємства, які впроваджують у виробництво інноваційні розробки, мають значні конкурентні переваги за рахунок покращання якості товару, розширення його споживчих властивостей та підвищення ефективності діяльності підприємства загалом [4, с. 7].

Сучасні інтерпретації інноваційних теорій пов'язані з поступовим переходом від технічної до техно-економічної, а на сьогодні – до соціотехно-економічної парадигми. Вона базується на уявленнях про господарський розвиток як про нерівномірний хвилеподібний процес, основу якого становлять інноваційно-технологічні зміни. Інноваційні процеси у фермерських господарствах також є хвилеподібними. У межах однієї хвили їхнього розвитку відбувається поштовх уперед. Нині настав час формування в економіці шостого технологічного укладу, тому наступний етап поштовху до відтворення виробничого потенціалу ґрунтуватиметься на основі нано-, біотехнологій, генної інженерії та молекулярної біології, що сприятиме істотному зростанню

ефективності сільськогосподарського виробництва. Зауважимо, що відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційній основі вимагає відповідного рівня ресурсної бази, додаткових грошових і матеріальних вкладень, котрі, як правило, спрямовують на якісне покращання виробничого потенціалу фермерських господарств, а не їх кількісне розширення. Тому інновації в системі відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств доцільно розглядати у взаємозв'язку з інвестиціями, які забезпечують можливість їх впровадження.

Сьогодення ставить особливі вимоги до діяльності фермерських господарств, які зумовлені недосконалою структурою та якістю виробничого потенціалу і високим рівнем конкуренції в аграрній сфері. З позиції інноваційності, категорію «виробничий потенціал» необхідно розглядати як реально можливе та доцільне виробництво сільськогосподарської продукції за раціонального використання чинників виробництва. Екстенсивне відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств пов'язане з підвищенням антропогенним навантаженням на природне середовище у процесі аграрного виробництва. Тому формування виробничого потенціалу на якісно новому рівні передбачає розвиток виробництва за найменшої шкоди навколишньому середовищу. Тож інноваційне вдосконалення виробництва, здатність пропонувати споживачеві сільськогосподарську продукцію та товари нового, екологічного і збалансованого за поживністю типу, стали загальним законом не лише сучасної конкурентної боротьби, а й запорукою здорового способу харчування та збереження довкілля.

Термін «інновація» як нововведення найпоширеніший в американському менеджменті. Загалом будь-яке соціально-економічне нововведення, доки воно не отримало масового поширення в галузі виробництва та управління, можна вважати інновацією. У літературі натрапляємо на різноманітні підходи до визначення терміна «інновації». Ними можна вважати ідеї та пропозиції, що можуть стати основою створення нових видів продукції, або значно поліпшити їх споживчі характеристики [7]. Також інновації – це впровадження нових ідей, технологій, видів продукції у виробництво та управління фермерським господарством. Зазначені трактування, на нашу думку, мають дещо загальний і масштабний характер та придатні для застосування переважно на макрорівні. Крім того, останніми роками з'явився особливий різновид інноваційного підприємництва – ризикове або венчурне. Це здебільшого дрібні фірми, що займаються поширенням нових технологій, особливо технічних інновацій.

Інноваційний шлях розвитку за своєю суттю орієнтований на збільшення доходів, на відміну від екстенсивного й інтенсивного шляхів розвитку, орієнтованих на збільшення обсягів виробництва і зниження витрат відповідно [5, с. 31]. Отже, інноваційна діяльність в умовах фермерських господарств потребує узгодженого вирішення завдань формування технологічної, інституціональної, організаційної та інших структур, здатних об'єднати всі

необхідні компоненти виробничого потенціалу в загальний відтворювальний контур зростання нового технологічного укладу, створити передумови для модернізації, економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності фермерських господарств. Як слушно зауважує О. Луців, різноманіття джерел технологічних знань і зв'язків полегшує комбінування факторів виробництва і є передумовою появи будь-якої інновації та її виробничого застосування [5, с. 33]. Таке узагальнення є особливо актуальне для фермерства, оскільки згідно з нашою позицією в основу виробничого потенціалу фермерських господарств покладено, власне, чинники виробництва – землю, працю, капітал.

Розмаїття умов функціонування фермерських господарств, відмінність ступеня їх залучення до інноваційного процесу, різні стадії життєвого циклу інновації кожного окремо взятого господарства чи укладу загалом потребують створення відповідної управлінської підтримки розвитку інноваційного процесу, адаптованого до галузевих потреб та особливостей функціонування фермерства, що забезпечить зміцнення стратегічної платформи та конкурентоспроможності фермерських господарств. Зокрема визначальним фактором конкурентоспроможності фермерських господарств є модернізація технічної складової виробничого потенціалу та впровадження нових інноваційних форм управління виробництвом і господарством загалом. Однак через недостатність фінансування річні обсяги інвестицій в основний капітал сільськогосподарських підприємств і прямих іноземних інвестицій у аграрну сферу залишаються на вкрай низькому рівні. Власне однією з основних причин такого стану речей є відсутність інвестиційно-привабливого середовища для припливу інвестицій в АПК, яка зумовлена низкою інституційних проблем вітчизняної економіки [1, с. 12].

Фермерські господарства сьогодні виходять на новий щабель свого розвитку, але їх конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість суттєво нижчі ніж у велетнів агробізнесу. Втім, підвищення ефективності сектору фермерських господарств та пришвидшення відтворення можливі винятково за рахунок переходу на інноваційну модель розвитку. Отже, виходить замкнутий цикл, коли інтенсивне відтворення залежить від інновацій, але є умовою для інвестицій. При цьому слід пам'ятати, що інновації для фермерів – це передусім нова техніка, тому, очевидно, пріоритетом має бути впровадження нових ефективних технологій.

Список використаних джерел

1. Білецька Н. В. Інституційний механізм розвитку аграрної економіки України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2012. 20 с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс. Киев, 2004. 656 с.
3. Гнатишин Л. Б. Виробничий потенціал фермерських господарств: монографія. Львів: Сполом, 2018. 404 с.

4. Кобаченко Д. В., Лотарева М. Ю. Умови формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств. *Формування та використання виробничого потенціалу економіки країн СНД та ЄС: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Дніпропетровськ, 15 трав. 2013 р.).* Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2013. С. 6–7.

5. Луців О. М. Виробничий потенціал регіону: інноваційний вимір: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2008. 242 с.

6. Мохненко А. С. Інвестиційний розвиток фермерських господарств регіону. *Таврійський науковий вісник.* 2010. Вип. 72. С. 359–366.

7. Слісаренко О. О., Огородніков Д. Д., Наконечний В. Л. Словник підприємця. Київ: РВПС України, НАН України, 1999. 196 с.

Дем'яненко Н. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права
Заєць А. К.,
ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Управління проектами, методи якого стали формуватися в середині минулого століття, на сьогоднішній день склалося в специфічну галузь знань і практичну методологію, яка широко застосовується в самих різних сферах людської діяльності. Розроблено міжнародні стандарти управління проектами, відповідно до яких формуються процеси управління найрізноманітнішими проектами, а також будь-якими змінами на підприємствах [4, с. 12].

Проектний менеджмент активно впроваджується підприємствами, працюючими в різних галузях. Впровадження проектного управління вимагає серйозних змін в діяльності будь-якого підприємства. Воно може надати підприємству серйозні переваги, оскільки дозволяє швидко реагувати на мінливі умови зовнішнього середовища. Але успіх проектного менеджменту залежить від того, наскільки залучені в нього співробітники підприємства, наскільки вони поділяють філософію цього підходу, яким чином побудовані комунікації між ними [3].

Аналізуючи проектний менеджмент з позиції його історичного розвитку, слід зазначити, що проектний підхід набув особливої популярності саме в останні десятиліття. Він використовується не лише в стратегічно важливих галузях економіки таких як будівництво, інженерія та оборонна індустрія, де

саме і були розроблені основні методи з проектного менеджменту, але набув популярності і в інших сферах народного господарства та в приватному житті окремих громадян [2, с. 15]. Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств передбачає сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, які забезпечують заданий перебіг інвестиційних процесів та у довготривалій перспективі призводять до зміни кількісних і структурних характеристик підприємства, його переходу у новий якісний стан та здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища. Взаємозв'язок вихідних економічних категорій наведено на рис. 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок економічних категорій «інвестиції», «розвиток підприємства», «інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств» [4, с. 14]

При розгляді даної економічної категорії у прикладному аспекті науковці виділяють такі складові інвестиційного забезпечення розвитку підприємства:

– ресурсне забезпечення як сукупність фінансових, матеріальних і нематеріальних, трудових, природних ресурсів, що відповідають потребі

реалізації інвестиційних програм і проектів;

– інституційне забезпечення, що включає нормативно-правову базу та організаційну, інформаційну, мотиваційну, методичну складові як сукупність видів діяльності щодо створення умов для інвестиційного забезпечення розвитку матеріально-технічної бази, людини (як працівника та особистості), збереження родючості ґрунтів [1, с. 255].

Отже, управління проектами, або проектний менеджмент, розглядається як універсальна мова спілкування між учасниками проекту. Від однозначного розуміння мови проектного менеджменту залежить результат реалізації проекту з огляду на обрані критерії (час, вартість, якість), передусім сприйняття досвіду, підходів, ідей.

Список використаних джерел

1. Сергєєва О. Р. Інвестиційний клімат в Україні: реалії та перспективи *Соціально-економічні проблеми і держава: Електронне наукове фахове видання*. ТОВ «Стерео-Арт». Тернопіль. Вип. 2 (13). 2015. С. 254-261.
2. Сорока Л. М. Умови формування інвестиційної привабливості підприємств молокопереробної галузі: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Одеса, 2009. 20 с.
3. Шафранська Т. Ю. Проектний менеджмент як специфічна галузь управління. URL: http://www.rusnauka.com/10_DN_2014/Economics/10.
4. Яріш О. В. Інвестиційна привабливість акцій відкритих акціонерних товариств (на матеріалах Полтавської області): автореф. дис. ... канд. екон. наук. Х., 2005. 20 с.

Жилін Д. Г.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Демиденко Л. М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Основною метою діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах господарювання є отримання максимального прибутку. На суму прибутку, крім рівня цін, можна впливати шляхом зміни структури витрат на виробництво продукції та її обсягу.

Ціноутворення на продукцію сільського господарства є одним із важливих шляхів використання економічних законів для дальшого розвитку сільськогосподарського виробництва. Інтереси виробництва вимагають, щоб при обґрунтуванні цін враховувалися різні об'єктивні умови і обставини, тобто

всі ціноутворюючі фактори, які зумовлюють рівень цін.

Найбільше зростання індексу цін реалізації сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах спостерігалось в 2014 р. – 124,3 % та 2015 р. – 154,5 %, тоді як у 2017 р. він зменшився до 111,5 %.

Таблиця 2.13

**Середні ціни реалізації продукції у сільськогосподарських підприємствах
України, 2013 – 2017 рр., %**

Показники	Роки					2017 р. у % до 2013 р.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Культури зернові та зернобобові	1299,8	1801,4	2912,1	3414,0	3771,6	290,2
Культури олійні	3087,5	4062,8	7531,5	8656,1	9132,0	295,8
Буряки цукрові фабричні	397,8	494,2	788,6	848,6	825,3	207,5
Картопля	1860,9	2173,6	2436,3	2631,8	3296,3	177,1
Культури овочеві	2354,0	2514,3	3903,4	3924,2	4136,1	175,7
Культури плодові та ягідні	3010,8	2429,12	5894,5	5863,8	8766,6	291,2
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)	1290,13	1573,69	2196,62	2246,80	3183,84	246,8
Молоко	336,40	358,84	434,73	546,18	723,40	215,0
Яйця, за тис. шт	656,7	782,4	1333,2	1108,7	1145,9	174,5
Вовна	694,93	755,73	1421,67	2442,04	1983,39	285,4

Джерело: розраховано автором за [1; 2; 3; 4; 5]

Середні ціни на реалізацію продукції рослинництва мали стійку тенденцію до зростання. Так, ціна реалізації зернових та зернобобових культур зросла у 2,9 рази, олійних культур – у 3 рази, цукрових буряків – 2,1 рази.

Ціна реалізації сільськогосподарських тварин (у живій вазі) за аналізований період зросла у 2,5 рази, ціна молока – у 2,2 рази, вовни – у 2,9 рази, яєць – на 74,5 %.

Фінансовий результат – це приріст (або зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється у процесі його підприємницької діяльності за звітний період. Основним показником, який характеризує фінансові результати діяльності є прибуток. Збільшення прибутку відображає нарощування фінансових ресурсів та зростання фінансових результатів.

Аналіз даних табл. 2 показує, що фінансовий результат до оподаткування у сільськогосподарських підприємствах України у 2017 р. порівняно з 2013 р. зріс у 5,2 рази і дорівнює 78786,1 млн. грн. При цьому питома вага підприємств, які одержали прибуток до оподаткування збільшилася на 6,4 в.п. і становить 86,7 %, відповідно частка підприємств, які одержали збиток зменшилася до 13,3 %.

Таблиця 2

**Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств
України, 2013 – 2017 рр.**

Показники	Роки					2017 р. у % до 2013 р./ абсолютне відхилення, в.п.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	15012,7	21495,9	101996,1	90122,1	78786,1	524,8
Підприємства, які одержали прибуток до оподаткування						
у відсотках до загальної кількості	80,3	84,8	89,0	88,4	86,7	+6,4
фінансовий результат, млн. грн.	26252,3	51744,1	127609,0	102788,8	92072,7	350,7
Підприємства, які одержали збиток до оподаткування						
у відсотках до загальної кількості	19,7	15,2	11,0	11,6	13,3	-6,4
фінансовий результат, млн. грн.	11239,6	30248,2	25612,9	12666,7	13286,6	118,2
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	14925,7	21413,4	101912,2	89816,3	78457,7	525,7
Підприємства, які одержали чистий прибуток						
у відсотках до загальної кількості	80,3	84,7	88,9	88,4	86,7	+6,4
фінансовий результат, млн. грн.	26186,6	51668,0	127525,5	102496,1	91764,1	350,4
Підприємства, які одержали чистий збиток						
у відсотках до загальної кількості	19,7	15,3	11,1	11,6	13,3	-6,4
фінансовий результат, млн. грн.	11260,9	30254,6	25613,3	12679,8	13306,4	118,2
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	8,3	9,3	30,4	25,6	18,7	+10,4
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	11,7	21,4	43,0	33,6	23,5	+11,8

Джерело: розраховано автором за [1; 2Error! Reference source not found.; 3; 4; 5]

За досліджуваний період чистий прибуток сільськогосподарських підприємств зріс у 5,3 рази і становить 78457,7 тис. грн., при цьому частка підприємств, що одержали чистий прибуток залишилася незмінною – 86,7 %.

Рівень рентабельності господарської діяльності збільшився на 10,4 в.п. і становить 18,7 %, а рівень рентабельності операційної діяльності збільшився на 11,8 в.п. до 23,5 %, що свідчить про підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Проте, для всебічної оцінки ефективності виробництва та її поглибленого аналізу необхідно також широко використовувати традиційні показники рентабельності.

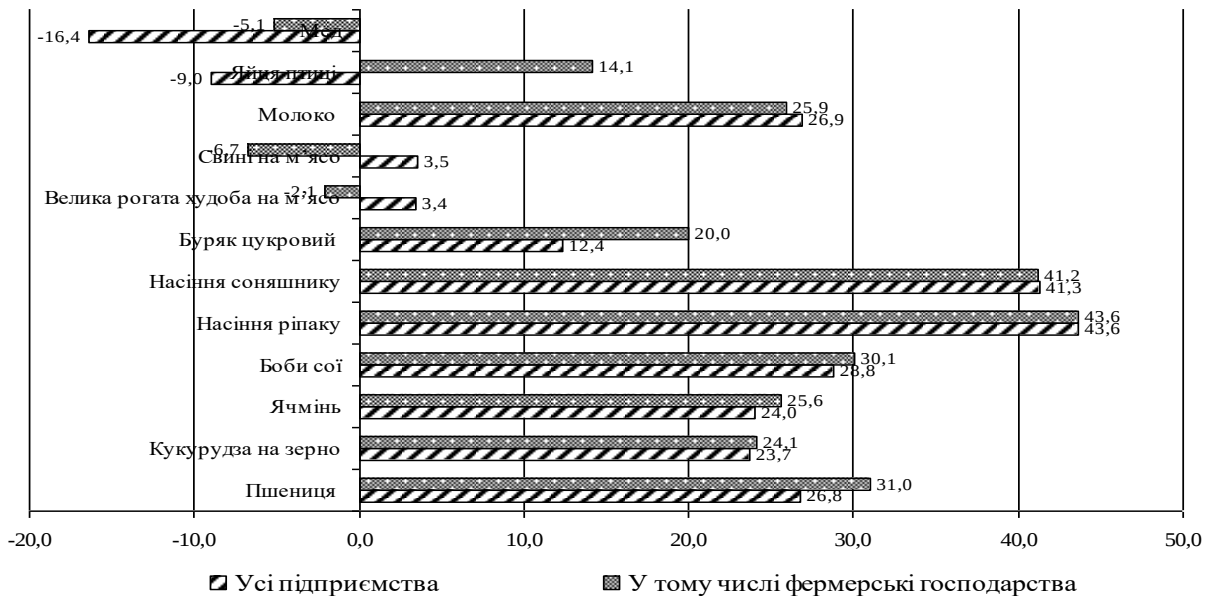

Рис. 1. Рівень рентабельності виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах України, 2017 р., %
Джерело: побудовано автором за [6]

Згідно статистичних даних, наведених у рис. 1, найбільш рентабельним серед продукції рослинництва є виробництво насіння соняшнику та насіння ріпаку – 41,3 % та 43,6 % відповідно. У 2017 р. рентабельність виробництва зернових культур знаходилася на рівні 24 – 27 %, бобів сої – 28,8 %, цукрових буряків – 12,4 %, овочів відкритого ґрунту – 15,6 %.

Серед продукції тваринництва найбільш рентабельним є виробництво молока – 26,9 %, у той же час ефективність виробництва м'яса знаходиться на низькому рівні – 3,4 %, а у фермерських господарствах збиткове.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство України за 2013 рік. Статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. Київ: Державна служба статистики України, 2014. 390 с.
2. Сільське господарство України за 2014 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України. 2015. 379 с.
3. Сільське господарство України за 2015 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2016. 360 с.
4. Сільське господарство України за 2016 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2017. 246 с.

5. Сільське господарство України за 2017 рік. Статистичний збірник / відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.

6. Витрати на виробництво продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах у 2017 році / Держ. служба статистики України. URL:: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 15.01.2019).

Жучінський О. Ю.,
аспірант

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КОНТРОЛІНГУ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ НА СЕЛІ

Соціально-культурна сфера на селі представлена, переважно, бюджетними закладами й підприємствами. Проте здійснення підприємницької діяльності у соціально-культурній сфері сприяє збільшенню кількості, розмірів, прибутків її підприємств та організацій і, насамперед, обсягів реалізації послуг (продукції, товарів). Саме за часів глибоких змін на ринку послуг необхідна дієва організація маркетингової діяльності для того, щоб успішно відповідати вимогам ринку. Реалізація послуг, таким чином, стає ключовим фактором комерційного успіху.

Саме у сфері реалізації послуг наполегливе використання старих методів їх надання може негативно впливати на конкурентоспроможність соціально-культурного закладу. Вона навіть взагалі може бути поставлена під загрозу. В сучасних умовах у підприємницькому середовищі успішно діють ті заклади й підприємства, які об'єднують реалізацію і свої цілі в єдину стратегію всього підприємства в цілому, здійснюють відповідну політику [1, с. 88]. Дані обставини сприяють формуванню контролінгу як інструменту організації реалізації (маркетингу) соціально-культурних послуг та управління нею.

Суть контролінгу реалізації послуг полягає в підготовці і наданні допомоги керівництву в швидкому і дієвому реагуванні на несподівані ринкові зміни. На підставі цього виникає необхідність піддати процес продажу за допомогою контролінгу збуту перманентному аналізу слабких сторін і недоліків. Контролінг збуту безпосередньо переносить весь інструментарій контролінгу на сферу збуту і гнучко відповідає специфічним потребам цієї сфери. Постановка цілей у системі контролінгу збуту полягає у підвищенні економічної ефективності маркетингової діяльності і самої організації маркетингу в рамках заздалегідь установлених цілей. Адже успіх за часів динамічних змін попиту й пропозиції припускає високу гнучкість і швидкість у

відповідь на реакцію ринку.

Контролінг реалізації соціально-культурних послуг повинен забезпечувати пошук шляхів вирішення проблем і робити можливим здійснювати виборчу політику реалізації за допомогою підготовки актуальної інформації з позиції важливості її для ухвалення управлінських рішень щодо реалізації. В центрі уваги, таким чином, знаходяться: виявлення джерел збитків, тобто слабких сторін (недоліків) у реалізаційній діяльності, а також розробка можливостей її оптимізації.

Виникнення процесного контролінгу або контролінгу бізнес-процесів в сучасних соціально-культурних підприємствах та установах пов'язане з необхідністю пошуку нових підходів до здійснення ефективного управління надання їх послуг. Досвід розвинених країн показує, що одним із напрямів ефективного функціонування та розвитку великих соціально-культурних підприємств є здійснення управління не тільки творчих, але й бізнес-процесів [2, с. 164]. Для подальшого дослідження процесного контролінгу визначимо основні поняття та елементи управління бізнес-процесами.

При управлінні великими соціально-культурними підприємствами керівники структурних підрозділів дуже часто мають вузький погляд на їх діяльність і не зацікавлені в тому, що їх безпосередньо не стосується. Обмін інформацією також часто значною мірою гальмується через надмірну схильність до бюрократичних звичок передавати повідомлення нагору по ланцюжку. Це спричиняє необхідність формування та визначення взаємозв'язків підрозділів соціально-культурного підприємства через формалізацію бізнес-процесів, тобто процесів, що наскрізно проходять через усі рівні організації і відповідають за будь-яку певну дію від початку і до кінця.

Поняття «бізнес-процес» є багатозначним, і на сучасному етапі не існує єдино прийнятного його визначення [3, с. 37]. Формалізовано можна вважати, що це якийсь обмежений комплекс діяльності, що характеризується такими поняттями, як «вхід», «процес», «вихід», «управління», «постачальник процесу», «клієнт процесу». Під бізнес-процесом у широкому значенні розуміється структурована послідовність дій з виконання певного виду діяльності на всіх етапах життєвого циклу соціально-культурного закладу.

Це відбувається від створення концептуальної ідеї через проектування до реалізації й отримання результату (здача в експлуатацію об'єкта, постачання продукції, надання послуг, закінчення певної фази діяльності), тобто йдеться про певний системно-замкнений процес. Бізнес-процеси базуються на процесах, які є в кожному підприємстві. Проте в соціально-культурних підприємствах процеси – це систематичне, послідовне визначення функціональних операцій, які приносять специфічний результат, це послідовність пов'язаних операцій або завдань, що потрібні для досягнення результату [4, с. 64].

Бізнес-процес являє собою сукупність бізнес-операцій, певну кількість внутрішніх видів діяльності, що починаються з одного або більше входів і

закінчуються створенням продукції і послуг, необхідних клієнтам (клієнт – не обов'язково зовнішній відносно підприємства споживач, це може бути підрозділ організації або конкретний працівник). Призначення кожного бізнес-процесу полягає в тому, щоб запропонувати клієнту продукцію або послуги, які задовольняють його за вартістю, довговічністю, сервісом та якістю. Під продукцією й послугами в даному разі розуміється результат соціально-культурної, творчої діяльності, що має матеріальну або нематеріальну цінність для конкретного клієнта.

Бізнес-процес – це потік роботи, що переходить від однієї людини до іншої, а для великих процесів – від одного підрозділу до іншого. Процеси можна описати на різних рівнях, але вони завжди мають початок, визначену кількість кроків і чітко обумовлене завершення. Не існує стандартного переліку процесів, і заклади соціально-культурної сфери повинні розробляти свої власні. Не в останню чергу це відбувається через те, що в такий спосіб у їх менеджменті досягається глибше розуміння власної ситуації, коли її описують через процеси.

Таким чином, бізнес-процес як інструмент контролінгу охоплює всю діяльність закладу або підприємства соціально-культурної сфери, - від обґрунтування ідеї й мети функціонування та ресурсів їх виконання до реалізації готового продукту або послуги. Бізнес-процес відбувається не сам по собі, він управляється (тобто організується, планується, контролюється) і реалізується конкретним виконавцем або їх групою.

Список використаних джерел

1. Костенко О. М. Контролінг як інтегрована інформаційно-аналітична система управління. *Економіка АПК*. 2013. № 7. С. 87-92.
2. Головацька С. І., Сашко О. П. Обліково-аналітичний інструментарій контролінгу в управлінні витратами підприємства: монографія. Львів: Видавництво ЛТЕУ, 2017. 360 с.
3. Брохун Н. С. Аналіз ефективності впровадження та функціонування системи контролінгу на підприємствах. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 4(62). С. 35-38.
4. Говорушко Т. А., Кроніковський Д. О. Дослідження методів оцінки ефективності системи контролінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Ч. 2. С. 63-65.

Іваницька С. Б.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Галайда Т. О.,
старший викладач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективна трудова діяльність персоналу будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності забезпечується певним умовами, тому необхідно здійснювати комплексний аналіз усіх мотиваційних чинників, що формують трудову поведінку працівника.

Мотивацію персоналу як галузь практичної діяльності, що безпосередньо пов'язана з реалізацією інтересів суб'єктів господарювання, взаємодією роботодавців і найманих працівників, правомірно розглядати як одну з провідних складових соціально-трудових відносин [1, с. 15].

У вітчизняних умовах рівень мотивації сільськогосподарської праці порівняно з провідними країнами світу є на дуже низькому рівні, як і продуктивність праці.

Дослідження проблем формування ефективних систем мотивації праці в аграрному секторі повинно стати рушійною силою для вдосконалення системи управління персоналом, створення сприятливих умов праці, відтворення трудового потенціалу сільських територій та підвищення рівня і якості життя, що в свою чергу може стати гальмівним важелем трудової міграції сільського населення.

Більшість керівників надає перевагу в мотивації персоналу стандартним схемам матеріального стимулювання, які зводяться до розробки положень про оплату та преміювання, а також системі штрафів і утримань. Однак без урахування специфіки підприємства, а також індивідуальних особливостей працівників такі процедури не можуть повною мірою мотивувати торговельний персонал і знизити плинність кадрів [2, с. 292].

Звісно низька та невідповідна трудовим зусиллям і кваліфікації заробітна плата найсильніше демотивує працівників, тому більшість керівників вітчизняних підприємств, особливо в аграрному бізнесі, вважають, що можливість заробляти більше буде основним мотиватором збільшення кількості і підвищення якості праці. Водночас таке однобічне ставлення до систем мотивації персоналу викликає зовсім протилежні результати, коли працівники починають безвідповідально ставитися до роботи, знижують продуктивність

праці, порушують трудову дисципліну. Дієва система мотивації персоналу не може зводитися лише до методу винагорода-покарання, тобто так званих «батога та пряника». Грамотне управління бізнесом неможливо організувати, доки всі рівні керівництва не усвідомлять та не зрозуміють потреби, мотиви та стимули власних співробітників. Без злагодженого партнерства, стає неможливим здійснення економічної діяльності, отже зацікавлення працівників є ключовою умовою зростання прибутків підприємства. Підвищити рівень продуктивності праці можливо шляхом стимулювання зростання мотивованості працівників з метою усунення причин звільнень у пошуках іншого роботодавця, а також збереження інтересу до роботи.

Можна виділити три ключові мотиви, що впливають на поведінку людини: значущість роботи, отримувана винагорода та вільний час [3, с. 161].

Кожен працівник індивідуально реагує на негативні для нього особисто виклики, але можна виділити основні етапи згасання інтересу до роботи:

- 1) Виникнення стресу легкого ступеня.
- 2) Відкрите невдоволення, що проявляється в ігноруванні вказівок і рекомендацій, демонструванні агресії, ухилянні від виконання обов'язків.
- 3) Повне відчуження від керівництва, колективу і організації в цілому [4].

Отже, для попередження демотивації персоналу необхідно своєчасно виявляти чинники, що її спричиняють.

Процес взаємодії мотиваційних та демотиваційних чинників, що впливають на ефективність праці персоналу аграрного підприємства може бути представлений на рис. 1.

Зарубіжні дослідження свідчать, що мотивація певних співробітників всередині організації може супроводжуватися демотивацією інших, тому керівництво повинно управляти системою оплати праці в обох аспектах: мотивації та демотивації співробітників. Проблемним може виявитися вибір між так званими позитивними і негативними засобами мотивації: з одного боку – матеріальна винагорода й визнання результатів діяльності працівників, з іншого – система штрафів, осуджень в усній формі, адміністративні покарання, догани.

В сільській місцевості зазвичай є свої особливості щодо формування зацікавленості працівників у результатах своєї праці. Так, одним з основних напрямів покращення непрямого стимулювання праці є вдосконалення соціального пакету, в тому числі: безкоштовне (пільгове) харчування працівників в особливо напружені робочі періоди; транспортні перевезення працівників, які проживають у віддалених місцях та не мають власного транспорту; безкоштовна оранка присадибних ділянок та надання інших сільськогосподарських послуг для працівників, які відзначилися високими результатами в роботі; надання безвідсоткових грошових позик працівникам, що мають позитивні результати в роботі; оплата лікування, навчання,

комунальних послуг для працівників, які відзначилися результатами діяльності або мають великий стаж роботи [5].

Рис. 1. Взаємодія мотиваційних та демотиваційних чинників ефективної праці в системі управління персоналом аграрного підприємства

Отже, взаємодія мотиваційних та демотиваційних чинників ефективної праці персоналу кожного суб'єкта підприємництва викликає необхідність їх урахування при розробленні систем мотивації персоналу та систем оцінювання результативності праці.

Для аграрних підприємств висока продуктивність праці та зацікавленість працівників у кінцевих економічних і фінансових результатах може бути запорукою підвищення рівня конкурентоспроможності даного бізнесу та утримання позитивного іміджу на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник. К.: КНЕУ, 2006. 340 с.
2. Карпенко Ю. В. Особливості мотивації правників торгівлі у сучасних умовах. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 3 (59). С. 292-295.

3. Мирошніченко Ю.В., Головатюк А.І. Проблеми демотивації персоналу та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2015. №12 (2). С. 81-84.

4. Ткаченко Н. Э. Демотивация персонала организации: сущность и причины. *Экономика. Менеджмент. Предпринимательство*: сб. науч. работ ВНУ им. В. Даля. 2016. № 20. 132 с. URL: <http://dspace.snu.edu.ua>

5. Білик І. В. Особливості мотивації праці в аграрному секторі економіки. *Інноваційна економіка*. 2014. №3 (52). С. 126-130.

Ігнатенко М. М.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Заклади соціальної інфраструктури сільських територій, а саме освіти й виховання, культури і мистецтва, охорони здоров'я, дозвілля, фізичної культури й спорту, громадського харчування і торгівлі, фінансування і зв'язку та ін.) є важливою складовою частиною соціально-інфраструктурної сфери всієї країни. Проте вони мають особливості потенціалу розвитку, що проявляється в їх організації, ресурсах, фінансуванні, специфіці розміщення й діяльності. Це зумовлене особливостями сільської поселенської мережі, статеві-вікової структури населення, аграрного виробництва й інших видів діяльності на селі, нормативно-законодавчої бази та організаційно-економічного механізму й фінансового та інституційного забезпечення використання послуг. Вказані чинники потребують всебічного врахування в управлінських рішеннях.

В умовах децентралізації влади та зміни територіально-адміністративного устрою сільських територій важливе значення для управління потенціалом їх розвитку має обґрунтування методології та методики оцінки ефективності функціонування закладів соціальної інфраструктури села [1, с. 103]. На нашу думку, основне значення для управління процесами підвищення ефективності потенціалу мають показники стану, розміщення, доступності для населення, забезпеченості послугами. У найбільш загальному вигляді їх можна згрупувати за наступними ознаками: за формою (вартісні, відносні й натуральні); за інформацією, яку вони несуть (кількісні та якісні); за галузями; за видами, якістю та вартістю обслуговування сільського населення.

До соціальних результатів, які досягаються шляхом удосконалення управління, матеріально-технічної та трудових ресурсної бази сільських закладів соціальної інфраструктури та потребують всебічної оцінки в управлінні сільським розвитком загалом, відносяться: покращення умов життєдіяльності та

доступності до соціальних благ; зниження захворюваності й смертності, збільшення тривалості життя; зростання освітнього та культурного рівня сільського населення; розвиток та більш повне задоволення матеріальних, духовних й інтелектуальних потреб людей; збільшення вільного часу та більш якісне його використання [2, с. 115].

Вагому роль у комплексній оцінці потенціалу розвитку закладів соціальної інфраструктури на селі відіграють соціологічні показники – задоволеність населення рівнем та якістю різних видів обслуговування, а також задоволеність життям у цілому. Велике значення має визначення престижності (перцепційності) сільського способу життя, його переваг або недоліків відносно міського; можливостей закладів галузі як сфери прикладання праці та забезпечення зайнятості сільських жителів. При цьому доцільно використовувати такі методичні інструменти: комплексної оцінки й діагностики стану соціальної інфраструктури села; системно-нормативний; планово-індикативний; системно-структурного аналізу і синтезу.

В умовах нинішньої політики реформування сільської соціальної інфраструктури у зв'язку, насамперед, із значним зменшенням кількості сільського населення, людності сільських населених пунктів, їх кількості, старінням сільських жителів, значну інформацію про забезпеченість населення соціально-культурними й торгово-побутовими послугами надають показники їхньої фінансової й територіальної доступності [3, с. 171]. Вони характеризуються співвідношенням вартості послуг і платоспроможності та структури доходів і витрат споживачів; питомою вагою населення, що проживає за межами нормативного радіуса пішохідної й транспортної досяжності інфраструктурних об'єктів.

При цьому нормативні радіуси доступності об'єктів соціальної інфраструктури мають бути єдиними для всіх регіонів. Такий підхід до прийняття управлінських рішень щодо підвищення потенціалу їх розвитку на основі нового нормативного оцінювання й прогнозування середовища їх розміщення дозволить проводити на всій території країни єдину державну політику соціальної підтримки населення. З іншої сторони, це сприятиме врахуванню регіональних особливостей сільських територій, розселення та потреб населення в соціальній інфраструктурі в управлінні потенціалом подальшого розвитку її закладів.

Список використаних джерел

1. Паленичак О. В. Вплив соціальної та ринкової інфраструктури на розвиток сільських територій регіону. *Економіка АПК*. 2011. № 8. С. 101-107.
2. Ігнатенко М. М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.

З. Городенко С., Горьовий В. Розвиток соціальної інфраструктури села та сільських територій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 163. Ч. 2. С. 169-174.

Коваленко М. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах господарювання вітчизняним підприємствам необхідно все більше уваги приділяти проблемам ефективного управління своєю економічною діяльністю для забезпечення виживання у довгостроковій перспективі. Таким чином, зростає потреба у формуванні адекватних стратегій розвитку, що враховують невизначеність зовнішнього середовища функціонування підприємства і дозволяють максимально зменшити вплив несприятливих соціально-економічних чинників, мінімізувавши, тим самим, вірогідність несприятливого результату або навіть банкрутства підприємства [1, с. 54].

Діяльність підприємств може здійснюватися за умов росту, стабільності та розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Напрями здійснення діяльності підприємства [3]

З іншого боку, розвиток буває або екзогенним, тобто несправжнім розвитком, обумовленим тільки ззовні, навколишнім світом, або ендогенним, тобто дійсним розвитком, джерело якого знаходиться всередині того, що розвивається.

Крім того, М. Грачова серед можливих напрямків розвитку підприємств виділяє такі: екстенсивний (сировинний), інтенсивний (інвестиційний) та інноваційний (комерційний) [2] (рис. 2).

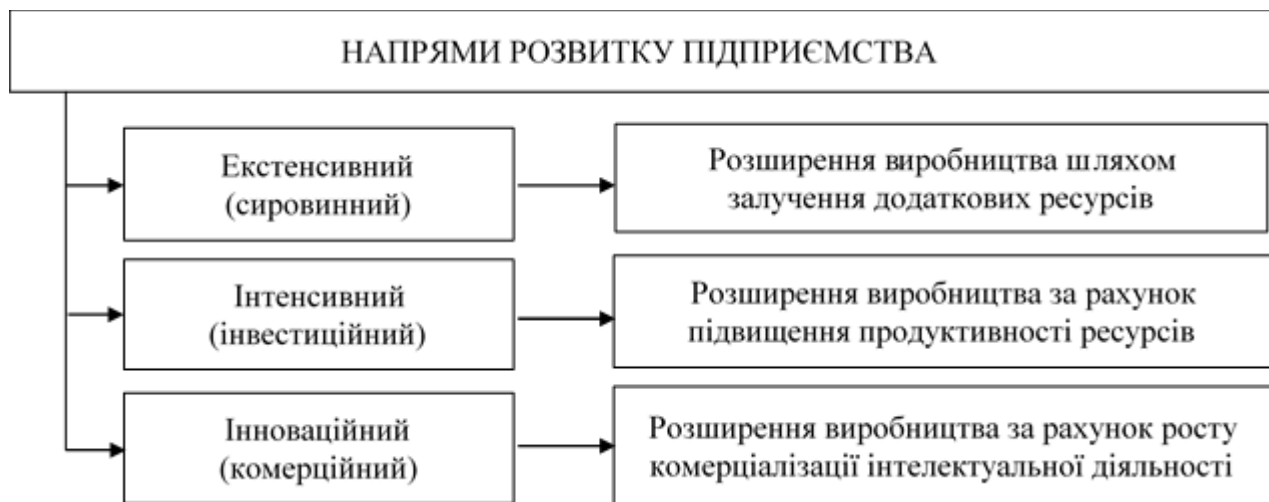

Рис. 2. Сучасні напрями розвитку підприємства [побудовано автором за даними [2]]

Поняття економічного розвитку тісно пов'язане з поняттям економічного зростання і розглядається як його динамічна кількісна характеристика. Категорія економічного зростання є найважливішою характеристикою суспільного виробництва за будь-яких господарських систем. У загальному вигляді економічне зростання означає кількісну і якісну зміну результатів виробництва і його чинників. Економічний розвиток у взаємозв'язку з іншими факторами сприяють сталому розвитку підприємства. Характерними рисами або факторами сталого розвитку підприємства чи організації є: фінансова стабільність і позитивна динаміка у прибутковості, дохідності; наявність замовників, клієнтів чи споживачів продукції або послуг, тобто джерела доходів підприємства; комфортність праці, компетентність, соціальна захищеність у забезпеченні персоналу – тобто фактори, які створюють конкурентні переваги в результативності праці персоналу; позитивний вплив результатів діяльності на суспільну свідомість з точки зору охорони навколишнього середовища і споживання енергетичних ресурсів; позитивна оцінка методів і етики діяльності підприємства суспільством, персоналом і партнерами у бізнесі [3, с. 260].

Механізм управління розвитком підприємства є найбільш активною частиною системи управління, що забезпечує можливість цілеспрямованого розвитку підприємства і представляє собою сукупність елементів [4, с. 100] (рис. 3).

Засоби управління включають інструменти і важелі, що відповідають орієнтирам, передбачуваним наслідкам, критеріям вибору й оцінки, вимогам процесу розвитку підприємства з урахуванням певної стадії циклу його розвитку.

Організаційні й економічні методи управління представляють собою способи, прийоми і технології приведення в дію і використання засобів управління [4, с. 101].

Рис. 3. Складові механізму управління розвитком підприємства

Стратегічний розвиток підприємства – планування діяльності підприємства на перспективу з урахуванням дії закону часу. Варто зазначити, що відповідно до основних підсистем підприємства – адміністративно-управлінської, виробничо-технічної, фінансової, маркетингової та соціальної, – виділяють відповідні функціональні стратегії, що спрямовані на підтримку та реалізацію цілей, поставлених перед підприємством.

Найбільш економічно доцільним у сучасних умовах розвитку є застосування стратегії зростання, хоча переважна більшість підприємств використовують стратегію виживання. Для кожної стратегії менеджмент підприємств розробляє відповідний комплекс дій з її реалізації.

Отже, на сучасному етапі становлення української економіки основну увагу слід приділяти удосконаленню стратегічного управління як системі заходів ефективного розвитку підприємств. Впровадження механізму управління стратегічним розвитком в практику діяльності підприємств досить актуальне питання, вирішення якого є важливою умовою ефективності життєдіяльності вітчизняних підприємств у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Список використаних джерел

1. Воробйов В. В., Воробйова Л. Д. Організаційно-економічний механізм управління стратегічним розвитком підприємства. *Science and practice: Collection of scientific articles*. Thorpe-Bowker, Melbourne, Australia, 2016. Р. 54-58.

2. Грачева М. В., Ляпина С. Ю. Управление рисками в инновационной деятельности: учеб.пособие для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. 315 с.

3. Кондратюк О. І. Основні напрями економічного розвитку підприємств у сучасних умовах *Збірник наукових праць Таврійського державного*

агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 1. С. 257-266.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_1_1_33.

4. Пашенко О. П. Стратегічне управління розвитком підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 2. С. 99-103.

Коряк Л. А.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Науковий керівник: к.е.н., доцент Миколенко І. Г.
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Один із головних виробничих ресурсів у сільському господарстві – землю – не можна ототожнювати з основними засобами в інших галузях національної економіки. Крім постійного місцезнаходження, сільськогосподарські угіддя характеризуються незамінністю та просторовою обмеженістю. Крім того, використання сільськогосподарських угідь з огляду на можливість отримання максимального прибутку тільки у короткостроковій перспективі призвело до суттєвого погіршення якісних показників ґрунтів, які є динамічними, багатокомпонентними природними утвореннями з різними фізичними, фізико-хімічними та механічними властивостями [2].

В Україні водній та вітровій видам ерозії піддано понад 14,9 млн. га сільськогосподарських угідь, або 32 % від загальної площі цих земель. Темпи втрат гумусу в ґрунтах Полтавської області щороку в середньому становлять 0,39 т/га. Встановлено, що упродовж 1990 – 2016 рр. площі сільськогосподарських угідь у Полтавській області у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств зменшилися від 2054,3 тис. га до 1327,3 тис. га, тобто на 727 тис. га [3].

Особливість екологічної ситуації в Україні зумовлена також економічною кризою і як наслідок – різким зниженням добробуту населення. За таких умов для людини на перший план виступають не екологічні, а матеріальні інтереси. Одним із найбільш істотних факторів зниження продуктивності сільськогосподарських угідь є ерозія. Саме цей чинник сьогодні завдає великої шкоди аграрному виробництву. За підрахунками вчених, залежно від ступеню еродованості земель, на кожному гектарі площі недобирається від 10 до 50 % урожаю. На даний час у підприємствах сільськогосподарського напрямку діяльності бракує особистих грошових ресурсів для втілення шляхів щодо покращення якісних характеристик землі.

Науково-обґрунтовані системи землеробства повинні встановлюватися з урахуванням місцевих природних і економічних умов та мати вирішальне значення в інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Здійснення спеціальних заходів дозволить більш ефективно і раціонально використовувати землі для виробництва сільськогосподарської продукції. Сучасні сівозміни повинні виконувати роль безвитратного біологічного регулятора процесу відтворення родючості ґрунтів, поліпшення їх фітосанітарного, водного і поживного режимів. Еколого-економічний ефект, який при цьому досягається, має позитивні соціальні наслідки, а саме – прибутковість галузі рослинництва. Впровадження та дотримання акцентованих заходів дозволяє виявити резерви для зростання еколого-економічної ефективності землекористування.

Нові загальноглобальні тенденції зумовлюють необхідність перенесення акцентів щодо напрямів господарського розвитку з економічної на екологічну царину, де вагому роль відіграє природовідтворювальна функція. Господарським результатом прояву відтворювальної функції варто розглядати наступне: стимулюються процеси впровадження у господарському житті підприємств нововведень екологічного спрямування; активізується пошук джерел нетрадиційних ресурсів та енергоносіїв; поширюється пропаганда екологічних знань з метою формування у працівників екологічної свідомості; реалізуються масштабні проекти, спрямовані на відтворення середовища існування; стрімко підвищується інтерес до функціонування господарського механізму природокористування як засобу збереження єдиного еколого-економічного простору; бурхливо виникають ідеї екологізації господарського життя [1].

Отже, впровадження науково-обґрунтованих заходів дозволить підприємству підвищити еколого-економічний ефект від використання земельних ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел

1. Березіна Л. М. Природовідтворювальні функції у розвитку підприємств АПК. *Вісник ХНАУ: Збірник наукових праць. Економічні науки*. Харків: ХНАУ, 2013. № 6. С. 10-14.
2. Кононенко Ж. А. Наукові основи економіко-екологічного землекористування. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Полтава, 2012. № 2(5). (т. 1). С. 124-128.
3. Статистичний щорічник Полтавської області за 2016 рік / За ред. Л. В. Калашник. Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2017. 356 с.

Кулакова С. Ю.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Кладченко Я. О.,
ЗВО 3 курсу
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ – ВАЖЕЛЬ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ: ЯПОНСЬКА МОДЕЛЬ

Мотивація праці належить до числа провідних питань, вирішенню яких у світовій практиці завжди приділялося багато уваги. В умовах формування нових механізмів господарювання, орієнтованих на ринкову економіку, перед підприємствами постає необхідність працювати по-новому, зважаючи на вимоги ринку. Підприємства різних форм власності шукають ефективний механізм керування працею, що забезпечує активізацію людського фактора. Мотивація праці персоналу, створює умови для його зацікавленості в результатах діяльності підприємства.

В економічній літературі поняття «мотивація персоналу» трактують неоднозначно, хоча більшість його визначень багато в чому схожі. Одні автори наголошують на тому, що мотивація – це сукупність усіх мотивів, які справляють вплив на поведінку людини [4]. На думку інших, мотивація – це процес свідомого вибору людиною того або іншого типу поведінки, зумовленої комплексним впливом зовнішніх (стимули) та внутрішніх (мотиви) чинників [5]. Відсутність єдності поглядів у ключових категоріях суттєво ускладнюють процес вивчення даної теми, однак практичний досвід використання мотиваційних механізмів управління персоналом українських підприємств є ще менш дослідженим. Мотивація ефективної праці робітників займає одне з ключових місць у системі внутрішньофірмового управління. Вітчизняні теорія і практика мотивації праці, як правило, зводяться до оплати праці, заснованої на фіксованих тарифних ставках та посадових окладах, і малоефективні. Тому при формуванні систем мотивації праці на підприємствах, особливо великих, необхідне використання вже накопиченого світовою практикою досвіду. Сучасні напрацювання щодо іноземного досвіду мотивації персоналу виділяють три основні моделі мотивації, а саме:

- японську;
- американську;
- західноєвропейську [6].

Американська модель заснована на соціально-культурних особливостях нації – масовій орієнтації на досягнення особистого успіху кожного, а також високому рівні економічного добробуту. В основі системи мотивації праці в США знаходиться оплата праці [3, с. 9].

Однією з основних особливостей мотивації персоналу в західноєвропейських країнах є поширення партнерських стосунків між підприємцями та працівниками. Це проявляється в активній участі персоналу у власності, прибутках і ухваленні рішень [2, с. 83].

Японська ж модель характеризується випередженням зростання продуктивності праці відносно до зростання рівня життя населення, в тому числі рівня заробітної плати. Вона ґрунтується на принципі довічного найму працівників. Вік і стаж служать базою для традиційної особистої ставки, а професійний розряд і результативність праці є основою для визначення величини трудової тарифної ставки (ставкою за кваліфікацію). Яскравою особливістю є те, що зарібок менеджерів значною мірою залежить від загальних показників діяльності підприємства, оскільки колектив підприємства сприймається як єдине ціле, а менеджер покликаний організовувати та скеровувати його діяльність [1, с. 245].

В узагальненому вигляді світові моделі мотивації праці наведені в таблиці 1.

Таким чином, на основі проведеного дослідження варто зазначити, що світові моделі мотивації праці є особливими за своєю структурою. Дана порівняльна характеристика чітко допомагає зрозуміти, що японська модель серед інших досить виділяється. Вона специфічна і відображає історичні особливості, варіації суспільно-економічного укладу, культуру і суспільну психологію цієї країни.

В Японії 99% населення складають японці. У зв'язку з цим в японських фірмах практично всі співробітники – японці. Природно, коли на фірмі панує дух однієї нації, що володіє власною культурою, традиціями, управляти стає простіше. Процес управління – складний, а різний менталітет співробітників лише ускладнює його. Японський стиль мотивації базується на переконанні, а не на примусах працівників. Існування такої моделі можливе тільки при високому розвитку, в усіх членів суспільства, національної самосвідомості, пріоритети інтересів нації над інтересами конкретної людини, готовності населення йти на певні матеріальні жертви заради добробуту країни.

Тоді як за американською системою працівники працюють ефективніше для того, щоб отримати більш високий дохід. Західноєвропейські країни все більше поширюють партнерські стосунки. Тісні ділові відносини між підприємцями та працівниками підвищують рівень довіри один до одного, що дозволяє зробити дану співпрацю більш ефективною. Безперечно, мотивація праці є одним із ефективних механізмів, який уможливорює значне підвищення продуктивності трудової діяльності персоналу, що, в свою чергу, примножує загальну результативність діяльності підприємства.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика світових моделей мотивації праці

Категорії	Моделі		
	Японська	Американська	Західноєвропейська
Країни поширення	Японія	США, Великобританія, Канада, Австралія, Нова Зеландія	Німеччина, Австрія, Нідерланди, Скандинавія, Франція та частково Бельгія
Фактори мотивації	Професійна майстерність, вік, стаж, результативність	Заохочення підприємницької активності, якість роботи, висока кваліфікація	Кваліфікація, якість роботи, кількість раціональних пропозицій, рівень мобілізації, дохід, якість, солідарна заробітна плата
Особливості мотивації праці	Довічний найм, одноразова допомога при виході на пенсію	Елементи відрядної і погодинної систем, система подвійних ставок, премії за безаварійну роботу, тривалу експлуатацію обладнання/інструменту, дотримання технологічної дисципліни	Індивідуалізація оплати праці, додаткові винагороди, участь у прибутках, пайова участь у капіталі, соціальні гарантії, диференціація системи податків і пільг, сильна соціальна політика
Моніторинг діяльності	Переважно банківський і міжкорпоративний	Переважно ринковий (за допомогою сигнальних функцій ринку – фіктивного капіталу)	Переважно банківський, на постійній основі
Форми фінансування	Орієнтоване на контроль (опосередковане) – на основі контролю за прийняттям інвестиційних рішень. Достатня представленість банківського кредитування серед джерел фінансування	Дистанційне – через ринок цінних паперів. Перевага внутрішніх джерел фінансування	Орієнтоване на контроль (опосередковане) – на основі контролю за прийняттям інвестиційних рішень. Достатня представленість банківського кредитування серед джерел фінансування
Законодавча база	Практично скопійована з американської. Уряд традиційно впливає на діяльність корпорацій через своїх представників	США – закони штату, федеральні закони, комісія з цінних паперів і бірж. У Великій Британії – парламентські акти, колегія з цінних паперів і інвестицій	Федеральні і місцеві закони, Федеральне агентство по цінних паперах

Гострота й актуальність проблем мотивації потребують подальшого аналізу, переосмислення традиційних концепцій та розробки сучасних методик

формування й реалізації мотиваційних моделей в умовах нестабільного середовища суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Волгин Н. А. Японский опыт решения экономических и социально-трудовых проблем. М. : Экономика, 2007. 256 с.
2. Дряхлов Н., Куприянов Е. Системы мотивации персонала в западной Европе и США. *Проблемы теории и практики управления*. 2012. № 2. С. 83–88.
3. Дряхлов Н. И., Куприянов Е.А. Эффективность деятельности сотрудников и их вознаграждение на Западе. *Социологические исследования*. 2011. № 12. С. 1–12.
4. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник. К.: КНЕУ, 2002. 337 с.
5. Крамаренко В. І., Холод Б. І. Управління персоналом фірми: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2003. 272 с.
6. Мотивація персоналу як один з факторів підвищення продуктивності праці. URL:
http://www.rusnauka.com/2_KAND_2012/Economics/10_99163.doc.htm

Кулик О. С.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Бакалавр»
Науковий керівник – Волкова Н. В.
к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

В сучасних умовах сільське господарство України є однією із найбільш пріоритетних галузей економіки. Аграрний сектор створює соціально-економічні умови розвитку сільського господарства, забезпечує формування продовольчої, в деякій мірі економічної, екологічної, національної безпеки країни, створення розвитку технологічно пов'язаних галузей національної економіки. Українські агропромислові комплекси оснащені значними потужностями, які можуть стати рушієм розвитку національної економіки та входом в світовий економічний простір, або ж забезпечити постійну залежність від зовнішніх умов, оскільки Україна є постачальником сировинних матеріалів, що ставить країну залежною від світових цін та попиту. Однак, націленість уряду на розвиток сільського господарства, рекордні врожаї та розширення ринків збуту української сировини не виводить Україну на якісно новий рівень економічного розвитку.

Україна, як країна постачальник сировини, втрачає багато коштів, адже готовий продукт коштує вразі дорожче. Але проблема постає у застарілому технічному оснащенні агропромислових комплексів, нажаль майже вся техніка закупляється за кордоном, це тягне за собою додаткові витрати і унеможливлює виготовлення готової продукції.

Також країна має пробіл у виведенні високопродуктивних свійських порід, значний прогрес спостерігається у селекції високоврожайних культурних.

Для виходу із країн постачальників сировини до країн-конкурентів на світовому ринку, уряд країни повинен правильно розставити пріоритети. А саме: вивести вітчизняного виробника із тіні, підтримувати його, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України доцільно зменшити експортні та імпорتنі поставки, надавати перевагу та пільги, квоти українському виробнику. Це дасть змогу АПК зменшити свої витрати на переробку сировини, та виготовлення товарів.

Італійський учений Антоніо Серра ще в 1613 р. відкрив «секрет самоприскорюваного зростання», який полягає в одночасному дотриманні таких чотирьох умов:

- 1) відмова від експорту сировини.
- 2) активна промислова політика, спрямована на розвиток галузей зі зростаючою віддачею.
- 3) диверсифікація виробництв зі зростаючою віддачею (це створює ефект мультиплікації, зокрема вибухове зростання кількості робочих місць).
- 4) підтримка ефекту синергізму зі слабкими економіками: імпорт сировини з цих економік і поставка за експортом на їхні ринки товарів із високою доданою вартістю [1].

В Україні вже кілька років спостерігається стрімкий розвиток сільського господарства, передусім рослинництва. Як наслідок – збільшуються інвестиції в агропромисловий комплекс. Однак, ресурсна модель землекористування України не може вважатися інноваційною, адже в структурі землекористувачів переважають суб'єкти господарювання з великими масивами землі (агрохолдинги), які поки що роблять ставку на екстенсивність ведення сільського господарства. Вони зменшують вкладення в інновації, намагаючись повною мірою використовувати ресурси землі, не дбаючи про його збереження та відновлення. Якість землі, фактично дає підстави виробникам працювати із достатньо урожайністю, не впроваджуючи інновації. Останні два десятиліття характеризувалися зниженням вмісту гумусу в ґрунтах на 0,22 %, що оцінюється у 453,4 млрд. гривень збитків. Великий бізнес, який зараз активно вкладає гроші в АПК, у гонитві за швидкими прибутками робить ставку на вирощування культур, які виснажують землю, зокрема технічних. Наприклад, із 2008 по 2018 рік посівні площі під соняшником збільшилися з 3,7 до 5,2 млн га, під кукурудзою – із 1,7 до 4,7 млн. га, під ріпаком – із 240 тис. га до майже

2 млн га. Натомість посіви традиційних продовольчих культур стрімко зменшується. За такої динаміки розподілу площ неминуче знижуватиметься і родючість українських чорноземів [2].

Основу українського експорту складають сировина та напівфабрикати, тобто природні товари з невеликим ступенем переробки. До початку кризи це були залізна руда та продукти її первинної переробки - чорні метали. З початку 2000-х до них швидко наближались продукти аграрної галузі - зерно, насіння та продукт її переробки – олія. А з 2016р. експорт аграрної продукції вийшов на перше місце і впевнено зростає що добре видно на графіку

Інноваційна модель розвитку сільського господарства – це сукупність взаємозв'язаних організаційних структур, що здійснюють апробацію та комерційну реалізацію наукових знань і технологій та займаються виробничою діяльністю. До її складу входять: науково-виробничі підприємства, університети, державні лабораторії, технопарки й інкубатори, а також комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси й мають міцне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості. В Україні сьогодні необхідно використати такі моделі інноваційного розвитку [3]:

- активної дифузії інновацій, суть якої полягає в тому, що уряд взаємодіє з науковими установами, вищими закладами освіти, підприємствами й організаціями з метою швидшого втілення технологічних інновацій;

- державної підтримки інноваційних фірм, яка спрямована на державну підтримку національних інноваційних структур для сприяння виходу національної продукції на світовий ринок;

- локального інноваційного середовища

- включає формування і розвиток наукових парків, технопарків, технополісів, територіальних науково-технічних центрів (ТНТЦ), для яких характерна концентрація на певній території наукового, освітнього, виробничого, фінансового потенціалів, і які об'єднані спільним процесом технологічного розвитку;

- світового співробітництва, суть якого визначена в її орієнтації на активну участь України у міжнародному науково-технічному співробітництві і широкому обміні науковими результатами та новими технологіями.

Таким чином, в сучасних умовах необхідна зміна акцентів у аграрній політиці. По-перше, перехід від адміністративного регулювання до вільної конкуренції. По-друге, необхідне курс на підвищення рівня безпечності продовольства, що здатен підвищити якість харчування споживачів і забезпечити приріст високо маржинального експорту. І по-третє, нарощення виробництва та експорту продукції з високою часткою доданої вартості, завдяки чому зменшується залежність українського АПК від волатильності сировинних ринків. Інноваційний розвиток вітчизняного агросектору неможливий без співпраці із науковцями та освітянами.

Аграрна освіта має стати платформою взаємодії науковців, виробників і громадян:

- зв'язок виробничого сектору та науки має забезпечити формування цільових запитів підприємств для підготовки необхідних фахівців.
- впровадження європейського досвіду освіти на основі запровадження для студентів регулярних практик на сучасних виробництвах.
- комерціалізацію наукових досліджень через підвищення кваліфікаційних вимог до викладачів університетів: міжнародні публікації, участь у міжнародних конференціях, стажування в сучасних українських й іноземних компаніях та викладання в іноземних навчальних закладах.

Отже, економіка України в сучасних умовах більше аграрна, ніж індустріальна. Дуже важливо досягати взаєморозуміння між сільським господарством і промисловістю. Маючи переважно сільськогосподарську економічну націленість, в Україні варто розвивати неконкурентний порівняно із США чи Європою сектор промисловості. Він створює інновації, необхідні для розвитку сільського господарства. І лише інноваційна модель розвитку аграрного виробництва може принести економічний ефект за допомогою технологічного оновлення ресурсної бази та перебудови аграрної економіки. Вона передбачає перенесення пріоритету з традиційних науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій, які мають вирішальний вплив на процеси соціально-економічного розвитку розвинутих країн світу.

Список використаних джерел

1. Унковська Т. І. Пастка бідності України. *Економіка*. 2017. № 3. С. 33.
2. Саджан І. А. Розвиток сільського землекористування на принципах «зеленої» економіки. *Економічні інновації*. 2016. №5. – С. 46.
3. Гребеннікова А. А. Розвиток сільського господарства на інноваційній основі. *Ефективна економіка*. 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5338>.

Макаренко П. М.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства
Поночовна О. В.,
аспірант кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФІНІЦІЙ «ПРИБУТОК» І «ПРИБУТКОВІСТЬ» СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільськогосподарські підприємства є виробничими одиницями ринкового спрямування, що входять до виробничо-господарської складової аграрного

сектору економіки. Складний економічний стан, обумовлений низьким забезпеченням основних засобів та деградацією основного ресурсу сільського господарства – землі обумовлює потребу підвищення прибутковості підприємств аграрного сектору [1]. Прибуток є основним джерелом інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, їх технічного та технологічного переоснащення.

Аналіз концептуальних питань формування та підвищення прибутку підприємств аграрного сектору, визначення його джерел, взаємозалежності із показниками дохідності та рентабельності досліджені у роботах вчених-економістів В. Г. Андрійчука, Л. І. Катан, Л. Л. Мельник, П. М. Макаренка, О. О. Мороза та багатьох інших. Проте питанням визначення понять «прибуток» та «прибутковість» постійно приділяється підвищена увага, про що свідчать публікації останніх років [2,3].

Метою проведення дослідження є співставлення різних підходів до дефініцій «прибуток» і «прибутковість» з використанням аналітичного, морфологічного та понятійного наукових методів.

За морфологією «прибуток» розглядається як деякий показник об'єкта господарювання, який оцінюється у кількісній формі. Термін «прибуток» має однозначний переклад на російську – «прибыль». Щодо англійської, то найкращим претендентом на однозначний переклад ми вважаємо «profit».

Незважаючи на велику кількість визначень дефініції «прибуток» (розглянуто в [2]) спільним є те, що прибуток, як показник, вимірюється у грошових одиницях відносно визначеного часового проміжку. Це дозволяє застосовувати до нього математичний апарат аналізу та прогнозування, досліджувати його статичні та динамічні характеристики.

Морфологічний аналіз дефініції «прибутковість» вказує на належність її до групи властивостей (прибутко-вість $\Leftrightarrow$ власти-вість) та на прямий зв'язок її із прибутком. Щодо перекладів на російську та англійську, то у відповідних слів «прибыльность» та «profitability» зберігається зазначені словотвірні зв'язки.

Відповідно до принципів системного аналізу [4], «прибутковість» як властивість повинна мати а) визначення, б) один (або декілька) одиничних показників (бажано кількісних), які дозволили виконати її оцінку, в) один (або декілька) інтегрованих показників, узагальнюючих одиничні показники за певним методом. Наявність інтегрованого показника суттєво спрощує як сприйняття властивості, так і її використання при порівнянні різних підприємств та у економічних розрахунках показників більш високого рівня вкладеності (наприклад, комплексного показника ефективності).

Узагальнення поглядів дослідників (розглянуто в [3]) дозволяє віднести прибутковість до властивостей, що характеризують ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств. У роботі [5] пропонується у якості показників прибутковості використовувати поєднання прибутку та рентабельності. У ряді робіт [6,7] прибутковість розглядається як властивість

підприємства забезпечувати прибуток, як позитивний додатний приріст (у протилежному випадку – використовується дефініція «збиток»). У монографії [1] прибутковість класифікується як економічний закон, що подано в оголеному вигляді як високий рівень узагальнення економічних явищ і процесів.

На нашу думку дефініція «прибутковість» має враховувати актуальний стан та тенденції визначеної сфери економіки (конкретно для даного дослідження - аграрного сектору). На сьогодні Україна має чітку позицію інтегрування у Європейський простір, що вимагає ретельного узгодження термінів, визначень, стандартів та методів оцінювання у економічній та аграрній сферах. Аналіз робіт [8,9] чітко вказує на явне співставлення термінів «profitability» та «рентабельність», а це відповідно викликало ефект поєднання прибутку та рентабельності. Відповідно до європейських та американських досліджень [10], прибуток розглядається як абсолютна величина, а прибутковість оцінюється відносною величиною. При цьому спеціально наголошується, що підприємства з позитивним прибутком (просто прибутком у звичному нам розумінні) можуть мати відносний показник прибутковості менший за одиницю. Це вказує на неефективне використання ресурсів та необхідність вживати організаційні заходи чи відмовитись від неперспективного бізнес-проекту.

Отже, на даний час однозначного підходу до дефініції «прибутковість» немає. На нашу думку, у рамках хронологічної адаптації радянської та західної економічної теорії спочатку виник стійкий зв'язок термінів «profitability» та «рентабельність». Згодом розвиток вітчизняної економічної теорії (як в Україні, так і в Росії) обумовив впровадження терміну «прибутковість» як вищої властивості, що поглинає рентабельність. З точки зору наукового розвитку – це позитивне досягнення сучасної економічної теорії. Проте не слід забувати про необхідність узгодження західних та вітчизняних стандартів, оскільки за кордоном «profitability» залишається чітко визначеним відносним показником, пов'язаним із прибутком (profit), але не включаючим підвластивість рентабельності.

Список використаних джерел

1. Мельник, Л. Л. Економічні засади прибутковості сільського господарства: монографія. Дніпро: Свідлер А. Л., 2016. 346 с.
2. Бондаренко Н. М., Кобиляцька К. Р. Теоретичні підходи до визначення сутності понять «прибуток» і «збиток». *Вісник Дніпропетровського університету*. Сер.: Економіка. 2013. Т. 21, вип. 7(2). С. 111-116.
3. Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 189-192.

4. Макаренко П. М., Балахнічова Л. М., Балахнічова М. М. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємств АПК: монографія. Херсон: МУБІП, 2006. 163 с.
5. Хмелевський О. В. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування. *Економіст*. 2008. № 3. С. 50–53
6. Антонюк Р. Р. Прибутковість сільськогосподарських підприємств: природа категорії. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*. 2012. № 126. С. 50-55
7. Осипова Т. В. Теоретичні аспекти трактування прибутковості в сучасних умовах господарювання. *Управління розвитком*. 2012. № 1. С. 82-84.
8. Прибыль и рентабельность. URL: <http://utmagazine.ru/posts/9347-pribyl-i-rentabelnost> (дата звернення 19.03.2019).
9. Что такое прибыльность? Описание термина. URL: <http://discovered.com.ua/glossary/pribylnost/> (дата звернення 19.03.2019).
- 10 Horton M., The Difference Between Profitability and Profit. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/012715/what-difference-between-profitability-and-profit.asp> (дата звернення 19.03.2019).

Мармуль Л. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ТРУДОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ Й ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Впровадження новітніх технологічних укладів в аграрні підприємства, галузі та види діяльності на селі значно посилили роль трудоворесурсного й інтелектуального потенціалу сільського населення, людського капіталу у розвитку аграрної та сільської економіки загалом. Тому обґрунтування й розробки стратегій розвитку й удосконалення структури та організації трудоворесурсного потенціалу підприємств агросфери мають велике теоретичне й практичне значення. На нашу думку, вони мають здійснюватися на рівні суб'єктів господарювання, локальних ринків праці, динаміки економічної активності населення, бути інтегрованими із соціально-трудовами відносинами у регіонах.

Як зазначає М. Ігнатенко, удосконалення трудоворесурсного потенціалу й підвищення якості людського капіталу має відбуватися за принципами соціального партнерства, в межах компетенції національних, регіональних та місцевих органів влади, відповідно до концепції соціальної відповідальності [1,

278]. Управління цими процесами включає узгодження попиту і пропозиції робочої сили, розвиток трудової і професійної мобільності працівників, зменшення безробіття. Для цього використовуються інноваційні інструменти та методи управління й регулювання: трудове посередництво; інвестування у робочу силу; інноваційне забезпечення її конкурентоспроможності й мобільності; соціальне страхування; вибіркова підтримка робочих місць та видів діяльності, соціальна відповідальність агробізнесу щодо соціальної підтримки працівників, інфраструктури, сільських громад і сільських територій.

Для управління раціональною територіальною організацією трудових ресурсів потенціалу й структурою та якістю людського капіталу підприємств агросфери необхідно виконувати такі основні вимоги: а) управлінський вплив не повинен перешкоджати вимогам економічної ефективності, які передбачають мобільність робочої сили, вивільнення зайвих працівників, забезпечення створення нових робочих місць, інноваційні форм відтворення трудових ресурсів. Необхідно забезпечувати особистісний ріст, навчання, підвищення кваліфікації й продуктивності праці працівників, їх відпочинок, відтворення здоров'я і всебічний соціальний захист і підтримку.

Згідно досліджень І. Романюк, важливою умовою реалізації нової моделі трудових ресурсів потенціалу агросфери є фінансова стабілізація, відновлення економічного зростання, збільшення інвестиційних ресурсів для інноваційної активності і вирішення соціальних проблем [2, с. 107]. Практика засвідчує, що перехід ринку праці до інноваційного типу відтворення потенціалу трудових ресурсів – завдання надзвичайно складне. На тлі фінансової кризи на селі зберігається безробіття, корупція, тінізація аграрної економіки. Одним з виходів з цієї складної ситуації є розвиток малого та середнього агробізнесу на селі, альтернативних видів зайнятості.

Згідно соціологічних досліджень, рівень потенційної готовності займатися підприємницькою діяльністю серед економічно активного населення зумовлюється особливостями трудового потенціалу працюючих. Так, відчувають себе спроможними бути підприємцями 72,0% самозайнятих; 55,0% найманих працівників приватних підприємств; 45,0% найманих працівників підприємств та установ державного сектору. Очевидно, певна частка безробітних могла б долучитися до підприємництва за умов удосконалення чинної системи перепідготовки та виплат на започаткування власної справи в агросфері, зменшення податкового навантаження [3, с. 134]

Встановлено, що чим повніше задовольняються потреби в матеріальних благах, тим більшою стає потреба в забезпеченні соціальних та культурних благ. Оптиміальне співвідношення матеріального виробництва й соціальної діяльності дає змогу забезпечувати відповідність між матеріальним добробутом і духовним розвитком людей. Формування інформаційного суспільства, інноваційні техніка й технології потребують підвищення рівня освіти, кваліфікації, загальної культури людини, її дисциплінованості та

відповідальності за доручену справу. Все це визначає зростаючу роль соціальної відповідальності в управлінні розвитком трудових ресурсів, підвищенні якості людського капіталу аграрних підприємств, її активний зворотний вплив на розвиток й удосконалення аграрного виробництва, продукції, екології, сільської економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко М. М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.

2. Романюк І. А. Державна соціальна політика в забезпеченні продуктивної зайнятості сільського населення. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 105-109.

3. Мармуль Л. О., Романюк І. А. Ринок праці та зайнятість населення сільських територій: теорія і практика регулювання: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 266 с.

Мирна О. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування

Купцова В. В.

ЗВО спеціальності «Менеджмент»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Головною метою системи економічної безпеки (СЕБ) підприємства є забезпечення його надійного і максимально ефективного функціонування, створення високого потенціалу розвитку і зростання в стратегічній перспективі.

Дьяченко О.А., Артеменко Л.П. зазначають, що в Україні лише протягом останніх років центральні органи державного управління звертають увагу на проблеми економічної безпеки держави. Однак ще не на належному рівні державні службовці вищого рівня усвідомлюють, що підвищення економічної безпеки держави полягає у зміцненні економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання. Відповідно в Україні не прийнято жодного програмного документа стратегічного характеру у сфері економічної безпеки підприємства. Це не відповідає практиці економічно розвинених держав світу, в яких підприємство (особливо мале) є не тільки об'єктом державної політики, але розглядається як чинник національної безпеки [1, с. 174].

У цілому економічна безпека підприємства передбачає: високу фінансову ефективність, незалежність і стійкість роботи підприємства; розвиненість і конкурентоспроможність технологічної бази підприємства; високий рівень організації управління підприємством; жорсткий кадровий відбір; забезпечення відповідності екологічним стандартам; ефективний механізм правового регулювання всіх напрямків діяльності підприємства; забезпечення інформаційної безпеки роботи підприємства; гарантії безпеки працівників підприємства, а також збереження їх майна та професійних інтересів [2].

Система економічної безпеки підприємства повинна бути спрямована на запобігання негативним ситуаціям, а до головних критеріїв її ефективності та надійності варто долучити: забезпечення стабільної роботи підприємства; збереження фінансових і матеріальних ресурсів; попередження кризовим випадкам, зокрема, протистояння надзвичайним ситуаціям, пов'язаним із негативним впливом внутрішніх або зовнішніх небезпек.

Комплексність забезпечення економічної безпеки підприємства, стабільне зростання її рівня, захист життєво важливих інтересів підприємства, унеможливлення неправомірного втручання зовнішніх негативних факторів, що можуть призвести до істотних економічних втрат можливі лише за умови спільної інтегрованої, оперативної, роботи всіх підрозділів суб'єкта господарювання [3].

Умовами відповідності СЕБ підприємства вимогам щодо її ефективності та надійності є розуміння трудовим колективом важливості забезпечення безпеки підприємства та свідоме виконання персоналом всіх встановлених в рамках системи процедур. Досягти відчутних результатів діяльності в цьому напрямку можна лише завдяки проведенню безперервної, копійки виховної та профілактичної роботи з персоналом підприємства шляхом їх навчання та спеціальної підготовки зі здобуття компетентності з ризик-менеджменту, фінансової безпеки, логістики, ситуаційного і системного менеджментів, правової обізнаності щодо різних аспектів економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Дьяченко О. А., Артеменко Л. П. Економічна безпека інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграції. Економічний вісник НУТУ «КПІ». 2015. с. 173-180. URL: <http://ela.kpi.ua> (дата звернення: 27.03.2019).
2. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. Економіст. 2005. № 2. С. 52 -56.
3. Коваленко О. В., Болдуєв І. С. Про формування системи економічної безпеки підприємства. Економічний вісник університету. 2016. Вип. 30 (1). С. 53-69.

Натрусна А. В.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Бакалавр»
Науковий керівник – Волкова Н. В.
к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У сучасному світі в умовах процесу інтернаціоналізації господарського життя іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку і становленні економіки кожної країни, вони забезпечують її успішне входження у світове господарство зближення та об'єднання економік країн.

Ситуація, що зараз спостерігається в економіці України, свідчить про те що ми не раціонально використовуємо переваги міжнародного ринку капіталів і через це країна залишається з обмеженими обсягами залученого та вкладеного капіталу з-за кордону.

Зараз наша держава тримає курс до міжнародної інтеграції в європейський економічний простір, тому проходить етап реформування економіки, а отже саме зараз іноземні інвестиції відіграють дуже важливу роль в економіці України. Прямі іноземні інвестиції є способом підвищення продуктивності й технологічного рівня вітчизняних підприємств.

Щодо визначення самого терміну, то іноземні інвестиції відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» трактують як «цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [1].

Тобто, інвестиції можуть здійснюватися не тільки у грошовій формі, але й у вигляді передових, прогресивних, виробничих, інформаційних технологій та сучасних методів управління, що допомагають підприємствам розвиватися та рухатися у правильному напрямку.

Прямі інвестиції – це вкладання цінностей у статутні капітали в обмін на корпоративні права, емітовані господарськими товариствами. Зазвичай при наданні прямих іноземних інвестицій передбачається що між інвестором і підприємством будуть встановлені довгострокові відносини [2].

Через недосконале законодавство України є дуже багато перепон на шляху до ефективної інвестиційної діяльності.

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Для окремих суб'єктів може встановлюватися пільговий режим. Надаються гарантії захисту іноземних інвестицій, які стосуються гарантій щодо примусових вилучень, незаконних дій державних органів та їх посадових осіб.

Передбачається надання компенсацій і відшкодування збитків іноземним інвесторам у випадках порушення державними органами вимог законодавства щодо іноземних інвестицій. Відшкодування збитків може включати врахування упущеної вигоди і моральної шкоди [2].

До основних переваг, що досягаються завдяки залученню іноземних інвестицій в економіку України, можна віднести наступні [3]:

- вливання додаткових фінансових ресурсів в економіку країни;
- збільшення надходжень до бюджету за рахунок податків;
- впровадження сучасних методів менеджменту (управління);
- новітні виробничі технології, устаткування;
- посилення конкуренції на внутрішньому ринку;
- створення нових робочих місць та підвищення кваліфікації кадрів з урахуванням іноземного досвіду;
- пришвидшення процесу інтеграції України в міжнародний економічний простір.

Іноземні інвестиції відіграють дуже вагомую роль в економіці України, завдяки вливанню таких інвестицій досягається значне покращення у функціонуванні та динамічному розвитку економіки, вони надають підтримку та поштовх для подальшого розвитку держави. Від кількості іноземних інвестицій на пряму залежать зміни в обсягах суспільного виробництва, структурі економічних показників, зайнятості населення і динаміці розвитку різних галузей господарства. Для економіки України має велике значення ефективне використання прямих іноземних інвестицій господарюючими суб'єктами країни, адже вони є ваговою умовою збільшення кількості інноваційних проєктів, а відповідно це є передумовою збільшення масштабів інвестування. [4].

Отже, прямі іноземні інвестиції мають дуже велику роль у формуванні економіки будь-якої держави та її подальшому розвитку. На даний момент в Україні спостерігається багато проблем з якими варто боротися аби іноземне інвестування було ефективнішим і мало більші обсяги, адже зараз багато інвесторів не зважуються вкладати кошти в економіку України бо вона є не стійкою. Основні ризики капіталовкладень полягають також в певних інституційних умовах, як: політична та економічна нестабільність, корупція на державному та побутовому рівні, неефективне державне управління, недосконала організаційно-правова база. Це все впливає на перспективу залучення інвестицій в країну загалом та в регіони зокрема. Через нестабільну позицію національної валюти на світовому ринку та хитку політичну ситуацію, платоспроможність населення за останні роки стрімко погіршується. Але Україна таки продовжує залучати іноземні інвестиції у окремі галузі промисловості, що дозволить покращити економічний стан держави у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. Закон України. 1997. Т. 10. С 111-118.
2. Кудряшов В. П. Курс фінансів: навч. посіб. К. : Знання, 2008. 431 с.
3. Лендел О. М. Іноземні інвестиції як фактор розвитку економіки держави. *Ефективна економіка*. 2016. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5156>
4. Йосипенко О. А. Вплив іноземних інвестицій на економічний розвиток України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 5. С. 214–218.

Олійник Є. О.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Олійник А. С.,
к.е.н., асистент кафедри менеджменту
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

В умовах сучасних складних виробничих і управлінських процесів, підвищеної нестабільності зовнішнього середовища, зростання і глобалізації особливого значення набуває стратегічне управління аграрним підприємством, яке передбачає формування обґрунтованої стратегії на основі глибокого осмислення визначальних економічних, технологічних, соціальних та інших перетворень.

З одного боку стратегічне управління – це управління підприємством, яке спирається на людський потенціал, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, здійснює гнучке регулювання і своєчасні зміни, які відповідають виклику з боку оточення і дозволяють добиватися конкурентних переваг, що в результаті забезпечує стабільне функціонування і розвиток підприємства, досягнення його цілей в довгостроковій перспективі [3, с. 40], а з іншого – це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає змогу встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) підприємства та приводити їх у відповідність за рахунок розробки та реалізації системи стратегії [5, с. 254].

Модель наведена на рис. 1, певною мірою синтезує раніше запропоновані моделі. Основами стратегічного управління, на думку автора, є: аналіз зовнішнього середовища організації; внутрішня діагностика (оцінка сильних і

слабких сторін) організації; визначення місії і цілей організації; розробка, оцінка і вибір альтернативних стратегій за конкретними підсистемами організації; розробка і розгорнуте визначення корпоративної стратегії як програми конкретних дій; реалізація стратегії; оцінка результатів і зворотний зв'язок.

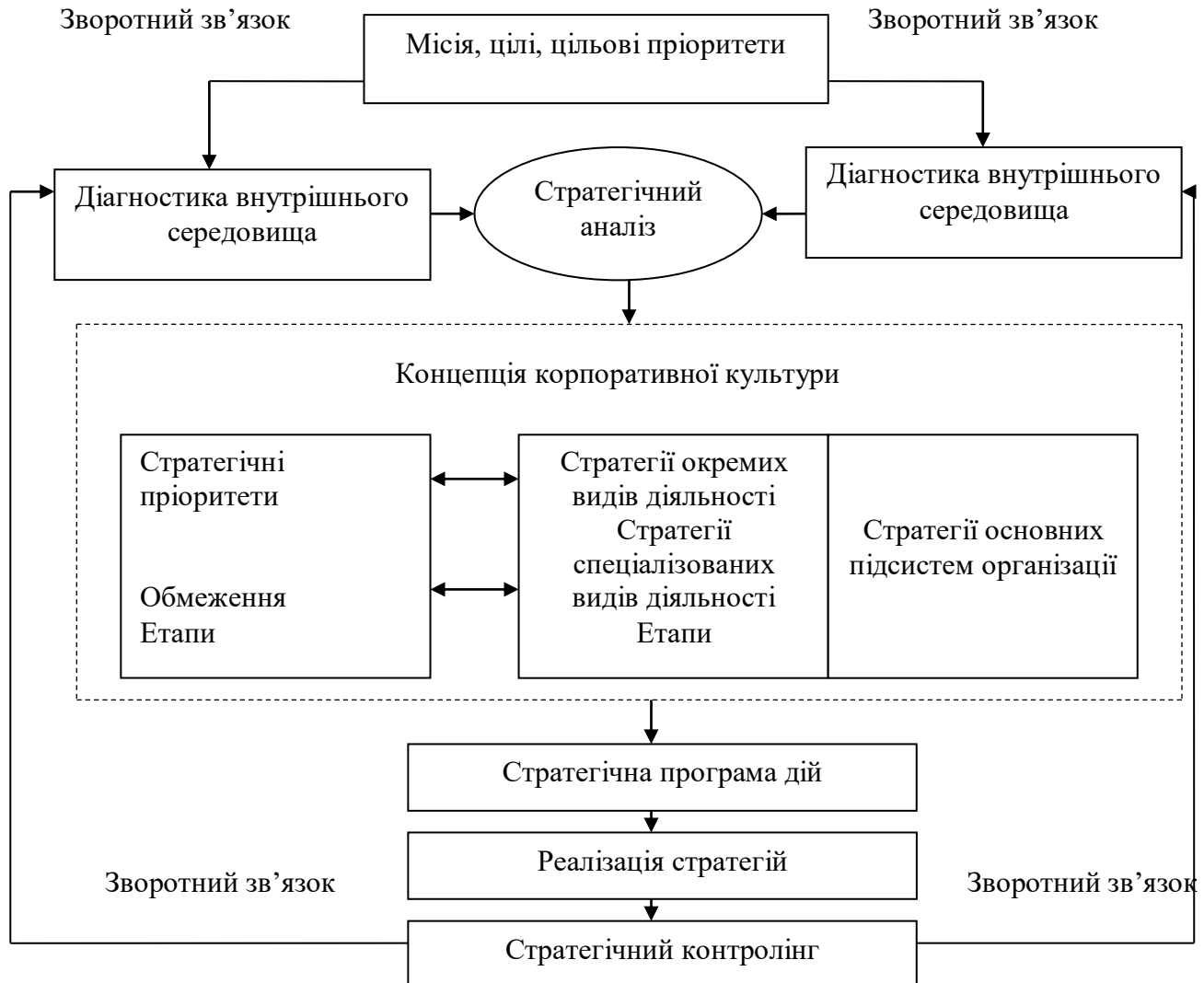

Рис. 1. Модель стратегічного управління аграрними підприємствами за С.А. Поповим [2, с. 253]

Представники моделі на рис. 2, А. А. Томпсон і А. Дж. Стрікланд, розглядають п'ять взаємозалежних завдань, що становлять основу створення і реалізації стратегії підприємства: визначення сфери діяльності і формування стратегічних установок; постановка стратегічних цілей і завдань для їх досягнення; формулювання стратегії для досягнення накреслених цілей і результатів діяльності виробництва; реалізація стратегічного плану; оцінка результатів діяльності і зміна стратегічного плану і/або методів його реалізації.

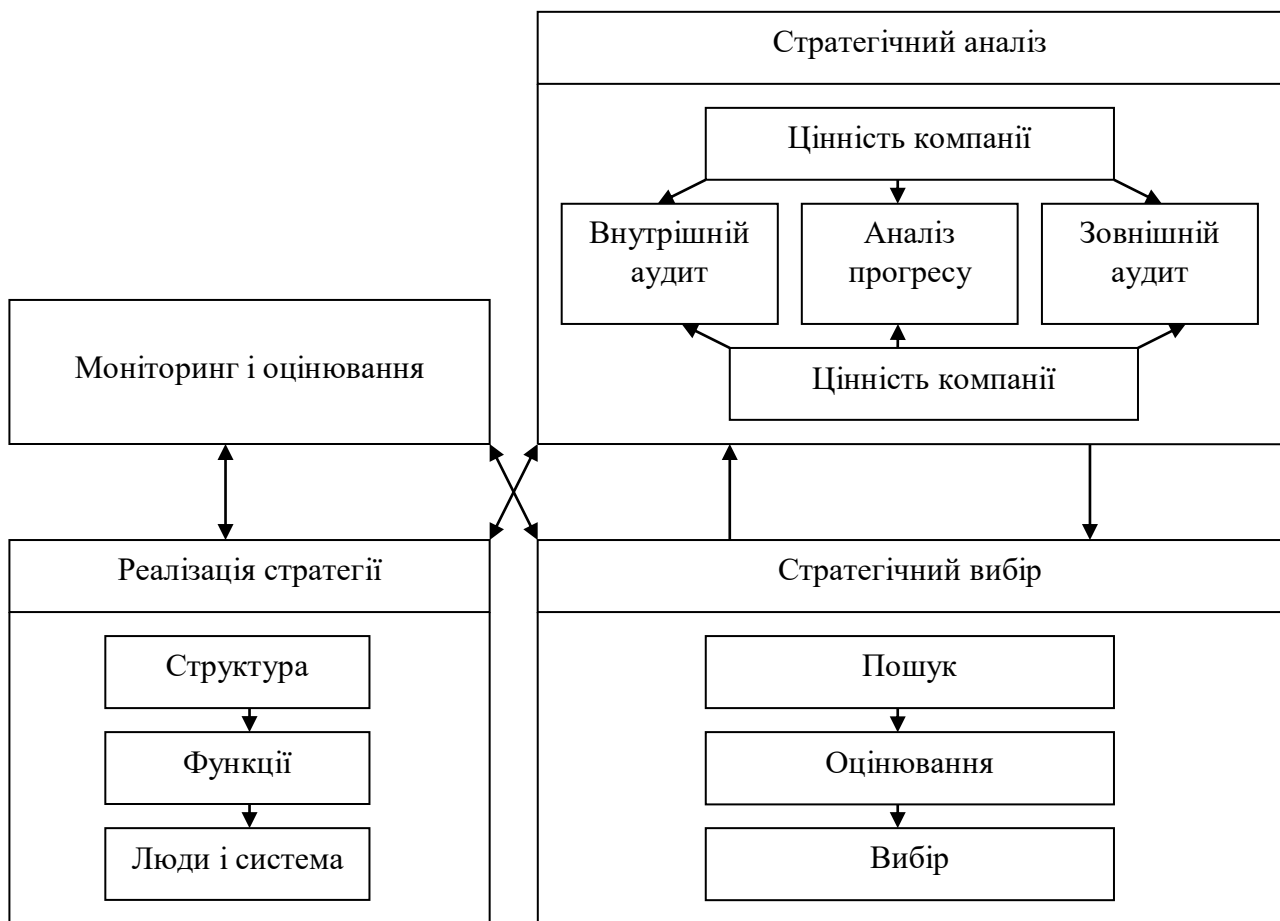

Рис. 2. Модель стратегічного управління аграрними підприємствами за А. А. Томпсоном і А. Дж. Стрікланд [4, с. 291]

Стратегічне управління перш за все визначає, що аграрне підприємство має робити сьогодні, щоб досягти поставленої мети у майбутньому, виходячи при цьому з того, що середовище підприємства буде змінюватися. При стратегічному управлінні здійснюється погляд немовби з майбутнього в сьогодні, сьогодні визначаються та здійснюються дії підприємства, які забезпечують йому певне майбутнє [1, с. 297].

Отже, стратегічне управління аграрними підприємствами – багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей. Метою якого є визначення місії, цілей та стратегій, розробка і забезпечення виконання системи планів як інструментів реалізації стратегічних орієнтирів з удосконалення аграрного підприємства.

Список використаних джерел

1. Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. Стратегічне управління: навч. посіб. 2-ге вид. К.: ЦУЛ, 2011. 440 с.

2. Міщенко А. П. Стратегічне управління: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2004. 336 с.

3. Осовська Г. В., Фіщук О. Л., Жалінська І. В. Стратегічний менеджмент: навч. посібник. К.: Кондор, 2003. 196 с.

4. Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учеб. для вузов (пер. с англ.). М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. 576 с.

5. Царенко О. М., Руденко В. П. Управління якістю агропромислової продукції: навч. посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 431 с.

Писаренко С. В.,
к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва і права
Грицаєнко М. О.,
ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
СВО «Магістр»
м. Полтава, Полтавська державна аграрна академія

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

На сьогодні, Україна перебуває в умовах дестабілізації політичної ситуації, і як наслідок, це тягне за собою спад економіки нашої країни, що спонукає до зниження ефективності діяльності малих підприємств. Актуальними питаннями залишається на сьогоднішній день адаптивне управління малими підприємствами, що дасть можливість їм утриматися в складних економічних умовах. Адаптацію в широкому значенні розуміють як пристосування системи до зміни умов.

Дослідження теоретико-методологічних основ адаптивного управління підприємством дає змогу виокремити його базові визначення.

Адаптивне управління – це:

- система управління, що дає змогу підлаштувати характеристики підприємства відповідно до визначених параметрів ефективності [3];
- система, яка без зовнішнього регулювання забезпечує постійний вплив, спрямований на адаптацію певної економічної системи до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі [4];
- форма управління, яка допомагає підприємству гнучко змінюватися і швидко пристосовуватися до змін у зовнішньому економічному середовищі, до нових цілей, завдань і функцій [2].

Адаптивне управління має базуватися на кількісному аналізі ефективності діяльності підприємства і його підрозділів за допомогою системи основних показників, розширення повноважень і відповідальності підрозділів, посилення мотиваційної складової управління, що відображається у виконанні

функцій передбачення, координації та інтеграції в системі управління підприємством.

Головним моментом в адаптивному управлінні є проблема адаптації до ситуації (набору ситуацій).

Адаптивне управління орієнтує підприємство на ефективну роботу і в короткостроковому, і в довгостроковому періодах. Основна увага має бути приділена адаптивному реагуванню на появу можливих несприятливих ситуацій. Поява таких ситуацій має прогнозуватися і завчасно розроблятися заходи щодо їхньої нейтралізації. Для розробки таких заходів у рамках адаптивного управління мають бути передбачені відповідні процедури і механізми їхньої реалізації [1].

Метою адаптивного управління є вироблення теоретичних і практичних механізмів, налаштованих на зміцнення фінансово-економічного стану підприємств і підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності.

Таким чином, адаптивне управління малими підприємствами - це управлінська діяльність, представлена у вигляді взаємозв'язаного комплексу дій на об'єкти управління, націлених на підтримку конкурентоспроможності за допомогою механізму управління інноваційними процесами (моніторингом ухвалення і виконання рішення), коли бажаний стан системи визначається на основі попереднього процесу управління (тобто на основі накопичення досвіду), за допомогою спостереження за управлінськими показниками.

Список використаних джерел

1. Аубакирова Г. М. Адаптивный подход к моделированию хозяйственной деятельности предприятия. *Вестник КазНУ*. 2004. № 4. С. 31–37
2. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. М.: Кн. мир, 2002. 895 с.
3. Зайцев Н. Л. Экономика, организация и управление предприятием. М.: Инфра-М, 2008. 456 с.
4. Тюкин И. Ю., Терехов В. А. Адаптация в нелинейных динамических системах. СПб.: ЛКИ, 2008. 384 с.

Писаренко С. В.,

к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва і права

Удовенко А. В.,

ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

СВО «Магістр»

м. Полтава, Полтавська державна аграрна академія

МОТИВАЦІЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

На сьогоднішній день характерною рисою сучасних трудових відносин в Україні є зниження мотивації трудової діяльності працівників унаслідок

недостатньо дієвого стимулювання праці, що, в свою чергу, негативно впливає на її продуктивність, на використання ресурсів підприємств та ефективність виробництва в цілому [1].

Ключовим елементом цієї проблеми є те, що кожному керівнику необхідно пам'ятати, що персонал є не лише найважливішим елементом виробничо-технологічного процесу на підприємстві, але й, як зазначалося раніше, головним стратегічним ресурсом компанії в конкурентній боротьбі. В свою ж чергу велика кількість підприємств в країні, які здатні ефективно конкурувати на ринку – одна з запорок економічного розвитку держави. Вирішальним чинником результативності діяльності людей є їх мотивація.

Мотивація є однією з провідних функцій управління, оскільки досягнення основної мети залежить від злагодженості роботи людей. Кожен професійний керівник намагається переконати підлеглих працювати краще, створити у них внутрішній стимул до активної трудової діяльності, підтримувати зацікавленість у праці, ініціювати переживання задоволення від отриманих результатів [1].

Мотивація – складне, особистісне утворення працівника та, водночас, провідна функція управлінської діяльності підприємства узагальнює сукупність причин і спонукальних факторів, спрямовує, структурує потреби, цілі, ідеали, настанови, світогляд, для заохочення продуктивної діяльності працівників.

Мотивація визначає успіх професійної діяльності працівника та зумовлює свідому, сумлінну, наполегливу та цілеспрямовану його працю з метою розв'язання господарських завдань і досягнення економічно значущих результатів підприємства. Відтак, мотивація праці – це прагнення працівників задовольнити власні потреби через трудову діяльність.

Водночас, мотивація праці – одна з найважливіших функцій менеджменту, яка полягає в заохоченні працівника чи групи працівників досягати визначених господарських цілей підприємства через систему спонукальних факторів (мотивів, потреб, стимулів, спонукальних чинників) визначає активність працівника підприємства будь-якої форми власності.

Однак мотивація працівника – не лише спонукальні, але й ситуативні фактори (вплив співробітників, специфіка професійної діяльності та ситуації), які є досить динамічними та мінливими. Це зумовлює значні можливості впливу на активність працівників, оскільки інтенсивність їх актуальної мотивації визначається силою його мотивів та інтенсивністю ситуативних детермінант (вимогами, складністю професійних завдань, впливом співробітників тощо). Рівень мотивації в кожній конкретній ситуації визначається значущістю досягнення успіху, надією на успіх та суб'єктивною ймовірністю досягнення успіху (тобто, шансом на успіх) [2].

Отже мотивація працівників має здійснюватись комплексно та системно. Мотивацію персоналу слід розглядати не просто як окрему функцію управління, а як складову, як підсистему корпоративної культури підприємства.

Ефективність трудової діяльності залежить від мотивації. Проте ця залежність досить складна і неоднозначна. Буває так, що людина, яка під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників-мотиваторів дуже зацікавлена у досягненні високих кінцевих результатів, на практиці матиме гірші результати, ніж людина, яка значно менше вмотивована до ефективної праці.

Список використаних джерел

1. Березюк Ю. О., Лозовський О. М. Мотивація персоналу як один з факторів підвищення продуктивності праці на підприємстві. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону*. 2013. С. 79-84.
2. Плужніков В. О. Вплив мотивації праці на підвищення ефективності виробництва. *Економіка АПК*. № 4. 2008. С. 110–118.

Помаз Ю. В.
к.і.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Горопашний В. В.
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ПІДПРИЄМСТВАХ

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів наразі є головним завданням земельної економіки. Якщо раніше в ефективність вкладали розуміння економічної сторони результату виробничої діяльності, то, нині законодавча інтерпретація додає екологічну, соціальну та інші складові. Виникає необхідність систематизації різних видів ефективності використання земельних ресурсів та їх поєднання на різних рівнях [1, с. 52].

У процесі управління земельними ресурсами створюється процес господарювання й здійснюються певні заходи, результати яких формують ефект. Ефект створює абсолютний показник результату будь-якої дії чи діяльності. Його зображають у підвищенні врожайності, прирості продуктивності худоби [1, с. 53]. Ефект від заходів може бути як позитивним, так і негативним. Ефект базується на ефективності, проте це різні поняття.

Ефективність використання земельних ресурсів та ефективне використання земельних ресурсів нетотожні поняття, але в їх основі лежить поняття раціональності. На думку Трегобчука В., сутність раціонального використання сільськогосподарських угідь полягає в отриманні високих сталих урожаїв сільськогосподарських культур за умов мінімізації затрат на одиницю продукції, збереження та примноження продуктивної сили землі як аграрного

ресурсу, її охорони і захисту як складника довкілля, відтворення корисних властивостей ґрунтового покриву [2, с. 127].

Горлачук В. вважає, що раціональне землекористування – це використання земельних ресурсів відповідно до їх цільового призначення, отримуючи максимум продукції з мінімальними затратами на їх виробництво, не порушуючи навколишнього середовища на відповідному рівні розвитку продуктивних силі земельних відносин [3, с. 83].

Під раціональним землекористуванням Мертенс В. розглядає максимальне залучення до господарського обігу всіх земель та їх ефективне використання за основним цільовим призначенням, створення найбільш сприятливих умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь й одержання з одиниці земельної площі найбільшої кількості продукції з найменшими витратами праці й коштів [4, с. 32].

Під економічною ефективністю розуміється таке співвідношення між ресурсами й результатами виробництва, відповідно до якого отримують вартісні показники ефективності виробництва. Збарський В. економічну ефективність розглядає як максимальне виробництво продукції, необхідної суспільству, за найменших витрат праці та ресурсів на її одиницю [5, с. 158].

У сільському господарстві ефективне використання земельних ресурсів слід розуміти як соціально-економічну категорію, що зображає відносини між людьми в процесі здійснення технологічних виробничих процесів, пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції, з метою максимального задоволення потреб населення в харчових продуктах для забезпечення відновлення природної родючості ґрунту, збільшення продуктивного потенціалу земельних ресурсів і їх використання в умовах високого рівня екологічності як цих ресурсів, так і середовища в цілому.

Тлумачення ефективного використання землі в ринкових умовах змінилося на економічно доцільне та прибуткове використання земельної ділянки за цільовим призначенням без погіршення її якісних та еколого-естетичних характеристик і з дотриманням вимог обтяжень та обмежень, яке досягається шляхом інтенсифікації виробництва в науково-технічному прогресі та вдосконалення територіальної організації.

Ефективність використання сільськогосподарських угідь певною мірою залежить від рівня дохідності аграрних підприємств, проте їх фінансові інтереси не повинні спричиняти погіршення властивостей земельних ресурсів як головного засобу виробництва в сільському господарстві.

Ефективне використання сільськогосподарських земель є виваженим, науково обґрунтованим, плановим, з урахуванням довгострокових інтересів суспільства використанням земель, відповідно до якого отримують максимальну користь із мінімальними витратами.

Багатоаспектність поняття «ефективність» створює різноманітні її види. Класично виділяють технічну, витратну та економічну ефективності. З

розвитком земельної економіки виникають нові види ефективності: технологічна, соціальна, екологічна тощо.

За умов переходу на засади сталого розвитку виникає необхідність у знаходженні оптимуму між екологічним, економічним та соціальним ефектами. Пріоритетним є визначення еколого-економічної ефективності використання сільськогосподарських земель, сутність якої полягає в результативності комплексу заходів раціоналізації господарювання на землі. Зокрема, це виявляється у відтворенні родючості ґрунтового покриву земельних ділянок й одержанні сталих врожаїв сільськогосподарських культур, здатних задовольнити суспільні потреби. Багатофакторний взаємозв'язок екологічних та економічних процесів у землеробстві відображають саме показники еколого-економічної ефективності землекористування.

Список використаних джерел

1. Гаража О. П. Види та показники ефективності використання сільськогосподарських угідь в управлінні земельними ресурсами України. *Економіка і суспільство*. Випуск 3. 2016. С. 52–60.

2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / [В. Трегобчук, А. Юзефович, Д. Крисанов, Н. Скурська та ін.]. К.: Інститут економіки НАН України, 2003. 259 с.

3. Горлачук В. Управління земельними ресурсами: [навч. посібник] / В. Горлачук, В. В'юн, А. Сохнич ; за ред. В. В'юна. Миколаїв: НаУКМА, 2002. 316 с.

4. Мертенс В. Економіка сільського господарства / В. Мертенс, В. Мацибора, Л. Жигало та ін. ; за ред. В. Мертенса. К. : Урожай, 1995. 288 с.

Рибак Н. О.

ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»

Дивнич О. Д.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава, Україна

ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сільське господарство є важливою галуззю розвитку національної економіки. Останніми роками частка сільського, лісового та рибного господарства коливається в межах від 9,9 до 14,2 %. За 2013 – 2017 рр. фінансовий результат до оподаткування сільськогосподарських підприємств України зріс у 5,2 рази і становить 78786,1 млн. грн., а частка підприємств, що одержали прибуток збільшилася на 6,4 в.п. і становить 86,7 %. Незважаючи на

суттєве збільшення величини прибутку порівняно з 2010 р. (у 4,5 рази), рівень рентабельності господарської діяльності збільшився лише на 1,2 в.п., а порівняно з 2013 р. – на 10,4 в.п. (рис. 1). При цьому рівень рентабельності операційної діяльності зменшився на 1 в.п. до 23,5 %.

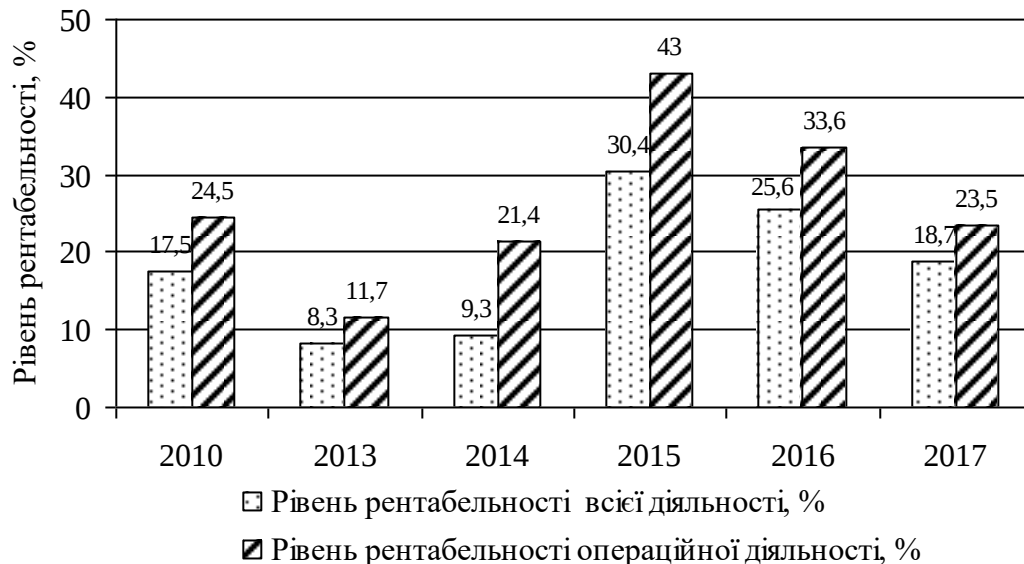

Рис. 1. Динаміка рівня рентабельності господарської та операційної діяльності сільськогосподарських підприємств України, %

Джерело: розраховано за даними [1, с. 177]

За 2013 – 2017 рр. у сільськогосподарських підприємствах спостерігається зростання рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, окрім картоплі, культур плодових та ягідних, винограду, вівці та кози на м'ясо, яйця курячі (табл. 1).

Рівень рентабельності виробництва зернових та зернобобових культур збільшилася на 22,6 в.п. і дорівнює 25 %, у тому числі пшениця – 26,8 %, кукурудза на зерно – 23,7 %, ячмінь – 24 %, гречка – 32,7 %, культури зернобобові сушені – 22,4 % [2]. При цьому слід відмітити, що рентабельність виробництва зернових культур у фермерських господарствах на 2,9 в.п. перевищує рівень підприємств.

Серед технічних культур найвищий рівень рентабельності має виробництво насіння соняшнику – 41,3 %, що на 13,1 в.п. перевищує значення 2013 р. При цьому рентабельність виробництва насіння ріпаку та кользи знаходиться на рівні 43,6 %, бобів сої – 28,8 %, буряків цукрових фабричних – 12,4 % [2].

Серед продукції тваринництва найбільш ефективним є виробництво молока – 26,9 %. Виробництво великої рогатої худоби на м'ясо у 2013 – 2016 рр. було збитковим, а в 2017 р. рівень рентабельності склав 3,4 %, рівень рентабельності свиней на м'ясо збільшився на 3,3 в.п. до 3,5 %. У той же час виробництво яєць перетворилося в збиткове.

Таблиця 1

**Рівень рентабельності продукції сільського господарства в
сільськогосподарських підприємствах, %**

Продукція	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення 2017 р. від 2013 р., (+, -)
Культури зернові та зернобобові	2,4	25,7	42,6	37,8	25,0	22,6
Соняшник	28,2	36,7	78,4	61,9	41,3	13,1
Буряки цукрові фабричні	3,1	17,8	27,7	24,6	12,4	9,3
Культури овочеві	7,5	14,5	32	15,3	9,9	2,4
Картопля	22,4	9,9	24,6	0,6	10,0	-12,4
Культури плодові та ягідні	127,5	65,8	58,3	25	35,4	-92,1
Виноград	99,0	57,5	92,9	71,4	51,6	-47,4
Молоко	13,1	11,1	12,7	18,6	26,9	13,8
Велика рогата худоба на м'ясо	-41,3	-34,5	-16,9	-23,2	3,4	44,7
Свині на м'ясо	0,2	5,6	12,6	-4,1	3,5	3,3
Вівці та кози на м'ясо	-36,2	-43	-26,6	-31,5	-39,6	-3,4
Птиця на м'ясо	-5,9	-12,6	-5,4	3,4	7,0	12,9
Яйця курячі	47,6	58,8	60,9	0,5	-9,0	-56,6

Слід відмітити, що виробництво великої рогатої худоби на м'ясо, свиней на м'ясо, вівці та кози на м'ясо у фермерських господарствах було збитковим.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство України за 2017 рік. Статистичний збірник. Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.

2. Витрати на виробництво продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах у 2017 році. Держ. служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 15.01.2019).

Тетерюк Р. С.,
ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
СВО «Бакалавр»
Науковий керівник – Дядик Т.В.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК

Багато сучасних менеджерів великих фірм, підприємств котрі мають свої філії чи виробничі підрозділи в різних регіонах нашої країни допускають немало помилок у веденні управлінської діяльності. На сьогоднішній день досить актуальні питання у сфері сільського господарства. Неефективне планування площ посівів під певні види культур, довгий ланцюг зв'язку до об'єкта виробництва та необ'єктивні дії з приводу усунення проблем, відсутність додаткових ресурсів призводять до зменшення продуктивності не тільки філії, підрозділу, а й самого компанії в цілому. Значний вплив керівництва на підлеглих, в плані обмеження їхньої діяльності зменшує мотиваційні сили і тим самим загрожує зменшенням розвитку об'єкта господарювання. Разом з трансформацією в національній економіці, відбулися негативні зміни в соціально-трудовому житті селян: майже зруйнована виробнича та соціальна інфраструктури; відбулося звуження сфери (по деяким напрямкам і повна ліквідація) прикладання праці на селі; припинилось оновлення матеріально-технічної бази; продовжується рух робочої сили з аграрного сектора до інших сфер економічної діяльності; скорочуються історичні професії – агронома, зоотехніка механізатора та ін.; через зайнятість в особистих господарствах люди втратили соціальні відносини; працюючі члени сільських сімей не відчують належного мотиваційного ефекту; через відсутність відтворювальної функції заробітної плати у сільському господарстві не реалізуються повноцінне навчання, підвищення рівня кваліфікації, відпочинок, оздоровлення, побут тощо [1].

На думку Джона Тітса «Менеджмент – це здатність бачити компанію не такою, якою вона є, а такою, якою вона може стати», тобто чітке планування, стратегії розвитку та усунення різного роду проблем притаманні для менеджера. Досить багато керівників не враховують думку працівників. В секторі сільського господарства, головний офіс вказує дочірнім підприємствам що, де і як їм необхідно робити. Керуючись бажанням отримати максимальний прибуток, вони завдають шкоди не тільки підприємству, але й землі, не проводячи сівозмін, що в подальшому загрожує погіршенням стану ґрунту. Необхідно давати свободу дій, прийняття рішень та вибору напрямку для

розвитку підрозділу. Підприємствам на місцях простіше врахувати (стан) (особливості) ґрунтів, їх матеріально технічної бази, рівня мотивації працівників, тобто тих чинників що впливають на економічний ефект. «Менеджмент це - вміння досягти поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей; діяльність, яка відповідно до цілей та завдань бізнесу розробляє плани, визначає не лише, що і коли робити, але й як і хто буде виконувати те, що намітили, формує робочі процедури по всіх стадіях управління та здійснює контроль» [2].

Потрібно також урахувати, що на процес прийняття рішень менеджером мають вплив чинники зовнішнього середовища, передусім природні: наявність опадів та вологі в ґрунті, можливість засухи, морозів, градобоя, хвороб рослин і тварин, температура повітря й ґрунту тощо. Крім того, сільськогосподарське виробництво, як і будь-яке інше, пов'язане з діяльністю інших суб'єктів на ринку – постачальників, сервісних служб, державних та фінансових органів, страхових компаній, організацій та підприємств, яким реалізується продукція, тощо [3].

Не потрібно забувати про державну підтримку сільськогосподарського виробництва. Держава для цього може використовувати різні шляхи: наприклад, пряму допомогу через систему соціального забезпечення (фермерам, що опинилися у скрутному становищі); державні програми, спрямовані на збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію. Особливої уваги потребують соціально незахищені та малозабезпечені верстви суспільства. При цьому селяни потребують допомоги не лише для того, щоб вижити, але й для подальшого самоствердження, відтворення та розвитку, відчуття значущості своєї участі у суспільному житті. Система державного соціального захисту повинна бути не просто актом гуманності, а незаперечним мотивом, стимулом діяльності працюючих.

Список використаних джерел

1. Дядик Т. В. Соціально-трудові проблеми на селі та шляхи їх розв'язання. Управління людськими ресурсами в постіндустріальному суспільстві: глобальні виклики та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції. Полтава: ПДАА, 2013. С. 30-33.

2. Що таке Менеджмент. URL: http://www.lim.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=196.

3. Основні функції менеджера. URL: <https://buklib.net/books/22315/>.

Харченко Т. М.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту в галузях АПК,
Харченко М. С.,
ЗВО спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування»
СВО «Магістр»
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКУ

За сучасних умов ринкової економіки кожне сільськогосподарське підприємство є самостійною, соціально орієнтовною системою, яка функціонує в жорстких умовах конкурентного середовища.

Сільське господарство Сумщини в рослинництві спеціалізується на вирощуванні зернових і технічних культур, картоплі, цукрових буряків, у тваринництві – на виробництві молока, м'яса великої рогатої худоби та свинини. Загальна площа сільськогосподарських угідь Сумської області складає понад 1,7 млн. га, з якої понад 1,2 млн. га – рілля. Посівна площа сільськогосподарських культур у 2018 р. у всіх категоріях господарств склала 1059,2 тис. га. Не обробляється майже п'ята частина ріллі. За даними Головного управління агропромислового розвитку в Сумській області, станом на початок 2019 р. функціонує 349 сільськогосподарських підприємств різних форм власності та господарювання, 556 фермерських господарств, понад 150 тис. особистих селянських господарств. У галузі працює 18,8 тис. чоловік.

Досліджуване підприємство АФ “Вікторія” засноване у 1992 р. на базі КСП агрофірми в смт. Миколаївка Білопільського району Сумської області. Дане підприємство спеціалізується на тваринництві та рослинництві, займається його переробкою та реалізацією.

Агрофірма – сільськогосподарське підприємство, що виробляє й реалізує продукцію під власною маркою і створюється, як правило, на базі одного або кількох сільськогосподарських підприємств, радгоспів, селянських фермерських господарств з метою вирощування і переробки сільськогосподарської продукції та торгівлі нею. Термін агрофірма набув поширення в Україні у 90-х рр., ним називали рентабельні колгоспи і КСП, які, крім виробництва сільськогосподарської продукції, займалися також її переробкою, виробництвом продуктів харчування і мали мережу магазинів, кафе, ресторанів, де реалізовували власну продукцію [1]. Передумовою формування агрофірми є високий рівень розвитку економіки колективного чи державного господарства, міцна матеріально-технічна база, що забезпечує йому самостійність і незалежність у виборі виробничого напрямку, каналів реалізації й використання продукції та доведення її до споживача.

Агрофірма “Вікторія” - базове господарство групи компаній “Лебединський насіннєвий завод” (LNZ Group), що в селі Лебедин Шполянського району на Черкащині. До її складу входять ТОВ “Довіра – 06”, “Білопільська аграрна компанія”, “Верес”, “Князівське”, “Буринь-інвест”, “Колос”, “Аграрій-4”, які ведуть господарську діяльність на території Білопільського, Буринського, Роменського та Недригайлівського районів Сумської області [2]. У обробітку – майже 30 тисяч гектарів сільськогосподарських угідь, на тваринницьких фермах утримується 2,5 тисячі голів великої рогатої худоби, в тому числі тисяча корів дійного стада. У колективі – понад 350 працівників, у пікові періоди сільськогосподарських робіт їх кількість подвоюється. З 2014 року до традиційної спеціалізації – виробництво зернових, технічних культур та тваринницької продукції – додалося вирощування насіння кукурудзи у тісній співпраці зі світовим лідером по вирощуванню насіння американською компанією “Піонер”.

Таким чином, доцільно висвітлити узагальнюючі результати, отримані в процесі досліджень вищезазначеного підприємства: слабка і негнучка система управління є однією з основних причин виходу з ринку сільськогосподарських підприємств [3]; управління сільськогосподарським підприємством вимагає від керівників всіх ієрархічних рівнів врахування специфіки аграрної галузі, яка, в свою чергу, визначає особливості функціонування і розвитку цього підприємства; у вітчизняній економіці все ще невирішеною залишається проблема низької ефективності виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах (зокрема низький рівень рентабельності виробництва), що підтверджує здійснене дослідження; в цілому, існує необхідність у проведенні комплексних реформ в аграрному секторі економіки, які повинні сприяти технологічному переоснащенню підприємств сільського господарства і перетворенню їх на ефективні і високо конкурентоспроможні як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках господарюючі суб’єкти; для підвищення загальної ефективності управління сільськогосподарським підприємством керівники повинні усвідомлювати причини негативних явищ і тенденцій у сільському господарстві і мати стратегічний шлях розвитку.

Список використаних джерел

1. Агрофірма. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42607
2. Офіційний сайт підприємства АФ “Вікторія”. URL: <http://viktoriya.sumy.ua/pro-nas/pro-agrofirmu.html>
3. Дьолог Т. І. Проблеми і особливості управління вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3[41]. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=4260

Чеботарьов В. А.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії,
маркетингу та підприємництва
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

Дослідженню стану та розвитку агропродовольчого комплексу України присвячувалося безліч наукових праць, серед яких ґрунтовні роботи вітчизняних вчених І. Гончаренко, М. Дорош-Кізим, В. Чеботарьова та інших [1; 2; 3]. Проте, проблеми розвитку сільського господарства, харчової та переробної промисловості в старопромислових регіонах України, тим більш, в період військових дій на цих територіях, тільки починають ретельно опрацьовуватися.

Наразі всі галузі в Донецькій і Луганській областях знаходяться під впливом факторів, що сформувалися за останні 4 роки через військовий конфлікт на Донбасі (хоча і різною мірою).

У структурі сільськогосподарського виробництва областей майже 75% займає рослинництво, решта – тваринництво. Частка особистих підсобних господарств – ОПГ (за винятком вирощування зернових та технічних культур) становить від 70 до 96%.

Інтерв'ю-опитування, що були нами особисто проведені практично в усіх районах Луганської області та Бахмутському районі Донецької області, показали наступне. Сучасний стан ведення господарства в ОПГ, як основного постачальника сільськогосподарської продукції в Донецькій і в Луганській областях такий: 1-2 корови, 2-3 свині (а іноді – навіть і до 30 голів), вівці-кози – 20-30 голів, птиця від 50 до 100 голів, 10-50 бджолосімей у розрахунку на 1 господарство. Вся продукція ОПГ збувається на місцевих локальних ринках.

Фермерські господарства (площа оброблюваної землі в яких від 50 га до 6000 га) переважно господарюють в рослинництві (зернові і технічні культури). Більшість господарств відрізняється сировинної спрямованістю. Продукція малого і середнього бізнесу (МСБ) на 75% споживається в рамках самих областей і тільки 25% постачається за їх межі.

Останнім часом найбільшого зростання в регіоні зазнали такі підгалузі рослинництва, як: вирощування зернових і технічних культур та садівництво й вирощування ягідних культур, а серед підгалузей тваринництва – свинарство.

Проведений аналіз показав, що в певній мірі аграрна галузь адаптувалася до нових умов, тобто вже можемо говорити про проходження до 2016 р. нижньої точки спаду виробництва.

У Донецькій області практично по всіх підгалузях рослинництва досягнуто приросту обсягів виробництва (від 101 до 118%); в 2016 р. вперше намітилося збільшення поголів'я свиней (на 37% до попереднього року; в 2017 р. підвищувальна тенденція продовжилася). У 2016 р. Луганська область за темпами зростання продукції сільського господарства стала лідером в Україні (118,7%) та вийшла на рекордні для себе обсяги виробництва зерна - 1млн. 247 тис. тон; валовий обсяг виробництва продукції склав 4790,0 млн. грн. (в цінах 2010 р.).

Крім цього, намітилася тенденція щодо збільшення обсягів поставок продукції на експорт, реконструкції об'єктів виробничої інфраструктури (елеваторів у Новоайдарі та Білокуракиному) і підприємств харчової промисловості (насамперед, МСБ з виробництва м'ясопродуктів у Лисичанську, Сватівському та Троїцькому районах).

У Донецькій же області найбільш динамічно інвестиційна діяльність здійснюється великим бізнесом.

Характер і тенденції розвитку агросектору визначають, і будуть визначати в середньостроковій і довгостроковій перспективах, агрохолдинги.

У Луганській області активну діяльність ведуть «Агротон» (до 90 тис. га землі) та «Нібулон» (близько 20 тис. га). Інтерв'ю з ТОП-менеджерами даних структур показали, що ці агрохолдинги почали між собою конкуренцію з витіснення з контрольованих Україною земель. «Агротон» свою продукцію на експорт постачає виключно через посередників (контрольованих західними структурами) та відчуває проблеми з реалізацією продукції тваринництва (молока). В цьому році планує закупити техніки на 10 млн. дол. «Нібулон» експортні поставки здійснює самостійно через свої власні термінали в Миколаєві та планує масштабне інвестування в переобладнання елеваторів.

У Донецькій області провідне положення займає вертикальний агрохолдинг «АПК-Інвест» (власником якого є Б. Колесніков). Земельний банк «АПК-Інвеста» близько 120 тис. га; поголів'я свиней до 200 тис. голів. Також Б. Колесніков володіє підприємствами кондитерської промисловості (з поставками на експорт у країни СНД та ЄС).

Землі холдингу ДП «Агрофірма «Шахтар» АП Шахти ім. А. Ф. Засядько, власником якого є Ю. Звягільський, більшою часткою залишилися на непідконтрольних Україні територіях Донецької області. Подібне на сьогодні становище і холдингу «HarvEast» Р. Ахметова, який до війни володів земельним банком до 200 тис. га, однак більша частка його земель була втрачена в Криму й на окупованих територіях Донецької області.

Попри все, в Донецькій області розташовані унікальні підприємства: Державне підприємство «Артемсіль» (обсяг виробництва – до 7 млн. тон у рік; експортні поставки – в 20 країн) та Артемівський завод шампанських вин, обсяги виробництва якого до 12 млн. пляшок у рік; експортні поставки продукції здійснюються в 22 країни.

Проведені нами дослідження і поглиблені інтерв'ю-опитування виробників різних типів господарювання галузей агропродовольчого підкомплексу Донецької і Луганської областей підтверджують наступне. Інвестиційний клімат в агропродовольчій сфері Донецької області, на відміну від Луганської області, відрізняється більш сприятливим інвестиційним кліматом (в тому числі, і рівнем розвитку ринкової, виробничої інфраструктури та умовами логістики), а також великими обсягами внутрішнього ринку та експортного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Гончаренко І. В. Перспективи розвитку агропродовольчого комплексу України в концепції технологічної сингулярності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 85–88.
2. Дорош-Кізим М. М., Дадак О. О., Гачек Т. С. Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*. 2017. Т. 19. № 76. С. 47-55.
2. Чеботарьов В. А. Вихідні науково-теоретичні засади забезпечення перспективного розвитку агропродовольчого комплексу та зміст його маркетингової складової. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. №7-8. С. 78-81.

СЕКЦІЯ 4

МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Боровик Т. В.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Ракчєєв А. Р.,
ЗВО спеціальності «Маркетинг» СВО «Бакалавр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ В АПК

Не зважаючи на поліпшення економічної ситуації в агропромисловому комплексі за останні роки, соціально-трудові відносини залишаються незбалансованими. Уже природно вживаним стало словосполучення «село і безробіття», хоча для українського народу зайнятість у сільському господарстві повинна бути основним джерелом трудових доходів. Маркетингові дослідження ринку праці є складовою частиною системи HR-маркетингу підприємства, що спрямована на задоволення якісних та кількісних потреб у персоналі організації. Використання інструментів маркетингу персоналу дає можливість оцінити «якість» фактичного персоналу і потенційного та запропонувати оптимальне поєднання чисельності персоналу та рівня кваліфікації.

З початку, 90-х ХХ століття, проблема безробіття залишається актуальною і до тепер – у другому десятиріччі ХХІ століття. 27-ий рік актуальної проблеми триває і, нажаль, за останні роки ще більш загострилась. З набуттям України статусу ринкових відносин, ринок праці був і залишається одним з головних видів ринків, оскільки безпосередньо впливає на ефективність функціонування інших. Встановлення нових суспільних відносин, що забезпечуватимуть високий економічний та соціальний розвиток країни, безперечно пов'язані з формування цивілізованого високоефективного ринку праці, адже праця була і залишається вирішальним чинником виробництва і життя кожної людини [1].

У Законі України «Про зайнятість населення» безробітними вважаються працездатні громадяни у працездатному віці, які через не залежні від них причини не мають заробітку і трудового доходу, зареєстровані у державній службі зайнятості як особи, що шукають роботу. Вони здатні до праці, готові працювати, але не мають належної роботи, яка відповідає їх професійній підготовці, стажу, досвіду та ін. [2]. Першу спробу з'ясувати сутність і причини безробіття зробив англійський економіст Т. Мальтус. Теорія Мальтуса пояснює його надто швидким зростанням чисельності населення, яке випереджає

збільшення кількості засобів до існування. Вчений стверджував, що це явище властиве всім епохам. Причину вбачав у одвічному біологічному законі, властивому всім живим істотам – розмножуватися швидше, ніж збільшується кількість необхідних для існування продуктів. Ця теорія з певними змінами і нині має прихильників. Позбутися безробіття, вважав Т. Мальтус (і вважають неомальтузіанці), можна тільки завдяки війнам, епідеміям, свідомому обмеженню народжуваності та ін. У даному разі людина розглядається лише як біологічна істота, а отже ототожнюється значною мірою з явищами тваринного світу [3].

Кейнсіанська теорія безробіття – найпоширеніша в наш час. Згідно з нею причиною безробіття є недостатній попит на товари. Це зумовлено схильністю людей до заощадження і недостатніми стимулами до інвестицій. Ліквідувати безробіття, на думку кейнсіанців, можна, стимулюючи попит та інвестиції держави. Особлива роль у цьому (зростанні інвестицій) відводиться зниженню позичкового відсотка. Засобом боротьби з безробіттям Дж. Кейнс вважав збільшення інвестицій на розширення громадських робіт і навіть на військові витрати. Кейнс та його послідовники визнають, що безробіття є закономірним явищем для капіталізму епохи вільної конкуренції. Сучасна держава повинна боротися з цим негативним явищем [4].

Якісні зміни в безробітті відбулись завдяки проведенню реформи охорони праці та децентралізації. Об'єднанні територіальні громади, в яких відкриваються нові підприємства та відповідні робочі місця, отримують більше можливостей для свого розвитку. Також можна зазначити що рівень безробіття знизився й по всій Україні. Порівняно з 2017 р. кількість безробітних українців, які перебували на обліку, зменшилася на 45 тис. осіб. Зазначається, що за 2018 р. чисельність зайнятого населення в Україні збільшилась на 185 тисяч: станом на сьогодні це 16 мільйонів 408 тисяч працівників [5] (табл. 1).

Згідно з даними Полтавського обласного центру зайнятості за 2018 р., у службу звернулися за послугами допомоги при працевлаштуванні 63,3 тисячі безробітних, що на 5,8 тисяч менше показників попереднього року, а саме у 2017 р. було 69,099 тис. безробітних осіб [7]. З огляду на це можна визначити факт зниження рівню безробіття у Полтавській області. Тоді як попит на робочу силу зріс на 19%. Найбільш затребуваними є кваліфіковані робітники. Саме тому протягом року 7,7 тисяч осіб пройшли професійне навчання так як не мали достатній рівень кваліфікації та не відповідали вимогам роботодавців.

На Полтавщині, та загалом в Україні, простежується тенденція поширення трудової міграції. Цьому сприяє відкриття нових малих підприємств у райцентрах. Так, минулого року, за сприяння служби зайнятості, роботу отримали 48,2 тисячі громадян, при цьому кожного другого вдалося працевлаштувати ще до набуття статусу безробітного.

Таблиця 1

Зайнятість населення за типом місцевості та віком в Україні, 2018 р.¹

Групи населення	січень-березень		січень-червень		січень-вересень	
	тис. осіб	у % до всього населення	тис. осіб	у % до всього населення	тис. осіб	у % до всього населення
Міські поселення	11150,8	57,4	11254,4	58,0	11313,9	58,3
15-24 роки	631,1	25,7	636,6	26,0	630,4	25,7
25-29 років	1323,9	72,7	1331,9	73,0	1339,9	73,6
30-34 роки	1802,7	76,9	1809,4	77,1	1825,6	77,8
35-39 років	1656,9	78,3	1651,9	78,1	1663,1	78,6
40-49 років	2956,3	80,3	2979,2	81,0	2994,8	81,4
50-59 років	2348,5	64,8	2399,3	66,2	2420,2	66,8
60-70 років	431,4	12,8	446,1	13,2	439,9	13,0
працездатного віку	10719,4	66,8	10808,3	67,4	10874,0	67,8
старше працездатного віку	431,4	12,8	446,1	13,2	439,9	13,0
Сільська місцевість	4884,1	52,8	5028,8	54,4	5094,6	55,1
15-24 роки	425,7	30,1	426,7	30,2	449,4	31,8
25-29 років	633,3	64,2	660,9	67,1	671,6	68,2
30-34 роки	655,0	68,2	679,4	70,6	683,3	71,0
35-39 років	596,6	71,2	607,3	72,2	617,0	73,4
40-49 років	1281,3	73,2	1313,3	75,3	1330,2	76,2
50-59 років	1067,3	59,6	1111,5	62,1	1118,1	62,4
60-70 років	224,9	14,9	229,7	15,2	225,0	14,9
працездатного віку	4659,2	60,2	4799,1	62,0	4869,6	62,9
старше працездатного віку	224,9	14,9	229,7	15,2	225,0	14,9

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: [7]

З загальної кількості працевлаштованих, більш ніж тисячу осіб працевлаштували з компенсацією роботодавцю витрат на єдиний соціальний внесок на загальнодержавне соціальне страхування. Серед них 331 неконкурентоспроможна особа та 789 суб'єктів малого підприємництва. Станом на перше січня, на обліку служби перебувало 20,3 тисяч не працевлаштованих громадян, що є найнижчим зареєстрованим показником. За даними Полтавщина входить до ТОП-5 за кількістю працевлаштованих осіб та до ТОП-3 регіонів за кількістю безробітних віком від 45 років.

Список використаних джерел

1. Дядик Т. В., Писаренко С. В. Стан зайнятості та безробіття в Україні. *Агросвіт*. №8, 2017. С. 35-42.

2. Закон України «про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/stru>.

3. Thomas Robert Malthus, Principles of Political Economy (London: W. Pickering, 1836). URL: <http://oll.libertyfund.org/titles/malthus-principles-of-political-economy>.

4. Бібліотека економіста «Суть та причини безробіття». URL: <https://library.if.ua/book/41/2804.html>.

5. Дивись info «В Україні знизився рівень безробіття». URL: <https://dyvys.info/2019/01/29/v-ukrayini-znyzyvsya-riven-bezrobittya-detali/>

6. Державна служба статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Полтавський обласний центр зайнятості. URL: <https://pol.dcz.gov.ua/analitics/66>

Воронько-Невідничка Т. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Коваль В. А.,
ЗВО спеціальності «Менеджмент» СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ЗБУТОВОЇ СТРАТЕГІЇ АГРОФОРМУВАННЯ

У процесі господарської діяльності, проблема збуту вирішується вже на стадії розробки стратегії підприємства. Мова йде про вибір найбільш ефективної системи, каналів і методів збуту стосовно конкретно визначених ринків. Це означає, що виробництво продукції з самого початку орієнтується на конкретні форми і методи збуту, найбільш сприятливі умови. Тому розробка збутової стратегії має на меті, визначення оптимальних напрямів і засобів, необхідних для забезпечення найбільшої ефективності процесу реалізації продукції, що передбачає вибір організаційних форм і методів збутової діяльності, орієнтованих на досягнення намічуваних кінцевих результатів [1, с. 312].

Функціонування аграрних підприємств в умовах ринкової економіки України ускладнюється високим рівнем динамічності зовнішнього середовища. Вони не встигають відстежувати зміни, які відбуваються, і своєчасно пристосовуватися до них. У зв'язку з цим для завоювання стабільної позиції на ринку серед конкурентів, налагодження взаємовигідних стосунків із покупцями, постачальниками та контактними аудиторіями, установлення рівноваги між внутрішнім і зовнішнім середовищем сучасним підприємствам необхідно використовувати маркетинговий підхід до управління збутовою політикою [2, с. 125].

Є логічним, що розробці збутової стратегії передуює аналіз оцінки ефективності існуючої збутової системи, як в цілому, так і за окремими її елементами, відповідність проведеної підприємством збутової політики існуючим ринковим умовам. Причому, потрібно врахувати весь комплекс чинників, що впливають на розміри збуту, організацію збутової мережі, ефективності реклами та інших засобів стимулювання збуту, правильність вибору ринку, часу і способів виходу на ринок.

Аналіз системи збуту передбачає виявлення ефективності кожного елемента цієї системи, оцінку діяльності збутового апарату. Аналіз витрат обігу передбачає зіставлення фактичних збутових витрат по кожному каналу збуту і виду витрат з показниками плану, з тим, щоб виявити необґрунтовані витрати, усунути втрати, що виникли в процесі руху товару і підвищити рентабельність функціонуючої системи збуту.

Організація збуту суб'єкта господарювання відіграє важливу роль і в тому сенсі, що здійснює зворотний зв'язок виробництва з ринком, є джерелом інформації та попиту і потреб споживачів. Тому розробка збутової стратегії кладеться в основу логістики, як по кожному конкретному продукту, так і по виробничому відділенню в цілому. Якщо на основі розрахунку виявиться, що витрати з реалізації нового товару надмірно високі й не дозволяють забезпечити певний рівень рентабельності, керівництво виробничим відділенням може прийняти рішення про недоцільність подальшої розробки та впровадження у виробництво даного товару. Фахівці можуть не лише визначити майбутню прибутковість виробу, а й внести свої припущення і модифікації про нові сфери використання відповідних виробів [3, с. 409].

Підставою ефективності збутової стратегії є багатоваріантний розрахунок витрат обігу та вибір, на його основі оптимального варіанта за основними напрямками збутової діяльності на цільовому ринку або його сегменті.

Розробка та обґрунтування збутової стратегії передбачає вирішення наступних питань стосовно сільськогосподарської продукції:

- вибір цільового ринку або його сегмента повинен бути обґрунтованим з точки зору його місткості, перспектив розвитку купівельного попиту, ступеня задоволення вимог і запитів споживачів, рівнем конкурентоспроможності продукції на даному ринку, гостроти конкуренції, купівельної спроможності населення тощо;
- вибір системи збуту та визначення необхідних фінансових витрат. Система збуту передбачає наявність в структурі підприємства таких підрозділів, що займаються реалізацією продукції на ринку як на зовнішньому, так і на внутрішньому;
- вибір каналів і методів збуту на цільовому ринку практично повністю залежить від характеру продукції тощо.

Таким чином, необхідно зауважити, що кожне підприємство, що реалізує продукцію, має організаційні, технологічні та соціально-економічні

особливості. Тому, процес вибору тієї чи іншої збутової стратегії для підприємства є індивідуальним. Організація збутової діяльності повинна бути частиною стратегії управління підприємством і формуватися у процесі складання виробничої програми підприємства.

Список використаних джерел

1. Земляков І. С., Рижий І. Б., Савич В. І. Основи маркетингу: [навч. посіб.]. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
2. Курбацька Л. М., Ільченко Т. В., Кадирус І. Г. Теоретичні аспекти маркетингового забезпечення ефективної розподільчо-збутової політики аграрного підприємства. *Вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 21. Ч. 1. С. 122-126.
3. Майдебура Е. В. Маркетинг услуг. К.: ВИРА-Р, 2001. 574 с.

Гринишин Г. М.,
к. е. н, доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького
м. Львів, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ОПТОВИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИНКІВ У ФРАНЦІЇ

Головним чинником соціально-політичної стабільності, будь-якої держави за всіх часів і у всіх народів було продовольче забезпечення. Повноцінне забезпечення потреб населення продуктами харчування, відповідно до науково обґрунтованих норм споживання позитивно характеризує продовольчу безпеку країни. Вагому роль у виконанні цього завдання відводиться оптовим ринкам сільськогосподарської продукції. Оптові ринки є зв'язною ланкою між виробництвом продукції та її збутом. Це також важливий механізм забезпечення продовольчої безпеки країни, розвитку конкуренції, підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників і зменшення рівня тінізації економіки.

Світовий досвід показує, що оптові ринки сільськогосподарської продукції - єдина можливість перейти від стихійної торгівлі до прогнозованої та підпорядкованої чітким правилам. Діяльність ринків багатьох європейських держав - яскраве тому підтвердження.

Найбільша кількість оптових ринків створювались в період з 1950 по 1970 роки. Особливо активно почали розвиватися оптові ринки після Другої світової війни. У Німеччині, Франції, Італії, Великобританії оптові ринки стали основним місцем забезпечення торгівлі продовольчими товарами Проте їхня історія розпочалася значно раніше.

Історичний досвід більшості закордонних країн показує, що найефективнішою та оптимальною системою розподілу сільськогосподарської продукції в сучасних умовах є реалізація цієї продукції через систему оптових продовольчих ринків.

У Франції через національну мережу оптових ринків, яка складається з 19 ринків, реалізується третина усіх продуктів харчування. У цій країні оптові ринки визнано ринками загальнонаціонального інтересу, тобто місцями укладання оптових угод про продукти, перелік яких визначається спільною постановою міністрів економіки і фінансів, сільського господарства та внутрішніх справ після проведення ними консультацій з місцевими громадами, а також зацікавленими торгово-промисловими і сільськогосподарськими палатами. Відповідно до декрету уряду, управління такими ринками здійснюється місцевими громадами та їх об'єднаннями під наглядом державних органів або акціонерним товариством та іншою господарською структурою, що має статус юридичної особи і створена з цією метою. Причому більшість акцій в таких акціонерних товариствах повинна належати представникам держави. Керівник оптового ринку може бути призначений або звільнений тільки за згоди комісара, уповноваженого урядом [1].

У Франції діють десятки великих оптових ринків спеціалізованого та універсального характеру. Через ці ринки реалізується більш 50 відсотків поголів'я великої рогатої худоби; 75 відсотків овець; 45 відсотків овочів і фруктів.

Найвідомішим у Європі оптовим ринком сільськогосподарської продукції є французький ринок Ронжі (Rungis). Його відкриття відбулося навесні 1969 року для гарантованого забезпечення жителів Парижа і приміської зони сільськогосподарською продукцією. Ринок знаходиться 12 кілометрів від центру Парижу, біля південної брами міста. Останнім часом він набув міжнародного значення.

Ринок Ронжі належить державі, керівництво здійснює компанія Semmaris (Societe d'Economie Mixte Rungis), створена у квітні 1965 року для роботи і управління ринком. До її функцій, зокрема, належить будівництво будівель, споруд та технічне обслуговування ринку. Капітал компанії — 6187856,00 євро. Кількість випущених акцій — 386 741. Кількість співробітників — 215 чоловік. Державі належить лише 33% акцій компанії Semmaris, місту Париж — 13% [2].

Цей оптовий ринок є найкрупнішою в світі агропродовольчою базою, протягом року через нього проходить приблизно 1462191 тонн продуктів харчування, кількість відвідувачів протягом року сягає до 7 мільйонів та обслуговує 18 мільйонів споживачів, які мешкають в Парижі та його околицях.

Ронжі займає 220 га та має розвинуту інфраструктуру, криті торгові зали площею 118 га, адміністративні будівлі займають 47 га, а залізничні станції та автомобільні стоянки 55 гектарів. Радіус обслуговування споживачів ринку становить 150 км навколо Парижу. В склад ринку входить понад 1200

підприємств, обслуговуючий персонал ринку налічує близько 12000 осіб. Продовольчий ринок зв'язаний із найбільшими автомобільними магістралями, поблизу розташовані два аеропорти.

Ринок постійно змінюється й удосконалюється, пристосовуючись до нових умов і норм, які диктує європейський ринок і сам споживач. На ринку встановлені й працюють нові високотехнологічні холодильні камери у м'ясному павільйоні та в павільйоні морських продуктів. Багато іноземних підприємств намагаються наслідувати приклад ринка Ронжі.

Успішне процвітання та роботу ринку більшість закордонних фахівців пов'язують з сильною превентивною політикою уряду, яка спрямована на захист бізнесу малих і середніх оптових торговців.

Список використаних джерел

1. Шубравська О. В., Ринденко Н. А. Оптові ринки сільськогосподарської продукції: європейський досвід та українські перспективи. *Економіка України*. 2012. №8. С.77-85.

2. Ринденко Н. А. Закордонний досвід функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції. *Агросвіт*. 2010. №21. С. 61-66.

3. Гринишин Г. М. Оптові ринки сільськогосподарської продукції - досвід Європи. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем (присвяченої 70-річчю кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту)»*. Харків: ХНТУСГ, 2018. С. 265-268.

Калюжна Ю. П.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Даниленко В. І.,
к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ЗБУТОВОЇ ТА ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах на ефективність функціонування підприємства впливає комплекс політичних, економічних та соціальних чинників. Для конкурентоспроможності підприємства є досить важливим етапом установлення ціни, адже метою його функціонування є отримання максимального прибутку. Крім того, підприємству необхідно не лише виробити, а й збути свою продукцію з умовою отримання прибутку, а це стає можливим лише за правильного вибору цінової та збутової політики.

К. Є. Курбатков зазначає, що: «конкурентоспроможність є однією з

найважливіших категорій сучасної ринкової економіки, яка означає суперництво між організаціями, які мають за мету забезпечити кращі можливості збуту продукції та задоволення різних потреб споживача» [1, с. 38].

На сьогоднішній день збутова та цінова діяльність займають одну з ключових позицій в основі управління конкурентоспроможністю діяльності підприємства, адже вони є заключним етапом реалізації споживачам кінцевого продукту.

Над теоретичними і практичними аспектами маркетингових підходів у виробничо-збутовій політиці десятиліттями працювало багато зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема: Л. Балабанова, Ю. Белова, О. Єлець, І. Зеленчук, К. Курбатков, Р. Фатхутдінов, В. Холод.

Серед чинників, які здійснюють суттєвий вплив на рівень конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств, доцільно виокремити маркетингові чинники, а саме: дослідження кон'юнктури ринку; оптимальна цінова політика; логістичне забезпечення, політика просування та стимулювання збуту. Маркетинг охоплює значну кількість проблем, що мають відношення не лише до збуту виробленої продукції, але і безпосередньо впливає на процес її виробництва [2, с. 124].

На нашу думку, саме через пристосування основних інструментів комплексу маркетингу з теоретичної основи до практичних дій аграрна сфера зможе підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств та й взагалі покращити результати їх виробничо-господарської діяльності на довгострокову перспективу.

Дослідимо за допомогою виробничої регресії вплив середніх цін реалізованої продукції зернових та зернобобових культур на обсяг реалізації зернових та зернобобових культур за останні десять років.

Для побудови цієї залежності припустимо, що між фактором – середні ціни реалізованої продукції зернових та зернобобових культур та показником – обсягом реалізації зернових та зернобобових культур існує лінійна залежність, яка виражається формулою:

$$Y_p = a_1 X + a_0$$

Для розрахунку залежності використовуємо Microsoft Excel, вбудовані функції Microsoft Excel та надбудову «Пакет аналізу».

В результаті обробки даних отримана регресійна модель залежності обсягу реалізації зернових та зернобобових культур від середніх цін реалізованої продукції зернових та зернобобових культур:

$$Y_p = 5,21X + 45853,37$$

Коефіцієнт a_1 вказує на ступінь впливу фактору, в даному випадку, середньої ціни реалізованої продукції зернових та зернобобових культур на результативний показник, тобто обсяг реалізації зернових та зернобобових культур. Тому, зі зміною цього фактору на одиницю змінюється результативний показник.

Отже, отримані коефіцієнти $a_1=5,21$ та $a_0=45853,37$, вказують, що при зростанні середніх цін реалізованої продукції зернових та зернобобових культур на 1 грн. обсяг реалізації зернових та зернобобових культур збільшиться на 5,21 тис. т.

Наступний етап дослідження – розрахунок коефіцієнта кореляції. Одержані залежності оцінюють за рівнем показників тісноти зв'язку. Якщо їх абсолютна величина менша 0,3 – зв'язок слабкий; коли вона в межах 0,3-0,7 – середній, якщо 0,7 – тісний і коли абсолютна величина дорівнює 1 – то це вказує на практично-функціональний зв'язок.

Коефіцієнт кореляції $r=0,62$, що говорить про середній зв'язок між середніми цінами реалізованої продукції зернових та зернобобових культур і обсягом реалізації зернових та зернобобових культур та прямий вплив цього фактору на результативний показник.

Значення коефіцієнта еластичності під час зростання середніх цін реалізованої продукції зернових та зернобобових культур збільшується від 0,08% до 0,30%. Коефіцієнт еластичності показує на скільки відсотків зміниться показник, якщо фактор зміниться на 1%.

Також, проведено дослідження обсягу реалізації зернових та зернобобових культур за допомогою лінійного тренду. В результаті обробки даних за допомогою лінійної трендової моделі отримана регресійна модель:

$$Y_p = 2184,90X + 43642,33$$

Загальний коефіцієнт детермінації $R^2=0,53$ говорить про прямий середній зв'язок фактору і показника та якість моделі (рис. 1).

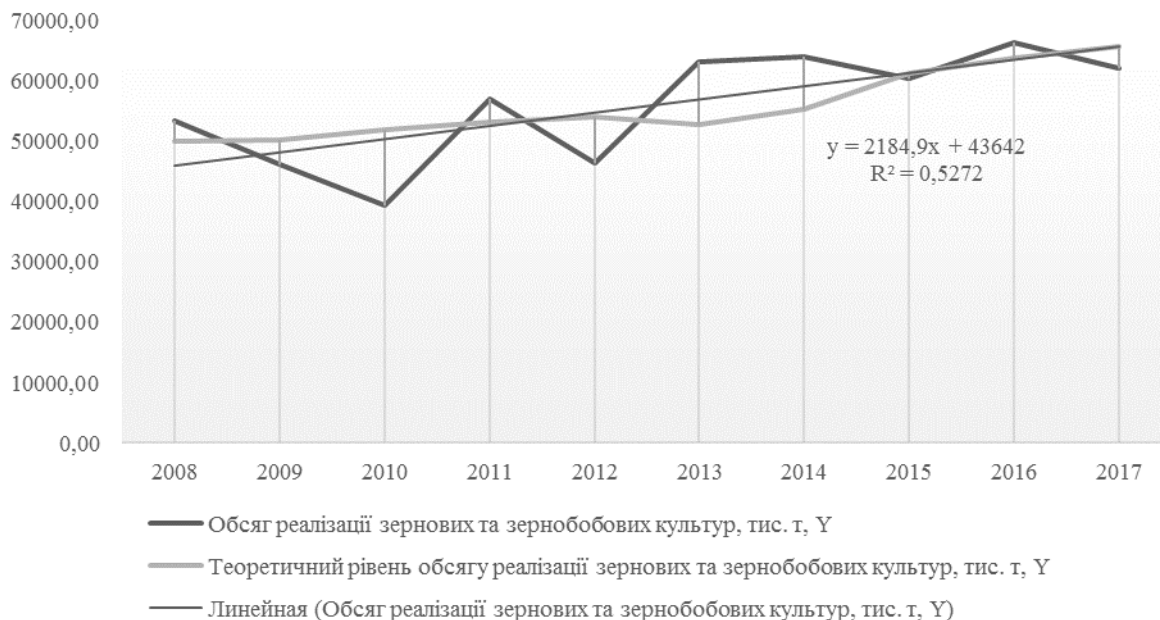

Рис. 1. Фактичний та теоретичний рівні обсягу реалізації зернових та зернобобових культур сільськогосподарськими підприємствами та лінійний тренд

Саме тому першочерговим завданням підприємств є створення ефективного управління збутовою та ціною діяльністю. Вона повинна включати вирішення тих теоретико-методичних завдань, пов'язаних з економічним оцінюванням діяльності, проведенням системних досліджень кон'юнктури ринку, створенням відділу маркетингу та логістики, плануванням і формуванням аналітичного й інформаційного забезпечення.

При проведенні дослідження виявлено, що в управлінні конкурентоспроможністю підприємства важливу роль відіграють елементи маркетингу, а саме збутова та цінова політика. Вони займають одну з ключових позицій у діяльності підприємства, адже вони є заключним етапом його функціонування, а точніше реалізації споживачам кінцевого продукту.

Отже, досліджено, що в управлінні конкурентоспроможністю підприємства мається взаємозв'язок між збутовою та ціною діяльністю. При цьому, досить важливою є правильно організувати збутову та цінову діяльність, оскільки вони є важливими елементами від яких залежить ефективність діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Курбатков К. Є. Маркетинг і організаційно-економічні умови розвитку збутової діяльності в ринкових умовах. Харків: Основи, 2000. 243 с.
2. Балабанова Л. В., Холод В. В., Балабанова І. В. Маркетинг підприємства: навч. посіб. Київ.: Центр учбової літератури, 2012. 612 с.

Кошова Л. М.,
асистент кафедри маркетингу
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Нині проблематика маркетингу і логістики усе частіше стає сферою пошуків нових можливостей, а також шансів зростання цінностей та ефектів, пов'язаних із діяльністю аграрних підприємств. Взаємозв'язок маркетингу і логістики базуються на економічній спільності, що відображає суть ринкових процесів. Сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені трактують поняття «маркетинг» і «логістика» а також намагаються визначити взаємозв'язок між ними, де Ф. Котлер зазначає, що маркетинг – це вид людської діяльності, спрямований на задоволення потреб споживачів за допомогою обміну [1, с. 224] Маркетинг і логістика на етапі розподілу продукції не просто доповнюють один одного, а тісно взаємопов'язані й взаємозалежні. Роль транспорту у логістиці є ключовою, адже рух матеріальних потоків без транспортування неможливий. В

той же час, транспорт – один із найбільших забруднювачів навколишнього середовища. В умовах насиченості споживчого ринку товарами, обмеженості купівельної спроможності і фінансового дефіциту у багатьох компаній-виробників гостро постає питання про збереження своїх позицій на ринку за рахунок підвищення ефективності роботи, яка обумовлена не тільки оптимізацією своїх внутрішніх процесів, але і в першу чергу здатністю забезпечити своєчасну поставку потрібного товару в потрібному місці і необхідному споживачеві, визначеної якості з мінімальними витратами. Для здійснення цих завдань необхідно вміти правильно застосовувати інструменти планування, формування та переміщення матеріальних потоків, іншими словами: грамотно побудувати і скоординувати логістичні процеси, пов'язані як з виробництвом, так і зі збутом продукції.

Агрологістика – одна з галузей, що найдинамічніше розвиваються в Північній Америці, Західній Європі і інших прогресивних регіонах світу. В Україні агрологістика, на відміну від загальної транспортної логістики, знаходиться на початковому етапі свого розвитку, але є надзвичайно перспективним напрямом. Розвиток агрологістики дозволить вивести сільське господарство і в цілому агропромисловий комплекс країни на принципово новий рівень. Сільськогосподарське виробництво в Україні в останні роки можна назвати локомотивом вітчизняної економіки. За останнє десятиліття постійно нарощуються об'єми аграрного виробництва. В той же час, сучасні вітчизняні сільськогосподарські технології не завжди відповідають вимогам раціонального та збалансованого природокористування. Україна може втратити статус провідної аграрної країни світу, оскільки протягом останніх 20 років її сільськогосподарський земельний фонд постійно деградує та площі сільськогосподарських угідь постійно зменшуються. Стає очевидним, що важливим кроком у напрямі забезпечення сталого розвитку можна вважати перехід до «зеленої» економіки.

В умовах євроінтеграції, підвищена увага до екологічного аспекту логістичної діяльності зумовлена рядом причин, серед яких поінформованість споживачів через екомаркування, зростання економічних мотивацій захисту довкілля, підвищена увага до регулювальних заходів у цьому напрямку, зростаючий попит на фахівців щодо захисту довкілля. Однак найбільш мотивувальним чинником для компаній виступає бажання сформувати в споживача екологічний імідж підприємства. В той час найближчим часом більшість споживачів віддаватиме перевагу компаніям, що використовують «зелений» транспорт та «зелені» логістичні рішення. Методи «зеленої» логістики включають: управління системою транспортування та процесом пакування, організацію «зелених» комунікацій і виробництва, управління складським господарством та відходами[2, с. 279].

Транспорт — це один із найбільших забруднювачів навколишнього середовища з усіх компонентів логістичних систем. Завдання забезпечення

екологічної безпеки логістичних систем, крім визначення впливу транспорту на екосистему регіону, вимагає й розроблення заходів з поліпшення екологічних показників логістичної інфраструктури, зокрема зменшення забруднення атмосферного повітря та ґрунтів, захисту поверхневих і підземних вод від забруднення; зниження транспортного шуму і вібрації; охорони флори та фауни регіону від шкідливої дії транспорту [3 с. 24].

Багатоманітність визначень поняття маркетингової логістики пов'язана з тим, що еволюціонувала сама концепція логістики, тому як саме визначення, так і об'єкти дослідження логістики змінювалися й уточнювалися з розвитком ринкових відносин. Загалом «Логістика – це процес управління достатнім і ефективним потоком сировини, матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції, послуг, фінансів та супровідної інформації від місця виникнення цього потоку до місця його споживання включаючи прийом, відправлення, внутрішнє і зовнішнє переміщення з метою задоволення потреб. Поєднуючись з маркетингом, логістика пронизує усі сфери діяльності функціонування аграрних підприємств прискорюючи створення інтегрованої моделі управління її маркетинговими взаємодіями. У той же час логістика стає найважливішою складовою самої інтегрованої моделі управління маркетингом взаємодій сучасних аграрних підприємств особливо при виході на зовнішні ринки [4, с. 75]. Важливо також зазначити, що основними особливостями маркетингової логістики аграрних підприємств (Рис.1.) є такі як: нове розуміння механізмів ринку і логістики як стратегічного елементу в реалізації конкурентних переваг підприємства; також можна віднести достатньо широкі перспективи інтеграції між логістичними партнерами і розвиток нових організаційних (структурних) відносин, технологічні можливості, зокрема у галузі гнучких автоматизованих виробництв та інформаційно-комп'ютерних технологій, що вносить радикальна зміна і відкриття нових горизонтів контролю і логістичного управління в усіх сферах виробництва і споживання продукції [4, с. 165].

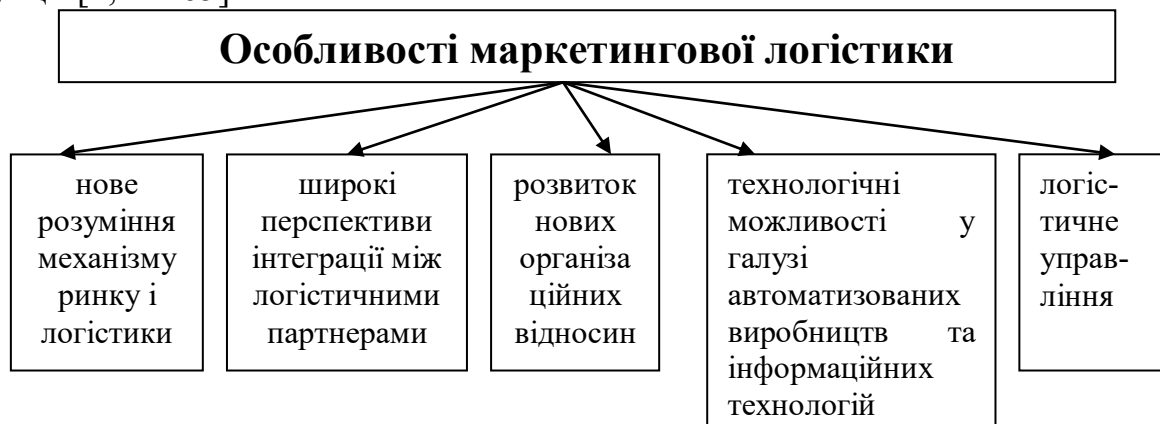

Рис. 1. Особливості маркетингової логістики [Удосконалено автором 4]

Транспортування сільськогосподарської продукції на зовнішній ринок є високо витратним і досить ризикованим процесом. Одним із варіантів вирішення цієї проблем є застосування маркетингової логістики, яка охоплює як транспортну систему в цілому, так і за окремими видами транспорту, і містить також питання матеріально-технічного забезпечення усіх видів діяльності, пов'язаних з потоками матеріальних цінностей (перевезення, збереження, передача інформації і виробництво).

На основі дослідження прогресивного світового досвіду та пропозицій вітчизняних науковців [4, с. 283-284], можливе впровадження «екологічних» заходів які матимуть позитивний економічний ефект у сфері транспортної логістики аграрного підприємства яка має назву «зелена логістика». Проте здійснюючи нововведення на підприємстві слід враховувати специфіку роботи підприємства, політичний аспект, менталітет людей, місцеві звичаї, традиції тощо. Інновації з однієї сторони – це дуже прибутковий вид діяльності, проте з іншої – це величезний ризик, який може привести до суттєвих економічних втрат і навіть до загибелі підприємства. Впроваджуючи в діяльність певну інновацію, не достатньо лише хорошої ідеї, очевидно, потрібно оцінити можливий прибуток від інноваційного введення, а таким чином і ризик якому піддається підприємство яке застосовує ту чи іншу інновацію. Особливістю впровадження «зеленої» транспортної логістики на даному етапі є її впровадження в межах великих підприємств, для яких ключовим стимулом є бажання зменшити витрати, переходячи на дешевші енергоносії та зменшуючи їх використання, і не відмовляються від можливості сформувати соціально відповідальний імідж організації. В той же час впровадження новітніх логістичних концепцій у невеликих підприємствах гальмується обмеженим фінансовим ресурсом, та високими затратами на фоні тривалого періоду окупності.

Отже, маркетингова логістика у процесі функціонування аграрних підприємств відіграє дуже важливу роль у забезпеченні аграрному підприємству не лише короткочасний комерційний успіх, але і сталий розвиток підприємства на довгострокову перспективу та визначає предмет подальших досліджень де є розробка ефективних методів та інструментів маркетингової та транспортної логістики аграрних підприємств з врахуванням принципів «зеленої» логістики. Враховуючи, те що сьогодні Україна активно проводить євроінтеграційні процеси то інноваційні введення на агропідприємствах як дозволять зміцнити позиції маркетингової логістики агропідприємств, так і впевнено себе відчуті на європейському просторі.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф. Управление маркетингом. М.: Экономика, 1980. 224 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 3-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2001. 480 с.

3. Эванс Дж., Берман Б. Маркетинг: [пер. с англ.]. М.: Экономика, 1990. 350 с.
4. Голубков Е.П. Маркетинг: Словарь. М.: Дело, 1994. 439 с.
5. Неруш Ю.М. Логистика: учебник для вузов. ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 495 с.

Миколенко І. Г.
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ДИНАМІЧНИХ КОНКУРЕНТНИХ СТРУКТУРАХ ЦІЛЮВИХ РИНКІВ

Процеси інтернаціоналізації, що відбуваються в зовнішньому середовищі аграрного бізнесу, мають визначальний вплив на функціонування ринків сільськогосподарської продукції. Аграрний сектор впродовж довгого періоду часу залишався однією з найбільш консервативних галузей, проте, зараз існує необхідність пошуку механізмів, що здатні забезпечити формування конкурентних переваг аграрних підприємств. В основу цього процесу мають бути покладені дослідження пріоритетів та вподобань цільових споживачів, що не лише підвищить конкурентоспроможність конкретної продукції, а й забезпечить мінімізацію ризиків, що можуть виникнути при її виробництві та реалізації. За таких умов розвиток маркетингової діяльності аграрних підприємств є об'єктивною потребою для вітчизняного товаровиробника [1].

Дослідження динамічних процесів трансформації ринкової економіки, глобалізаційних та інтеграційних процесів в міжнародних відносинах, враховуючи посилення конкуренції на ринках сільськогосподарських товарів за рахунок впровадження нових технологій та досягнень генної інженерії вказує на те, що існує необхідність застосування нових концепцій маркетингової діяльності в аграрних підприємствах, спрямованих на більш мобільну та інтерактивну реакцію на зміни зовнішнього середовища.

На сьогоднішній день маркетингова діяльність більшості вітчизняних аграрних підприємств знаходиться на стадії зародження і ще не набула повноцінного розвитку. Аграрні підприємства за стадіями організації господарської діяльності на основі концепцій маркетингу, в залежності від об'єкту управління, можна умовно поділити на чотири групи: 1) підприємства, які взагалі не здійснюють маркетингової діяльності; 2) підприємства, котрі в своїй діяльності впроваджують окремі елементи маркетингової діяльності; 3) підприємства, що застосовують окремі системи взаємопов'язаних елементів

маркетингу; 4) підприємства, що повністю переорієнтовані на маркетинг, як основну філософію управління підприємством.

Активізація розвитку маркетингової діяльності та перехід до більш прогресивних концепцій напряду залежить від ефективності реалізації маркетингових стратегій. Аналіз існуючих методичних підходів до оцінки ефективності маркетингової діяльності дозволяє говорити про наявність двох основних груп. До першої слід відносити підходи, які ґрунтуються на використанні експертних оцінок. Достовірність результатів такої оцінки базується на правильному підборі експертів, інтегральному поєднанні та групуванні критеріїв, достовірності первинної та вторинної інформації, яка буде використовуватися. Друга група включає в себе фінансові методи оцінки, зокрема показник рентабельності маркетингових відносин. Складність використання методів цієї групи полягає у відсутності чіткого обліку маркетингових витрат на підприємствах [2].

Моніторинг споживчого ринку сільськогосподарської продукції дозволив виявити той факт, що зростає вимога до якості продукції, наявності торгової марки та іміджу виробника, які є невід'ємною частиною інноваційної маркетингової діяльності. Аналіз діяльності аграрних підприємств з погляду концепції соціальної спрямованості маркетингу показав, що економічно ефективним є виробництво, де забезпечують розвиток і освоєння досягнень науки та передового досвіду, що відповідає вимогам інтенсивного ведення виробництва та сприяє вирішенню проблем на основі концепції інноваційного маркетингу [3].

Результати дослідження комунікаційного забезпечення маркетингової діяльності аграрних підприємств підтвердили гіпотезу, що виробники не володіють в достатній мірі інформацією про ринкове середовище, в якому вони діють. В умовах посилення конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції важливим завданням є реалізації функції моніторингу для прийняття ефективних управлінських рішень.

Нами запропонований алгоритм, який передбачає покрокове впровадження організаційно-економічного механізму маркетингової діяльності аграрного підприємства на основі концепції інноваційного маркетингу. Основні етапи алгоритму мають бути реалізовані в такій послідовності: 1) визначення місця аграрного підприємства на ринку в умовах глобалізації; 2) дослідження потенційного споживчого ринку, на який буде орієнтована діяльність та його сегментація; 3) аналіз внутрішніх ресурсів; 4) формування маркетингової стратегії у взаємодії з іншими елементами організаційно-економічного механізму; 4) визначення маркетингової організаційної структури та формулювання її цілей і задач; 5) розробка інноваційної товарної політики з урахуванням коливань споживчого попиту; 6) розробка цінової політики; 7) визначення каналів товароруку та розробка системи маркетингу послуг, що супроводжують товар; 8) розробка політики маркетингових комунікацій та

інформаційного супроводу; 9) розробка заходів формування внутрішнього та зовнішнього іміджу; 10) аналіз та коригування етапів впровадження стратегії в залежності від результатів впровадження.

В основу розробленого організаційно-економічного механізму (рис. 1) покладено три основні блоки (система збалансованих показників і цілей, система управління та мотивації, система маркетингової діяльності), взаємодія яких забезпечує синергійний ефект для розвитку аграрного підприємства та досягнення його місії.

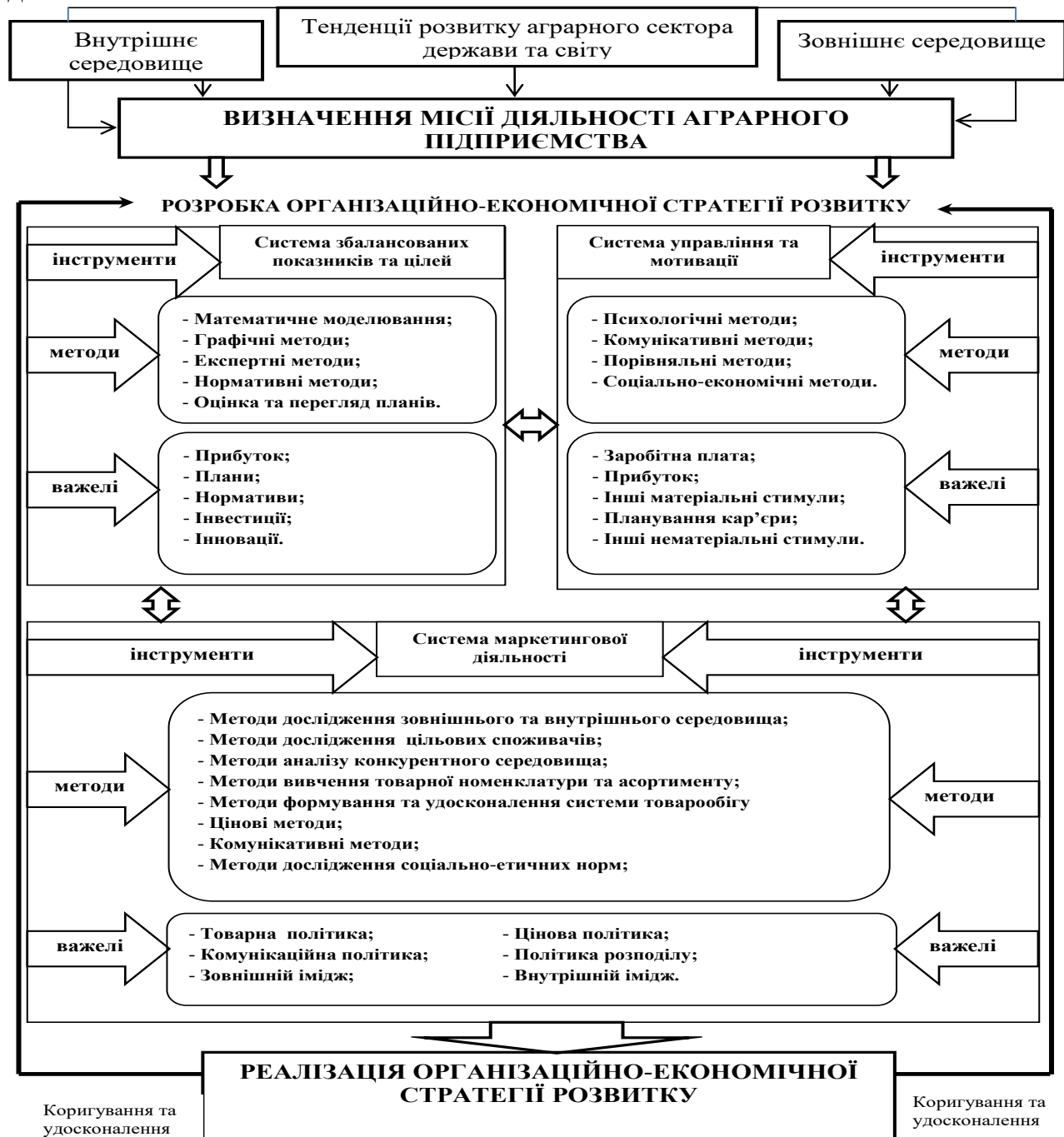

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм інноваційної маркетингової діяльності аграрних підприємств

Доведено, що дослідження ринку агропродовольчих товарів, в першу чергу, має враховувати купівельну спроможність споживача. На підставі отриманої інформації має формуватися диференційована товарна політика. В подальшому визначаються цільові ринкові сегменти, на які буде орієнтований новий продукт. Кожний ринковий сегмент матиме власну цінову стратегію розвитку, власні канали доведення товару до споживача. В своїй сукупності запропоновані заходи дають змогу аграрному підприємству суттєво знизити ризик при виробництві товарів та оптимізувати власні процеси виробництва.

Наявність чітко визначених інструментів та важелів в поєднанні з сучасними методичними підходами забезпечує розробку гармонійної організаційно-економічної стратегії розвитку, яка базується на концепції інноваційного маркетингу. Розглядаючи розподіл пріоритетів інноваційного маркетингу в залежності від виду інновації встановлено, що розвиток комплексу інноваційного маркетингу передбачає реалізацію товарної та технологічної інновацій, що мають на меті впровадження нових продуктів і процесів, а також суттєві технологічні зміни в їх виробництві. Проте, повноцінне впровадження вказаних інновацій можливе тільки в умовах системної взаємодії з іншими процесами. Визначальна роль належить ринковій інновації, яка реалізується шляхом проведення дослідження ринку та визначенням пріоритетних «ніш», які можуть бути зайняті. Впровадження інновацій в аграрне виробництво є комплексним та системним процесом, який має базуватися на врахуванні всіх складових інноваційного маркетингу.

Список використаних джерел

1. Данько Ю. І. До питання здійснення маркетингової діяльності аграрними підприємствами. *Вісник ХНТУСГ. Економічні науки*. 2007. Вип. Т. 56. С. 88-93.
2. Зайцев Ю. Організаційно-економічні засади побудови маркетингово-збутових систем аграрних підприємств на цільових продуктових ринках. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. №. 2. С. 115-122.
3. Красноручський О. О. Функціонування маркетингової інфраструктури внутрішніх ринків продовольства і сільськогосподарської продукції. *Зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ*. Вип. 2008. Т. 9. С. 31-35.

Мокляк М. В.,
к.е.н., доцент
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна

НАЙПОШИРЕНІШІ ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН

Сфера ритейлу відома високим рівнем конкуренції і тому торгові мережі змушені постійно працювати над привабленням нових клієнтів у свої магазини. Для цього досить часто використовуються технології різного рівня інноваційності. Варто розглянути найефективніші і, як наслідок, найбільш розповсюджені з них.

Останнім часом набула популярності так звана digital-реклама. Принцип її полягає у використанні всіх можливих цифрових каналів для просування бренду, до яких відносяться комп'ютери, мобільні пристрої та додатки, цифрове телебачення та інші. За даними статистичного агентства Deloitte, витрата кожних 64 центів із одного долара в офф-лайн магазинах у 2017 році була наслідком digital-реклами. Саме тому магазини та ритейлери шукають так звані точки контакту з їхніми покупцями в Інтернеті. Бізнес прагне до того, щоб максимізувати власну присутність в мережі для того, щоб бути на виду у потенційного покупця саме тоді, коли йому знадобиться товар, що надається компанією [1].

Варто також зазначити, що велике значення має якість сайту магазину, що значною мірою впливає на кількість покупок. Саме тому більшість магазинів працюють над підвищенням швидкості роботи власних он-лайн ресурсів. Наприклад, компанія Walmart підвищила конверсію у власній мережі на два відсотки, скоротивши час завантаження сайту всього на 4 секунди [2].

Іншою технологією, що варта уваги є локальний маркетинг. Він полягає в тому, що певні рекламні повідомлення розміщуються в соціальних мережах таким чином, що їх бачать потенційні покупці, які знаходяться неподалік магазину, що розміщує рекламу. Це можливо завдяки технології геотрекінгу, яка визначає розташування користувача мобільного пристрою чи персонального комп'ютера.

Окрім того геолокація може використовуватися для розсилання направлених повідомлень про знижки для користувачів, що знаходяться неподалік від магазину. Дослідження показують, що клієнт на 50% більш ймовірно завітає до магазину у випадку, якщо він отримає такий електронний купон на знижку.

Варто також загадати технологію, що була названа однією з найважливіших для ритейлу. Вона називається Beacon і полягає в тому, що в

магазині розміщуються маячки, які можуть розпізнавати мобільні пристрої потенційних покупців неподалік та надсилати на них інформацію про акції та купони на знижку. Beacon підвищує кількість та ефективність походів покупців до магазину, а також сприяє тому, щоб потенційні покупці більш ймовірно знаходили магазин в місті [3].

Електронні цінники та digital-панелі також дозволяють покращити конкурентні переваги ритейлера. Електронні цінники – це різні за розмірами дисплеї, на яких відображається ціна продукту та інформація про нього. Ця технологія з'явилася за кордоном близько 20 років тому і її використовує велика кількість європейських магазинів в основному в секторі FMCG.

Магазин, що обладнаний такими дисплеями отримує перевагу в цінових війнах над своїми конкурентами, які користуються звичайними паперовими цінниками. В продуктовому ритейлі при використанні паперових цінників досить важко проводити часті акції, складніше знизити ціни на певну групу товарів вслід за конкурентом і щонайменше тиждень піде на підготовку нових цінників та маркетингових матеріалів. В той же час, магазин, де використовуються електронні цінники, може провести такі зміни протягом одного дня.

Сфер роздрібної постійно розвивається і стає більш технологічною. Вже у найближчій перспективі перевагу в конкурентній боротьбі будуть отримувати ті мережі, які приділяють увагу не лише якості своєї продукції та роботи магазинів, а і привабливості клієнтів за допомогою різноманітних технологічних засобів.

Список використаних джерел

1. Navigating the new digital divide / Deloitte.com. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/consumer-business/articles/navigating-the-new-digital-divide-retail.html>.
2. New Findings: State of the Union for Ecommerce Page Speed and Web Performance. URL: <https://blog.radware.com/applicationdelivery/wpo/2015/04/new-findings-state-union-ecommerce-page-speed-web-performance-spring-2015/>.
3. THE BEACONS REPORT: Growth Forecasts For The Most Important Retail Technology Since The Mobile Credit Card Reader. URL: <http://www.businessinsider.com/beacons-are-the-most-important-new-retail-tech-2017-7>.
4. How digital panels technology can reshape retail marketing. URL: <https://www.thinkwithgoogle.com/marketing-resources/retail-marketing-digital-technology/>.

Пономаренко В. О.,
викладач I кваліфікаційної категорії, викладач комерційних дисциплін
Лубенський фінансово-економічний коледжу ПДАА
м. Лубни, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ ЗБУТУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

В умовах жорсткої конкурентної, особливо з іноземними товаровиробниками, в умовах, коли ціни на сільськогосподарську продукцію вкрай низькі, враховуючи можливість несприятливих погодних умов, виробники сільськогосподарської продукції повинні активно впроваджувати нові форми збуту. Це сприятиме ефективному управлінню бізнесом, правильному плануванню організації та дієвого контролю.

На даний момент учасники агропромислового ринку використовують стандартні форми збуту - роздрібна торгівля, «фермерські ринки», та посередників – перекупники продукції. Вони мають свою специфіку та не створюють сприятливі умови для збуту сільськогосподарської продукції [2].

Специфіка полягає в наступному:

- вироблені фермерськими та селянськими господарствами продукти відрізняються екологічністю і якістю, а також порівняно високою ціною;
- використання посередників, наслідком чого є сильне здорожчання товару для кінцевого споживача або збитковість роботи для фермера - необхідності надавати значні знижки посередникам);
- клієнти бажають придбати товар безпосередньо у виробників, щоб самостійно переконатися в якості товару і при цьому не переплачувати [1].

Може краще знайти нові ринки для фермерської продукції, що враховують як специфіку самої фермерської продукції, так і запити її споживачів?

Провівши аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду, для селянських та фермерських господарств ефективними та альтернативними формами збуту є:

1. Електронна торгівля фермерською продукцією (електронна комерція). Можна активно використовувати дрібними сільськогосподарськими товаровиробниками. Передусім, це інтернет-сайти. Можна створювати власний сайти, на якому міститься уся необхідна інформація для потенційних споживачів про товар, що цікавить його. Він має бути інформативним і зручним для клієнтів. Сайт повинен надавати різноманітні можливості пошуку, дозволяючи відвідувачам швидше знайти ті види продукції які йому необхідні.

2. Екобазари та екомагазини - один із прямих каналів роздрібною торгівлі продуктами харчування, оснащених сучасним устаткуванням спеціалізованих торговельних центрів та точок, призначених для продажу фермерами і регіональними виробниками своєї продукції безпосередньо

кінцевим покупцям. Екобазар та екомагазин створений для тих, хто хоче запропонувати свій, натуральний, екологічно чистий продукт жителям активного міста, тим, хто піклується про своє здоров'я і здоров'я близьких людей. Купуючи продукти тут, підвищується грамотність у виборі правильного продукту і відчуття різниці між товарами, пропонованими на прилавках мережових магазинів і товарами фермерських господарств. Тут покупцеві пропонується високий рівень обслуговування, разом з якісними продуктами за доступними цінами, а продавцям створюються ідеальні умови для реалізації свіжого товару [1].

- Вендинг - це бізнес який з'явився в Україні недавно, але вже зарекомендував себе як досить надійний і прибутковий. Наприклад, торгові автомати. Підтвердження цієї теорії можна побачити на практиці в районах сільської місцевості Японії через які продаються яйця, овочі, м'ясо і інші продукти можна купити в торговому автоматі у будь-який час доби. Італійські фермери - сир, олія, і навіть вже зважена картопля, оброблене на біфштекси і стейки м'ясо, салат і молоко. Американці теж не залишилися осторонь, автомати з продажу свіжого м'яса з'явилися в США ще в 2011 році [4].

Таким чином, в агропромисловому комплексі України існують способи для підвищення ефективності виробничої і торгової діяльності фермерських господарств:

1. Електронна торгівля фермерською продукцією;
2. Екобазари та екомагазини;
3. Вендинг.

Дані способи в АПК є практичним напрямком збуту продукції, який має високу ефективність і активно використовується зарубіжними фірмами в агробізнесі. Українським агрофірмам та іншим суб'єктам АПК України вже час познайомитися з інтегрованими логістичними підходами щодо організації та збуту в аграрній сфері і активно впроваджувати їх у практичну діяльність.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л., Митрохіна П. Управління збутовою політикою: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2011. 240 с.
2. Корнієцький О. В. Значення логістики для агропромислового комплексу. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
3. Судакова О. Логістизація як засіб забезпечення економічної безпеки підприємства. *Схід*. 2008. № 3 (87). С. 19-24.
4. Шпилик С. Управління збутовою діяльністю підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 4(37). С. 88-95.

Романюк І. А.,
к.е.н., асистент кафедри економіки та маркетингу
Харківський національний технічний університет сільського господарства
ім. Петра Василенка
м. Харків, Україна

ЕЛЕМЕНТИ Й ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

В сучасних умовах функціонування національного господарства в Україні існують усі передумови для розвитку туризму: культурно-історичні, природно-географічні, економічні, соціально-демографічні. Проте, є ряд проблем, які гальмують розвиток підприємств туристичної сфери: відсутність достатнього фінансування, стратегічного планування, комплексного просування, недостатність національної пропаганди, відсутність побудови туристичної репутації України в мережі Інтернет, що є трендом Digital – маркетингу останніх 5 років. Вирішення виявлених проблем вплине на покращення як економічного, так і соціального розвитку країни.

Маркетинг туристичних послуг можна визначити як комплекс заходів, пов'язаних із визначенням і розробленням туристичного продукту, а також його просуванням відповідно до психологічних та соціальних факторів, які необхідно враховувати для задоволення потреб індивідуумів і груп людей у відпочинку, розвагах за допомогою надання їм житла, транспортних засобів, харчування, організації дозвілля тощо. Маркетинг у галузі туризму є системою вивчення й оцінки туристичного ринку, всебічного впливу на покупця, його запити з метою надання максимальної якості туристичному продукту і одержання прибутку туристичним підприємством [1, с. 59].

Туризм та його підприємства за своїми основними характеристиками не має принципових відмінностей від інших форм надання послуг та господарської діяльності в цілому. Тому всі істотні положення сучасного маркетингу можуть бути застосовані і в туризмі.

Маркетинг в сфері туристичних підприємств покликаний виявити потреби туристів, створити привабливі для них туристичні послуги, ознайомити потенційних туристів з доступними для них туристичними продуктами, поінформувати їх про місце, де можна ці послуги придбати [2, с. 247]. Механізм впровадження маркетингу в діяльність туристичного підприємства на сучасному етапі передбачає дослідження та необхідність врахування специфічних рис туристичного ринку.

Численні елементи маркетингових стратегій класиками маркетингу були зведені до поняття "чотирьох Р", яке включає в себе Product (продукт), Place (місце), Promotion (стимулювання попиту) і Price (ціна). Це поняття є простою і точною формулою, що представляє всі заходи по маркетингу і дозволяє легко

скласти маркетингову стратегію. Відправною точкою для ефективного маркетингу є споживач. Після виявлення і аналізу певної групи споживачів менеджер, використовуючи всі чотири інструменти маркетингових стратегій, забезпечує ефективне обслуговування цього сегмента [3, с. 35]. Оскільки важливою є орієнтація саме на споживача, п'ятим елементом маркетингового комплексу прийнято вважати самих людей (споживачів турпродукту), оскільки вони є центральним пунктом маркетингової стратегії.

Аналіз діяльності вітчизняних туристичних підприємств показує, що основними чинниками, що перешкоджають удосконаленню маркетингових стратегій, є проблеми реалістичності планування, недостатньої залученості персоналу, відсутність міжфункціонального узгодження та системності в процесі планування. Зауважимо, що маркетинг є творчою стратегією, яка вимагає інновацій та нестандартних підходів.

Проте в Україні це розуміння є гіпертрофованим до інтуїтивного підходу та превалювання креативних рішень над аналізом, дослідженнями та стратегічним плануванням. Головна увага приділяється тактичній ефективності, що призводить до середньо- та довгострокових провалів або неефективності ведення ринкової діяльності [4, с. 58]. Тому більша формалізація маркетингу дозволить підвищити ефективність стратегічних маркетингових дій підприємства в сучасному глобалізованому ринковому середовищі.

Отже, маркетингові стратегії розвитку підприємств туризму являють собою безперервний процес діяльності виробників і продавців туристичного продукту, який за допомогою маркетингового інструментарію спрямований на задоволення потреб туристів з метою отримання прибутку, перемоги в конкурентній боротьбі на ринках та задоволення потреб суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Мармуль Л. О., Яровий В. Ф. Методологічні засади управління брендами підприємств і організацій у галузі туризму. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія економіка та менеджмент*. Вип. 12. 2017. С. 57-63.
2. Кудла Н. Є. Маркетинг туристичних послуг. К.: Знання, 2011. – 351 с.
3. Ігнатенко М. М., Мармуль Л. О., Сарапіна О. А. Соціально-економічний потенціал сільських територій як основа розвитку підприємств сільського зеленого туризму на засадах інноваційності. *Економіка і менеджмент культури*. № 2. 2016. С. 32-38.
4. Романюк І. А. Державна підтримка та регулювання розвитку малих підприємств сільського зеленого туризму. *Економіка і менеджмент культури*. № 1. 2017. С. 56-60.

Школьній О. О.,
д.е.н., завідувач кафедри менеджменту
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Життєдіяльність сільських територій значною мірою підтримується шляхом розвитку сільського, лісового та рибного господарства. Проте додаткові прибутки можуть забезпечувати також інші види економічної діяльності, серед яких чільне місце належить сфері туризму та гостинності.

Актуальною проблемою є відмова від виробничої орієнтації в цій сфері та активне залучення засобів маркетингу. Динамічність ринкового середовища вимагає від підприємств у сфері сільського туризму та гостинності розробки ефективних стратегій маркетингового позиціонування.

На стратегічні рішення підприємств у вказаній сфері мають суттєвий вплив кон'юнктурні чинники. Важливою передумовою здобуття конкурентних переваг є наявність унікальних факторів виробництва. Цінні ресурси сприяють отриманню економічної ренти та гарантують стійкі конкурентні переваги. Специфічні та унікальні ресурси забезпечують нейтралізацію загроз із боку зовнішнього економічного середовища та сприяють формуванню системи цінностей для споживачів. Серед стимулюючих чинників впливу на підприємництво у сфері туризму в сільських територіях І. В. Власенко виділяє глобальні тенденції популяризації відпочинку на селі; мальовничість сільських ландшафтів; багату історично-культурну спадщина українських сіл; фінансову доступність для людей з невисоким рівнем доходів; а серед стримуючих – недовіру сільських жителів до туристів, нерозвинену інфраструктуру; недостатній рівень побутово-житлових умов; недосконалість політики органів державної влади та місцевого самоврядування [1].

Методи забезпечення конкурентостійкості на засадах маркетингу пов'язані з проведенням аналізу зовнішнього економічного середовища, вивченням характеристик споживачів, дотриманням вимог до продукту та модернізацією його параметрів, плануванням логістики, стимулюванням збуту, втіленням в життя цінової політики, дотриманням технічних та соціальних норм, а також управлінням маркетинговою діяльністю як системою [2]. Вибір цільових ринків пов'язаний із маркетинговою сегментацією, що передбачає орієнтацію на потенційні групи споживачів, застосування новітніх технологій та конкурентних ходів.

Ринковий сегмент характеризується сукупністю потенційних споживачів, ідентичних за сприйняттям та оцінкою даного продукту, а також за способом його використання. Маркетингова сегментація вдосконалюється в процесі

розширення асортименту згідно з диверсифікованою структурою доходів та вподобань споживачів. Доступ на ринки збуту покращується, коли підприємницькі зусилля спрямовані на цільові групи. Саме на останні повинні бути спрямовані маркетингові програми підприємств у сфері сільського туризму та гостинності.

Вибір цільових ринків пов'язаний з утіленням у життя стратегічних планів, ураховуючи слабкі та сильні сторони конкретного підприємства, обсяги наявних ресурсів, економічні позиції конкурентів, тенденції зміни попиту та можливості розширення ринкової частки. З метою посилення конкурентних позицій підприємств у сфері сільського туризму та гостинності слід активніше залучати використання власних брендів. Це формує унікальний імідж, поліпшує економічні позиції стосовно конкурентів та сприяє більшій гнучкості у ціноутворенні.

Маркетингова стратегія підприємств у сфері сільського туризму та гостинності складається з кількох взаємопов'язаних елементів, серед яких виділяють вибір цільових ринків, формування політики ціноутворення та просування продукту. Важливими резервами підвищення економічної ефективності досліджуваної сфери є розширення діапазону послуг, підвищення рівня їх якості, розбудова інфраструктури, вдосконалення цінового механізму підприємств.

Ціноутворення передбачає формування ціни як кількісного виразу цінності продукту (товар, послуга) в уяві споживачів. Якщо ціна нижча, ніж споживачі бажають платити, то підприємство може втрачати потенційні прибутки. Поряд з цим, слід вказати на обмежені фінансові можливості підприємців у сільській місцевості щодо вдосконалення інфраструктури та відображення запитів споживачів з високим рівнем доходів.

Н. Є. Кудла виділяє такі сегменти агротуристичного ринку: батьки з дітьми; літні особи; шанувальники природи; особи, які активно проводять час; корпоративні групи, члени клубів; закордонні туристи [3, с. 60-62]. Оскільки продукт може оцінюватись окремими споживачами більшою мірою, ніж іншими, підприємці можуть реалізовувати окремі продукти за різними цінами для принципово відмінних груп споживачів (вітчизняних та зарубіжних).

Ціна є важливим елементом маркетингового комплексу. Безпосередній вплив цін на прибутки підприємств пов'язаний із механізмом формування виручки від реалізації, а опосередкована дія поєднується з попитом та обсягами наданих послуг. Через комунікативні цінові сигнали конкурентне середовище впливає на поведінку суб'єктів ринку. Завдання цінової політики повинні бути взаємопов'язані зі стратегічними цілями підприємств у сфері сільського туризму та гостинності: максимізація прибутку, досягнення високих темпів росту обсягів продажу, стабілізація цін і зміцнення ринкових позицій.

Слід вказати на відмінність між термінами “утворення”, “відкриття” та “встановлення” ціни на даний вид послуг туризму та гостинності у сільській

місцевості. В результаті дії рушійних ринкових сил (попиту та пропозиції) утворюється рівноважна ціна. Дослідження та відкриття цін досягаються шляхом узгодження рішень суб'єктів підприємництва, враховуючи ринкову силу покупців та продавців, що поєднується з невизначеністю та ризиком. Немає впевненості, що учасники ринку відкриють для себе дійсно рівноважний рівень ціни. Оптимальне поєднання наявних економічних ресурсів може забезпечити високий рівень якості послуг та їх цін, нижчий у порівнянні з конкурентами, що сприяє досягненню сталих конкурентних переваг.

Ціна є чинником, що впливає на розміщення економічних ресурсів та формування доходів. Достатній рівень цін може гарантувати оптимальне розміщення ресурсів, забезпечуючи належний рівень доходів підприємств у сфері сільського туризму та гостинності, що пропонують унікальні продукти. Навіть після проведення маркетингового дослідження підприємцям не завжди легко встановити ціну на свою продукцію. При здійсненні остаточного рішення щодо цінової стратегії враховуються такі чинники: рівень конкуренції, наявність стабільної пропозиції на ринку, сезонні та циклічні зміни попиту, логістичні витрати, рівень виробничих витрат, кон'юктурні фактори, співвідношення економічної сили суб'єктів ринкових відносин, видатки на заходи, спрямовані на стимулювання збуту.

Ефективність системи ціноутворення значною мірою визначається рівнем трансакційних витрат, можливістю доступу до ринкової інформації, а також ціновою стабільністю. У процесі вибору цінової стратегії підприємствами у сфері сільського туризму та гостинності враховуються як внутрішні, так і зовнішні чинники. Більшість суб'єктів підприємництва починають процес ціноутворення зі встановлення організаційних та маркетингових цілей. Собівартість є обмежуючим фактором для ціни, яку можуть пропонувати підприємства за свої послуги. Ціна належить до ключових чинників позиціонування, тому вона значною мірою впливає на всі складові маркетингового комплексу. Для того щоб сформувати ефективну маркетингову програму, цінові рішення необхідно узгоджувати з іншими елементами маркетингового комплексу.

Отже, зміна орієнтації підприємств у сфері сільського туризму та гостинності з виробничої на переважно маркетингову є передумовою підвищення їх рівня економічної ефективності. Розширення асортименту послуг, підвищення їх якості, нагромадження стратегічних ресурсів, орієнтація на потреби та вподобання споживачів, формування ефективних цінових механізмів, забезпечення відповідності внутрішніх можливостей підприємств вимогам зовнішнього економічного середовища мають вирішальне значення у зміцненні їх конкурентних позицій. При цьому важливо забезпечити узгодженість цінових рішень з іншими елементами маркетингового комплексу.

Список використаних джерел

1. Власенко І. В. Регіональні особливості формування маркетингових заходів розвитку сільського зеленого туризму. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. Серія: Економічні науки. 2017. Т. 19, № 81. С. 3-9.
2. Данило С. І. Особливості формування конкурентостійкості підприємств сільського зеленого туризму на засадах маркетингу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 11. С. 49-53.
3. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності [текст]: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури». 152 с.

СЕКЦІЯ 5
ФІНАНСОВО-ОБЛІКОВЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ

Волкова Н. В.,
к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Широке впровадження цифрових технологій - ключовий тренд світової економіки останнього десятиліття. Світовими лідерами по впровадженню цифрових технологій є ІТ-компанії, медіа, фінанси і страхування. У реальному виробництві та логістиці рівень цифровізації значно нижче. Сільське господарство замикає список. [1]. Його галузевим стандартом стає використання систем геопозиціювання, комплексного управління парком техніки, точного землеробства. Але як показує крос-галузевий аналіз, справжня цифрова революція в світовому сільському господарстві - ще попереду.

Цифровізація - ключовий фактор активного розвитку агропромислового комплексу. Нові технології допоможуть знизити ризики, адаптуватися до зміни клімату, підвищити врожайність сільськогосподарських культур, своєчасно планувати польові роботи. Завдяки цифровізації створюються умови для нарощування обсягів виробництва, підвищення експортного потенціалу країни [3].

Прискорене впровадження нового покоління цифрових технологій для українського АПК - ефективний спосіб використання організаційних переваг української моделі розвитку сільського господарства. Крім того, це дозволить істотно підвищити ефективність інвестицій в АПК, підняти віддачу на кожен вкладений гривню. Створення єдиного державного хмарного сервісу може стати надважливим елементом нефінансової державної підтримки сільського господарства.

На нашу думку, використання системного, продуманого державного підходу для впровадження нового покоління цифрових технологій в сільське господарство повинно стати важливою і перспективною складовою стратегії розвитку АПК України.

Частка цифрових технологій в агросекторі України є досить низькою – близько 10-12%, – але саме вони можуть в разі підняти урожайність [4].

Нові амбітні завдання розвитку сільського господарства вимагають подальшого розвитку системи агрофінансування, виведення її на новий якісний рівень. Як пріоритетні завдання розвитку можна виділити:

- скорочення термінів прийняття рішення з надання проектного фінансування в агрогалузі;
- забезпечення більш гнучких умов фінансування, які відповідають специфіці сільськогосподарського бізнесу, який схильний до значного впливу кліматичних ризиків;
- подальше спрощення доступу до банківського та лізингового фінансування для малого агробізнесу;
- зниження банківських процентних ставок по кредитах, розширення доступу до державної підтримки.

Підтримка високих темпів розвитку, активізація інвестицій вимагає підвищення надійності вкладення коштів і розширення числа інвесторів в сільське господарство. Сучасні фінансові технології дозволяють значно збільшити швидкість транзакцій, забезпечити багатофакторний аналіз великих обсягів даних.

Важливо, що такі технології впроваджуються не тільки в США, ЄС Канаді та інших розвинених країнах світу. Успішний досвід впровадження сучасних фінансових технологій, орієнтованих насамперед на малий агробізнес, фермерів, є в ряді активно зростаючих африканських країн: Південна Африка, Кенія, Нігерія, Танзанія. Міжнародна підтримка, слабкість «традиційних» фінансових інститутів створило в цих країнах хороший клімат для новинок з області фінансових технологій [2, с. 73].

Значний інтерес представляє використання системи комплексного автоматизованого скорингу - оцінки кредитоспроможності фермерів і сільськогосподарських підприємств Кенії. Перевагою цієї системи став широкий доступ до кредитних коштів і високий рівень повернення коштів.

Для користувача реалізований дуже простий порядок співпраці:

- фермерам і малим підприємцям достатньо відправити заявку за допомогою електронної пошти і повідомити ряд ключових фінансових даних: урожай, виручка, витрати. Далі система робить аналіз кредитоспроможності і, в разі позитивного рішення, відкриває доступ до запитаних засобів. При цьому використовується власна платіжна система, побудована на основі мобільного зв'язку.

- фінансовим інститутам пропонується комплекс послуг, спрямованих на вирішення таких ключових проблем, як зниження транзакційних витрат, підвищення надійності аналізу позичальників (управління ризиками), розширення портфеля.

В основі використовуваної системи скорингу лежить сучасна фінансова технологія, яка об'єднує високоефективні алгоритми пошуку даних, обробку великих масивів інформації, прийняття рішень на основі нейронних мереж.

Інший приклад схожого проекту – Acce Africa, що сприяє розвитку агрострахування в регіоні. Компанія надає всім учасникам ринку базову інформацію, необхідну для розрахунку ризиків, розробляє на замовлення

страхових компаній максимально затребувані продукти, взаємодіє з перестраховими компаніями. Цільовими сегментами проекту є:

- об'єднання фермерів, банків та інших організацій, зацікавлених в страхуванні порівняно великих ризиків;
- Фермери, представники малого та середнього агробізнесу, для яких спрощується доступ до послуг агрострахування;
- Місцеві страхові компанії, які можуть істотно знизити свої ризики і оптимізувати продукти;
- перестраховальники, для яких стає можливим вибудувати ефективну цінову політику.

Забезпечення компаній, що працюють у сфері агрострахування, актуальною та своєчасною інформацією, формування ключових галузевих індексів, забезпечення ефективного зворотного зв'язку між страховими компаніями і їх клієнтами – всі ці завдання дуже актуальні для українського сільського господарства.

Адаптація українського законодавства для впровадження нових фінансових технологій значно підвищить інвестиційну привабливість АПК України, спростить організацію експортних поставок аграрної продукції в країни Близького Сходу і Північної Африки. Також це дозволить зробити важливий крок у досягненні цілей стратегії розвитку АПК України.

Ще одним трендом в світовій агрогалузі є технології захищеного ґрунту, забезпечують високу ефективність виробництва сільськогосподарської продукції і в цілому дозволяють вирішити одну з головних проблем інвестицій в сільське господарство – значний вплив несприятливих факторів зовнішнього середовища.

Сільське господарство захищеного ґрунту вимагає доступу до сучасних технологій: комп'ютерний контроль поживних розчинів, температури і вологості навколишнього середовища та ін. Приклад активного використання природних конкурентних переваги для розвитку агровиробництва захищеного ґрунту - Ізраїль. Зараз ця країна не тільки експортує вирощені в теплицях овочі, але і є найбільшим постачальником агротехнологій в світ [2, с. 74].

Наразі НААН України підготувала 300 інноваційних наукових розробок для розвитку вітчизняного агросектору на основі біоадаптивних методів [4].

Підйом розумного сільського господарства неможливий без грамотного партнерства держави і бізнесу.

Ще один з найважливіших кроків - підготовка фахівців з цифрових технологій спеціально для сільського господарства. З-за кордону для навчання кадрів запрошуються експерти. Все це вкупі істотно прискорить проникнення інформаційних технологій в сільськогосподарську галузь.

Ризики впровадження цифрових технологій, пов'язані не лише з нестачею ІТ-фахівців, але і з недостатністю у них знань. У цифровизації сільського господарства є як безперечні вигоди, так і завдання, які треба вирішувати

найближчим часом. З одного боку, збільшується економічний ефект, в 3-5 разів підвищується продуктивність праці, зростає маржинальність агробізнесу, а витрати сільгоспвиробників знижуються. Нові технології дозволяють проводити ефективну інвентаризацію земель і землекористування.

З іншого боку, аграрії стикаються з нелегкими завданнями при впровадженні технологій точного землеробства. Це і питання інтеграції нових систем з існуючими бізнес-процесами, і відсутність комплексного рішення, яке б забезпечувало автоматизацію і прозорість всіх бізнес-процесів. Виникає цілий блок кадрових питань: недолік ІТ-фахівців, адаптованих до агросфері, нестача агрономів, здатних працювати з комп'ютерними програмами і додатками, низька кваліфікація людей, яким належить обслуговувати нове обладнання. І від того, наскільки швидко і грамотно будуть вирішені ці питання, багато в чому залежить успіх всього процесу цифровізації сільського господарства в Україні.

Список використаних джерел

1. Тренды цифровых технологий в АПК. URL: <http://xn--80aplem.xn--p1ai/analytics/Trendy-cifrovyyh-tehnologij-v-APK/>
2. Ходан О.В. Стратегія розвитку АПК України в умовах посилення міжнародної конкуренції : магістерська дис.: 051 Економіка. Київ, 2018. 94 с.
3. Цифровые технологии в АПК. URL: https://kazakh-tv.kz/ru/view/hi-tech/page_198319_tsifrovye-tekhnologii-v-apk
4. Цифрові технології в агросекторі можуть в рази підняти урожайність. URL: <https://agropolit.com/news/8104-tsifrovi-tehnologiyi-v-agrosektori-mojut-v-razi-pidnyati-urojajnist>

Кононенко Ж. А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії
та економічних досліджень
Подсора А.
ЗВО спеціальності «Облік і аудит» ОКР «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Головною метою функціонування підприємства є отримання прибутку, який визначається на основі даних про доходи і витрати. Актуальність теми зумовлена тим, що основною метою підприємства в умовах ринку стає одержання максимального прибутку при мінімальних витратах з паралельним підвищенням якості обслуговування споживачів. Засобом досягнення цієї мети

є максимізація товарообігу, валового доходу та оптимізація витрат обігу. Слід визнати, що доходи і витрати як економічна категорія, як складова фінансово-господарської діяльності підприємства та загального фінансового результату діяльності підприємства завжди була й залишається однією із центральних тем, що знаходиться на перехресті науки та практики.

Внутрішні фактори впливу на прибуток підприємства – це фактори, які залежать від діяльності підприємства: обсяг діяльності підприємства; стан та ефективність використання ресурсів підприємства; рівень доходів; рівень витрат; ефективність цінової та асортиментної політики.

Кінцевою метою діяльності підприємства в ринкових умовах є отримання прибутку. Тому важливо під час стратегічного планування врахувати усі фактори й аспекти подальшого розвитку для повного і обґрунтованого визначення величини прибутку та забезпечення певного рівня прибутковості. Водночас при стратегічному плануванні маємо низку особливостей, специфічних аспектів, які треба враховувати для фінансового забезпечення насамперед сталого розвитку підприємства.

Прибуток синтезує в собі всі найважливіші сторонні роботи підприємства. Щоб прибуток підприємства зростав, керівництву необхідно приділити увагу наступним питанням: нарощувати обсяги виробництва і реалізації товарів і послуг; розширювати, орієнтуючись на ринок, асортимент і якість товарів і послуг; впроваджувати заходи щодо підвищення продуктивності праці своїх працівників; зменшувати витрати на виробництво (реалізацію) послуг (тобто її собівартість); з максимальною віддачею використовувати потенціал, що є у його розпорядженні, у тому числі фінансові ресурси; зі знанням справи вести цінову політику, бо на ринку діють переважно вільні (договірні) ціни; грамотно будувати договірні відносини з клієнтами; вміти найбільш доцільно розміщати (вкладати) одержаний раніше прибуток з точки зору досягнення оптимального ефекту.

Актуальною проблемою для підприємств є вдосконалення оподаткування прибутку. Відомо, що частка податків у чистому доході підприємства (якщо при цьому врахувати, що частиною чистого доходу є також обов'язкові відрахування, включені у витрати) значно перевищує прийнятий у світі оптимальний рівень вилучень з даного джерела. Але не тільки в цьому сутність проблеми. Можна було б змиритися з відрахуванням з чистого доходу в розмірі, який перевищує оптимальний рівень (який досягає, скажімо, 50 %). Головна проблема полягає в тому, що всі види відрахувань, які проводяться з доходів підприємства, знеособлюються, втрачають зв'язок з підприємством □□ хоча деякі з відрахувань, тим часом, повинні його зберігати.

Якщо в результаті господарської діяльності збільшуються активи підприємства, то, виходячи з подвійного запису, збільшуються й пасиви, і якщо це не кредиторська заборгованість, то має місце приріст капіталу, або, іншими

словами, прибуток. Останнє твердження ґрунтується на аналізі балансу підприємства, і прибуток розглядається як зростання капіталу.

При розробці стратегії планування позитивного кінцевого результату діяльності підприємства необхідно враховувати, що із макроекономічних чинників вплив на рівень прибутку підприємства та його конкурентні позиції мають: соціально-демографічні умови, характер державного регулювання економіки, кон'юнктура світового ринку відповідного виду продукції, рівень платоспроможного попиту населення тощо. На рівень прибутку підприємства мають вплив і наступні чинники: основні економічні, технічні характеристики та структура галузі, у якій функціонує підприємство, питома вага продукції галузі у народногосподарських та міжнародних показниках, стан внутрішнього конкурентного середовища у галузі, роль і місце підприємства у діяльності відповідної галузі. На мікрорівні у процесі стратегічного планування прибутку необхідно враховувати якість та ціну продукції (робіт, послуг), інноватизацію виробництва та підприємства в цілому, асортимент продукції та його відповідність вимогам ринку, кваліфікацію та рівень мотивації працівників, фінансово-економічний стан підприємства тощо.

Стратегічне планування прибутку включає в себе детальний аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, що мають вплив на економічну ефективність підприємства і на основі цього аналізу розробку алгоритму функціонування та розвитку підприємства в майбутньому з метою досягнення оптимального співвідношення «прибуток □ ризик». Важливим етапом стратегії планування прибутку є зважена оцінка конкурентоспроможності як підприємства, так і його конкурентів.

Велика увага при розробці стратегії планування прибутку сучасних підприємств приділяється показникам, що враховують величину прибутку. Однак, розробка стратегії планування прибутку підприємства, на нашу думку, повинна базуватись на використанні системи показників, що спрямовані на оцінку не тільки величини, але й якості прибутку. Якість прибутку відображається, насамперед, в організаційно-технічному та технологічному потенціалах підприємства, рівні кваліфікації кадрів, розвинутій системі соціально-економічних відносин, оптимальності використання всіх виробничих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Перетятко А. Ю., Таряник О. М. Сучасні підходи до оцінки фінансово-господарської діяльності як основи ефективного управління підприємством. *Економіка. Фінанси. Право*. 2006. № 11. С. 19-24.
2. Цигилик І. І., Бойчук О. М. Роль аналізу фінансової діяльності підприємства у системі стратегічного управління *Економіка. Фінанси. Право*. 2006. № 7. С. 8-12.
3. Шмиголь Н. М. Економічна суть доходів та доходності в системі

управління підприємством. *Держава та регіон : наук.-виробн. журнал*. Сер. : Економіка та підприємництво. Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету. 2009. № 7. С. 221-225.

Кононенко Ж. А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії
та економічних досліджень

Попенко Ю. О.,
ЗВО ОКР «Магістр» спеціальності Облік і аудит
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

АНАЛІТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вести та управляти в сучасних умовах підприємство накладає на власників та управляючих відповідальність, що пов'язана з розв'язком низки завдань різної складності. Сучасна система розуміння та управління кредиторською заборгованістю має охоплювати вміння застосовувати різні методики аналітичного мислення, контролю та оцінки. Разом з тим бачення кредиторської заборгованості, як цілісної системи, являє собою роботу з джерелами виникнення, формування кредитної політики підприємства, організації договірної роботи та навіть управління борговими зобов'язаннями.

Роботи по проведенню аналізу стану кредиторської заборгованості підприємства та розробка пропозицій щодо її оптимізації є досить актуальними та необхідними за будь-яких умов. Нині через кризовий стан вітчизняної економіки, нестабільність українського законодавства та постійні зміни умов господарювання різноманітних галузей національної економіки виникають досить складні проблеми в частині кредитування підприємств та погашення кредиторської заборгованості. За таких умов досить актуальною стає проблема визначення умов кредитування.

Кредиторська заборгованість виступає особливою формою економічних відносин між позичальником і кредитором, що включає різні аспекти своєї реалізації. Вона слугує однією із джерел коштів, що є у розпорядженні підприємства, її відображають в пасиві балансу. Залучення позикових засобів різного характеру у оборот сприятиме часовому поліпшенню фінансового становища за умови, що вони використовуються на тривалий час в обігу і своєчасно повертаються. Такі засоби, як безоплатне джерело формування капіталу, забезпечують функціонування, позикової його частини, а також і всієї вартості капіталу підприємства. Розміри кредитних активів впливають на тривалість фінансового циклу підприємства. Також, сума кредиторської заборгованості перебуває у прямій залежності від обсягу господарської

діяльності підприємства, насамперед – від обсягу виробництва та реалізації продукції. Зі збільшенням обсягу виробництва та реалізації продукції зростають витрати підприємства, нараховані у складі кредиторської заборгованості, відповідно збільшується її загальна сума, і навпаки.

Серед основних видів кредиторської заборгованості виділяють заборгованість: перерахування внесків страхування майна підприємства; перерахування внесків особистих страхувань персоналу; перерахування податків у бюджети різних рівнів; нарахування засновникам із виплати доходів; отримані аванси; відрахуванням у позабюджетні фонди соціального страхування і пенсійний фонд тощо.

Як напрями покращення виробничої діяльності підприємства, можна рекомендувати підприємству використання механізму взаємозаліків, щоб знизити обсяги кредиторської заборгованості. З іншого боку, це дозволить прискорити оборот ресурсів підприємства. Важливий аспект контролю кредиторської заборгованості є відстеження термінів оплати кредиту. При чому лише, у разі просрочення сплати відсотків застосовується підвищений відсоток платежів за договорами. Попри те що, що ситуація на прибуткових та стабільних підприємствах досить благополучна, зростання обсягів кредиторської заборгованості визначає необхідність підвищеної зацікавленості до всього, що із нею пов'язано.

Вагомим кроком у процесі пошуку оптимізаційних рішень щодо кредиторської заборгованості може бути аналіз відповідності фактичних показників їх рівню, і навіть аналіз причин що викликали відхилення. В разі невідповідності та відчутному відхиленні від уможливлених встановлених меж настання збільшення сум заборгованості, настає необхідність у з'ясуванні причин їх виникнення, розробки і здійснення комплексу практичних заходів із приведенням структури боргів у відповідність із плановими (оптимальними) параметрами. Щоб відносини з кредиторами максимально відповідали цілям забезпечення фінансової стійкості підприємства та збільшення його прибутковості та конкурентоспроможності, власнику підприємства необхідно створити чітку стратегічну лінію щодо характеру залучення коштів і використання позикового капіталу.

У перспективі довготривалого ведення бізнесу, з ефективної точки зору, завжди прослідковується стратегічна ідея розробки кредитної програми власного бізнесу, розробка рішення з першочергових завдань: максимізації прибутку підприємства, мінімізації витрат, досягнення динамічного розвитку (розширене відтворення), затвердження конкурентоспроможності, що в кінцевому результаті визначають фінансову стабільність.

Ефективне управління заборгованостями багато в чому визначається виборчим підходом до контрагентів і гнучкою системою розрахунків із ними. Першим найважливішим кроком на шляхах оптимізації витрат стане визначення оптимальної структури оплати товарів та послуг кожному у

конкретному випадку: упорядкування бюджету і схеми кредиторської заборгованості; оцінки фінансових можливостей, ймовірних ризиків і рівня довіри у відносинах кредиторів тощо.

Аналіз стану та величини кредиторської заборгованості є необхідною передумовою стійкого фінансового стану підприємства, адже перш ніж надати кредит або здійснити фінансові вкладення, з особливою ретельністю аналізують бухгалтерську звітність клієнтів, у тому числі і їхні боргові зобов'язання. Для ефективного управління кредиторською заборгованістю необхідно аби підприємство володіло всіма, або хоча б декількома з таких характеристик як: високий рівень платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності та рентабельності. Адже підприємство з такими властивостями може стати більш прибутковим.

Список використаних джерел

1. Гнатенко Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. URL: file//D:esonof_2013_10(1).
2. Гончарук Р. П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2015. №. 1(59), Ч. 1.
3. Дячук О. В., Новодворська В. В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління підприємством. *Економічні науки*. Сер.: Облік і фінанси. 2013. Вип. Т. 10. №. 3. С. 243-251.
4. Москалюк Г. О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрями удосконалення і розвитку. *Ефективна економіка*. 2013. №. 4.

Костріков А. В.,
к.м.н., доцент кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я з біостатистикою
Українська медична стоматологічна академія
м. Полтава, Україна

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Для забезпечення умов стимулювання припливу інновацій в європейські країни Європейська комісія разом із ЄРБ ВООЗ ініціювали проект створення мережі інформаційного забезпечення сфери охорони здоров'я (СОЗ) для країн Східної Європи. У рамках спільних зусиль країни Центральної та Східної Європи вирішують питання можливості створення і використання мережі віддаленого/дистанційного зв'язку (телекомунікації), яка б пов'язувала національні бази даних охорони здоров'я та забезпечувала їх доступність для міжнародних і локальних користувачів. Отже, для України є нагальним питання формування єдиного інформаційного простору, яке необхідно вирішити за

допомогою інтенсивного використання інформаційних технологій. Поряд із цим виникає проблема зростання обсягів інформаційних потоків. Тому необхідно вдосконалити державні механізми опанування і використання медичної інформації, її раціонального збору та аналізу.

Підтвердженням необхідності впровадження інформаційних систем управління СОЗ є світовий досвід використання різноманітних медичних інформаційних систем (МІС), які показали свою високу ефективність у процесі виконання завдань, що постають як перед практичною системою охорони здоров'я, так і в наукових дослідженнях у цій сфері. Так, у США на опрацювання і модернізацію МІС витрачається понад 8,5 млрд. дол. Слід зазначити, що наразі телекомунікаційні технології за кордоном широко розповсюджені, їх вартість значно знизилась, спостерігається стабільне зростання уваги до медичних інформаційних технологій у багатьох провідних країнах світу [1]. Зокрема нещодавно з'явилося нове поняття «телефармація». Цей напрям використовують організатори СОЗ для навчання фармації та тренінгу з використанням відеоконференцій.

Слід зазначити, що держава приділяє багато уваги загальним питанням інформатизації. Так, Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» № 75/98-ВР від 04.02.1998 р. визначає інформатизацію таким чином: «Інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [2].

Зазначимо, що розвиток комп'ютерної техніки та програмного забезпечення за останнє десятиліття призвів до широкого застосування інформаційних технологій у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і в СОЗ. Виходячи з цього, потрібно відмітити, що наразі в Україні працює 12 великих телемедичних консультативних центрів, 6 із яких – транселефонної електрокардіограми (ЕКГ) (у Вінниці, Житомирі, Запоріжжі, Кіровограді, Києві, Харкові), а також медичної радіології, комп'ютерної томографії та ультразвукового дослідження (УЗД) в Одесі (Центр радіаційної діагностики), ортопедії та травматології (Донецький НДІ ортопедії та травматології), томографії (Інститут нейрохірургії АМН України ім. акад. Ромоданова), онкології та гематології (Національний медичний університет імені академіка О.О. Богомольця), Міжнародний центр телемедицини (Київ, КП), Центр телемедицини (Київська міська клінічна лікарня № 1).

Зокрема у Житомирській області в консультативно-діагностичний центр здійснюється дистанційна передача ЕКГ із дев'ятнадцяти центральних районних лікарень і амбулаторій сімейного лікаря. В рамках пілотного проекту

Євросоюзу впроваджується система «Телеконференція» через Інтернет.

У Харківській області функціонує дистанційно-діагностична система «Телекард», яка забезпечує інформаційно-консультативну вертикаль «сімейна амбулаторія – районна лікарня – обласний консультативний центр». Наразі обласна клінічна лікарня приймає ЕКГ із п'ятнадцяти сімейних амбулаторій Харківського району.

У чотирнадцяти районах Кропивницької області (колишня Кіровоградська) та на базі обласного кардіологічного диспансеру функціонує телекомунікаційна мережа передачі ЕКГ із сільських лікарських амбулаторій, дільничних лікарень до центральної районної лікарні та з центральної міської лікарні в обласний кардіологічний диспансер, який визначено основним консультативно-методичним центром, що, має телекомунікаційний зв'язок із НДІ кардіології АМН України.

У Миколаївській області у кардіологічному центрі обласної лікарні проводиться прийом, обробка ЕКГ і передача висновку до десяти районів області. Під егідою Управління охорони здоров'я Донецької обласної держадміністрації до 2014 р. було розпочато створення обласної телемедичної мережі м. Донецька і Донецької області. У п'яти найбільших обласних медичних установах розгорнуті телемедичні робочі станції.

В області вперше здійснені телеконсультації з використанням MMS повідомлень (послуга мобільного зв'язку) за профілем «щелепно-лицьова хірургія», проведені перші ургентні телеконсультації за профілем «травматологія-ортопедія» по лінії Волноваха – Донецьк із використанням мобільних телемедичних станцій.

В Івано-Франківській області налагоджено телемедичний зв'язок обласної дитячої клінічної лікарні із сервером м. Базеля (Швейцарія), завдяки якому лікарня отримує кваліфіковані консультативні послуги колег із декількох країн Західної Європи.

На базі вищих медичних навчальних закладів, зокрема Донецького державного медичного університету ім. Максима Горького, Вінницького національного державного медичного університету ім. М. І. Пирогова, Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького, проводяться лекції для головних лікарів і спеціалістів СОЗ медичних установ області з організації і практичного використання телемедицини. Дослідження показало, що інформаційні технології впроваджені в практику управління СОЗ майже в усіх областях країни. Теоретичні надбання з питань інформатизації СОЗ втілились у Державну програму інформатизації СОЗ України, основними завданнями якої є:

- розроблення та затвердження пакета нормативно-правових документів щодо забезпечення створення та функціонування медичних і фармацевтичних електронних ресурсів;
- розроблення та затвердження пакета нормативно-правових документів

щодо надання телемедичних послуг в Україні;

- створення локальних мереж у закладах, установах і організаціях СОЗ;
- об'єднання закладів, установ і організацій СОЗ, закладів медичної, фармацевтичної освіти та науки в рамках інформаційно-телекомунікаційної мережі СОЗ «УкрМедНет»;

- розробка та впровадження в установах і закладах СОЗ єдиної уніфікованої медичної (фармацевтичної) документації з трансформацією її в стандартизовану електронну форму з використанням електронного підпису та призначенням пацієнту унікального ідентифікатора [3; 4; 5].

Отже, незважаючи на те, що деякі положення Державної програми виконуються ще не в достатній мірі, та проаналізувавши сучасний стан інформатизації СОЗ, слід констатувати певну успішність започаткованих заходів і наявність тенденцій розвитку.

Список використаних джерел

1. Ларіна Р. Р., Владзимирський А. В., Балуська О. В. Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров'я: монографія / під заг. ред. проф. В. В. Дорофійенко. Донецьк : Цифрова типографія, 2008. 252 с.

2. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» N 75/98-ВР від 04.02.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/b19/page695/sp:wide:max100>.

3. Гулиев Я. И. Основные аспекты разработки медицинских информационных систем. *Врач и информационные технологии*. 2014. № 5. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-aspekty-razrabotki-meditsinskih-informatsionnyh-sistem> (дата звернення: 24.02.2017).

4. Гусев А. В. Обзор рынка комплексных медицинских информационных систем. *Врач и информационные технологии*. 2009. № 6. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/obzor-rynka-kompleksnyh-meditsinskih-informatsionnyh-sistem> (дата звернення: 24.02.2017).

5. Фінансово-економічні пріоритети формування інноваційної моделі розвитку регіонів: монографія / [Онищенко В. О., Птащенко Л. О., Самойлік М. С. та ін.]. Полтава : ПНТУ, 2010. 294 с.

Лега О. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Войтенко В. В., Буйнецька А. С.,
ЗВО спеціальності «Облік і оподаткування» СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Діяльність сільськогосподарських підприємств залежить від матеріально-

технічної бази, іншими словами від наявності основних засобів. Забезпечення виробництва продукції рослинництва, тваринництва, послуг у сільському господарстві пов'язане з машино-тракторним парком, автопарком, виробничими будівлями (ферми, приміщення ремонтних майстерень і т.д), спорудами, складськими та інші приміщеннями.

Відсутність зазначених активів, їх незадовільний технічний стан унеможливорює функціонування та ведення поточної господарської діяльності підприємства. Саме тому одним із важливих напрямків економічного аналізу є аналіз основних засобів підприємства.

Метою аналізу основних засобів є отримання інформації, що дає об'єктивну й точну картину стану про наявність, рух, функціональний стан основних засобів, ефективність їх використання та пошук резервів підвищення їх віддачі. Завдання аналізу: визначити забезпеченість підприємства та його структурних підрозділів основними засобами і рівень використання їх за узагальнюючими й окремими показниками; встановити причини зміни їхнього рівня; розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг виробництва продукції та інші показники; вивчити ступінь використання виробничої потужності підприємства й обладнання; виявити резерви підвищення інтенсивності й ефективності використання основних засобів [1].

Для отримання якісного результату, підприємство повинно використовувати об'єктивні дані для проведення аналізу, що обумовлює особливі вимоги до інформації про наявність, рух, стан і використання основних засобів. Реалізація завдань аналізу основних засобів здійснюється через облікову інформацію. Для цілей аналізу основних засобів сільськогосподарських підприємств виділимо первинну, узагальнюючу, звітну (фінансову та статистичну).

До первинних документів віднесемо затверджені спеціалізовані форми первинних документів з обліку основних засобів і інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств - форми: № ОЗСГ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів»; № ОЗСГ-2 «Акт приймання-здачі відремонтованих і реконструйованих (модернізованих) об'єктів»; № ОЗСГ-3 «Акт на списання основних засобів»; №ОЗСГ-4 «Акт на списання автотранспортних засобів»; № ОЗСГ-5 «Розрахунок нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів»; № ОЗСГ-6 «Відомість нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, які надійшли або вибули за __20__ р.»; № ОЗСГ-7 «Зведена відомість нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів за __20__ р.»; № ОЗСГ-8 «Відомість нарахування амортизації основних засобів за методом, передбаченим податковим законодавством за __ квартал 20__ р.»; №ОЗСГ-9 «Відомість розподілу витрат з утримання й експлуатації машинно-тракторного парку за 20__ р.» [2].

Для групування та узагальнення інформації про господарські операції, що

містяться у прийнятих до обліку первинних документах призначені облікові реєстри. Для відображення підсумкової інформації щодо руху основних засобів передбачено відомості: 4.1 с.-г., 4.4 с.-г., 4.5 с.-г., 4.6 с.-г., 4.7 с.-г. та Журнал-ордер 4 А с.-г [3].

Звітність сільськогосподарських підприємств для цілей аналізу основних засобів умовно поділимо на фінансову та статистичну.

Форма і склад статей фінансової звітності визначаються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73. Інформація про основні засоби відображається у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)» та «Примітках до фінансової звітності» (табл. 1).

Таблиця 1

Відображення інформації про основні засоби у фінансовій звітності

Розділ	Рядок	Зміст
<i>Баланс (Звіт про фінансовий стан)</i>		
I. Необоротні активи	1005 «Незавершені капітальні інвестиції»	вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів, (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу) [4]
	1010 «Основні засоби» 1011 «Первісна вартість» 1012 «Знос»	вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби», а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів (у дужках) та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу [4].
<i>Примітки до фінансової звітності</i>		
Розділ II. Основні засоби	Колонки 1 – 19 Рядки 100 - 260	заповнюється за даними бухгалтерського обліку за субрахунками до рахунків 10 «Основні засоби» і 11 «Інші необоротні матеріальні активи» та субрахунків 131 «Знос основних засобів», 132 «Знос інших необоротних активів». Наводиться інформація про стан і склад основних засобів за їх видами і зміни, які сталися за рік. Із залишку на кінець року розкривається інформація про первісну (переоцінену) вартість і знос основних засобів, одержаних у фінансову оренду і переданих у оперативну оренду. Цей розділ деталізує інформацію, яка наведена в Балансі за рядками 1010, 1011, 1012
Розділ III. Капітальні інвестиції	Колонки 1 – 4 Рядки 280-340	заповнюється на підставі даних бухгалтерського обліку за субрахунками до рахунку 15 «Капітальні інвестиції», де розкриваються склад капітальних інвестицій, сума витрат за рік і незавершеного будівництва на кінець року. Цей розділ деталізує інформацію, яка відображена в Балансі за рядком 1005.

Статистична звітність – форма статистичного спостереження державою, при якій уповноваженим органам надходить від підприємств (організацій, установ) необхідна їм інформація у вигляді законно встановлених звітних документів (статистичних звітів) за підписами осіб, відповідальних за подання і достовірність даних.

Основні засоби сільськогосподарських підприємств відображаються у двох формах статистичної звітності.

1. Ф.№ 10-мех «Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах у 20__році», де зазначають: І «Наявність та рух сільськогосподарської техніки» у натуральних показниках (штуках)» ІІ «Енергетичні потужності» (у кіловатах інформація про двигуни, у штуках про устаткування для виробництва відновлювальної енергії) [5].

Другою формою статистичної № 50-сг (річна) «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств». У розділі 4. «Показники щодо купівлі матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб» у графі «Обсяг куплених ресурсів» за кодами рядків 4660 - 5370 і 5400 - 5440 вміщує дані про придбання лише нової сільськогосподарської техніки і запчастин до неї. Показники щодо кількості та вартості придбаної нової сільськогосподарської техніки не можуть бути більшими, ніж відповідні показники графі 3 форми державного статистичного спостереження № 10-мех «Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах», які відображають також техніку, що вже була в користуванні [6].

Використання зазначеної інформації дасть можливість: оцінити загальний розмір основних засобів підприємства та проаналізувати зміни в їх обсязі впродовж звітного року; дослідити структуру основних засобів підприємства за видами активів, а також іншими кваліфікаційними ознаками для оцінки основних тенденцій в зміні складу основних засобів та ступінь досягнення відповідної мети діяльності; кількісно оцінити вплив факторів, які обумовлюють зміни в обсязі основних засобів підприємства; прослідкувати за змінами в складі джерел фінансування основних засобів; розрахувати показники ефективності використання основних засобів, провести їх аналіз та узагальнити аналітичні висновки.

Список використаних джерел

1. Маяковська Ц. В. Аналіз ефективності використання основних засобів та резерви їх підвищення URL: <http://www.rusnauka.com/Economics/75812.doc.htm> (дата звернення 22.03.2019).

2. Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів і інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств та методичних рекомендацій щодо їх застосування: Наказ Міністерства аграрної політики України від 27 вересня 2007 року № 701. URL:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN32622.html. (дата звернення 22.03.2019).

3. Про затвердження спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств та Методичних рекомендацій щодо їх застосування: Наказ Міністерства аграрної політики України від 04 червня 2009 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0390555-09>. (дата звернення 22.03.2019).

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>. (дата звернення 23.03.2019).

5. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/sr/all_blank.php?ind_page=sr. (дата звернення 23.03.2019).

6. Роз'яснення щодо форми державного статистичного спостереження № 50-ст (річна) «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» від 24 липня 2017 р. № 17.4-12/18. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gks/11781-18st-2017.html> (дата звернення 23.03.2019).

Лега О. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку
Сланська Ж. Ю.,
ЗВО напряму підготовки «Облік і аудит» ОКР «Бакалавр»
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

МОЖЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Державна Фіскальна Служба України постійно вдосконалює та збільшує кількість електронних сервісів, головною метою створення яких є забезпечення платників наданням якісних та актуальних послуг. Для комфортного звітування на веб-порталі відомства (sfs.gov.ua) розміщені сервіси «Електронна звітність» та «Електронний кабінет платника податків».

Також працюють сервіси: «Дані Реєстру платників ПДВ», «Анульована реєстрація платників ПДВ», «Реєстр платників єдиного податку», «Акредитований центр сертифікації ключів», «Інформація про РРО, книги ОРО», «Митна статистика», «Спеціалізоване клієнтське програмне забезпечення для формування та подання звітності до «Єдиного вікна подання електронної звітності», ОПЗ (OPZ) та інші [1].

Електронний кабінет платника податків – новий електронний сервіс веб-порталу ДФСУ України, який за допомогою спеціального інструмента доступу (наприклад, електронної картки платника податків) з використанням електронно-цифрового підпису дозволить платнику податків працювати з

органами податкової служби в режимі реального часу [2].

Електронний кабінет платника податків дещо спрощує роботу як фізичних, так і юридичних осіб, оскільки ним можна користуватися лише за допомогою персонального комп'ютера підключеного до інтернету та встановленого на нього браузеру за умови попередньої авторизації платника податків на веб-порталі ДФСУ України.

Електронний кабінет платника податків є захищеним, персоналізованим та безпечним електронним сервісом, який надаватиме безконтактні способи взаємодії платників податків та ДФСУ з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Призначенням Електронного кабінету платника податків є надання платнику податків можливості реалізувати свої обов'язки та права у сфері оподаткування в режимі on-line. Зокрема, платник податків без використання клієнтського застосування матиме змогу:

- підготувати, заповнити та надіслати податкову звітність в електронному вигляді;
- переглядати дані картки особового рахунка про стан розрахунків з бюджетом (нараховано, сплачено, переплата, податковий борг, штрафні (фінансові) санкції, пеня);
- формувати та заповнювати платіжні документи щодо сплати податків, зборів та інших платежів до бюджету;
- здійснювати сплату податків, зборів та інших платежів до бюджету за допомогою банківських систем типу Інтернет-банкінг;
- здійснювати офіційне листування з органами ДФСУ України з питань оподаткування, отримувати консультаційні послуги (у режимі реального часу або за попередньо надісланими питаннями), замовляти та отримувати адміністративні послуги;
- оперативно переглядати актуальні, а також архівні відомості, які надано платником податків або сформовано на підставі наданих ним до ДФСУ документів (дані обліку, дані щодо об'єктів оподаткування, інформацію про результати перевірок, інформацію про доходи фізичної особи тощо) [2].

Функціональні частини ЕКП:

1) відкрита частина (загальнодоступна) на яку вхід виконується без ідентифікації користувача (користувачі мають доступ до: новин, інформації з реєстрів, податковий календар, бланки податкової звітності, декларації про майновий стан, контакти та адреси ЦОП);

2) приватна частина (особистий кабінет) – вхід за допомогою ЕЦП (доступ до всього що і в відкритій частині, а також до: облікових даних платника, перегляду та ведення звітності, вхідні/вихідні документи, листування з ДФСУ, заяви/запити для отримання інформації, стан розрахунків з бюджетом, реєстрація податкових накладних, СЕА ПДВ, СЕА РП).

Провести авторизацію до ЕКП можливо з використанням електронного

цифрового підпису (ЕЦП) будь-якого Акредитованого центру сертифікації ключів (АЦСК).

Електронний кабінет платника податків відкриває широкі можливості для користувачів даної системи, це і декларування доходів громадян, також сервіси для платників ПДВ, платників Єдиного додатку, платників Акцизного збору з реалізації пального і онлайн подання звітності.

У рамках кампанії декларування доходів громадян та електронного декларування доходів державних службовців запроваджено такі сервіси для громадян:

- отримання відомостей про отриманні доходи та утриманні податки (Запит для отримання відомостей про доходи формується виключно фізичними особами – платниками податків для отримання інформації про себе. Відомості про суми отриманих доходів та суми сплачених податків в електронному вигляді надаються за останні три роки (поквартально));

- створення та направлення Декларації про майновий стан і доходи в електронному вигляді (у відкритій частині Електронного кабінету платника фізичні особи можуть заповнити, зберегти та роздрукувати Декларацію В розділі «Введення звітності» особистого кабінету фізичні особи з використанням ЕЦП можуть подати Декларацію в електронному вигляді) [3].

Електронний кабінет платника податку передбачений як для платників ПДВ так і для платників Єдиного податку. Можливості ЕКП для платників зазначених вище податків наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Можливості ЕКПП для платників ПДВ та Єдиного податку

Для платників ПДВ	Для платників Єдиного податку
1	2
<i>Платники податку</i> - це особи, на яких покладено обов'язок зі сплати податків, зборів та виконання інших обов'язків, пов'язаних з такою сплатою (наприклад, подання податкової декларації).	
<i>Податок на додану вартість</i> - непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм Податкового кодексу [4].	<i>Єдиний податок (ЄП)</i> – податок, що сплачують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування, основний підприємницький податок [4].
подання реєстраційної заяви платника ПДВ;	до органів ДФСУ та отримання відповідей;
запит про отримання витягу з Реєстру платників ПДВ;	перегляд даних щодо розрахунків з бюджетом;
запит щодо отримання інформації з Реєстру платників ПДВ;	перегляд та друк даних Реєстру платників єдиного податку;
направлення листів до органів ДФСУ та отримання відповідей;	направлення податкової декларації платника єдиного податку.
перегляд даних щодо розрахунків з бюджетом;	
перегляд та друк даних Реєстру платників ПДВ;	

1	2
формування та направлення ПН/ РК;	
завантаження та друк квитанції про реєстрацію в ЄРПН ПН/ РК;	
перегляд проведених операцій в системі електронного адміністрування;	
отримання інформації про рух коштів на електронному рахунку;	
направлення податкової декларації з податку на додану вартість	

Отже, можна зазначити, що використання ЕКПП має чимало переваг, таких як уникнення помилок у обов'язкових реквізитах поданих документів, також не можливо подання неповної звітності, оскільки вся звітність подається пакетом. Дуже зручним є те, що можливо імпортувати сформовані звіти з бухгалтерських програм для подальшого подання до фіскальної служби.

Список використаних джерел

1. Сервіси ДФС України – це зручно: Електронний кабінет платника податків. URL: https://mykolaivka-rada.gov.ua/podatкова/servisi_dfs_ukraini_ce_zruchno-elektronnij_kabinet_platnika_podatkiv (дата звернення 20.03.2019).

2. Електронний сервіс «Електронний кабінет платника податків» / Офіційний портал Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/proekt--modernizatsiya-derj/elektronna-kartka> (дата звернення 20.03.2019).

3. Електронний кабінет платника податків / Офіційний портал Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/prezentatsiyni-materiali/314965.html>. (дата звернення 20.03.2019).

4. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 21.03.2019).

Лихопій В. І., старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Бородай Є. А.,
ЗВО спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
СВО «Магістр»

Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ВІДНОСНІ ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ

Проблема антикризового управління зумовлена потребою в постійному своєчасному аналізі показників фінансової стійкості та платоспроможності. Використання даних показників дає можливість не допустити банкрутства підприємств, оцінити їх платоспроможність і кредитоспроможність. Важливо зазначити, що в антикризовому управлінні за допомогою основних коефіцієнтів

ліквідності та платоспроможності підприємства можна вирішити такі головні завдання:

- своєчасне діагностування передкризового стану підприємства і вжиття необхідних заходів щодо прогнозування кризових явищ;
- усунення неплатоспроможності, формування фінансової стійкості підприємства, мінімізація наслідків фінансової кризи;
- запобігання зниженню інвестиційної привабливості, скороченню власних коштів для фінансування виробничо-господарської діяльності, залученню значних коштів, які можуть призвести до фінансових труднощів чи фінансової кризи [1].

У вітчизняній і зарубіжній літературі, яка висвітлює питання фінансового аналізу діяльності підприємств, і в аналітичній практиці ліквідність розглядається як у широкому значенні цього терміну, так і в більш вузькому значенні. Перший з цих підходів до визначення ліквідності передбачає аналіз здатності підприємства виконати всі без винятку зобов'язання, взяті на себе, які впливають з його статуту та інших засновницьких документів, включаючи, зокрема, захист майнових інтересів усіх власників. Другий підхід трактує ліквідність лише як здатність підприємства розрахуватися за своїми поточними фінансовими зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші. У даному випадку йдеться про так звані «ліквідні» активи, тобто такі, які можуть бути перетворені на гроші протягом порівняно короткого часу, який відповідає терміну погашення фінансових зобов'язань. Характеристику показників ліквідності представлено на рис. 1.

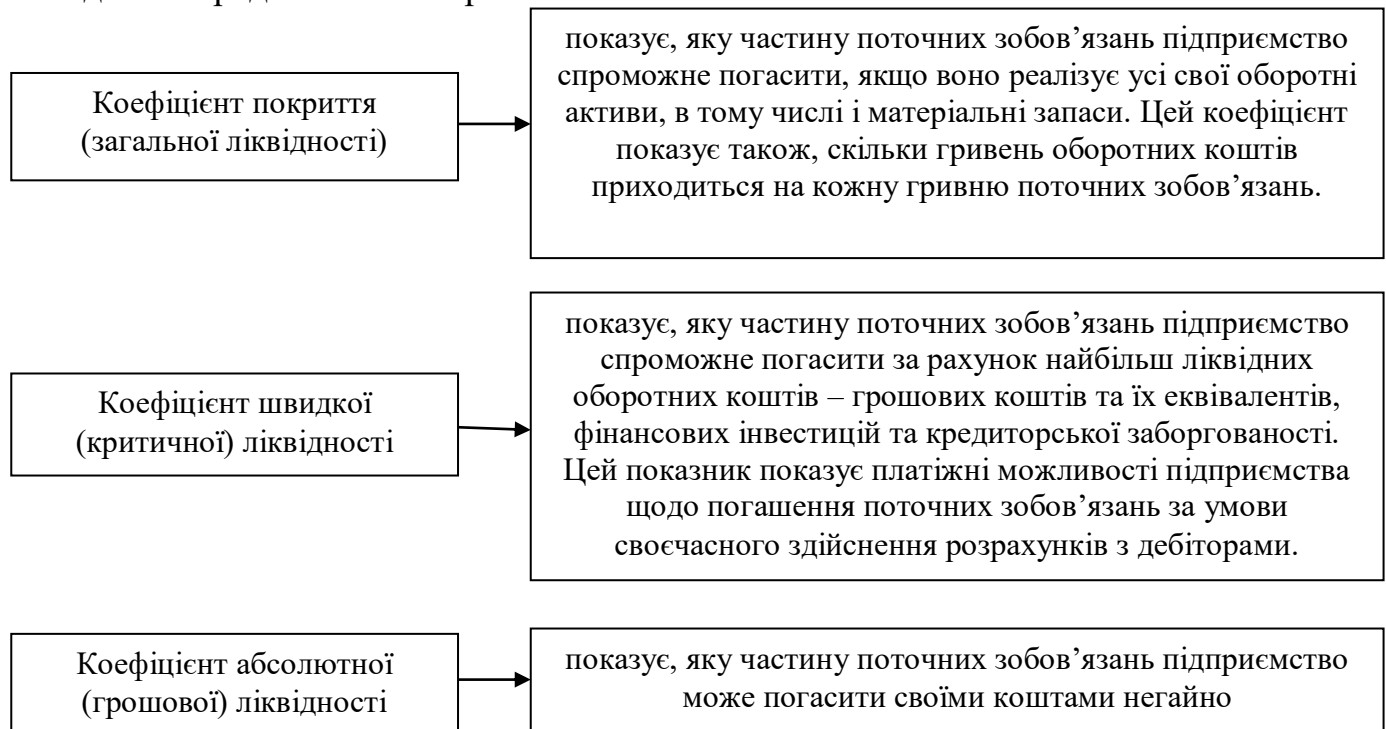

Рис. 1. Характеристика показників ліквідності підприємства

Н. А. Мамонтова стверджує, що фінансова стійкість – це такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва, оскільки дане визначення охоплює аналіз всіх сфер діяльності підприємства, що і включає в себе поняття «фінансова стійкість». Фінансова стійкість характеризується сукупністю показників, що представлені на рис. 2.

Коефіцієнт автономії	→	Показує частку власного капіталу у загальній сумі джерел коштів (валюти балансу)
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	→	Показує частку позикового капіталу у загальній сумі джерел коштів (валюти балансу)
Коефіцієнт фінансової залежності	→	Показує, яка сума коштів припадає на одиницю власного капіталу, обернений до коефіцієнту автономії
Коефіцієнт фінансової стійкості	→	Показує співвідношення власного і залученого капіталу
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості	→	Показує, яку частину активів сформовано за рахунок поточних зобов'язань
Коефіцієнт фінансового левериджу	→	Показує співвідношення залученого і власного капіталу, обернений до коефіцієнту фінансової стійкості
Коефіцієнт маневреності оборотних активів	→	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю оборотних активів стійкості
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	→	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю власного капіталу
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу	→	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю позикового капіталу

Рис. 2. Зміст та значення коефіцієнтів, які характеризують фінансову стійкість підприємства

Отже, для об'єктивної оцінки фінансової стійкості суб'єкта господарювання, необхідно безпосередньо корегувати коефіцієнти

забезпечення запасів власними джерелами, або аналогічні за природою показники, на суми нарахування та використання амортизації основних засобів та нематеріальних активів. З цією метою, достатньо відслідковувати зміни одного показника, тобто коефіцієнта нагромадження амортизації або придатності основних засобів, адже їх сума дорівнюється одиниці.

Список використаних джерел

1. Бобрик А. П. Антикризове управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства. URL: <http://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/100.pdf>.
2. Дробішева О. О., Чикулов Д. В. Оцінка платоспроможності та фінансової стійкості системі антикризового управління. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 3. С. 89-92.
3. Крищенко С. Шляхи покращення фінансового стану підприємства. *Збірник наукових праць ДЕТУТ*. Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 32. С. 270-278.

Малецька О. І.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Жидовська Н. М.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Львівський національний аграрний університет,
м. Львів, Україна

ПОДАТКОВИЙ DUE DILIGENCE НА ПІДПРИЄМСТВІ

Під час продажу або купівлі великого бізнесу вкрай важливою стає максимально повна інформація про фінансовий стан об'єкта торгу. Отримання повного уявлення про можливості купівлі бізнесу дозволяє прийняти найрозумніше і вірне рішення. Однак, щоб дізнатися про всі аспекти діяльності компанії, необхідно професійне втручання, а саме проведення due diligence за всіма складовими структурам організації, яка піддається трансакції.

Due diligence - це в перекладі з англійської, належна добросовісність і означає складання об'єктивної характеристики предмета інвестування. В ході процедури глибоко досліджується діяльність компанії, її фінансові та господарські досягнення або недоліки, проводиться комплексна перевірка всіх бізнес-складових і положення на ринку, оцінюються інвестиційні ризики і на підставі цих знань складається кваліфіковане думка про успішність об'єкта.

Дью ділідженс (due diligence) акумулює в собі проведення фінансових, юридичних і податкових перевірок, а також всебічний глибокий аналіз отриманих даних з метою складання уявлення про реальний стан справ на об'єкті інвестування. Як правило, процедура due diligence застосовується перед

зміною господаря підприємства, укладення партнерських договорів про співпрацю на великі суми, злиттям компаній або поглинанням слабших конкурентів, в інших випадках, пов'язаних з необхідністю вкладення великих інвестицій.

Фактично due diligence audit дозволяє значно знизити можливі підприємницькі ризики і успішно вкласти кошти в інвестиції великих підприємств або корпорацій. Due Diligence включає в себе:

- Проведення фінансової та податкової перевірок, при яких ретельно вивчаються бухгалтерські документи і податкові звіти.
- Системний аналіз постановки податкового обліку на підприємстві.
- Вивчення існуючого порядку документообігу.
- Аналіз результатів угод з резидентами і нерезидентами.
- Оцінку ризиків за податковими зобов'язаннями та достовірності проведених платежів.

Податковий due diligence - це перевірка основних статей застосовується на підприємстві податкового обліку на відповідність нормам законодавства, а також податкового навантаження, що діє на підприємстві, наявність різних податкових порушень і випадків донарахувань зобов'язань. В результаті узагальнення отриманої інформації висвічуються можливі ризики по відношенню до отримання податкових санкцій.

Податковий Due Diligence на підприємстві – це дослідження:

- даних податкового обліку, на відповідність чинному законодавству;
- податкового навантаження;
- виявлення податкових порушень.

Підсумок цієї перевірки – визначення можливих ризиків щодо застосування податкових санкцій. Відповідно, проведення даної процедури очевидно і актуально. Бажання і мета кожного інвестора – велике інвестування в прибуткові і надійні компанії, «гнучкі» в сучасному бізнесі і цілеспрямовано розвиваються в будь-яких складних умовах. Аудитори і юристи детально з'ясують стан справ в будь-якій компанії, нададуть про неї об'єктивну, незалежну, реальну оцінку.

Податковий due diligence є складовою частиною комплексної перевірки. Він покликаний дати покупцеві достовірну інформацію про виконання придбаною компанією своїх податкових зобов'язань. Якщо у фірми є велика заборгованість по податках, припинені операції з банківським рахунках і йдуть безперервні позови з податківцями, то це істотно знижує її інвестиційну привабливість.

Необхідність в проведенні Due Diligence настільки очевидна, що для потенційних інвесторів не потрібно ніякої особливої агітації. Адже кожен інвестор бажає розмістити свої інвестиції тільки в надійних і прибуткових компаніях, які зможуть успішно розвиватися в нелегких умовах сучасного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Сілічева Н. Є. Сутність Due Diligence (Дью Ділідженс) і можливі перспективи розвитку в Україні. *Економічний простір*. 2011. № 45. С. 288–296.
2. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник. К.: КНЕУ, 2006. 552 с.
3. <http://services.svdevelopment.com>
4. Семенова Л. Технология проведения Due Diligence. *Банковский менеджмент*. 2011. № 9. С. 47–50.
5. Томашевська І. Л. Due diligence: порядок проведення та документування. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 4 (54). С. 194–196.

Марків Г. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний аграрний університет
м. Дубляни, Україна

ФОРВАРДНА ПРОГРАМА ФІНАНСУВАННЯ ФЕРМЕРІВ

Форвардні програми фінансової підтримки фермерів передбачають укладення форвардних контрактів, які мають певні переваги перед іншими фінансовими інструментами. По-перше, індивідуальний характер укладення контракту дозволяє досить точно хеджувати ризик визначенням суми угоди і термінів, які відповідають потребам сторін. По-друге, за форвардними угодами не стягується додаткова платня (комісійні). Для продавців перевагою форвардних угод є те, що завдяки їх позабіржовому характеру вони мають змогу диктувати умови угоди, зокрема щодо встановлення ціни базового інструменту.

Форвардні програми сьогодні пропонують різні компанії (приватні і державні), але за обсягом фінансування та кількістю клієнтів лідерами ринку є саме останні. Зокрема, серед них і ПАТ «Аграрний фонд», яке цього року планує профінансувати аграріїв на 2,5 млрд грн. За інформацією департаменту малого та середнього бізнесу ПАТ «Аграрний фонд», за перші три місяці дії програми компанія законтрактувала більше 65% від заявленого об'єму зерна. До того ж частка малих та середніх виробників, які користуються форвардною програмою Аграрного фонду постійно зростає, і наразі складає 95% від загальної кількості учасників програми.

Скористатися послугами ПАТ «Аграрний фонд» може кожен аграрій, від дрібного до великого, але найбільша ланка клієнтів — саме середні виробники. 95% учасників весняної форвардної програми складають представники саме малого та середнього бізнесу, решта 5% — крупні гравці.

Для укладання договору існує чіткий пакет документів, який можна зібрати за 1-3 дні. Аграрій збирає документи та подає їх до регіонального

відділення ПАТ «Аграрний фонд». Процедура швидка та зрозуміла, гроші під майбутній урожай аграрій може отримати вже через 5 днів з моменту укладання договору. Це значна перевага саме над банківськими кредитами, для яких такий термін — щось нереальне.

Система оцінки клієнтів має до десяти критеріїв, за якими відбувається індивідуальний розгляд кожного виробника. Основні — історія співпраці, фінансовий стан підприємства, наявність судових справ тощо. Якщо «все чисто», то клієнт отримає швидку відповідь, мінімальну відсоткову ставку та максимальний авансовий платіж. Далі укладається біржовий договір і відбувається нарахування коштів сільгоспвиробнику.

Оплати за контрактами здійснюються в два етапи. Перший — авансовий платіж, який складає до 65% всієї суми. Наступну частину коштів аграрій отримує вже в момент переоформлення, коли зерно поставлене на склади Аграрного фонду і є всі необхідні документи, які підтверджують, що зерно відтепер належить ПАТ. Важливий момент: фінальна оплата за форвардом відбувається за ринковою ціною.

ПАТ «Аграрний фонд» пропонує два види форвардної програми: перша — з прив'язкою до курсу долара, друга — без такої прив'язки. До того ж процес переоформлення зерна відбувається за ринковими цінами, які склалися на момент поставки зерна, що також є великим плюсом. Перелік культур, на які розповсюджується дія форвардної програми, постійно поповнюється. Наразі за форвардними договорами ви можете продати зерно пшениці, кукурудзи, гречки та ячменю.

Основна перевага форвардної програми Аграрного фонду — це можливість отримати гроші під майбутній урожай, тобто тоді, коли зерно ще росте в полі. До того ж обираючи вид програми з прив'язкою до курсу долара, аграрій отримує більш вигідні умови і нижчі відсоткові ставки.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ПАТ «Аграрний фонд» [online]. URL: <http://agrofond.gov.ua/>
2. Дема Д. І. Фінансовий ринок : навч. посібник / Д. І. Дема, І. В. Абрамова, Л. В. Недільська; за заг. ред. Д. І. Деми. Житомир: ЖНАЕУ, 2017. 448 с.

Панченко І. Г.,
ЗВО напряму підготовки «Облік і аудит» ОКР «Бакалавр»
Науковий керівник – Кононенко Ж. А., к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день однією з актуальних проблем є розгляд і вивчення чинників, які прямопропорційно впливають на величину прибутку. Будь-яке підприємство всі свої сили спрямовує на отримання кінцевого результату. Прибуток – це різниця між ціною реалізації та собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції [5].

Рівень і сума прибутку складаються під впливом безлічі факторів, що впливають на неї як негативно, так і позитивно. Фактори, що впливають на прибуток, численні і різноманітні. Обмежити їх досить важко. Всі фактори, що впливають на прибуток підприємства, поділяються на зовнішні і внутрішні.

До факторів зовнішнього середовища відносять: економічна ситуація в країні, рівень інфляції, характер і гострота конкурентної боротьби, кон'юнктура ринку або співвідношення між попитом і пропозицією на продукцію та послуги підприємств, податкова і кредитна політика держави і комерційних банків, тарифи на товари та послуги, що надаються іншими підприємствами, ціна на сировину та товари для підприємств.

До внутрішніх факторів, залежних від діяльності підприємств, відносяться: тип і спеціалізація підприємства, розмір націнки на сировину, продукти та послуги, що встановлюються підприємствами, рівень технічної оснащеності підприємства, рівень механізації праці, прогресивність техніки та обладнання, що застосовуються на підприємствах, характер технологічних процесів та їх прогресивність, рівень продуктивності праці, обсяг і склад виробленої продукції, послуг і товарообігу, сума і рівень витрат виробництва і обігу, в тому числі співвідношення між змінними і постійними витратами, обсяг активів підприємства, їх структура, віддача і інші фактори [2].

Виділяють два напрямки аналізу середовища функціонування підприємства:

1. SWOT-аналіз – аналіз від внутрішніх факторів до зовнішніх. При цьому аналізі спочатку визначають основні внутрішні чинники, які впливають на діяльність підприємства – виробничу собівартість та якість продукції, виробничі можливості, технології, які застосовуються підприємством, його фінансовий стан і т.д.

2. TOWS-аналіз – аналіз від зовнішніх факторів до внутрішніх. При цьому спочатку оцінюють чинники, що є зовнішніми для підприємства

(можливості та загрози), потім аналізують сильні та слабкі сторони підприємства. Такий аналіз зовнішнього середовища покликаний визначити як позитивний вплив (можливості), так і втрати (загрози) підприємства від зміни умов зовнішнього середовища.

Методика SWOT і TOWS-аналізу дозволяє побудувати стратегічний баланс негативних і позитивних факторів, що впливають на підприємство. Результати аналізу використовують для визначення стратегії діяльності підприємства на ринку. Тобто, підприємство повинно стимулювати дію позитивних чинників, використовувати надані їм можливості.

Під час аналізу намагаються досягти найбільшої оперативності, скороченням часу між моментом виявлення проблемних питань дії зовнішнього чинника та адекватною реакцією на нього підприємства. Під впливом об'єктивних і суб'єктивних причин елементи зовнішнього середовища постійно змінюються у часі й просторі. При більш або менш стабільному середовищі, в якому зміни відбуваються повільно, їх можна передбачити завчасно, за аналогією з минулим. У нестабільному та динамічному середовищі зовнішні дестабілізуючі чинники важко передбачити, а компенсація чи повне усунення їх дії потребують значних витрат.

Найбільш ефективним способом відстеження змін у зовнішньому середовищі є моніторинг. Під час моніторингу здійснюється постійний збір інформації, «сигналів», що надходять як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища, накопичуються дані для експрес-діагностики діяльності підприємства

Фактори, що впливають на рентабельність виробництва, численні і різноманітні. Одні з них залежать від діяльності конкретних колективів, інші пов'язані з технологією і організацією виробництва, ефективності використання виробничих ресурсів, впровадженням досягнень науково-технічного прогресу. Отже, рентабельне ведення виробництва важливим стимулом розвитку господарств.

Список використаних джерел

1. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: навчальний посібник. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с
2. Костецький Я. І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва аналіз. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал: «Інноваційна економіка»*. 2012. № 2.
3. Манжура О. В. Ефективність сільського господарства України як галузі національної економіки. *Бізнес Інформ*. 2014. № 8. С. 115-119.

Прокопишин О. С.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Столярчук А. В., Войт В. І.
ЗВО групи Оп-51 економічного факультету
Львівський національний аграрний університет,
м. Львів, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Інформаційна система бухгалтерського обліку – основа для прийняття управлінських рішень. Щодо управлінського обліку, він формує інформацію про витрати на якість поточного і стратегічного характерів за напрямками політики в галузі якості, за ланками ланцюжка цінностей, а також про витрати (прибуток) від впровадження заходів щодо вдосконалення якості продукції [3].

Формування інформації про виробничий процес, яка б об'єктивно та оперативно відображала господарську ситуацію в межах підприємства, спрямовувала управлінський персонал на вибір найефективніших шляхів розвитку підприємства – важливе питання, що виникає перед вітчизняною наукою та практикою в бухгалтерському обліку. Один із чинників, який забезпечує успішне функціонування підприємства в умовах сучасного конкурентного середовища, – створення нової системи отримання інформації про процеси виробництва продукції тваринництва, застосування нових для вітчизняної практики бухгалтерського обліку підходів до обліку витрат і виходу продукції, що впливатиме на об'єктивність відображення господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Отож, з підвищенням вимог з боку користувачів до відображення операцій і результатів господарської діяльності переглядається та уточнюється науково-практична база бухгалтерського обліку.

Перехід бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти сприятиме адаптації підприємств України в європейську спільноту, отриманню необхідної інформації для прийняття оперативних рішень та інтеграції економічних процесів.

Впровадження в облікову практику П(С)БО 30 «Біологічні активи» змінило наявну методику оцінки за оприбуткування продукції сільськогосподарського виробництва за початкового її відокремлення від біологічного активу. Чимало сільськогосподарських підприємств не застосовують нововведення і відображають в обліку оприбуткування готової продукції в оцінці за плановою собівартістю, що загалом призводить до викривлення інформації у фінансовій звітності [2].

Доцільність підвищення якості продукції виправдана, позаяк якість продукції неабияк визначає її конкурентоспроможність. Висока якість продукції порівняно з конкурентами не тільки забезпечує довгострокову перевагу, а й часто дає змогу підвищувати ціну на продукцію, не втрачаючи своїх споживачів. Виконання поставлених завдань відбувається завдяки правильній організації обліку та контролю виробництва й первинної переробки молока на підприємстві.

Формування складу витрат на основі їх ґрунтовного аналізу надзвичайно важливе, позаяк від цього залежать розмір отриманого прибутку, ціноутворення на продукцію підприємства, а також багато інших аспектів життєдіяльності будь-якого підприємства.

Збільшувати обсяги виробництва молока належить за рахунок інтенсивних чинників розвитку тваринництва, впровадження новітніх досягнень науки, техніки і передової практики, ефективного використання виробничого потенціалу. У сучасних умовах господарства мають істотний генетичний потенціал молочної худоби, але продуктивна можливість тварин реалізується несповна, здебільшого через недостатню і неповноцінну годівлю. При цьому зростають обсяги витрат кормів у розрахунку на одиницю продукції, зростають собівартість та затрати на її виробництво. Збір і обробка інформації про витрати на виробництво – завдання бухгалтерського обліку, який має не лише виявити фінансові результати діяльності підприємства, а й активно впливати на цю діяльність, запобігати виникненню диспропорцій у виробництві.

Найсуттєвіші причини низької ефективності молочного скотарства – недоліки в забезпеченні корів повноцінною і збалансованою кормовою базою і проведенні селекційно-племінної роботи. Рівень продуктивності худоби на 65-70% визначається рівнем годівлі, на 17-20% – організаційними базами, і на 10-15% – біологічними чинниками.

Основний чинник, що визначає продуктивність молочного скотарства, а відтак і ефективність галузі, – годівля. Порушення норм, структури раціону і режиму годівлі зумовлює зниження продуктивності тварин та перевитрати кормів. Повноцінність годівлі визначається складом раціонів і поживністю окремих видів кормів, ступенем відповідності для потреб тварин наявних у кормах раціону поживних та біологічно активних речовин, підготовкою кормів до згодовування, кратністю годівлі.

Зростання витрат кормових одиниць на одну голову забезпечить зростання продуктивності молочного стада. Особливо на це вплине зростання частки витрат концентрованих кормів.

Вживання пропонованих заходів щодо інтенсифікації молочного скотарства здебільшого за рахунок підвищення молочної продуктивності корів дасть змогу збільшити виробництво молока та підвищити його ефективність.

Для скорочення затрат облікового процесу, не порушуючи надійність і достовірність в інформаційному забезпеченні, доцільно здійснювати облік витрат на якість продукції молочного скотарства відповідно до стадій (процесів) діяльності підприємства: постачання – виробництво – реалізація. Налагоджена методика обліку витрат на якість дасть змогу визначити момент виникнення витрат, здійснити контроль та аналіз задля запобігання витрати споживчих властивостей чи погіршення якості продукції молочного скотарства до завершення повного виробничого циклу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності виготовленої продукції та збереженню іміджу підприємства [1, с. 230].

Ринок продукції сільського господарства формує низка виробників аналогічної продукції. Тож важлива інформація про те, хто та в яких обсягах виробляє таку саму продукцію, які її вартість та попит на ринку.

Основні завдання і конкурентів, і ринку загалом – формування заходів підприємства для завоювання або підтримки високої конкурентоспроможності. Бухгалтерський облік у системі управління підприємством має слугувати чинником світової стандартизації звітності.

Список використаних джерел

1. Поліщук О. Т. Сутність та деякі аспекти витрат на якість продукції. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 226-231.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18 липня 2005 р. № 790.
3. Тимрієнко І. Ю. Управлінський облік витрат на якість продукції: концептуальний підхід, теорія і практика. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1916/1/23.pdf>

Романченко Ю. О.
к.е.н., доцент, доцент кафедри організації обліку та аудиту
Зотєєв В. О., Ситник М. В.
ЗВО спеціальності «Облік і оподаткування» СВО «Магістр»,
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Система державних закупівель в Україні постійно розвивається та вдосконалюється, тому наразі не зайвим буде звернути увагу на міжнародний досвід організації та здійснення закупівель у країнах світу.

При становленні системи закупівель в Україні успішно враховуються

позитивні аспекти закордонного досвіду. До українських здобутків у сфері закупівель нині належить їхній перехід до електронного формату, чим забезпечено дотримання принципу прозорості та відкритості, сприяння розвитку конкуренції, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, удосконалення заходів контролю у сфері закупівель [1].

Окреслюючи актуальність, також варто зазначити, що 2016 р. став роком докорінних змін у системі державних закупівель України. По-перше, 17 лютого 2016 р. Президент України підписав новий Закон України «Про публічні закупівлі» [2]. Вже 1 серпня 2016 р. цей Закон став обов'язковим до застосування для всіх замовників державного сектора. По-друге, вся система державних закупівель була переведена на електронний майданчик і стала здійснюватись виключно в електронній формі [3].

Ознайомитися з усіма публічними державними та комерційними закупівлями, взяти участь у закупівлях, запропонувати державі та бізнесу товари або послуги, скористатися всіма супутніми сервісами можна на електронному майданчику «Держзакупівлі. Онлайн», входить до системи публічних закупівель ProZorro та відкритої системи комерційних закупівель RIALTO.

Багато країн світу мають доволі розвинені системи закупівель. Напрями розвитку внутрішньої та зовнішньої політики в різних країнах світу впливають і на особливості проведення закупівель у них. Наприклад, Сполучені Штати Америки через обставини історичного розвитку є найдосвідченішими в організації системи закупівель. 1972 року в США було схвалено перший закон про регулювання федеральних державних закупівель. Пізніше, 1984, року було прийнято низку законодавчих та підзаконних актів, що називаються Правилами закупівель для федеральних потреб та якими у США користуються дотепер.

Правила закупівель для федеральних потреб містять принципи політики у сфері закупівель та вимоги стосовно порядку та процедур, визначені для всіх федеральних органів, систему федеральних закупівель за графіками тощо. Правила налічують майже 2 тисячі сторінок та 53 розділи, у кожному з яких розкрито певний аспект державних закупівель. Федеральне закупівельне управління США здійснює моніторинг федеральних закупівель, координує процес нормотворчості у цій сфері. До функцій Федерального закупівельного управління належить формування та підтримка єдиної системи регулювання державних закупівель, вирішення у цій сфері конфліктних ситуацій між установами уряду, організація роботи Федерального інституту державних закупівель, забезпечення функціонування Федеральної комп'ютеризованої системи державних закупівель [4].

У Німеччині, як і в США, сприяють залученню до участі в тендерах суб'єктів малого бізнесу, які доволі часто виграють великі контракти. Сама модель обмеження монополізму у Німеччині підтримує такі можливості. Частина замовлення великого постачальника чи виконавця може бути запропо-

нована конкурентам за ціною монополіста.

Отже, у країні створюються перспективи для довгострокового розвитку невеликих суб'єктів господарювання, а держава, роблячи поступку суб'єктам малого бізнесу, нічого не втрачає. Крім цього, негласно підтримується розподіл сил на ринку так, щоб не виникли ситуації пов'язаності замовника- монополіста з постачальником-монополістом чи виконавцем-монополістом. Цікавим у практиці Німеччини у сфері закупівель є можливість відшкодування фінансових витрат на конкурсну документацію, якщо підготовка конкурсних пропозицій потребувала від учасника значної кількості таких витрат. Як бачимо, принцип економічної конкуренції у Німеччині є основним принципом здійснення закупівель. Варто зауважити, що у цій країні контроль у сфері закупівель здійснюють апеляційна інстанція, що є незалежною установою, та судові органи.

В Австрії сфера закупівель регулюється Законом про державні закупівлі, положення якого ґрунтуються на нормах директив ЄС стосовно закупівель. Дія цього Закону поширюється на закупівлі усіх державних органів, дев'яти регіональних органів, місцевих муніципалітетів та галузевих підрядників [4].

Таким чином, отримані здобутки не дають права зупинятися на досягнутому, тому варто й надалі аналізувати та користуватися зарубіжним досвідом у сфері закупівель для подальшого удосконалення системи закупівель в Україні.

Список використаних джерел

1. Олефір А. О. Проблеми публічних закупівель крізь призму європейського досвіду. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/89582/99325>
2. Закон України «Про публічні закупівлі» № 922-VIII від 25 грудня 2015 р. Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Аврамець Ю. О. Поняття та сутність «публічних закупівель» в адміністративному праві України. URL: <http://journals.nubip.edu.ua>
4. Куркуделя І. Світовий досвід у сфері закупівель. *Фінансовий контроль*. 2018. № 9 (152). С. 39–41.

Саєнко С. Р.,
ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Бакалавр»
Науковий керівник – Волкова Н. В.
к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Перехід до ринкової економіки та розвиток ринкових відносин сприяли появі нових зв'язків між усіма господарюючими суб'єктами, що у свою чергу

підвищує ймовірність появи різних непередбачуваних ризиків, критичних ситуацій. Упродовж багатьох століть страхування є основним заходом щодо управління існуючими ризиками.

Країни, з розвиненим ринковим господарством, роблять акцент та стратегічному розвитку страхування, як невід'ємному сегменті економіки. Воно дозволяє забезпечити стабільність у суспільстві, відшкодування збитків у разі непередбачуваної ситуації (загибелі майна, втраті доходу, медичне страхування). Тобто воно захищає людину у різноманітних випадках життя.

У сучасних економічних умовах, страхування – це чи не єдина галузь економіки країни, що протягом останніх років має стабільний та значний щорічний приріст обсягів наданих послуг. Що пояснюється тим, що люди почали, судячи із закордонного досвіду, більше довіряти страховим компаніям. При цьому, ця галузь забезпечує перерозподіл незначної частини внутрішнього валового продукту. Українські страхові компанії ще не акумулювали вагомий обсяг інвестиційних ресурсів, тому їх частина у вітчизняній економіці ще доволі мала.

Український страховий ринок – це досить молода складова економіки, що поки ще перебуває на стадії становлення та формування, однак, вже на сьогоднішній день, є ознаки того, що страхування стає досить важливим сегментом ринкових економічних відносин. Саме страхування є ознакою цивілізованого суспільства, яке здатне забезпечити не тільки безпеку, стабільність, соціальні гарантії людству, але й у майбутньому може стати надійним механізмом перерозподілу інвестиційних ресурсів і механізмом вирішення питання щодо зайнятості населення.

В Україні загальна кількість страхових компаній станом на 30.09.2018 р. становила 285, у тому числі СК "life" (страхові компанії, що здійснюють страхування життя) – 31 компанія, СК "non-life" (страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя) – 254 компанії, (станом на 30.09.2017 – 296 компаній, у тому числі СК "life" – 34 компанії, СК "non-life" – 262 компанії). При цьому, кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 9 місяців 2018 року порівняно з аналогічним періодом 2017 року, кількість компаній зменшилася на 11 СК [2, с. 1].

Розвиток страхової справи у нашій країні передбачає ретельне вивчення та розумне використання досвіду промислово розвинутих країн, що мають багаторічні традиції в організації страхового ринку, досить широку законодавчу базу для регулювання діяльності страховиків та диверсифікацію різних видів страхування.

На даний час, в Україні сформований правовий фундамент функціонування страхового ринку. Страхові правовідносини закріплюються у правилах та умовах страхування, що містяться у страхових полісах різних страхових компаній. Досвід створення різноманітних ринкових інструментів у галузі страхування і практика їх застосування визначають шляхи подальшого

розвитку системи регулювання страхових відносин. Нажаль, для повноцінного розвитку страхової справи не вистачає висококваліфікаційних спеціалістів, фахових публікацій із даної тематики, що необхідні всім працівникам системи страхування, а також страхувальникам.

При цьому стримують розвиток страхового ринку ряд наступних проблем, які доцільно вирішити для конкурентоспроможного функціонування:

- нестійка політична та економічна ситуація в країні;
- недосконала нормативно-правова база;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- відсутність довіри населення до страхових компаній та недостатня інформація про стан і можливості страхового ринку;
- недостатній рівень забезпеченості страхових вкладень;
- перестраховування частини великих ризиків за кордоном;
- низький рівень капіталізації страховиків;
- необґрунтований виток грошових коштів з України;
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців у даній галузі;
- знецінення національної валюти;
- низький ступінь забезпечення відповідальності за великі застраховані ризики;
- відсутність можливості здійснення довгострокових видів страхування;
- неефективне регулювання страхової діяльності з боку держави;
- відсутність чіткої стратегії розвитку страхового ринку;
- невідповідність ролі і місця страхування завданням, котрі стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки;
- сучасний стан страхового ринку не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку [1; 3].

Звідси, щоб подолати визначені проблеми та забезпечити ефективне функціонування страхового ринку Україні доцільно вжити такі заходи:

- застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страхову діяльність;
- вдосконалення норм законодавчої бази;
- впровадження міжнародних стандартів ведення вітчизняної страхової діяльності;
- розробка ефективної стратегії розвитку страхового ринку України;
- проведення просвітницьких заходів населення з метою популяризації страхових послуг [1, с. 730].

Отже, тема страхування та діяльності страхового ринку на сьогодні досить актуальна, адже будь-яка діяльність людини пов'язана з ризиковими ситуаціями, що можуть завдавати шкоди її майну, здоров'ю та іншим майновим інтересам. При цьому, час настання таких ситуацій, а також розміри збитків, невідомі заздалегідь. Тому потенційні ризики змушують підприємства і громадян приймати заходи щодо їх запобігання або зменшення їх впливу, а

також шукати джерела відшкодування можливого збитку від ризиків, уникнути яких неможливо.

Страхова діяльність в Україні почала набувати чітких окреслених рис господарської діяльності лише впродовж останніх десятиліть, і страхові компанії все суттєвіше починають ставати вагомим елементом ринкових відносин та страхового ринку у цілому. Однак, наразі страховий ринок України все ще перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Незважаючи на певні здобутки він характеризується недоліками, наявність яких показує перспективи розвитку і, таким чином, потенціал для України.

Список використаних джерел

1. Матвеев В. В., Гайдаржийська О. М., Отрошко В. П. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2018 р. №2 (54). С. 727-731.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2018 року: веб-сайт. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/9_mis_2018/sk_9_mis_2018.pdf (дата звернення 05.03.2019).
3. Рудь І. Аналіз страхового ринку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 856–859.

Свистун Л. А.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
м. Полтава, Україна

ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Малі підприємства відіграють важливу роль в сучасній економіці країни, їх розвиток впливає на прискорення науково-технічного прогресу, конкурентоздатність, створення додаткових робочих місць, водночас виконуючи важливу соціальну роль, забезпечуючи суттєве джерело доходу для значних прошарків населення. На відміну від підприємств великого бізнесу, малі підприємства практично завжди знаходяться в тісному контакті з клієнтом, але разом з тим, для забезпечення мобільності, їм потрібно постійно здійснювати інвестиції у власний розвиток.

Незважаючи на мінливу тенденцію кількості малих підприємств, їх внесок у обсяги виробництва і реалізації по економіці в цілому постійно зростає, що є позитивним явищем. Станом на початок 2018р. спостерігається тенденція збільшення кількості малих підприємств на 11 % порівняно з попереднім роком. У сільському, лісовому та рибному господарстві України зосереджено 15% малих підприємств, що становить друге місце після оптової та роздрібної

торгівлі (27%) (рис. 1). Такий розподіл малих підприємств характерний і для Полтавської області, де активним є сільськогосподарське виробництво.

Однією з важливих проблем ефективного функціонування малих сільськогосподарських підприємств та їх інвестиційного розвитку є можливість забезпечення діяльності необхідними обсягами фінансових ресурсів. Вчасно отримані інвестиції можуть дати значний поштовх для розвитку конкретного підприємства, міста та регіону в цілому. Залучення інвестицій було і залишається одним із пріоритетних напрямків діяльності будь-якого підприємства, адже саме інвестиції є основою економічного зростання, яке забезпечує підвищення темпів приросту обсягів виробництва, зростання якості продукції, і, як результат, підвищення її конкурентоспроможності, зростання рівня оплати праці. Малі підприємства використовують інноваційні технології, які дають змогу не забруднювати навколишнє середовище, переробляти відходи або впроваджувати безвідходні технології.

Рис. 1 Розподіл малих підприємств в Україні за видами економічної діяльності станом на 2018 р.

* Складено автором за [1].

Українські аграрні підприємства на сучасному етапі свого розвитку мають значну потребу в інвестиціях в модернізацію чи оновлення основних засобів. Складовими фінансового забезпечення інвестиційного розвитку виступають власні (внутрішні) й позикові (зовнішні) джерела фінансування. Їх обсяги і можливості залучення в малий бізнес залежать як від внутрішнього механізму регулювання процесу фінансування самих підприємницьких структур, так і від державної підтримки підприємництва. Загалом у структурі капіталу малих підприємств України спостерігається тенденція зростання і

переважання частки позикового капіталу (близько 90%). В основному фінансування здійснюється за рахунок поточного кредитування.

Можливі джерела фінансування інвестиційного розвитку малих аграрних підприємств наведені в таблиці 1.

Серед усіх джерел фінансування інвестиційного розвитку особливе місце відводиться кредиту. Специфікою інвестиційного кредиту є те, що він здебільшого довгостроковий, має саме інвестиційний характер і потребує встановлення плати за кредит не вище за рівень дохідності за інвестиціями; розрахунку терміну кредитування залежно від терміну окупності інвестицій.

Найпоширенішим видом інвестиційного кредиту є банківський інвестиційний кредит. Термін надання кредитів на розвиток малого бізнесу в більшості українських банків становить 5 років. Як правило, процентні ставки встановлюються від 20 % річних у гривні і вище.

Таблиця 1

Джерела фінансування інвестиційного розвитку малих аграрних підприємств

Джерела фінансування інвестиційного розвитку		
Внутрішні джерела фінансування		
1.	Самофінансування (за рахунок власних коштів)	чистий прибуток; амортизаційні відрахування; страхові суми відшкодування збитків; іммобілізовані надлишки основних та обігових коштів, нематеріальних активів тощо.
Зовнішні джерела фінансування		
2.	Пайове фінансування (акціонування)	залучення коштів на фінансування проекту шляхом випуску акцій
3.	Бюджетне фінансування	у рамках державних цільових програм і фінансової підтримки
4.	Кредитне фінансування	банківський інвестиційний кредит, облігаційні позики, міжнародний інвестиційний кредит, товарний інвестиційний кредит
5.	Лізинг	майнові відносини, що виникають при передачі предмета лізингу (рухомого і нерухомого майна) в тимчасове користування на основі його придбання і здачу в довгострокову оренду
6.	Фінансування від міжнародних фінансових інституцій	фінансування проектів ЄБРР, ЄІБ, НУФ, міжнародними регіональними банками розвитку, фінансування проектів за участю експортно-кредитних агентств (ЕКА) та ін.
7.	Фінансування за рахунок коштів ЄС (грантове фінансування)	надає підтримку проектам, які забезпечують значний внесок в економічне зростання і зайнятість в Європі; підтримка надається інноваційним установам (або мікропідприємствам), особливо на стадії стартапу чи виходу на нові ринки.
8.	Венчурне фінансування	фінансування ризикових (інноваційних) проектів або фінансування новостворюваних інноваційних компаній (Start-up); фінансування ранньої стадії розвитку інноваційних підприємств зі значним потенціалом комерціалізації, а також пізніших стадій зростання і розвитку підприємств з метою отримання у подальшому вигоди шляхом продажу підприємства стратегічному інвесторові або через IPO.
9.	Змішане фінансування	за рахунок власних та залучених коштів

* Складено автором за [2-5]

На сьогодні також існує достатньо джерел грантового фінансування розвитку малого бізнесу. Серед наймасштабніших можна виділити такі: HORIZON 2020 UKRAINE, Інвестиційний фонд суспільства (NIF), COSME, «Можливості для малого та середнього бізнесу», East Invest, «Консультації для малого бізнесу», програми посольств та урядів окремих країн тощо.

Ще одним важливим джерелом фінансування є програми міжнародних фінансових інституцій. Для прикладу розглянемо умови фінансування малих аграрних підприємств за програмами Німецько-Українського фонду (табл. 2).

Головна мета діяльності Німецько-Українського фонду – підтримка фінансування мікро, малих та середніх підприємств України шляхом надання їм через банки-партнери кредитів для здійснення інвестицій в основний та обіговий капітал. НУФ впроваджує свої програми за принципом фінансової установи «другого рівня».

Таблиця 2

Умови фінансування аграрних підприємств за деякими програмами
Німецько-Українського фонду

Умови фінансування	Програма мікрокредитування	Програма з підтримки інвестицій МСП
Позичальники	1. Фізичні особи-підприємці (ФОП) 2. Мікропідприємства (не більш ніж 20 постійних працівників) 3. Малі підприємства (не більш ніж 250 постійних працівників) 4. Середні підприємства (не більш ніж 500 постійних працівників)	1. Фізичні особи-підприємці (ФОП) 2. Мікропідприємства (не більш ніж 20 постійних працівників) 3. Малі підприємства (не більш ніж 250 постійних працівників) 4. Середні підприємства (не більш ніж 500 постійних працівників)
Призначення кредиту	Фінансування виробництва, сільського господарства (тільки для ФОП та мікропідприємств)	Фінансування виробництва, сільського господарства
Валюта кредиту	Євро, гривня	Гривня
Максимальний розмір кредиту	25 000 євро (для ФОП та мікропідприємств), 100 000 євро (для малих підприємств), 250 000 євро (для середніх підприємств)	250 000 євро (гривневий еквівалент)
Відсоткова ставка	Ринкова, визначається банками-партнерами	Максимальна номінальна визначена як UIRD x 1,1
Максимальний термін кредиту	3 роки (для фінансування обігового капіталу); 5 років (для фінансування інвестицій в основні засоби).	2 роки (для фінансування обігового капіталу), 6 років (для фінансування інвестицій в основні засоби)
Банки партнери	Мегабанк; Укргазбанк; Ощадбанк; Кредітвестбанк	ПроКредитбанк; Укргазбанк; Кредобанк

* Складено автором за [3]

Для будь-якого підприємства принципове значення має віддача у формі прибутку від використання як власних, так і позикових коштів. Підприємство,

що використовує позиковий капітал, має більш високий фінансовий потенціал для власного розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, однак, у більшій мірі генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства.

Отже, приріст результативної діяльності вітчизняних малих аграрних підприємств потребує інвестиційних вкладень на інноваційній основі. Вчасно отримані інвестиції можуть дати значний поштовх для розвитку конкретного підприємства, міста та регіону в цілому. Інвестиційний розвиток малих підприємств має стати одним з пріоритетних напрямів політики держави.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Офіційний сайт Європейський інвестиційний банк в Україні. URL: <https://iceg.com.ua/european-investment-bank-in-ukraine/>
3. Офіційний сайт Німецько-Українського фонду. URL: <http://guf.gov.ua/uk/principi-roboti>
4. Грантове фінансування. URL: http://chern-rayrada.cg.gov.ua/web_docs/1730/2016/08/
5. Оксенюк К. І. Фінансове забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні. Випуск № 7 (47). 2017. С. 440–443.

Тютюнник М. С.,
ЗВО спеціальності «Облік і аудит» ОКР «Бакалавр»
Кононенко Ж. А.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ

На сучасному етапі розвитку економіки діяльність будь-яких підприємств України поєднується з численними ризиками, зокрема, в більшості випадків – фінансовими, ступінь впливу яких на результати господарської діяльності достатньо високий. Трактуювання фінансового ризику пояснює розуміння даної категорії, як ризик, що виникає при здійсненні фінансового підприємництва чи фінансових угод, виходячи з того, що у фінансовому підприємстві в ролі товару виступають або валюта, або цінні папери, або кошти [1].

Залежно від масштабу і складності досліджуваного об'єкта, рівня схильності підприємства до певної групи ризиків, а також ставлення до ризику особи, що приймає рішення, суб'єкт господарювання може використовувати різні методи оцінки фінансової ситуації та фінансових ризиків, кожен з яких має свої особливості [2]. Одним із видів таких методів є статистичний.

Сутність статистичних методів оцінки ризикованих подій ґрунтується на теорії ймовірностей розподілу випадкових величин. Маючи достатньо інформації про реалізацію визначених видів ризику в минулих періодах для конкретних видів підприємницької діяльності, господарюючий суб'єкт зможе оцінити ймовірність реалізації їх у майбутньому [1].

Зокрема, можливе вживання таких видів статистичних методів, як: «дерево рішень», імітаційне моделювання ризиків та моделювання Монте-Карло [3].

Найбільш потужним методом аналізу економічної системи вважається саме імітаційне моделювання, що являє собою процес проведення на електронно-обчислювальних машинах експериментів з математичними моделями складних систем реального світу. Даний метод застосовується в тих випадках, коли проведення реальних експериментів (наприклад, з економічними системами), потребує значних витрат і є нездійсненним на практиці. Крім того, необхідна інформація у разі, коли відсутні фактичні дані, замінюється величинами, одержаними в ході імітаційного експерименту (тобто тими, що генеруються комп'ютером) [3]. Серед переваг даного методу можна виділити те, що він враховує максимально можливу кількість факторів і є досить ефективним тоді, коли досліджувані взаємозв'язки складні, носять стохастичний характер і не можуть бути змодельовані в умовах об'єктивного експерименту. Недоліками методу є використання спеціальних математичних пакетів, трудомісткість і дорожнеча створення моделей [1].

Відповідно метод моделювання Монте-Карло є складовою імітаційного моделювання. Це складна методика, що має тільки комп'ютерну реалізацію. Основний принцип, що лежить в основі методу, полягає в такому: реальні статистичні дані замінюються даними, здобутими на основі вибірки з чисел, які підкоряються тим самим законам розподілу, що й реальні. Переваги даного методу: урахування в повній мірі функціонування досліджуваних систем, можливість моделювання випадкових величин із заданими законами розподілу. Недоліком в свою чергу є те, що розробку моделей через надзвичайну складність цієї процедури доручають вченим або консультантам із проблем управління. Тому може виявитися, що розробники та користувачі мають зовсім різні підходи до поставленої задачі, і використовувати розроблену модель на практиці буде дуже непросто [1].

Що стосується методу «дерева рішень», то його застосовують, коли необхідно прийняти декілька рішень в умовах невизначеності, причому наступні рішення базуються на результатах попередніх. Дерево рішень складається з вузлів, які являють собою деякі події, та стрілок, які поєднують вузли, що характеризують роботи, які проводяться, або рішення, що приймаються [4]. Перевагою даного методу є те, що послідовно оцінюються наслідки кожної можливої вихідної події та обчислюється максимальна ймовірність кінцевої події. Недоліки методу: трудомісткість, можлива

недооцінка ланки будь-якої системи [1].

Отже, оскільки кожний із розглянутих методів не позбавлений недоліків, то у практичній діяльності необхідно використовувати кілька різних методів. Звичайно, отримані різними методами результати будуть відрізнятися, але аналіз розходжень між ними дозволить виявити фактори, які враховуються в одних методах і не враховуються в інших, що впливає на точність оцінки і достовірність отриманих результатів.

Список використаних джерел

- 1) Герасимчук Н. А., Мірзоєва Т. В., Томашевська О. А. Економічні і фінансові ризики: навч. посіб. К.: ЦП Компринт, 2015. С. 288. URL: https://pidruchniki.com/86192/ekonomika/finansoviy_rizik.
- 2) Зянько В. В., Дзюбко М. Ю. Методи аналізу фінансових ризиків суб'єктів господарювання. *Економічний вісник ЗГПА*. 2017. № 1-1 (07). С. 99-102.
- 3) Логвінова О. П., Семененко І. М. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч. посіб. Х.: «Лідер», 2015. С. 370. URL: https://pidruchniki.com/86343/ekonomika/obgruntuvannya_gospodarskih_rishen_i_o_tsinyuvannya_rizikiv.
- 4) Добровольська О. В., Халатур С. М. Фінансовий ринок: навч. посіб. Д.: Монолит, 2015. С. 384. URL: https://pidruchniki.com/90643/finansy/finansoviy_rinok.

Ціцька Н. Є.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Малецька О. І.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет
м. Дубляни, Україна

НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА КАЛЬКУЛЮВАННЯ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Аграрні підприємства, як суб'єкти виробничої сфери, основною метою своєї діяльності мають виробництво сільськогосподарської продукції. Більша частка цієї готової продукції належить продукції рослинництва. При дослідженні ефективності аграрного виробництва, визначенні остаточного кінцевого результату як в цілому по підприємству, так і в розрізі окремих сільськогосподарських культур виникає необхідність у раціонально організованому обліку витрат на виробництво аграрної продукції та її своєчасному і правильному калькулюванні. Саме тому, проблема методології обліку виробництва і визначення фактичної собівартості продукції рослинництва є надзвичайно складною, важливою і трудомісткою.

Усі сільськогосподарські підприємства при визначенні фактичної собівартості одержаної продукції повинні керуватися Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затвердженими наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132 [2]. Відповідно до цих Методичних рекомендацій об'єктами калькуляції собівартості в рослинництві є окремі види основної, супутньої і побічної продукція.

Впродовж року облік прямих витрат на вирощування окремих сільськогосподарських культур чи їх груп здійснюється на відповідних аналітичних рахунках. Тому, для відображення загальної суми всіх здійснених витрат, необхідних для обчислення фактичної собівартості продукції рослинництва, слід провести ряд розрахункових робіт у вигляді закриття рахунків бухгалтерського обліку, яке необхідно здійснювати за єдиною методологічною основою у наступній послідовності (рис. 1).

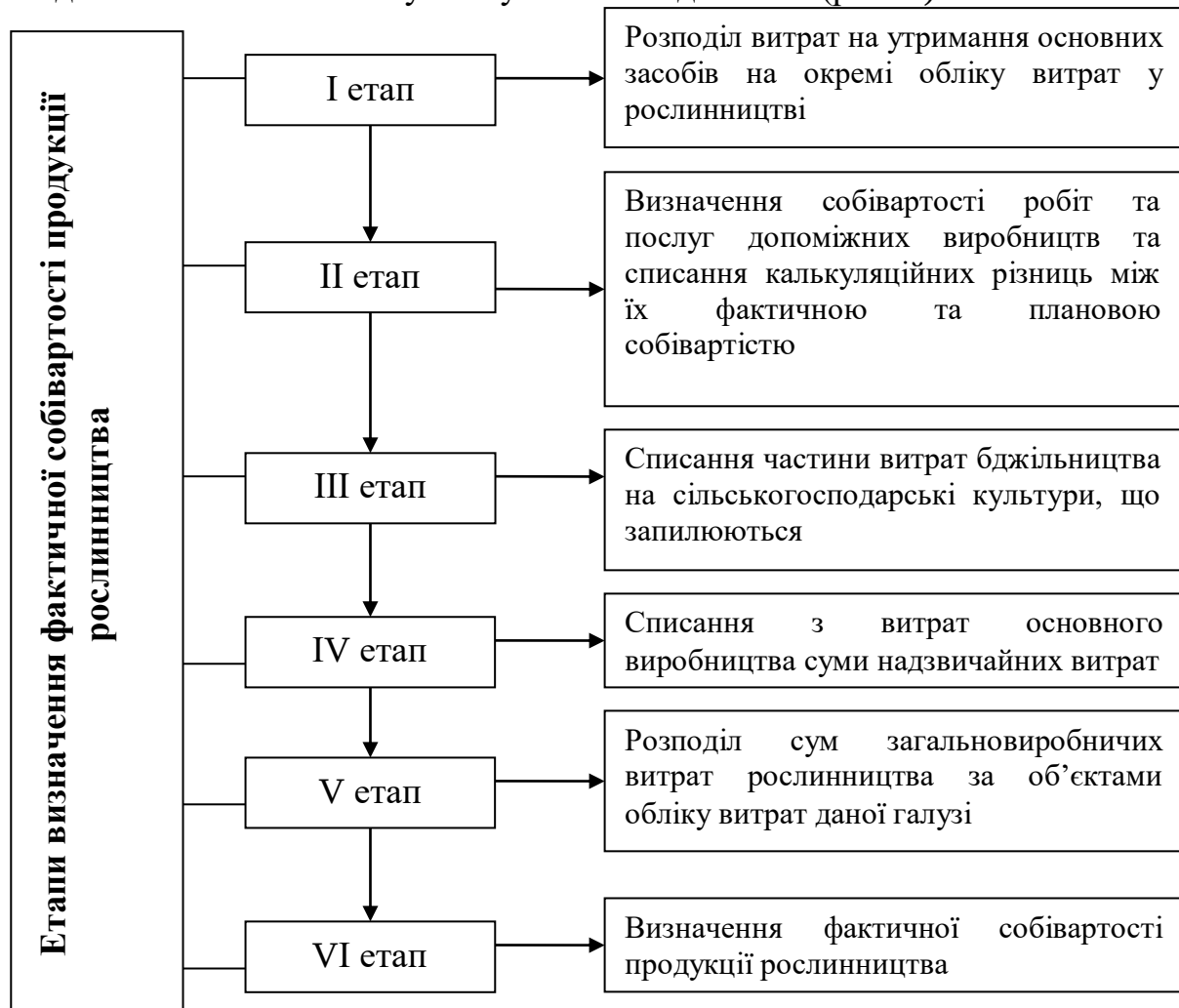

Рис. 1. Послідовність визначення фактичної собівартості продукції рослинництва

Об'єктами обчислення собівартості в рослинництві є окремі види основної, супутньої і побічної продукції, одержаної від вирощування сільськогосподарських культур. До основної відноситься продукція, для одержання якої організовано виробництво (зерно, картопля, овочі і т.д.). Два і більше основних продукти, які є результатом одного і того ж виробничого процесу, називаються супутніми (наприклад, соломка і насіння льону в льонарстві і ін.). До побічної відноситься продукція, яка одержується в силу біологічних особливостей виробничих умов одночасно з основною продукцією, але має другорядне значення (наприклад, солома, полова і т.д.).

Собівартість продукції рослинництва за видами сільськогосподарських культур (групами культур) обчислюють: зерно, насіння соняшнику-франко-тік (включаючи витрати на доочищення і сушіння); солома, сіно-франко-скирта або інший пункт зберігання; коренеплоди, картопля, овочі, баштанні, льон та інші технічні культури – франко-поле (місце зберігання); зелена маса на силос – франко-місце силосування; силос – франко-силосна споруда; зелені корми – франко-місце споживання; насіння трав – франко-склад; парниково-тепличні овочі, плоди, ягоди – франко-пункт приймання [2].

Закриття аналітичних рахунків, які відкривають до субрахунку 231 «Рослинництво» проводять, із встановлення сум калькуляційних різниць по кожній культурі або групі культур, які визначають шляхом порівняння загального дебетового і кредитового обороту за відповідним аналітичним рахунком. При цьому, на одних аналітичних рахунках сумарний дебетовий оборот може бути більший за кредитовий, а на інших – навпаки.

У випадку коли загальні фактичні витрати на виробництво певного виду продукції рослинництва вищі, ніж планові, калькуляційні різниці за цими аналітичними рахунками при їх закритті відображають методом дооцінки або додаткових проведення. На тих рахунках, де більший сумарний кредитовий оборот, що означає нижчу від планової фактичну собівартість основної і побічної продукції цієї культури, калькуляційну різницю відображають методом «червоне сторно».

Більшість аналітичних рахунків до субрахунку 231 «Рослинництво» закриваються, проте в кінці календарного року на даному субрахунку може бути кінцевий залишок по дебету, який відображає суму незавершеного виробництва у рослинництві, тобто суму понесених витрат у поточному році, результат від яких буде одержано у наступних звітних періодах.

Отже, важливою обліковою категорією є фактична собівартість готової сільськогосподарської продукції, яка визначається в кінці календарного року відповідно до методики калькулювання собівартості основної, супутньої та побічної продукції [1].

Список використаних джерел

1. Скрипник М. І. Розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат на калькулювання собівартості продукції: монографія. Житомир, 2011. 732 с.
2. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T312500.html

Юссуф Сулейман Халфан,
аспірант за ступенем доктора філософії
спеціальності 051 «Економіка»
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТАНЗАНІЇ

Економічна безпека є одним з актуальних напрямів досліджень економічної науки та практики управління економікою держави.

Серед ключових можливостей Танзанії - мир і політична стабільність, багаті природні ресурси, стратегічне географічне розташування і величезний потенціал розвитку туризму.

Танзанія має історію макроекономічного успіху протягом двох десятиліть. Проте важливо нагадати, що зростання почалося з дуже низької відправної точки. Незважаючи на глобальну фінансову кризу, темпи зростання економіки протягом останнього десятиліття були надзвичайно стабільними, і очікується, що тенденція до поліпшення збережеться в найближчому майбутньому.

Сьогодні питанням оцінювання рівня економічної безпеки держави приділяється достатньо багато уваги. В останні роки Танзанія зазнала значних політичних і економічних зрушень і поліпшення соціального забезпечення. Однак, залишається доволі багато не вирішених соціально-економічних проблем, що негативно впливають на стан безпеки держави. Зокрема, незважаючи на високе економічне зростання, бідність і нерівність доходів залишаються високими.

У науковій літературі наводиться багато поглядів на визначення поняття «економічна безпека держави». Варто погодитися з думкою Х. Маховські [1] щодо того, що економічна безпека повинна забезпечувати досить високий рівень незалежності держави щодо важливих економічних параметрів, які в разі їх порушення можуть вплинути на свободу вибору в політичних та комерційних рішеннях.

Зокрема, на думку Л. І. Дмитриченка, економічна безпека - це стан держави, за якого вона має можливість створювати і розвивати ефективні умови для перспективного розвитку та зростання добробуту громадян. Основним критерієм економічної безпеки країни вважається здатність її економіки зберігати або, принаймні, швидко поновлювати рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) поставок ресурсів (товарів, послуг, технологій тощо) або кризових ситуацій внутрішнього чи зовнішнього характеру [2].

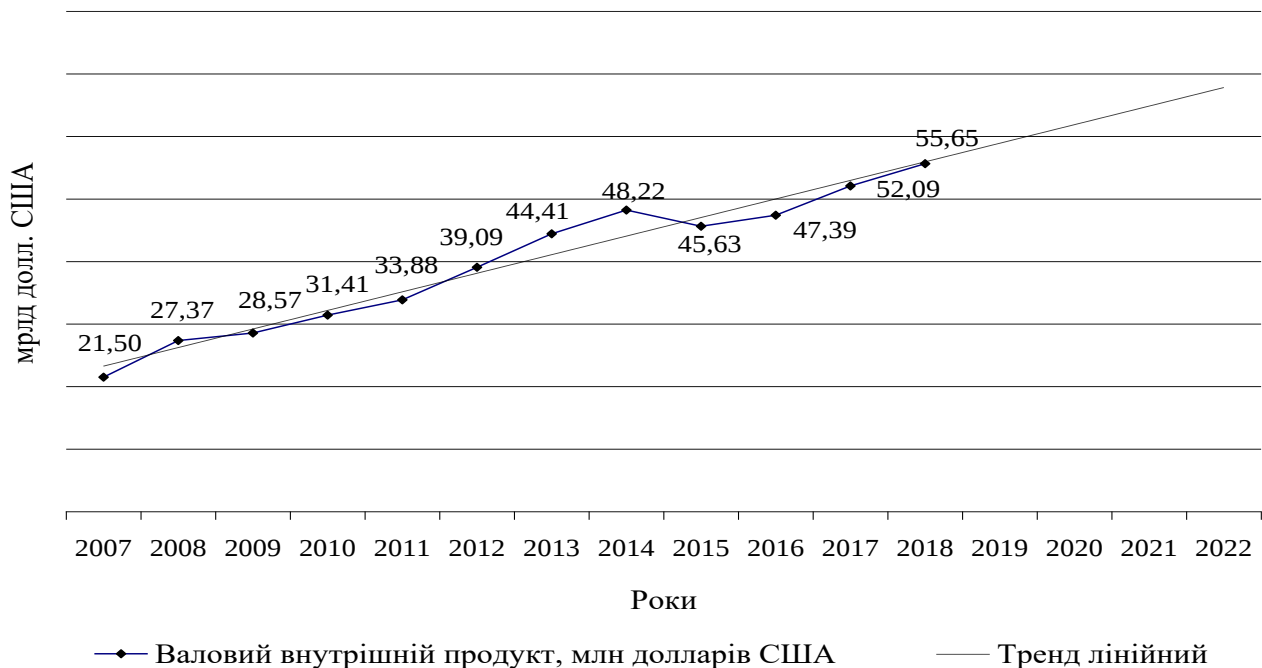
Г. П. Пастернак-Таранушенко [3] в одному з перших вітчизняних наукових досліджень поняття економічної безпеки визначає як стан, за якого держава є гарантом створення умов для поліпшення добробуту населення країни та для розвитку її економіки в майбутньому.

Одним із загальних індикаторів економічної безпеки і найповнішим показником сумарного обсягу виробництва товарів та послуг за певний період є валовий внутрішній продукт (далі – ВВП). Його динаміка використовується для оцінки загальної ефективності функціонування економіки країни, для визначення відносного успіху або неспроможності заходів економічної політики держави, яка проводиться урядом.

ВВП вимірює вартість кінцевої продукції, виробленої резидентами країни за певний період часу. Кінцевими товарами і послугами є ті з них, які використовуються на кінцеве споживання, нагромадження та експорт. Вартість проміжних товарів і послуг, витрачених у процесі виробництва (сировина, матеріали, паливо, енергія, інструменти, насіння, послуги вантажного транспорту, оптової торгівлі, рекламних агентств, платежі за оренду приміщень тощо), не включаються до ВВП. В іншому разі мав би місце повторний рахунок, тому що вартість проміжних продуктів входить до складу вартості кінцевих товарів і послуг.

ВВП Танзанії протягом досліджуваних 2017 – 2018 рр. підвищився в 2,6 рази (рис. 1).

Сектор послуг був основним елементом у зростанні ВВП Танзанії (39,3 %). Приватні інвестиції були головним вкладником з боку попиту (63,9 %). Зовнішній сектор стримував економічне зростання, оскільки дефіцит поточного рахунку платіжного балансу збільшився (незважаючи на реальне падіння національної валюти - танзанійського шилінгу), що пояснюється більшим обсягом імпорту у 2018 р., ніж у 2017 р., будівельних матеріалів, промислової сировини та нафтопродуктів для великих державних інвестиційних проектів (наприклад, залізниця) [5].

Джерело: розраховано автором за даними [4, 5]

Рис. 1. Динаміка валового внутрішнього продукту Танзанії, млрд. дол. США за 2007 – 2018 рр. та прогнозована тенденція на 2019 – 2022 рр.

Таким чином, ВВП є одним з основних макроекономічних показників, які оцінюють результати економічної діяльності Танзанії. Позитивна динаміка ВВП, виражена в доларовому еквіваленті, є елементом формування економічної безпеки. Вирішення суміжних проблем (високий рівень бідності, низьких технологічний прогрес тощо) можливо лише в комплексі і на державному рівні – країні необхідна оновлена стратегія розвитку.

Список використаних джерел

1. Machovski H. Ost-West Handel: Entwicklung, Interessenlagen, Aussichten. Aus Blitik u. Zeitgeschichte. Bonn. № 5. 1985. P. 5–18.
2. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: монография. Донецк: УкрИТЭК, 2008. 330 с.
3. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави: Підручник. К.: Ін-т держ. управл. і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. 140 с.
4. Tanzania Economic Outlook <https://www.afdb.org/en/countries/east-africa/tanzania/tanzania-economic-outlook>.
5. Tanzania. Basadate of The World Bank. Basadate of The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/tanzania>.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ № 1

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Березіна Л. М., д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства 3
Баган Н. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри економіки підприємства

Полтавська державна аграрна академія

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Березіна Л. М., д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства 6

Неберя К. В., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»

Полтавська державна аграрна академія

DIRECTIONS OF AGRIBUSINESS DEVELOPMENT

Białobrzecki Sebastian, Kalinichenko Olga, PhD Eng. Marzena Wiener 9
Institute of Technical Science, University of Opole
Opole, Poland

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Бодрий Я. А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри економіки підприємства 11

Полтавська державна аграрна академія

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Болдирєва Л. М., д.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і логістики 15

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Васюта В. Б., к.т.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом 17

Деміденко Н. В., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

USE OF ENERGY PLANTS TO REDUCING OF THE COSTS OF ENERGY PRODUCTION FOR THE WASTEWATER CONCENTRATION IN THE FOOD INDUSTRY <i>Włodarczyk Paweł P., Włodarczyk Barbara</i> <i>University of Opole, Institute of Technical Science, Faculty of Natural Sciences and Technology</i> <i>Opole, Poland</i>	20
СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Воронько-Невіднича Т. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту</i> <i>Сугак Р. В., ЗВО спеціальності «Менеджмент» СВО «Магістр» Полтавська державна аграрна академія</i>	27
РИНОК ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ <i>Даниленко В. І., к.е.н., доцент кафедри маркетингу</i> <i>Фуга Я. І., ЗВО спеціальності «Маркетинг» СВО «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	29
ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ <i>Данко А. І., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СВО «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	31
ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ <i>Дядик Т. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу</i> <i>Падалка Ю. В., ЗВО спеціальності «Маркетинг» СВО «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	33
ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК <i>Загребельна І. Л., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	36
ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ЯК ОДИН ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ <i>Ісаєнко В. В., викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач економічних дисциплін</i> <i>Лубенський фінансово-економічний коледж ПДАА</i>	38
ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОСЛИННИЦТВІ <i>Калініченко О. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	40

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА ПІВДНЯ УКРАЇНИ <i>Колокольчикова І. В., к.е.н., докторант кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	44
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ <i>Леваєва Л. Ю., к.е.н., доцент кафедри економіки</i> <i>Кучеренко С. Ю., к.е.н., доцент кафедри економіки</i> <i>ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»</i>	47
ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ <i>Литвин Я. І., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії</i> <i>кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	51
ПРОВІДНІ ТРЕНДИ ВКЛЮЧЕННЯ АПК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ РИНОК <i>Македон В. В., д.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів</i> <i>Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара</i>	53
НАПРЯМИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ <i>Міняйленко І. В., ст. викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом</i> <i>Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка</i>	57
СТРУКТУРА ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В АГРАРНОМУ КОМПЛЕКСІ <i>Негода Ю. В., к.е.н., доцент кафедри фінансів</i> <i>Національний університет біоресурсів і природокористування України</i>	60
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ <i>Писаренко С. В., к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва і права</i> <i>Зимарев А. В., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СВО «Магістр»</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	62
СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: СКЛАДНИКИ І ЧИННИКИ ВПЛИВУ <i>Пілявський В. І., к.е.н., докторант</i> <i>Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон</i> <i>Могилат М. Г., к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	64

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Помаз О. М., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Мокляк Л. В., ЗВО спеціальності «Публічне управління та адміністрування» СВО «Бакалавр» 70

Полтавська державна аграрна академія
ДИНАМІКА ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Романько Л. М., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр» 73
Дивнич О. Д., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛОДІВ
Сало І. А., д.е.н., заступник завідувача відділу науково-організаційної роботи 76

Український інститут експертизи сортів рослин
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Самойлик Ю. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства 78
Полтавська державна аграрна академія

БІОЕКОНОМІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Сиротюк Г. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки
Янковська К. С., к.е.н., старший викладач кафедри обліку та оподаткування 81

Львівський національний аграрний університет
АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ Уманець С. В., магістр освітнього ступеня «Бізнес-адміністрування» ПВНЗ «Європейський університет» 84

СЕКЦІЯ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У АГРОПРОМИСЛОВИМУ КОМПЛЕКСІ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ (ГМО) В УКРАЇНІ 86
Малиш Н. А., д.держ.упр., професор

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Помаз Ю. В., к.і.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Яковлева О. С., ЗВО спеціальності «Публічне управління та адміністрування» СВО «Бакалавр» 89
Полтавська державна аграрна академія

СЕКЦІЯ 3
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ У
АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

ОПЕРАТИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИТРАТ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Березіна Л. М., д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства</i>	92
<i>Резнік А. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕЛЕВАТОРНОГО ПІДПРИЄМСТВА <i>Березіна Л. М., д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства</i>	96
<i>Шило Р. А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри економіки підприємства</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ <i>Березіна Л. М., д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства</i>	99
<i>Ващенко В. В., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»</i> <i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ <i>Бойко Л. А., викладач економічних дисциплін, вищої кваліфікаційної категорії</i>	101
<i>Лубенський фінансово – економічний коледж Полтавської державної аграрної академії</i>	
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОЩУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ <i>Бондур І. В., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»</i>	105
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ <i>Волошина О. А., старший викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом</i>	
<i>Безносова А. А, Олефіренко Т. В., здобувачі вищої освіти</i> <i>Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка</i>	108

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ШЛЯХУ ВІДТВОРЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	111
<i>Гнатишин Л. Б., д.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Львівський національний аграрний університет</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	115
<i>Дем'яненко Н. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права</i>	
<i>Заєць А. К., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СВО «Магістр» Полтавська державна аграрна академія</i>	
РЕЗУЛЬТАТИ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	117
<i>Жилін Д. Г., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр» Демиденко Л. М., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КОНТРОЛІНГУ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ НА СЕЛІ	121
<i>Жучінський О. Ю., аспірант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»</i>	
ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	124
<i>Іваницька С. Б., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом</i>	
<i>Галайда Т. О., старший викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом</i>	
<i>Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка</i>	
УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	127
<i>Ігнатенко М. М., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА	129
<i>Коваленко М. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту Полтавська державна аграрна академія</i>	

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ	132
<i>Коряк Л.А., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр» Полтавська державна аграрна академія</i>	
МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ – ВАЖЕЛЬ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ: ЯПОНСЬКА МОДЕЛЬ	134
<i>Кулакова С. Ю., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом Кладченко Я. О., ЗВО 3 курсу Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка</i>	
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	137
<i>Кулик О.С., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	
СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФІНІЦІЙ «ПРИБУТОК» І «ПРИБУТКОВІСТЬ» СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	140
<i>Макаренко П. М., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства Поночовна О. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри економіки підприємства Полтавська державна аграрна академія</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ ТРУДОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ Й ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	143
<i>Мармуть Л. О., д.е.н., професор, професор кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»</i>	
СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	145
<i>Мирна О. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Купцова В. В., ЗВО спеціальності «Менеджмент» Полтавська державна аграрна академія</i>	
РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	147
<i>Натрусна А. В., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	

МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
<i>Олійник Є. О., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства</i>	149
<i>Олійник А. С., к.е.н., асистент кафедри менеджменту</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	
<i>Писаренко С. В., к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва і права</i>	
<i>Грицаєнко М. О., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СВО «Магістр»</i>	152
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
МОТИВАЦІЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ	
<i>Писаренко С. В., к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва і права</i>	153
<i>Удовенко А. В., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СВО «Магістр»</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ПІДПРИЄМСТВАХ	
<i>Помаз Ю. В., к.і.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства</i>	155
<i>Горопашний В. В., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	
<i>Рибак Н. О., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Магістр»</i>	157
<i>Дивнич О. Д., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК	
<i>Тетерюк Р. С., ЗВО спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СВО «Бакалавр»</i>	160
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКУ	
<i>Харченко Т. М., к.е.н., доцент кафедри менеджменту в галузях АПК</i>	
<i>Харченко М. С., ЗВО спеціальності «Менеджмент організації і адміністрування» СВО «Магістр»</i>	162
<i>Сумський національний аграрний університет</i>	

**СУЧАСНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

Чеботарьов В. А., д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, маркетингу та підприємництва 164

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СЕКЦІЯ 4

**МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ В АПК

Боровик Т. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу 167
Ракчєєв А. Р., ЗВО спеціальності «Маркетинг» СВО «Бакалавр»

Полтавська державна аграрна академія

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ЗБУТОВОЇ
СТРАТЕГІЇ АГРОФОРМУВАННЯ**

Воронько-Невіднича Т. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту 170

Коваль В. А., ЗВО спеціальності «Менеджмент» СВО «Магістр»

Полтавська державна аграрна академія

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ОПТОВИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИНКІВ У ФРАНЦІЇ**

Гринишин Г. М., к. е. н., доцент кафедри управління та адміністрування 172

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

**ВПЛИВ ЗБУТОВОЇ ТА ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА**

Калюжна Ю. П., к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу 174
Даниленко В. І., к.е.н., доцент кафедри маркетингу

Полтавська державна аграрна академія

**МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Кошова Л. М., асистент кафедри маркетингу 177

Полтавська державна аграрна академія

**ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ДИНАМІЧНИХ КОНКУРЕНТНИХ
СТРУКТУРАХ ЦІЛЬОВИХ РИНКІВ**

Миколенко І. Г., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства 181

Полтавська державна аграрна академія

НАЙПОШИРЕНІШІ ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН	
<i>Мокляк М. В., к.е.н., доцент</i>	185
<i>Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка</i>	
ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ ЗБУТУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	
<i>Пономаренко В. О., викладач I кваліфікаційної категорії, викладач комерційних дисциплін</i>	187
<i>Лубенський фінансово-економічний коледжу ПДАА</i>	
ЕЛЕМЕНТИ Й ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ	
<i>Романюк І. А., к.е.н., асистент кафедри економіки та маркетингу</i>	189
<i>Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка</i>	
МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ	
<i>Шкільний О. О., д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту</i>	191
<i>Уманський національний університет садівництва</i>	
СЕКЦІЯ 5	
ФІНАНСОВО-ОБЛІКОВЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	
<i>Волкова Н. В., к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства</i>	195
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Кононенко Ж. А., к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень</i>	198
<i>Подсора А., ЗВО спеціальності «Облік і аудит» ОКР «Магістр»</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
АНАЛІТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
<i>Кононенко Ж. А., к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень</i>	201
<i>Попенко Ю. О., ЗВО спеціальності «Облік і аудит» ОКР «Магістр»</i>	
<i>Полтавська державна аграрна академія</i>	
ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
<i>Костріков А. В., к.м.н., доцент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з біостатистикою</i>	203
<i>Українська медична стоматологічна академія</i>	

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Лега О. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку Войтенко В. В., Буйнецька А. С., ЗВО спеціальності «Облік і оподаткування» СВО «Магістр» Полтавська державна аграрна академія</i>	206
МОЖЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ	
<i>Лега О. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку Єланська Ж. Ю., ЗВО напряму підготовки «Облік і аудит» ОКР «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	210
ВІДНОСНІ ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ	
<i>Лихоній В. І., старший викладач кафедри фінансів і кредиту Бородай Є. А., ЗВО спеціальності «Фінанси, банківська справи та страхування», СВО «Магістр» Полтавська державна аграрна академія</i>	213
ПОДАТКОВИЙ DUE DILIGENCE НА ПІДПРИЄМСТВІ	
<i>Малецька О. І., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Жидовська Н. М., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Львівський національний аграрний університет</i>	216
ФОРВАРДНА ПРОГРАМА ФІНАНСУВАННЯ ФЕРМЕРІВ	
<i>Марків Г. В., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Львівський національний аграрний університет</i>	218
ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Панченко І. Г., ЗВО спеціальності «Облік і аудит» ОКР «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія</i>	220
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА	
<i>Прокопишин О. С., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Столярчук А. В., Войт В. І. ЗВО групи Оп-51 економічного факультету Львівський національний аграрний університет</i>	222
ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
<i>Романченко Ю. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри організації обліку та аудиту Зотєєв В. О., Ситник М. В., ЗВО спеціальності «Облік і</i>	224

оподаткування» СВО «Магістр» Полтавська державна аграрна академія	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	226
Саєнко С. Р., ЗВО спеціальності «Економіка» СВО «Бакалавр» Полтавська державна аграрна академія	
ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	229
Свистун Л. А., к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка	
СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ	233
Тютюнник М. С., ЗВО спеціальності «Облік і аудит» ОКР «Бакалавр» Кононенко Ж. А., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень	
Полтавська державна аграрна академія	
НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА КАЛЬКУЛЮВАННЯ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	235
Ціцька Н. Є., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Малецька О. І., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Львівський національний аграрний університет	
ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТАНЗАНІЇ	238
Юсуф Сулейман Халфан, аспірант за ступенем доктора філософії спеціальності 051 «Економіка» Полтавський університет економіки і торгівлі	

Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання і управління
в агропромисловому комплексі
Міжнародна науково-практична конференція, м. Полтава, ПДАА, 29 березня 2019 р.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання і управління в агропромисловому комплексі»

**«The scientific providing of economic development, legal
adjusting and management in agroindustrial complex»**

29 березня 2019 року